

149257

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANA BİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

TARİH-İ NİHÂDİ

(1b - 80 a)

(TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRME)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HASİNE BİGA

149257

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. MÜCTEBA İLGÜREL

İSTANBUL 2004

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Hasine Biga " Tarih-i Nihadi (Transkripsiyon ve Değerlendirme)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Enstitümüz Türk Tarihi Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Mücteba Ilgürel
Üniversitesi Marmara

Üye : Prof.Dr. Mustafa Çetin Varlık
Üniversitesi Marmara

Dr. Dr. Mustafa Çetin Varlık

Üye : Prof.Dr. Ahmet Şimşirgil
Üniversitesi Marmara

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ...19.1...7.../ 2004 tarih ve ...08.... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Emine Gürsoy-Naskali
Müdür

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	I
Özet.....	III
Abstract.....	IV
Kısaltmalar.....	V

GİRİŞ

Eserin Muhtevası.....	VI
Müverrih Nihâdî ve Eseri Hakkında.....	XV
<i>Tarih-i Nihâdî</i> 'nin Nüshaları.....	XVII
Nüsha Farkları.....	XVIII
Müverrihin Yararlandığı Eserler.....	XXI
Eserin Kaynak Değeri.....	XXIV
Eserin Dil ve Transkripsiyon Özellikleri.....	XXVI
Metinde Geçen Arkaik Kelimeler Listesi.....	XXVIII

<i>Tarih-i Nihâdî</i> (Metin).....	1-90
İndeks.....	91
Kaynakça.....	143

ÖNSÖZ

Kösedağ Savaşı'ndan sonra Anadolu giderek artan ölçülerde Moğol egemenliğine girmeye başladı. XIV. Yüzyıl başlarında Türkiye Selçuklu Devleti tümüyle tarih sahnesinden çekildi. Bu sıralarda Anadolu'nun batı kısımlarında pek çok Türkmen beyliği ortaya çıktı. Bu beyliklerin en küçüklerinden biri Eskişehir-Sakarya-Söğüt dolaylarındaki Osmanlı Beyliği idi. Osmanlı Beyliği artık iyice zayıflamış olan Bizans İmparatorluğu ile karadan sınıra sahip tek beylik idi. Bizans ile yaptığı savaşlar Anadolu Türk kamuoyunda bu küçük beyliğe prestij kazandırıyordu. Osmanlı Beyliği, Bizans ve diğer Türk beylikleri aleyhine topraklarını genişletirken yavaş yavaş beylikten, devlete geçildiğinin de ilk işaretleri veriliyordu. Orhan Bey devrinden itibaren idarî, askerî, adlî vb. düzenlemeler yapıldı. Anadolu ve Rumeli'de devletin toprakları sürekli genişledi. I. Murad döneminde de devam eden bu gelişme Yıldırım Bayezid döneminde de sürmekteydi. Ancak Timur ile yapılan Ankara Savaşı Osmanlı Devleti'nde Fetret Dönemi'ni başlattı. Devletin yıkılmasına sebep olabilecek bu tehlike Çelebi Mehmet'in yönetimi ele almasıyla son buldu. Ve nihayet Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethiyle çağının dünya devleti olan Osmanlı Devleti, ilerlemesini askerî, siyasî ve kültürel gelişmeleriyle birlikte devam ettirdi.

Ne var ki, Osmanlı tarih yazıcılığı devletin kurulmasıyla başlamıştır diyemeyiz. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan XV. Yüzyıl ortalarına kadar gelen süreç içinde o dönemi anlatan resmî belge ve eser gayet azdır. İlk örneklerini XV. Yüzyıl başlarında gördüğümüz Osmanlı tarih yazıcılığı özellikle II. Murad devrinde kaleme alınan eserlerle başlamıştır. Uzun yıllar sadece Osmanlı tarihini konu edindiği için *Tevârih-i âl-i Osman* adı verilen veya müellifin adı ile bilinen, tarihler yazılmıştır. XV. Yüzyıl sonlarında başlayıp müteakip yüzyıllarda da devam eden bu eserler, devletin kuruluşundan, müellifin yaşadığı dönemin olaylarına kadar gelmektedir. Bunlar arasında "Anonim Eser" adıyla anılan müellifi meçhul eserler de vardır. Tarafımızdan transkripsiyonu yapılmış

bulunan Nihâdî'nin *Târîh-i Nihâdî* adlı eseri de *Tevârih-i âl-i Osman* geleneğine güzel bir örnektir. Eser, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan M. 1685/H.1097 yılına kadar gelen olayları anlatmaktadır. Üç nüshasını tesbit edebildiğimiz bu eseri üç arkadaş paylaşmaya karar verdik.

Esas olarak tercih ettiğimiz nüsha Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat Kısım, nr. 219'da bulunmaktadır. Eser 231+1 varaktır. Bizim çalışmamız 1b-80a arasını kapsamaktadır.

Güzel bir Türkçe ve akıcı bir dille yazılmış olan eserde günümüzde kullanılmayan bazı Türkçe kelimelerin mevcudiyeti tesbit edilmiştir. Bunun için ayrıca "Arkaik Kelimeler Sözlüğü" oluşturulmuştur. Müellif eserinde yer alan bilgileri ciddi araştırmalar yaparak kaleme almıştır. Nitekim müellif müracaat ettiği eserlere yer vermiştir. Giriş Bölümü'nde buna ayrı bir kısım ayırmış bulunuyoruz. Gerektiği yerlerde yorum yaparak, fikir beyan ederek veya tenkidlerde bulunarak eserini zenginleştirmiştir. Dikkatli tetkik edilecek olursa okuyucular özgün bilgilere ulaşabileceklerdir. Bu cümleden olarak, müellifimizin yaşadığı devir için yazdıkları hiç şüphesiz eserin en orijinal kısmıdır. Müellifimiz olayları yazarken sözlü şahitlere de müracaat etmiştir.

Tez konumun tesbiti aşamasında ilgi ve alakasını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Erhan Afyoncu'ya, metnin tashihi sürecinde yardımlarına başvurduğum değerli hocam Doç. Dr. Muzaffer Doğan ve Yrd. Doç. Dr. Recep Ahışalı'ya , Arapça ifadelerin okunmasında yardımlarını esirgemeyen Dr. Ali Yenice ve Prof. Dr. Zekeriya Kurşun'a, değerli fikirlerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık ve Prof. Dr. Ahmet Şimşirgil'e ve özellikle metnin her sayfasını okuyup çalışmalarında beni yönlendiren, kitaplarından yararlanma imkanı sunan çok değerli hocam Prof. Dr. Mücteba İlgürel'e şükranlarımı sunarım.

Hasine BİGA

ÖZET

Tarafımızdan transkripsiyonu yapılmış bulunan Nihâdî'nin *Tarih-i Nihâdî* adlı eseri, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 1686 yılına kadar gelen olayları anlatmaktadır. Üç nüshasını tesbit edebildiğimiz bu eser üç kişi tarafından çalışılmıştır.

Eserin tesbit edebildiğimiz üç nüshası bulunmaktadır. Esas olarak tercih ettiğimiz nüsha Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat Kısmı, numara 219'da bulunmaktadır. Eser 231+1 varak olup güzel bir Türkçe ve akıcı bir dille yazılmıştır. Eksik sayfası bulunmamaktadır.

Eserin tarafımızdan transkrip edilen kısımları 1b-80a varakları arasındadır. İncelediğimiz kısım Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hadisesi ile başlar, Sultan II. Osman'ın Hicaz'a gitmeye karar vermesi ve kul taifesinin buna tepki göstermesi neticesi gelişen olaylarla son bulur. İncelediğimiz kısımda Osmanlı padişahlarının düzenledikleri seferler ile dönemlerinde gerçekleşen siyasi, sosyal ve iktisâdî olaylara değinilmiştir.

Müellif eserinde yer alan bilgileri ciddi araştırmalar yaparak kaleme almış, gerektiğinde yorum yaparak, fikir beyan ederek veya tenkitlerde bulunarak eserinin değerini arttırmıştır. Müellif yararlandığı bazı eserleri zikretmiştir. Ancak yararlandığı halde belirtmediği başka eserlerin de bulunduğu kanaatindeyiz. Eserin Safiye Büşra Uysal ve Hande Nalan Özkasap tarafından çalışılan kısımları müellifin yaşadığı dönem olması açısından hiç şüphesiz eserin en orijinal kısmıdır.

Sonuç olarak Nihâdî'nin *Tarih-i Nihâdî* adlı eseri dikkatli incelenecek olursa, okuyucuların özgün bilgilere ulaşabilecekleri özellikle son kısımları açısından birinci elden kaynak konumundadır.

ABSTRACT

The written work of Nihâdî called *Tarih-i Nihâdî* which has been transcribed by us tells about the events begins from the construction of Ottoman Empire until 1686. The wwork of wich we have found three copies is studled on by three people.

The main copy we have preferred is in Topkapı Palace Museum Library, Baghdad section, number 219. The work is of 231+1 sheet of paper and written in a nice and fluent Turkish.

We have transcribed the sheets of 1b-80a. This port starts with the event of Ottoman Empire's construction and ends with Sultan The II. Osman's decision to go to the Hejaz and the events that follow it. In this part we have studied on Ottaman Emprior's wars their times political, social and economic events are told.

The writer has written his work after serious researches, has made comments or critisized where necessary, which made the work more valuable. He has mentioned the works he benefited from; but we think that there are other works he has benefitted but not mentioned.

Of course the parts of the work that are studied by Satiye Büşra Uysal and Hande Nalan Özkasap are the most original part of it as they are the period that the writer lived in.

As a result, if studied carefully on Nihâdî's *Tarih-i Nihâdî* reader's will reach original information. Especially the last sections are sources of first-hand.

KISALTMALAR

Bk.	:Bakınız
c.	: cilt
H.	: Hicrî
İ.A	: İslam Ansiklopedisi
İ.Ü	: İstanbul Üniversitesi
ktb	: kütüphanesi
M.	: Milâdî
nr.	: Numara
s.	: sayfa.
T.Y.	: Türkçe Yazmalar
TSMK.	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
vrk.	: Varak

GİRİŞ

ESERİN MUHTEVASI

Moğol baskısı nedeniyle anayurtlarını terkeden Kayılar Ertuğrul Bey'in liderliğinde Anadolu'ya geldiler.¹ Ertuğrul Gazi, Alaeddin Keykubad'dan Karacadağ ve Söğüt yöresini kışlak olarak aldı. Onun ölümünden sonra aşiretin başına geçen oğlu Osman Gazi, yeni topraklar kazanıp siyasal güç elde etmeye girişti. Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu bunalımlar onun için uygun ortam oluşturmuyordu. Osman Gazi ölmeden önce hem Bizans İmparatorluğu'na hem de komşu beyliklere gücünü kabul ettirmişti.

Orhan Gazi zamanında Bursa fethedildiği gibi² oğlu Süleyman Paşa'nın ve Ece Bey, Fazıl Bey, Evrenos Bey gibi gazilerin gayretleriyle Rumeli'ye geçildi.

I. Murad döneminde, Lala Şahin Paşa'nın gayretleriyle Sazlıdere Savaş'ında Bizans'ı yenen Osmanlılar Edirne'ye sahip oldular. Karamanoğlu ve Germiyanoglu Beylikleri'nin ittifakı sonrasında I. Murad Ankara'yı kuşattı ve aldı. I. Kosova Savaş'ında Osmanlı Devleti, kendisini Rumeli'nden atmak isteyen Arnavut, Engürüs, Çek, Leh ve Eflak-Boğdan kuvvetlerinden oluşan Haçlı ordusunu Kosova'da yendi. Savaş sonrasında I. Murad bir Sırp tarafından şehid edildi.

Osmanlılar ile başta Karamanoğulları olmak üzere Anadolu Türkmen beylikleri arasındaki mücadele I. Murad'ın oğlu Yıldırım Bayezid'in döneminde tüm beyliklerin ortadan kalkması ve topraklarının Osmanlı Devleti'ne katılmasıyla sonuçlandı. Bu dönemde Osmanlılar Türkmen beyliklerinin topraklarından başka Kadı Burhaneddin mülkü sayılan Sivas ve Kayseri'yi, ayrıca Memluklulara ait olan Malatya,

¹ Nihâdî, *Târîh-i Nihâdî*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (TSMK), Bağdat Kısım, nr. 219, vrk. 1b.

² Bk. Aynı eser, vrk. 3a.

Divriği, Kemah ve Darende'yi ele geçirmeyi başardılar. Ancak bu durum Osmanlıları toprakları ellerinden alınan beylerin sığındığı Timur ile karşı karşıya getirdi. Timur'dan kaçan Karakoyunlu Kara Yusuf ile Irak hakimi Ahmed Celayir'in de Yıldırım Bayezid'e sığınması Timur ve Bayezid'in birbirlerine gönderdikleri mektuplarla da artan iki düşman olmalarını sağladı.³ Osmanlı Devleti emrine giren Türkmen beyliklerinin asker ve yöneticileri henüz büyük ölçüde eski beylerine bağlılıklarını koruyorlardı. Bunlar Ankara Savaşı sırasında Timur ordusunda bulunan eski beylerinin yanlarına geçtiler. Bu hem Ankara Savaşı'nda Osmanlıların yenilmesine hem de Anadolu'da kurulmuş olan siyasi birliğin dağılmasına neden oldu. Yıldırım Bayezid esir düştü ve sekiz ay kadar sonra öldü.⁴

Ankara Savaşı'nda Osmanlıların uğradığı yenilgi Anadolu'daki siyasi birliğin parçalanmasına neden olmakla kalmadı. Osmanlı Devleti'nin kendi içinde de parçalanmalara yol açtı. Yıldırım Bayezid'in oğulları Emir Süleyman, İsa Çelebi, Musa Çelebi ve Mehmed Çelebi, Osmanlı tahtına sahip olabilmek için birbirleriyle mücadeleye giriştiler. Fetret Devri adı verilen bu taht kavgası dönemi Mehmed Çelebi'nin kardeşlerini ortadan kaldırıp, Osmanlı Devleti'nin birliğini yeniden sağlamasıyla sona erdi.⁵

Çelebi Mehmed'in vefatından sonra II. Murad tahta cülûs etti. II. Murad tahta çıkmalı birkaç gün olmadan Rumeli tarafından Düzme Mustafa haberi gelmiştir. Düzme Mustafa'nın yanında Türkdoğan, Küplüoğlu ve Evrenos oğlu gibi Rumeli'nin ileri gelen akımcı beyleri vardı. Ancak II. Murad, Mihaloğlu Mehmed Bey'in gayretleriyle bu gaileye son vermiştir.

II. Murad'ın tahtı 12 yaşındaki oğlu Mehmed'e bırakması, devleti vahim bir buhrana soktu. Haçlı taarruzu her zamankinden daha tehditkâr bir şekilde kendini gösterdi. Macar, Alman, Hersek, Kara Boğdan, Eflak ve Frenk askerleri, mikdarları seksen bin kadar olup bir araya toplandılar. Haçlı ordusu Varna'ya geldiğinde Oğlu Mehmed'in ve devlet erkânının ısrarları üzerine II. Murad, oğlunu Edirne'de bırakıp Varna'ya hareket etti. Varna Savaşı'nda Haçlılar başlangıçta başarı sağladılarsa da zafer Osmanlıların oldu.⁶

II. Mehmed 1451 yılında babasının ölümü üzerine padişah oldu. Karamanoğulları, saltanat değişikliğinden istifade edip isyan ettiler. II. Mehmed ilk

³ Bk. vrk. 8b.

⁴ Bk. vrk. 12a.

⁵ Bk. vrk. 13a, 18a.

⁶ Bk. vrk. 21a, 21b.

seferini Karamanoğlu üzerine yaptı. Karamanoğlu Taşılı'ne çekildi. Sulh talep etti. Sultan II. Murad İstanbul'un fethedilmesini oğlu Mehmed'e vasiyet etmiş ⁷ olduğundan Karaman Seferi'nden sonra II. Mehmed İstanbul'u fetih hazırlıklarına başladı. İlk olarak Mimar Muslihiddin'e Rumeli Hisarı'nı yapma görevi verildi. Tekvir yapılan hazırlıklardan rahatsız oldu. Halil Paşa ile olan dostluğuna güvenip onun İstanbul'u fethedilmesine engel olabileceğini düşündü. Bir balığın içine altın koyup Halil Paşa'ya gönderdi. Padişah bundan haberdar idi. Ancak bildiğini belli etmedi.⁸ Mart ayında İstanbul'un fethedilmesi için toplar taşınmaya başladı. Öncelikle hisârın deniz tarafı kuşatıldı. Avrupa'dan iki büyük kalyon Bizans'a yardım için geldi. Bu sırada "Hisarın alınması mümkün değildir" diye Padişahı sulhe teşvik edenler oldu. Akşemseddin ve Zağanos Paşa buna izin vermediler. Hisarı deniz tarafından dövebilmek için bir çare arayan padişah, gemilerin Beşiktaş'tan Kasımpaşa deresine doğru karadan yürütülmesi kararını verdi. Gemiler bir gece içinde Haliç'e indirildi. Bu durum düşmanı şaşırtmıştı. Gaziler Bizans tarafında bozulma olduğunu görünce "Fırsat ganimettir" deyip Edirnekapı'dan hücum ettiler. Padişah hitâb edip küffâra aman vermemelerini söyledi. Frenk serdarlarından biri ölünce müdafiler dağıldı ve Türk askerleri hisara girdi. Padişah gazilere yağma emri verdi. Fetih 857 senesinde Cemaziyelahir'in yirminci günü gerçekleşti.⁹ Bundan sonra Ayasofya temizlendi. Minber ve mahfil konuldu. İlk Cuma namazı Akşemseddin'in imamlığında burada kılınmıştır.

II. Mehmed 880 Şevval'nde Uzun Hasan'ın Osmanlı topraklarına saldırmasının cezasını vermek üzere Akkoyunlular üzerine sefere çıktı. Yapılan Otlukbeli Savaşı'nın galibi Osmanlılar oldu. Uzun Hasan kaçtı. Ele geçen esirlerden ilim erbabı olanlar İstanbul'a gönderildi.¹⁰

886 yılının baharında II. Mehmed Gebze yakınlarında vefat etmiştir. Veziriazam Karamânî Mehmed Paşa bir haberciye çoğunluğa uyarak Şehzade Bayezid'e bir haberciye de padişah olmasını istediği Şehzade Cem'e gönderdi. Cem'in padişah olmasını istemeyen yeniçeriler paşa'nın ona haberci göndermesini kızarak sarayını basıp onu öldürdüler. Daha sonra Bayezid İstanbul'a geldi ve tahta cülûs etti. Bu sırada Cem

⁷ Bk. vrk. 22b.

⁸ Bk. vrk. 23a.

⁹ Bk. vrk. 25a.

¹⁰ Bk.vVrk. 26b.

Sultan, Bursa'da hutbe okutup saltanatını ilan etti. Bayezid ile Cem Yenişehir'de karşı karşıya geldi. Cem yenilerek Memluk Sultanı Kayıtbay'a sığındı.¹¹

11. Bayezid döneminde büyük bir sel meydana geldi. Ayrıca *Künhü'l-Ahbâr*'dan nakille bildiriliyor ki Arabistan, Mısır ve Haleb'de taun salgını çıkmış, aynı salgın İstanbul'da da olmuş on yedi günde otuzbin kişi ölmüştür.

Şah İsmail'in zuhûru ile ilgili olarak eserde şu bilgiler verilmektedir: Uzun Hasan'ın dîvane bir kızı vardı. Onu salih bir kimse ile evlendirmek istiyordu. Kendisine damat olmak üzere Haydar Erdebilî'yi önerdiler ve bu evlilik gerçekleşti. Şah İsmail bu evlilikten dünyaya gelmiştir. Haydar Erdebilî bir iftiraya uğrayıp öldürüldüğünde Şah İsmail küçüktü. Uzun Hasan ölünce yerine Oğlu Yakup geçti. Ancak anneleri diğer oğlu Mirza Yusuf'u daha fazla sevmekteydi. Onun Yakup için hazırladığı zehiri Yusuf'da içince kendisi de aynı zehiri içti ve üçü de öldüler. Akkoyunlu Devleti'ndeki bu karışıklıktan yararlanan İsmail, yönetimi ele geçirerek kendisini Şâh ilan etti. İsmail Şia mezhebini Anadolu'da yaymak için çalıştı. Pek çok Türkmen ona tâbi oldu.¹²

915 yılında Anadolu'da Amasya, Tokad, Çorum ve Sivas civarında büyük bir deprem olmuştur. Aynı şiddette deprem İstanbul ve Edirne'de de olmuştur. Küçük kıyamet de denilen bu deprem sırasında (kırkbeş gün sürmüştür) padişah Edirne'ye taşınmıştır.

Şehzade Selim ile babası Sultan Bayezid arasındaki muharebeyi Bayezid kazanıp İstanbul'a döndüğünde Şehzade Ahmed'i veliahd tayin etmek istedi. Ancak Veziriazam Ali Paşa Anadolu'daki Şahkulu isyanı bastırıldıktan sonra cülûsun gerçekleşmesini istemekteydi. Şehzade Ahmed ile Ali Paşa, isyanı bastırmak için görevlendirildiler. Bir sarp dağda asiler sıkıştırıldı. Ancak Ali Paşa şehid düştü. Şahkulu öldürüldü. Ahmed Amasya'ya döndü. Bu sırada şehzade Şehinşah vefat etti. Bayezid Han buna çok üzüldü ve Şehzade Ahmed'i sultan olması için çağırdı. Ancak yeniçeriler Ahmed'i sultan olarak kabul etmediler. Onlara göre Ahmed, "Şahkulu, isyanı sırasında savaştan kaçmış, Ali Paşa'yı yalnız bırakmıştır. Böyle canına düşkün biri sultan olamaz. Sultan, Şehzade Selim olsun. Başkasını kabul etmeyiz" derler. Bayezid Han bu isteği kabul eder. Sultan Selim Osmanlı Devleti'nin dokuzuncu padişahı olarak tahta cülûs eder.¹³ Dimetoka'ya giden Sultan Bayezid Edirne yakınlarında vefat eder. Sultan Selim, saltanat iddiasında bulunan Korkud Han ve Sultan Ahmed'i sırayla ortadan kaldırır.

¹¹ Bk.vVrk. 27a, 27b, 28a, 28b, 29a.

¹² Bk. vrk. 30a, 30b, 31a, 31b.

¹³ Bk. vrk. 33a, 33b.

Sultan Selim, kardeşlerini bertaraf ettikten sonra Şah İsmail tehdidine son verebilmek için İran seferine çıktı. Devlet erkânı ve bazı yeniçeriler İstanbul'a geri dönmek istediklerini Karaman Beylerbeyisi Hemdem Paşa'ya söylediler. Hemdem Paşa padişahın emriyle öldürüldü. Selim'in sertliği ve cesareti ordunun nizamını bozmasını engelledi. İki ordu Çaldıran'da karşılaştı. Savaşın galibi Osmanlı Devleti oldu. Şah İsmail bir hile ile¹⁴ kurtuldu. Hanımları Tacı Hanım dahi esir olanlar arasındaydı.

Dulkadiroğlu Alaüddevle, İran seferine davet edildiği halde gelmeyince, Padişah Kemah fethinden sonra Alaüddevle üzerine yürüdü. Yapılan Turnadağı Savaşında Alaüddevle yenildi ve öldürüldü.¹⁵

Çaldıran Muharebesi'nde mağlup olan Şah İsmail Memlûklerle ittifak ederek Osmanlılar'a karşı harbetmeyi Kansu Gavriye teklif ettiyse de, Kansu Gavri bunu kabul etmedi ama Şah İsmail'den sonra sıranın kendisine geleceğini düşünüp müteessir oldu. Haleb'den ayrılıp Mercidabık sahrasına geldi. Sultan Selim de aynı sahraya geldi ve iki ordu arasında yapılan bu çok kanlı savaş Osmanlılar kazandı ve önemli miktarda ganimet ele geçirildi.¹⁶

Yunus Paşa Haleb valisi Hayr Bay'ı takibe memur edildi. Hayr Bay Osmanlı hizmetine girmeyi teklif etti ve bu teklifi kabul edildi. Sultan Selim Şam'a girdi ve burada kışı geçirdi. Bu sırada Tomanbay Çerakisin isteğiyle Mısır sultanı oldu. Sultan Selim Şam'dan ayrılarak Gazze'de orduya katıldı. Kısa bir zamanda çöl geçilerek Ridaniye denilen mahalle varıldı. Memlûkler hendekler kazıp büyük toplar getirtmişlerdi. Memlûkler savaşta kati bir mağlubiyet aldılar. Tomanbay Mısır'a girdi. Buradaki Osmanlı kuvvetlerinin bir kısmını yok etti. Bu aşamada çok şiddetli sokak savaşları oldu. Mısır Osmanlılar tarafından tamamıyla ele geçirildi. Tumanbay, son bir mukavemete tevessül ettiyse de başarılı olamamış, yakalanarak idam edilmiştir. Sultan Selim Mısır'ı Hayr Bay'a nasb ettikten sonra İstanbul'a dönmüştür. Sultan, 926 Şevval'inde vefat etmiştir.¹⁷

Babası Sultan Selim'in vefatını müteakip Sultan Süleyman tahta cülûs eder. Aynı senede Şam valisi olan Canberdi Gazali'nin isyanı gerçekleşir. Gazali, yeni sultanın tecrübesizliğinden istifade etmeği düşünmektedir. Bu fikri Hayr Bay'a açan Gazali, Hayr Bay'dan bu konuda destek göremedi. Haleb Beylerbeyisi Karaca Paşa durumu Padişaha

¹⁴ Bk. vrk. 38a, 38b, 39a .

¹⁵ Bk. vrk. 39b, 40a .

¹⁶ Bk. vrk. 40b, 41a .

¹⁷ Bk. vrk. 43a, 47a .

bildirdi. Sultan Süleyman Veziriazam Ferhat Paşa'yı Karaman Beylerbeyisini ve Şehsüvar oğlu Ali Bey'i Canberdi üzerine gönderdi. Canberdi yenildi, hile ile kaçmak istediye de yakalanarak öldürüldü.¹⁸

Eser bu aşamada gayet muhtasar olarak Belgrad ve Rodos'un fethinden bahsetmektedir. Mohaç Savaşı mufassal olarak ele alınmıştır: Osmanlılar Rumeli'ye ayak bastıkları tarihten itibaren Rumeli'de Macarları ya düşman ya da düşmana yardımcı olarak karşılarında bulmuşlardı. Belgrad'ın alınmasından sonra Macaristan daha rahat bir şekilde Türk akınlarına maruz kalmıştır. O dönemde Macar kralı ile Fransa kralı arasında husumet oluşmuş, Fransa kralı Macar kralını tedib için Sultan Süleyman'dan yardım istemiştir. Sultan 932 senesinde Mohaç seferine çıkmıştır. Varadin kalesi Veziriazam İbrahim Paşa tarafından alınmıştır. Semendire Beyi Bali Bey'in harb planı ile Osmanlılar kalabalık düşman ordusunu yenilgiye uğratmışlardır. Ardından Budin ve Peşte Hisarı da Osmanlı toprağı olmuştur.¹⁹

Bağdad hanı Zülfikar Han, Osmanlılara tabi olup, gizlice şehrin anahtarlarını göndermiştir. Bu İran şahı tarafından duyulunca Bağdad, Şah tarafından kuşatılmıştır. Zülfikar öldürülmüş, Bağdad, Şah'ın olmuştur. Veziriazam İbrahim Paşa buraya gönderilmiş, İranlılara tabi beyleri elde ederek kışı Haleb'de geçirmiştir. İbrahim Paşa bahar gelince sultanı İran'a davet etmiştir. Bağdad ele geçirilmiş, Sultan, Kızılbaş taifesinden intikam almak için İran'a teveccüh etmiştir. Yol üzerinde bulunan Adilcevaz ve Van kaleleri alınmıştır.²⁰

Sultan Süleyman Sigetvar Seferi'ne çıkmış ancak hisar ele geçmeden iki gün önce vefat etmiştir. Vezir Mehmed Paşa Kütahya'da bulunan oğlu Selim'e babasının vefatını bir haberci göndererek bildirmiştir. Selim, hemen İstanbul'a giderek cülûs etmiştir.

Sultan II. Selim 978 tarihinde Vezir Kara Mustafa Paşa'yı Kıbrıs'ı fethetmesi için gönderdi. Kıbrıs, Osmanlı Devleti'nin Doğu Akdeniz'deki güvenliğini tehdit eden ve Venediklilerin elinde olan bir ada idi. Sefer başarılı olmuş ada fethedilmiştir.²¹

Sultan Selim 982 yılında vefat etti. Yerine Manisa'da olan büyük oğlu III. Murad geçti. 985 tarihinde Erzurum Beylerbeyisi Hüsrev Paşa'dan "II. Şah İsmail öldü,

¹⁸ Bk. vrk. 50a, 50b, 51a.

¹⁹ Bk. vrk. 52a, 54b.

²⁰ Bk. vrk. 54b, 55a.

²¹ Bk. vrk. 60a, 60b.

İran Şahlığı Mehmed Hüdaniye adında bir amaya kaldı” tabirinde bir arz geldi. Lala Mustafa Paşa İran üzerine sefere gönderildi. Çaldıran ovasında Kızılbaşlar ile girişilen mücadelede çok sayıda Kızılbaş öldü. Mustafa Paşa İstanbul’a döndü. Demirkapı, Şirvan eyaletine merkez yapıldı. Muhafazası Diyarbekir Beylerbeyisi Özdemiroğlu Osman Paşa’ya verildi. Osman Paşa Kars ve ardından Tiflis’i ele geçirdi. Gence Valisi İmam Kulu ellibin kişilik kuvvetle Osman Paşa’ya karşı durdu. İmam Kulu çok sayıda kayıp verip kaçtı. 987 tarihinde Sinan Paşa İran serdarlığına getirildi.

Sokullu Mehmed Paşa ikinci divanını yaparken inam almak için gelen bir şahıs Paşa’yı bıçaklayarak öldürdü. Daha sonra bu kişi dört parçaya ayrılarak şehrin dört yanına asıldı.²²

İran ile harbe son veren muahede 998 Cemaziyelevvel’inde yapıldı. Anlaşma gereğince Tebriz, Karabağ, Gence, Kars, Tiflis ve Luristan Osmanlıların oldu. Haydar Mirza İstanbul’da alıkonuldu. Önemli miktarda ipek elde edildi.

Sultan III. Murad’ın vefatını müteakip oğlu III. Mehmed tahta geçti. III. Murad’ın kırkaltı çocuğu var idi. Ondokuz erkek evladı şehid edildi. Bu sırada Sinan Paşa veziriazam bulunuyordu. Sultan Süleyman gibi yeni padişahın da sefere gitmesini aksi takdirde yeniçerilerin sefere gitmeyeceğini söyledi. Bu esnada Sinan Paşa öldü. Veziriazamlığa İbrahim Paşa getirildi. Yeniçerilerin baskısıyla Sultan III. Mehmed Eğri üzerine sefere çıktı. Savaşın ilk yılları başarısız olmasına rağmen, Haçova Meydan Savaşında düşmanın yenilmesi ile Eğri kalesi Osmanlıların oldu. Cigala-zade “Bu yüz aklıma ben sebep oldum” diye yalan söyleyerek veziriazam oldu. Ancak bu durum çok uzun sürmedi. Bu sefer esnasında askerin mevcudu kontrol edilmiş, otuzbine yakın askerin olmadığı, firar ettiği tesbit edilmiştir. Bu durumda olanların mallarının müsadere edilmesine ve yakalandıklarında öldürülme emri verildi. Firariler korkuyla vatanlarına gidemeyip Celâli olmuşlardır.²³

Osmanlı tarihinde Celâli olarak adlandırılan meşhur asilerden biri Karayazıcı’dır. Sivas’da isyan etmiştir. Etrafına binlerce kişiyi toplayan bu asinin üzerine Sinan Paşa oğlu Vezir Mehmed Paşa gönderilmiştir. Karayazıcı yenilip Canik Dağlarına kaçmış orada eceliyle ölmüştür. Karayazıcı’nın eşkıyası onun ölümünden sonra Deli Hasan’ın yanında toplanmıştır. Deli Hasan, Tokat’ta Hasan Paşa’yı yenmiş dana sonra öldürmüştür. Deli Hasan o kadar kuvvetli olmuştu ki karşısına kimse çıkamıyordu.

²² Bk. vrk. 62a, 62b

²³ Bk. vrk. 69b .

Yemişçi Hasan Paşa Veziriazam olduğunda Deli Hasan'a Bosna Beylerbeyliği vererek fitnessine engel olmaya çalışmıştır.²⁴

1012 yılında Sultan III. Mehmed aniden vefat etmiş yerine Sultan I. Ahmed geçmiştir. Bu sırada Cigala-zade Sinan Paşa doğuda başarı sağlayamayıp buranın serdarlığı Nasuh Paşa'ya verilmiştir. Rumeli Tiryaki Hasan Paşa'ya, Engürüs serdarlığı ise Lala Mehmed Paşa'ya verildi. Pişegrad, Depelen ve Sanya kaleleri alındı. Estergon kuşatıldı. Ancak alınmadı. Derviş Paşa'dan mühür alınarak, Murad Paşa'ya verildi. Murad Paşa kuyuculuk ile ün salmış bir veziriazamdı. Kalenderoğlu, Canboladoğlu gibi celali reislerini bertaraf etti.

Sultan Ahmed Han sirpençe hastalığından vefat edince tahta Sultan Mustafa geçti. Ancak akıl sağlığı yerinde olmadığından yerine Sultan Osman padişah oldu. Sultan Osman ilk iş olarak Şeyhülislamın yetkilerini kısıtladı. Daha önce şeyhülislamın sahip oldukları bazı yetkileri Hocası Ömer Efendi'ye verdi. Ömer Efendi ise kendisine tanınan bu ayrıcalığı kötüye kullandı.

Sultan II. Osman Hotin Seferi için karar verip ordunun başında sefere çıktı. Dinyester nehri kenarındaki Hotin kalesi yakınına gelindi. Burada Kazaklar ve Lehliler vardı. Hücum emri verilmesinde geç kalındığı için mağlup olunacağı sırada Ulu Nogay Mirzalarından Kantemir Bey'in gayretleriyle galibiyet gerçekleşti.²⁵

1031 Receb'inin yedinci günü yeniçeri ve sipah taifesi bir araya toplanarak görüşmeye başladılar. Görüştikleri konu ise Sultan Osman'ın Hicaz'a gitmeye karar vermesidir. Yeniçeri ve sipah ayaklandığı için otak çıkamamıştır. Padişah ile kul taifesinin arasını soğutanlar ise şunlardır: Darüssaade Ağası Süleyman: padişaha yeniçerileri kötüler Mısır cündisini överdi. Mısır şehrinden cüldi yazıp, yeniçeri ve sipah taifesini kırdırmak istiyordu.²⁶

Hoca Ömer Efendi: Ömer Efendi'nin bir kardeşi Kabe'de Şeyh idi. Adı Abdurrahman. Lakabı ise Karabaş'dı. Mekke şerifi Abdurrahman'ı asmak isteyince, o da durumu İstanbul'daki Ömer Efendi'ye bildirdi. Ömer Efendi Mısır'a gidip cüldi yazdırıp kardeşinin intikamını almayı tasarlıyordu.²⁷

²⁴ Bk. vrk. 70a, 70b.

²⁵ Bk. vrk. 74b, 75a.

²⁶ Bk. vrk. 76a.

²⁷ Bk. vrk. 76a, 76b.

Bostancıbaşı Pir Mehmed Ağa: bu zatın Yeniçeri Ağası Yusuf ile arası iyi değildi. Padişaha kılık değiştirerek meyhane bastırması, tuttukları yeniçeri ve sipahı denize attırmıştı.²⁸

Osman Han, Hotin 'ndeki davranışları sebebiyle de askere gücenmişti. "Kapıkulunu kırıp sekban yazalar" diye emirler gönderdi. Bundan kul taifesi haberdar olunca padişahı bu işten vazgeçirmek ve buna sebep olanları katlettirmek için At Meydanı'na doğru yola çıktılar. Şeyhülislam Esad Efendi'den müsebbiblerin katli için fetva aldılar. Ömer Efendi'yi evinde bulamayınca evini yağma ettiler.²⁹

Padişah bir gece rüyasında tahtında oturup Kuran-ı Kerim okurken Peygamberimizi görür. Peygamberimiz Osman Han'a yumruk atar, Osman Han düşer. Peygamberimizin ayağını öpmek ister ama kalkamaz. Hoca Ömer Efendi bu rüyayı Kabe'ye niyet edip vazgeçmesine yorar. Aynı rüyayı Üsküdârî Mahmud Efendi de yorumlar ve padişaha tövbe etmesini tavsiye eder. Padişah bunun üzerine Kabe'ye gitmeye karar verir.³⁰

Sultan Osman ulemayı saraya çağırıp Hoca Ömer Efendi'nin evini neden yağma ettiklerini sorar. Ulema, kul taifesinin padişahın Kabe'ye gitmesine rızası yoktur cevabını verir. Padişah ve kul taifesinin birbirlerine karşı hazırlık yaptıkları yolunda söylentiler çıkar. İki taraf da evhama düşer. Yeniçeriler ve sipah taifesi sabah olduğunda silahlı bir şekilde toplanırlar. Yedi kişinin katlini isterler. Bu padişaha arz edilince Padişah inat edip: "Vermem" deyince silahlı bir şekilde askerler At Meydanı'ndan saraya doğru yürürler.³¹

Eserin tarafımızdan transkrip edilen kısmı bu şekilde sona ermektedir. Eser Kayıların Anadolu'ya gelişiyle başlar, Sultan II. Osman'ın Hicaz'a gitmeye karar vermesi ve kul taifesinin buna tepkisi ile sona erer. Müellif tarafımızdan transkrip edilen ilk 80 varakta yaklaşık 400 yıllık bir süreci kaleme almıştır. Ancak gerçekleşen hadiselerin bir kısmı eserde yer almamaktadır. Müellif, eser incelendiğinde görüleceği üzere padişahların bazı seferlerinden hiç söz etmemiştir. Bu durumu eserin içeriğindeki bir eksiklik olarak kabul edebiliriz. Buna mukabil müellif, eserini yazarken bir kısmını zikrettiği değişik kaynaklardan yararlanmış, olayları anlatırken yorumlarda bulunmuş bu şekildi eserinin değerini arttırmıştır.

²⁸ Bk. vrk. 76b.

²⁹ Bk. vrk. 77a, 77b.

³⁰ Bk. vrk. 78a, 78b.

³¹ Bk. vrk. 79b, 80a.

MÜVERRİH NİHÂDÎ VE ESERİ HAKKINDA

Transkripsiyonunu yaptığımız *Tarih-i Nihâdî*, adlı eser Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Bağdat kısmı 219 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Eser, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan H. 1097 (M. 1686) tarihine kadar gelen olayları anlatmaktadır. Eserin müellifi Nihâdî mahlasını kullanmaktadır.³²

Müellif Nihâdî hakkında yaptığımız uzun araştırmalardan ne yazık ki bir sonuca ulaşamadık. Nihâdî'nin hangi görevlerde bulunduğu, başka eserlerinin olup olmadığı ile ilgili bir bilgi edinemedik.³³ Müellif eserde H. 1030 tarihinde (M. 1620/21) Bursa'da bulunduğunu ifade etmektedir.³⁴ Bursa'ya hangi görevle gittiği veya görevli olup olmadığı şüphelidir. Eserin tarafımızdan çalışılan kısmında müellifin hayatının başka dönemleriyle alakalı bir bilgi bulunmamaktadır. Bursa'da iken kaç yaşında olduğu ileride açıklanacağı üzere bizim için önemlidir ama bununla ilgili bir kayıt bulunmamaktadır. Nihâdî M. 1621 yılında gerçekleşen Genç Osman vakasını her halde görmüş olanlardan. Vakayı epey yatıştıktan sonra dinlemiş, olanı biteni onların anlattıkları gibi etraflıca yazmıştır.³⁵

Eserin, Hande Nâlan Özkasap tarafından çalışılan kısmında IV. Mehmed dönemine ait ayrıntılı bilgiler verildiği göze çarpmaktadır. Daha önceki dönemlere ait kaynak belirtilmesine rağmen IV. Mehmed dönemi hadiseleri anlatılırken kaynak belirtilmemesi müellifin olaylara bizzat tanık olduğu düşüncesi uyandırmaktadır. Yine aynı kısımda müellif devlet yönetimi ile ilgili Yavuz ve Kanuni dönemine atıfta bulunarak kanun-ı kadîme riayet edilmesi gerektiğini ifade ettiği bir beyanından sonra "Yâ mucîbü's-sâ'ilîn an-yed-i müellifü'l-hakîr Mustafa Şehîr Hacı Halîfe afî anh..."

³² Nüshanın tavsifi için Bk. "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu" Hazırlayan: Fehmi Ethem Karatay, İstanbul, 1961, 1,271, Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C.3, s.152, İstanbul 1342 (1924).

³³ TSMK, Türkçe Yazmalar Kataloğu'nda kayıtlı *Tezkiretü's-Şuara* (1216 H. 1270, s. 395) deki bahisde Nihâdî adlı bir şaire tesadüf edilmiştir. Yaptığımız araştırmada Nihâdî adının buraya sehven konduğu aslının Nihâdî olduğu ortaya çıkmıştır.

³⁴ ".....Bu fakir bin otuzda Bursa'da idim....." *Tarih-i Nihâdî*, TSMK. Bağdat Kısmı, nr. 219, vrk. 7b.

³⁵ Şevket Rado, "Nihâdî Tarihi'ne Göre Genç Osman Vakası" *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı: 3-4, İstanbul 1977, s. 5-7.

ibaresini kullanmıştır.³⁶ Bu ibareden hareketle bizim kanaatimize göre müellifin adı herhalde Nihâdî Mustafa olmalıdır. Diğer taraftan Hacı Halife diye de şöhret bulmuş olduğu anlaşıyor.

Tarih-i Nihâdî'nin müellifi ile ilgili bir diğer sorun da Topkapı Sarayı nüshası ile İstanbul Üniversitesi nüshası arasındaki farklılıklardır. Topkapı Sarayı nüshası Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan H. 1097 (M. 1686) yılına kadar gelen olayları ihtiva etmektedir. İstanbul Üniversitesi nüshası ise diğer nüshadan farklı olarak "Beyân-ı zikr-i ahval-i dünya-yı cedîd" ³⁷ başlığı altında Cristoff Colomb'un Amerika'ya yaptığı dört seferini, ayrıca Sultan II. Mustafa'nın H. 1108'de (M. 1697/99) gerçekleşen Avusturya Seferi'ni anlatmaktadır. Yukarıda söylediğimiz gibi müellif Nihâdî H. 1030'da Bursa'da ise o dönemde padişah olan II. Osman'dan sonra, IV. Murad, Sultan İbrahim, IV. Mehmed, II. Süleyman, II. Ahmed ve II. Mustafa devirlerini yaşamış olması gerekir ki bu bize pek mümkün görünmemektedir.

Yine yukarıda adı geçen II. Mustafa'nın H. 1108 tarihli Avusturya Seferi ile ilgili olarak Sayın Dr. Fahri Çetin Derin "Mustafa II'ya Dair Bir Risale" ³⁸ adlı makalesinde *Nihâdî Tarihi*'nin üniversite nüshasında yer alan II. Mustafa'nın Avusturya Seferi ile ilgili kısmın Hasan Ağa-zade Hacı Abdullah Efendi tarafından eklendiğini iddia etmektedir. Sayın Derin'in bu iddiasını neye dayanarak ortaya koyduğu ileride açıklanacaktır. Üniversite nüshasının son kısmının müellif tarafından yazılmadığı söylenecek olursa müellifimizin yaşadığı dönemle alakalı kafamıza takılan sorular açıklığa kavuşmuş olacaktır. Müellifin II. Osman'dan II. Mustafa'ya kadar olan padişahları görmesini daha önce de belirttiğimiz gibi pek mümkün görmüyoruz. Nitekim IV. Mehmed'den sonra II. Süleyman ve II. Ahmed dönemlerine değinilmeden II. Mustafa dönemine geçilmiş olması Sayın Derin'in iddiasını desteklemektedir.

İstanbul Üniversitesi nüshasından çalışmamızın son kısmında haberdar olduğumuz için eserin son kısımlarının müellif Nihâdî tarafından mı, Hacı Abdullah Efendi tarafından mı yazıldığını kesin bir dille ifade edemiyoruz. Ancak araştırma kapsamının genişletilmesiyle bu soruların cevaplandırılabilceğini düşünüyoruz. Yine aynı şekilde müellif Nihâdî'nin hayatı ve eserleri ile ilgili bilinmeyenlerin yapılacak arşiv çalışmalarıyla ortaya çıkabileceğine dair inancımız tamdır.

³⁶ *Tarih-i Nihâdî*, TSMK, Bağdat Kısım, nr. 219 vrk. 223a.

³⁷ *Tarih-i Nihâdî*, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe yazmalar, nr. 6053, Vrk. 222b.

³⁸ Fahri Ç. Derin "Mustafa II'ya Dair Bir Risale" *Tarih Dergisi*, sayı 13, İstanbul 1958, s. 45-70.

TARİH-İ NİHÂDÎ'NİN NÜSHALARI

Tarih-i Nihâdî'nin tarafımızdan tesbit edilen üç nüshası bulunmaktadır. Bizim üzerinde çalışmış olduğumuz nüsha Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. İkinci nüsha İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde kayıtlıdır. Üçüncü nüsha Şevket Rado'nun hususî kütüphanesinde yer aldığı için maalesef inceleme şansımız olmamıştır.

1-Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat Kısım, nr. 219

Bu nüsha 231+1 varaktan (son varak farklı bir yazı stiliyle yazılmıştır) ibarettir. Her sahifede 21 satır bulunmaktadır. Eser, 260 mm x 104 mm kapak ölçülerinde olup sahifede nesih hatıyla yazılmış 80 mm uzunluğundadır. Cildi miklebli ve şemseli koyu kahve rengi deridir. Kağıdı aharlı, çerçevesi yaldızlıdır.

Eser, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan H. 1097 (M. 1686) yılına kadar gelen olayları anlatmaktadır. Çalışmamızda bu nüsha esas kabul edilmiştir.

Eser; "Müverrihân-ı âlem *Tevârih-i âl-i Osman*'ı bu vechile beyan itmişlerdir ki"³⁹ ifadesiyle başlamakta ve; "Topu lehüm ve hüsn-i me'âb. Temmet"⁴⁰ ifadeleriyle sona ermektedir.

Bundan sonra son varak, ayrı bir yazı stili ile yazılmış olup, farklı bir konu ve dönemle alakalıdır.

2-İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 6053

Bu nüsha 259+1 varaktan ibarettir. Her sahifede 21 satır bulunmaktadır. Kapak ölçüleri, 250 x 160 mm, cetvel ölçüleri 180 x 80 mm'dir. Cildi koyu yeşil ve meşin olup, ilk sayfa müzehhep, başlıklar kırmızı, sahifeler yaldızlı ve çerçevesidir.

³⁹ *Tarih-i Nihâdî*, TSMK, Bağdat Kısım, nr. 219, vrk. 1b.

⁴⁰ Bk. Aynı eser, vrk. 231b.

NÜSHA FARKLARI

Tarih-i Nihâdî'nin Topkapı Sarayı ve üniversite nüshaları karşılaştırıldığında önemli farklılıklar göze çarpmaktadır.

Öncelikle ilk göze çarpan farklılık nüshalar arasındaki varak sayısı farklılığıdır. Üniversite nüshasında varak sayısının fazla olmasının nedeni bu nüshanın üç kısımdan oluşmasıdır. Şöyle ki: üniversite nüshasının birinci kısmı Topkapı Sarayı nüshasındaki gibi *Tarih-i Nihâdî* adıyla takdim edilen kısımdır. Her iki nüshada bu kısım alakaî metnin kendisinde bir farklılık mevcut değildir. Üniversite nüshasında, Topkapı Sarayı nüshasından farklı olarak, iki farklı kısım daha bulunmaktadır. Üniversite nüshasının ikinci kısmı “Beyân-ı Zikr-i Ahvâl-i Dûnyâ-i Cedîd” başlığını taşımaktadır.⁴¹ Bu başlık altında Cristoff Colomb'un Amerika'ya yaptığı dört sefer anlatılmaktadır. Daha sonra “Fasl” serlevhasıyla *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr*'ın sonundaki donanma gemilerinin çeşitleri ve gemicilere vesâyâ kısmı yer alır.⁴² Üçüncü kısımda ise Sultan II. Mustafa'nın H. 1108 (M. 1696) senesinde Avusturya'ya yaptığı sefer anlatılmaktadır. Bahsettiğimiz son iki kısım Topkapı Sarayı nüshasında bulunmamaktadır.

Sayın Dr. Fahri Çetin Derin, “Mustafa II.'ya Dair Bir Risale”⁴³ adlı makalesinde, üniversite nüshasının yukarıda bahsedilen II. Mustafa'nın Avusturya Seferi'ne ilişkin kısımlarının, bu sefere tarihçilik vazifesiyle katılmış Hasan Ağa-zâde Hacı Abdullah Efendi tarafından yazılmış olduğunu iddia etmektedir. Yine Sayın Derin, Hacı Abdullah Efendi'nin II. Mustafa'nın Avusturya Seferi ile ilgili bir Tarihçe kaleme aldığını ve bu Tarihçe'nin dört nüshası bulunduğunu belirtmektedir.

⁴¹ *Tarih-i Nihâdî*, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, vrk. 222b.

⁴² Bk. Aynı eser, vrk. 228a.

⁴³ Fahri Ç. Derin, “Mustafa II'ya Dair Bir Risale” *Tarih Dergisi* sayı 13, İstanbul 1958, 45-70.

Bunlar; "Hamidiye Kütüphanesi, nr. 917/2", Emanet Hazinesi TSMK, nr. 1425/2", "Üniversite Kütüphanesi, T.Y. nr. 6053/3" ve "Üniversite Kütüphanesi, T.Y. nr. 2559"dur.

Bunlardan Üniversite Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 6053'te bulunan eser, bizim üzerinde çalıştığımız *Tarih-i Nihâdî* adlı eserin bir bölümü olup, aynı üniversite kütüphanesinde Türkçe Yazmalar nr. 2559'da kayıtlı bulunan eserle karşılaştırıldığında tamamen aynı bilgileri ihtiva ettiği tarafımızdan görülmüştür.⁴⁴

Hacı Abdullah Efendi ile ilgili *Tarih-i Nihâdî*'de onun kimliğini ortaya koyacak bir imzaya rastlanmamıştır. Sayın Fahri Çetin Derin, yukarıda adı geçen makalesinde onun kimliğini *Vecihî Tarihi* nüshasında, Hacı Abdullah Efendi'nin babası Gümruk Emîni Hasan Ağa'nın öldürülmesiyle ilgili derkenarın bir örneğinin *Tarih-i Nihâdî*'de de bulunmasından yola çıkarak tesbit edebilmiştir.⁴⁵ Hacı Abdullah, Topkapı Sarayı nüshasının istishab kaydına göre bu nüshanın sahibi bulunmaktadır. Her iki nüshanın metin ve derkenarlarının aynı yazı stili ile yazılmış olduğuna bakılırsa derkenarların Hacı Abdullah Efendi tarafından ilave edildiğini söyleyebiliriz. Yine aynı şekilde üniversite nüshasının II. Mustafa ile ilgili kısmı Sayın Dr. Fahri Çetin Derin'in verdiği bilgiler ışığında değerlendirilirse Nihâdî'nin yaşadığı dönemle alakalı olarak kafamıza takılan sorular açığa kavuşacaktır. Müellifimizin II. Osman devrinden sonra II. Mustafa'ya kadar gelen padişahların tamamını görmüş olmasını daha önce de belirttiğimiz üzere pek mümkün görmüyoruz. Nitekim IV. Mehmed döneminden sonra II. Süleyman ve II. Ahmed dönemlerine değinilmeden II. Mustafa'nın Avusturya Seferi'ne geçilmiş olması bizim görüşümüzü kuvvetlendirmektedir.

Hacı Abdullah Efendi ile ilgili olarak bundan daha fazla bir bilgimiz olmadığından söyleyebileceğimiz çok fazla bir şey yoktur. Hayatının diğer dönemleri hakkında şimdilik hiçbir şey bilmiyoruz. Ancak onun devlet hizmetinde ketebeden biri olduğunu söyleyebiliriz. *Tarih-i Nihâdî*'nin sahife kenarlarına yaptığı ilavelerden tarih ilmine vâkıf ve meraklı bir şahsiyet olduğu anlaşılmaktadır.

Nüsha farklılıkları ile ilgili olarak son olarak şunu söyleyebiliriz ki; nüshalar arasındaki varak farklılığı ve üniversite nüshasının üç kısımdan oluşması, buna karşılık

⁴⁴ *Tarih-i Nihâdî*, İstanbul Üniversitesi., Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 2559.

⁴⁵ ".....Bu hakîr dahî *Tarih-i Nihâdî*'yi mütalaa eder iken işkâ-yı akârib-siret ufi serîretlerin hikayelerine geldikte merkûm Kâdî-zâde Ahmed Ağa'nın nakleylediği menâkıb hâtır-ı hutûr itmeğîn ve Pederim Gümruk Emîni Hasan Ağa'nın şehîd olmasına ol bâğı sebep olup altı aylık kehvâre-nişîn yetim kalmamıza bâ'is olduğu ecilden...." *Tarih-i Nihâdî*, TSMK, Bağdat Kısmı, nr. 219, vrk. 169a sahifesindeki derkenar.

Topkapı Sarayı nüshasının sadece *Tarih-i Nihâdî* olarak takdim edilen eserden ibaret olması dışında, üniversite nüshası ile Topkapı Sarayı nüshası arasında her ikisinde de *Tarih-i Nihâdî* olarak adlandırabileceğimiz kısımlardaki derkenarlar arasında da farklılıklar mevcuttur. Üniversite nüshasında bulunan bazı derkenarlar Topkapı Sarayı nüshasında bulunmamaktadır. Buna örnek olarak, Orhan Gazi döneminde yer alan sikke basımı ile ilgili Hasan Beyzâde'den alınan bilgi⁴⁶ ile Kıbrıs Adası'nın fethinin anlatıldığı sahife kenarlarına yazılan Kıbrıs hakkında müstakil bir risaleyi gösterebiliriz.⁴⁷ Buna karşılık metnin kendisinde bir farklılık mevcut değildir.

46 *Tarih-i Nihâdî*, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, nr. 6053, vrk. 3b.
47 *İkt.* Aynı eser, vrk. 57b.

MÜVERRİHİN YARARLANDIĞI ESERLER

Müverrih Nihâdî *Tarih-i Nihâdî* adlı eserinde Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 1686 yılına kadar gelen olayları anlatmaktadır. Nihâdî'nin kendi zamanında önceki devri daha evvel yazılmış Osmanlı tarihlerine dayanarak te'lif ettiği şüphesizdir. Nitekim Nihâdî, özellikle eserin tarafımızdan transkribe edilen kısmında (1b-80a) yararlandığı kaynakları belirtmiştir.

Müellifin yararlandığını söylediği ilk müverrih, Aşık Paşa-zâde'dir. Bu müverrihin *Tevârih-i Âl-i Osman* adlı eserinden faydalanılmıştır.⁴⁸

Tarih-i Nihâdî'de kaynak olarak gösterilen bir diğer müverrih Gelibolulu Mustafa Âlî'dir. Bu müverrihin *Künhü'l-Ahbâr* adlı eserinden yararlanılmıştır. İlk olarak Sultan II. Bayezid zamanında Mısır, Şam ve Haleb'te altıyüz bin, İstanbul'da ise otuz bin kimsenin ölmesine sebep olan taun salgını ile ilgili bilgi kayd edilmektedir.⁴⁹

Künhü'l-Ahbâr'ın kaynak olarak gösterildiği bir diğer husus Sultan Selim Han dönemiyle alakalıdır. Âlî'ye göre Sultan Selim Şam'ı fethettiğinde Caferî mezhebine mensub bir şeyh ile musahabeti esnasında Şeyh'den Diyâr-ı Arab'ı feth edeceğinin Kur'an'da belirtildiğini öğrenir.⁵⁰

48 "....Aşık Paşa-zâde rivayeti üzere bu feth-i azîm sekizyüz elliyedi Cemaziyelahirisinin yirminci seşenbih günü hâlâ Topkapusu dimekle ma'rûf mahalden vâki' olmuştur....." *Tarih-i Nihâdî* TSMK Bağdat Kısmı nr. 219 vrk. 25a.

49 ".....*Künhü'l-Ahbâr* sahibi Âlî Efendi yazar ki ol senede ba'zı mevâzide hususan diyâr-ı Arab'da ve mısır, Şam ve Haleb'te tâ'ûn-ı ekber zuhûr idüp, vilâyet-i Mısır'da otuz üç gün müştedd olan tâ'ûndan altı kere yüzbin nüfus vefât etmiş. Nitekim pâ-yı taht-ı Rum'da evvelâ beş günde bin, sâniyen on günde yirmibeş bin, sâlisen onyedi günde otuz bin kimsenin vefâtı kayd u defter olunmuştur..." Bk. Aynı eser, vrk. 30a.

50 ".....*Künhü'l-Ahbâr*'dan nakl olunur ki: "Merhum Sultan Selim Han, Şam-ı şerîfi feth ittüğünde Hazret-i Şeyh-i Ekber mezâr-ı müteberrikesinde mu'tekif ilm-i Cafer mezâyasına vâkıf bir fâzıl-ı nâdire-dân ârif bulunmuş idi. Şehriyâr-ı Cihân her zemân ziyarete vardıkça anlar külluhû musâhabet iderler imiş. Hatta bir gün kendü hallerin dahî su'al iderler ve "Mısır'ın ol susuz berr ü beyâbândan geçüp ânâ vâsıl olmak ve feth ve teshîr ile beyne'l-mülûk imtiyaz bulmak müyesser midir?" deyü sorduklarında ol azîz dahî güftâr gelüp "Sizin Mısır'ı feth ideceğiniz Kur'an ile sâbittir, hemân durman teveccülh buyurun" diyince "Ne vechledir ve kangî mahalde tasrîh olunmuştur?" buyurulduktâ "Ve lekad ketebnâ fi'z-zebûri min ba'di'z-zikri enne'l-arza yerisûhâ ibâdiye's-sâlihûne" âyet-i kerîmesin okuyup arz-ı mu'arref bi'l-keîlâm zikr olunduktâ arz-ı Mısır murâd olunup nitekim elif lam mim siz olduktâ mutlaka irade kılınur. Yani kâide-i Caferiye'de bu

Eserde adı geçen bir kişi daha vardır ki bu da Sultan Selim Han'ın musahiblerinden Hasan Can'dır. Nihâdî, Ridaniye Savaşı ile ilgili bilgilerini ondan aldığını ifade etmektedir. Aynı dönemde yaşamadıklarından bizzat ondan almadığı şüphesizdir. Ancak Nihâdî, aradaki kaynağını belirtmemiştir.⁵¹

Ayrıca müverrih, Hasan Can gibi olayları bizzat görmüş, konuya vâkıf olan kişilerin yanında, o dönemi görmüş ihtiyarların rivayetlerini de kaynak olarak göstermiştir. Nitekim Mohaç Savaşı⁵² ve Sigetvar Seferi'nde⁵³ bulunan ihtiyarlardan alınan bilgiler de kaydedilmiştir.

Eserin tarafımızdan transkrip edilmeyen kısımlarına geçmeden önce bize ait kısımlarda yer alan derkenarlarda adı geçen kaynaklar ile ilgili bilgi vermemiz kanaatimizce uygun olacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi sahife kenarlarındaki ilaveler kuvvetle muhtemel Hasan Ağa-zâde Hacı Abdullah Efendi tarafından eserin mütalaası sırasında eklenmiştir. Bu nedenle orada yer alan kaynak isimlerini ayrıca belirtmeyi uygun bulduk.

Derkenarlarda belirtilen ilk kaynak zannımızca Hacı Abdullah Efendi'ye aittir. Hacı Abdullah, Yıldırım Bayezid'in vefâtıyla ilgili bilgilerin yer aldığı derkenarın sonunda "*El Hakîr Tarihi*" ibaresini kullanmıştır. Bu ibare bize Hacı Abdullah Efendi'nin konuyla alakalı müstakil bir eserin olduğu düşüncesini uyandırmıştır.⁵⁴

Varna Savaşı ile ilgili bir derkenarın sonunda oradaki bilginin Hasan Beyzade'den alındığına dair kayıt bulunmaktadır.⁵⁵ Derkenarda geçen bir diğer isim *Şemsü't-Tevârih* adlı eseriyle Şerif Musa Kefevî. Hacı Abdullah Efendi⁵⁶ Sultan Süleyman'ın hayrâtına ilişkin bilgileri bu eserden almıştır.

Eserin Hande Nâlân Özkasap tarafından çalışılan kısmında genellikle IV. Mehmed devri olayları anlatılmıştır. Büyük bir olasılıkla müverrihin yaşadığı dönem olan bu dönem olayları anlatılırken çok fazla kaynak adı zikredilmemiştir.

ma'nâ makarr olur.ibtidâ âyet-i kerîmedeki "Ve lekad" lafzı ise hesaben yüz kırktır ki ism-i şerîfiniz olduğuna işarettir. "Lafzu'z-zikr" dokuzyüz yirmidir. Ol tarihten sonra sizin Mısır fethi ile kâm-yâb olmanızdan haber verilmiştir.husûsan "Bizim sâlih kullarımız ol yere vâris olur deyû Hazret-i Bârî sizi vâf buyurmuştur." Ya'ni ki feth-i Mısır müjdesi ile şehriyâra tebşîr etmişler....",Bk. Aynı eser, vrk. 49b.

⁵¹ "....Hasan Can ki mukarreb-i Pâdişâh-ı Cihân idi. Ol seferde hâzır bulunup ondan menkûldür ki", Bk. Aynı eser, vrk. 44a.

⁵² "....Ol asırda bulunan ihtiyarlardan rivayet olunur ki", Bk. Aynı eser, vrk 54a.

⁵³ "....Ol seferde bulunan ihtiyardan menkûldür ki", Bk. Aynı eser, vrk 57a.

⁵⁴ Bk. Aynı eser, vrk. 12a derkenarı.

⁵⁵ Bk. Aynı eser, vrk. 21b derkenarı.

⁵⁶ Bk. Aynı eser, vrk. 59a derkenarı.

Eserin bahsedilen kısmında geçen kaynakların ilki Girit Seferleri anlatılırken, adanın coğrafyası ve Venedik ile ilgili bilgilerin alındığı *Kitab-ı Atlas*'da kayıtlı olan Aristoteles kitabının ikinci makalesidir. Müverrih yine Girit Adası ile ilgili kendisi tarafından tercüme edilen *Levâmi 'u'n-Nûr* adlı eserden de faydalanmıştır. Bu vesile ile müverrihin tercüme faaliyetleriyle de meşgul olduğunu öğreniyoruz. Müverrih adanın İslam Tarihi'ndeki durumu ile ilgili çeşitli tarihleri incelemiş ancak kaynak adı zikretmemiştir.

Bu kısım ile alakalı, adı geçen son kaynak, Kandiye Kalesi'nin fethi hadisesi ile ilgili olarak yazılmış bir beyitte geçen *Hamdi Efendi Tarihi*'dir üniversite nüshasında *Hamdi Efendi Tarihi* ile ilgili derkenar bulunmaktadır.

Eserde zikredilen kaynaklar bunlardır. Ancak müverrihin yararlandığı halde eserde belirtmediği başka kaynakların da bulunduğunu düşünüyoruz. Şöyle ki: Varak 74a'da bulunan "Yol oldu Üsküdar'a bin otuzda Akdeniz dondu" beyti Şair Haşimi Çelebi'ye aittir.⁵⁷ Ancak bu durum eserde belirtilmemiştir. Yine aynı şekilde, eserin Hande Nâlân Özkasap tarafından çalışılan kısmında yer alan donanma gemilerinin çeşitleri ve gemicilere yönelik vasiyyet kısmının Katip Çelebi'nin, *Tuhfetü'l-kibâr fî esfâri'l-bihâr* adlı eserinden alındığını tesbit etmiş bulunuyoruz. Müellif bu durumu da eserde belirtmemiştir. Daha ayrıntılı bir inceleme yapılacak olursa başka kaynaklardan da istifade edilmiş olabileceği ortaya çıkacaktır.

⁵⁷ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c.3, Türkiye Yayınları, İstanbul 1950, s. 279.

ESERİN KAYNAK DEĞERİ

Nihâdî mahlaslı bir zat tarafından kaleme alınan *Tarih-i Nihâdî* adlı bu eser Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan müellifin yaşadığı döneme kadar gelen olayları anlatmaktadır. Müellif H. 1030'da (M.1620/21) Bursa'da bulunduğunu ifade etmektedir. Bursa'da iken kaç yaşında olduğu bizim için önemlidir. Ancak müellif yaşını ve varsa devlet hizmetinde bir görevi olup olmadığını zikretmemiştir. Ancak II. Osman döneminden itibaren yaşamış olduğunu göz önünde tutarsak eserin özellikle son kısımlarının bizzat tanık olunan hadiseler olması hasebiyle daha orijinal bilgileri ihtiva ettiğini söyleyebiliriz.

Ancak müellif, tarafımızdan transkrip edilen, devletin kuruluşundan Sultan II. Osman'a kadar gelen hadiseleri anlatırken başka kaynaklardan istifade etmiş, yararlandığı kaynakların bir kısmını da zikretmiştir. Eserde adı geçen müverrihler ve eserleri şunlardır: Âşıkpaşa-zâde'nin eseri *Tevârih-i âl-i Osman* ve Gelibolulu Mustafa Âlî'nin eseri *Künhü'l-Ahbâr*. Ayrıca her ne kadar müellif tarafından yazılmamışsa da bilgi açısından eseri zenginleştirdiğini düşündüğümüz derkenarlarda geçen kaynakları da zikretmemiz kanaatimizce uygun olacaktır. Burada geçen kaynakların ilki *Hasan Beyzâde Tarihî*'dir. Derkenarlarda adı geçen bir diğer müverrih Şerif Musa Kefevidir. Kefevî'nin *Şemsü't-Tevârih* adlı eserinden faydalanılmıştır.

Eserde zikredilen kaynaklar bunlardır. Ancak, biz yararlanıldığı halde adı belirtilmeyen başka kaynakların da bulunduğunu düşünmekteyiz. Bizim bu şekilde düşünmemizi sağlayan iki hususu burada zikretmemiz uygun olacaktır. Müellif varak 74a'da bulunan "Yol oldu Üsküdar'a bin otuzda Akdeniz dondu" beytini Şair Haşimî Çelebi'den almıştır. Ancak bu durum eserde belirtilmemiştir. Yine aynı şekilde *Tarih-i Nihâdî*'de yer alan donanma gemilerinin çeşitleri ve gemicilere yönelik vasiyyet kısmının Kâtip Çelebi'nin *Tuhfetü'l-kibâr fî esfâri'l-bihâr* adlı eserinden alındığını tesbit etmiş

bulunuyoruz. Müellif bu durumu da eserinde belirtmemiştir. Daha ayrıntılı bir inceleme yapılacak olursa başka kaynaklardan da istifade edildiğinin ortaya çıkma ihtimali vardır.

Bu cümleden olarak tarafımızdan transkrip edilen kısım müellif tarafından ciddi araştırmalar yapılarak tenkit ve yorumlarla zenginleştirilerek, gerektiğinde sözlü şahitlere de baş vurularak kaleme alınmıştır, diyebiliriz. Okuyucular dikkatli tetkik edecek olurlarsa özgün bilgilere de ulaşabileceklerdir.

Ancak yukarıda da belirtildiği gibi eserin Satiye Büşra Uysal ve Hande Nâlan Özkasap tarafından çalışılan kısımları müellifin yaşadığı dönem olması açısından ayrı bir önem arz etmektedir. Müellifimizin yaşadığı devir için yazdıkları hiç şüphesiz eserin en orijinal kısmıdır.

Daha önce de ifade edildiği gibi çalışmamızda esas kabul edilen nüsha Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan nüshadır. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan nüshanın son kısmında bulunan Sultan II. Mustafa'nın H. 1108 tarihli Avusturya Seferi'nin anlatıldığı tarihçenin, o sefere tarihçilik vazifesiyle katılan Hacı Abdullah Efendi tarafından yazılmış olabileceği kanaatindeyiz. Yapılacak araştırmalar neticesinde bu kısmın Hacı Abdullah Efendi'ye ait olduğu kanıtlandığında Üniversite nüshasının kaynak değeri daha da artacaktır.

ESERİN DİL VE TRANSKRİPSİYON ÖZELLİKLERİ

Tarih-i Nihâdî, Nihâdî mahlaslı bir zat tarafından kaleme alınmış bir Osmanlı tarihidir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan, müellifin yaşadığı dönemin olaylarına kadar gelen olayları anlatmaktadır. “*Tevârih-i âl-i Osman*” tarzı tarih yazıcılığına güzel bir örnektir.

Müellif eserini güzel bir Türkçe ve akıcı bir dille yazmıştır. Eserin giriş kısmında hamd ü senâ yoktur, hemen konuya girilmiştir. Eser;

“Müverrihân-ı âlem *Tevârih-i âl-i Osman*’ı bu vechle beyân itmişlerdir ki...”⁵⁸ ifadeleriyle başlamakta ve “....Topu lehüm ve hüsn-i me’âb. Temmet”⁵⁹ ifadeleriyle son bulmaktadır.

Eserde bugün kullanılmayan “yügrük, dibelik, urunmak, uz düşmek, ide düşmek, duruşmak” gibi Türkçe arkaik kelime ve deyimler yer almaktadır. Bu kelime ve deyimlerin listesini giriş bölümünün son kısmında ayrı bir başlık halinde göstermiş bulunuyoruz.

Nesih hattıyla yazılan eser, okunaklıdır. Müellif olayları anlatırken kendi yorumlarını da aktarmış, görüşlerini desteklemek için âyetleri,⁶⁰ hadisleri⁶¹ ve bazı veciz sözleri⁶² delil olarak göstermiştir. Müellif eserde yer yer “iğne bıraksan yere düşmez” gibi tekerlemeler de kullanmıştır.

58 *Tarih-i Nihâdî*, TSMK, Bağdat Kısım No: 219, vrk. 1b.

59 Bk. Aynı eser vrk. 231b.

60 “Ve men nasru illâ min indillâh” Âl-i İmran 126, Enfal 10. Bk. Aynı eser, vrk. 6b.

61 “Et-te’ennî mine’r-Rahmân ve’l-aceletü min fi’li’s-Şeytân” Sünenü’l-Beyhaki 10/104, Sünenü’l-Tirmizi 4/367. Bk. Aynı eser vrk. 12b.

62 “Küllü sırım câveze el-isneyni şâ’e” Bk. Aynı eser, vrk. 27b.

Eserde imla hatalarına da rastlamaktayız. Bazı kelimeler farklı harflerle yazılmıştır. Bu tür durumlarda kelimeyi cümlelerin anlamına göre belirlemeye çalıştık.⁶³ Bazı cümlelerde anlatım bozukluğu bulunmaktadır. Metnin aslını muhafaza etmek maksadıyla, olması gereken şekli dipnotta gösterdik.⁶⁴ Zaman zaman kelimelerin yazılışında bazı harfler unutulmuştur ki bu tür hataları [] içinde gidermeyi uygun bulduk. Ayrıca eserde bazı kelimeler mükerrer yazılmıştır. Bunları da dipnotta göstermeyi uygun bulduk.

Metinde terkipler, aylar ve hemzeler (-), ('), (') işaretleriyle gösterilmiştir. Gayn ve kaf harflerinden sonra gelen “elif, vav, ye” harfleri (-) ile gösterilmiştir. Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun sesliler (^) işaretiyle gösterilmiş, ancak Türkçe’de çok yaygın bazı kelimelerde ve özel isimlerde bu kurala uyulmamıştır. Metinde tarafımızdan okunamayan kısımlar (.....) şeklinde gösterilmiş olup, okunması sırasında zorlandığımız ihtimal dahilindeki kısımların sonuna (?) konulmuştur. Metin içerisinde başlık olarak nitelendirebileceğimiz kırmızı mürekkeple yazılmış kısımlar mevcuttur. Bu kısımları biz de aslına uygun olarak muhafaza edebilmek maksadıyla bold yaptık. Yine aynı şekilde metin kenarında bazen konu başlığı olarak, bazen ek bir bilgi vermek maksadıyla konulmuş, müellif tarafından yazılmayıp eserin mütalaası sırasında Hasan Ağa-zâde Hacı Abdullah Efendi tarafından eklenmiş olabileceğini düşündüğümüz derkenarlar mevcuttur. Bu derkenarları metinden ayırmak ve farklılığını gösterebilmek için italik olarak metin aralarına yerleştirdik.

Çalışmamızda eserin 1b-80a arasındaki kısımları transkrip edilmiş, eserin diğer kısımları, Büşra Uysal ve Hande Nâlân Özkasap tarafından çalışılmıştır. Metnin tab edilen mikrofilminin fotokopisi de ek olarak esere ilave edilmiştir.

63 “....tarakkî...” şeklindeki yanlış yazım yerine “....terakkî...” yazımı tercih edildi. Yine aynı şekilde “....nâmzâd...” şeklindeki yanlış yazım yerine “....namzed...” yazımı tercih edildi. Bk. Aynı eser, vrk. 60a.

64 “... Cümleden biri Tire’ye Aydın Bey mutasarrıf idi....” ifadesini dipnotta olması gereken şekliyle gösterdik. “....Cümleden biri Aydın Bey, Tire’ye mutasarrıf idi....” Bk. Aynı eser, vrk. 2b.

METİNDE GEÇEN ARKAIK KELİMELER LİSTESİ

Alay bağlamak	: Saf saf olmak, savaş düzenine girmek, (68a)
Ardın almak	: Arkasını çevirmek, kuşatmak, (6b) ,(10b), (26a)
Aşurmak	: Aşırtmak, (24a)
Bericek	: Yakıma, (66a)
Bile gelen	: Birlikte, beraber gelen, (64b)
Bilesince	: Beraberlerinde, yanlarında, (60a)
Boy çekmek	: 1-Ayrı baş çekmek. 2-Bağımsızca iş görmek, (2b)
Bulam	: Bulduk, (53b)
Bulmayıcak	: Bulamayınca, (56a)
Çarhacı	: Öncü asker, (11a)
Çokluk	: Çok. Pek çok, birçok, (51b)
Denlü	: Kadar, (80a)
Deprenmek	: Hareket etmek, harekete gelmek, (31b)
Dibelik	: Bütünü, tamamıyla, (37a), 38b)
Durgurmak	: Durdurmak, (41a), (50b)
Durman	: Durmayın, (58b)
Duruşmak	: Mücadele etmek, savaşmak, (53a)
Eğlenmek	: Vakit geçirmek. Beklemek. Kalmak, (58a)
Elleşmek	: Tutuşmak, savaşa girmek, (68a)
İde düşmek	: Meydana gelmek, ortaya çıkmak, (46a)
İlertice	: Önce, (55b)
İrkilmek	: Birikmek. Toplanmak, (56a)
İrmek	: Ermek, (35a)
İşlemek	: 1-Yapmak, 2-İmal etmek, 3-Çalışmak, 4-Etkilemek, (59a)
Kaçan ki	: Her ne zaman, vakta ki, (53b)
Kanda	: Nerede, (46a)
Kangı	: Hangi, (49b)

Karavul	: Gözcü, nöbetçi, karakol, (75a)
Kondurmak	: Misafir etmek, (13b)
Kulağuz	: Kulavuz, (4a)
Kulak tōzi	: Kulak dibi, (41a)
Oturak	: Sakin olmak, sabit olmak, (54a), (56b)
Örnek	: Hisse, ibret, (49a)
Öylelik yolda	: Yarım günlük yolda, (3b)
Salıdırmaq	: Sallandırmak, (6a)
Turan	: Türk ülkesi, (54b)
Uğramak	: Üstüne varmak, (1b)
Ulak	: 1-Parça, 2-Eskiden bir yerden başka yere haber götüren, (55a)
Urulmak	: 1-Dikilmek, kurulmak, 2-Vurulmak. 3-Giydirilmek, (54a)
Urmak	: 1-Vurmak, 2-Baskın yapmak, gasb ve yağma etmek, (7a)
Urunmak	: Giyinmek, takınmak, (54a)
Uruşmak	: Vuruşmak, çarpışmak, öldürüşmek, (53a)
Uz düşmek	: 1-Uygun gelmek, 2-Uyuşmak, imtizaç etmek, (2b)
Üsküf	: Başlık, serpuş, (49a)
Yaraklu	: Silahlı, (80a)
Yigit	: Genç, delikanlı, (2b)
Yügrük	: Hızlı giden, işlek, (51b)

METİN

(1b) Müverrihân-ı âlem *Tevârih-i âl-i Osmân* bu vechle beyân etmişlerdi ki sene sitte mie tâ'ife-i mağlûl-ı pâdişâhî olan Cengiz Han, Vilâyet-i Hazar hattından hurûc idüp tamâmet-i Îrân ve Tûrân'ı harâb idüp ol memâlikde hadden efzûn fesâd zuhûra getürmüşdü. Ol târihde silsile-i Osmâniye'nin cedd-i a'lâsı olan Kaya Han Kabîlesi Mâverâünnehr semtlerinde sâkinler idi. Gördüler ki ol diyârlarda huzûr ve âsâyiş kalmayup âkıbet kabîlesiyle celâ-yi vatan idüp diyâr-ı Rum'a müteveccih olup Câber Kal'ası önünde cârî olan nehr-i Fırat'dan geçmek istediklerinde serdârları olan Süleyman Şah İbn-i Kaya Alp cümleden ilerü at sürüp suya uğraduk da suda şehîd olup Süleyman Şah'm dört evlâdı kalup ikisi yine vatan-ı asliyesine dönüp Ertuğrul nâmdâr ile Dündar ittifâkla Rum'da sâkin olmak üzere Pasin Ovası'nda karâr eylediler. Birkaç zemân mürûr ittikte Ertuğrul Gâzî cihâda tâlib olmağın (2a) ekber evlâdı Savcı Bey dimekle ma'rûfdur. Konya'da Alaeddin Selçûkî huzûruna irsâl idüp mahall-i nüzûl içün bir mesken talep eyledi. Sultan Alaeddin bunları hoş görüp Engüriyye hudûdunda Karaca Dağı ve Söğüt nâm kasabayı kışlak eylemiştir. Ertuğrul Gâzî niyyet-i gazâ ile ol kazâya beşyüz bahâdır ile müteveccih oldular. Ol esnâda Sultan Alaeddin ile Tatâr-i bed-âyin ile ceng iktizâ idüp düşmen tarafı firâvân olmağla asker-i Rum hücum-ı a'dâdan zebûn olup inhizâm mahallinde iken Ertuğrul Gâzî ma'reke-i kıtâle yetişüp Sultan Alaeddin cânibine imdâd idüp gürûh-ı Tatar târ u mâr oldular. Sultan Alaeddin Ertuğrul Gâzî'den bu vefâdârlığı görücek gâyet muhabbet idüp Engüriyye etrâfın kendüye kayd-ı hayatla temlîk eyledi. Ertuğrul Gâzî, altıyüz seksen senesinde âhirete intikal eylemiştir. Merkadların Söğütçük'tedir.

Ertuğrul'un üç oğlu olduğu

Ertuğrul Gâzî vefât ittikte üç oğlu kalmıştır. Savcı Bey, Gündüz Bey ve Osman Bey. Osman Bey anlardan küçük idi. Lâkin âsâr-ı devlet anın alnında müşâhade olunup umûmen gâzîler ana tâbi' oldular. Ol zemânın ehl-i hâli Şeyh Edebalî hizmetine ale't-tevâlî mürâca'at ve istid'a-yı du'â eylemekten hâli değil idi.

Orhan Han'ın vâlidesi

İttifâk bir gece nevm galebe idüp âlem-i rû'yâda görür kim Şeyh Edebalî'nin koynundan bir ay doğar gelür kendi koynuna girüp, koynundan bir bahr-i müntehâ biter. Ol şecerin dalı budağı bütün dünyayı ihâta ider. Osman Gâzî hâbdan bîdâr olup Şeyh

hazretlerinin huzûruna varup vak'ayı bir bir takrîr idüp (2b) ta'bîrin iltimâs eyleyicek Edebali biraz murâkabeye varup ba'dehu baş kaldırıp, Osman Gâzî'ye der ki: "Ey yiğit beşâret olsun, sana ve senin nesline pâdişahlık verildi. Ol ay ki döşekte gördün benim koynumdan çıktı, senin koynuna girdi. Sen benim kızımı alup bana dâmâd olacaksın andan evlâd-ı ensâbın olup ilâ inkırâzü'd-devrân yedi iklime hükm ideceklerdir" deyüp derhâl müslimîn huzûrunda kerîmesi Rabia'yı Osman Han Gâzî'ye akd ü nikâh idüp Orhan Gâzi andan vücûda gelmiştir.

Teferruka-i ümerâ

Altıyüz doksandokuz senesinde Sultan Alaeddin Keykubâd vefât ittikte oğlu Gıyaseddin gâyet bed-hilkat olup ümerâsıyla uz düşmeyüp babasından altı ay mürûr idicek erkân-ı devleti elinde zâyî' olmuştur. Bir rivâyetde "Babası zehirlemiştir" dirler. Ba'dehu âl-i Selçuk neslinden kimse kalmayup devletleri inkırâz bulıcak memâlike teferruka düşüp eyâlet-gâhlarında olan ümerâ mutasarrıf oldukları diyârda da'vâ-yı istiklâl idüp kendü nâmlarına hutbe okuttular. Ve başlu başlarına boy çektiler. Cümleden biri Tire'ye Aydın Bey mutasarrıf idi.¹ Ve Manisa'ya Saruhan Bey, Borlu'ya Hamid Bey ve Kütahya'ya Germiyan Bey ve Antalya'ya Teke Bey ve Kastamonu'ya Kızıl Ahmed Bey ve Adana'ya Ramazan Bey ve Maraş'a Şeh-süvâr Bey ve Zülkadürlü, Menteşe ili ve Turgud ili bu vilâyetler ki vardır. Hâlâ bi'l-fi'l memâlik-i Hüsrevâniyye'ye dâhildir. Şimdi ol vilâyetler anların nâmı ile mezkûrdur.

Beyân-ı Nûre Sufî

Ammâ vilâyet-i Yunan'da pâ-yı taht ki şehir-i Konya'dır. Âl-i Selçuk (3a) münkarız olıcak pâdişah olmamağla Karaman Oğulları'nın zîr-i fermânına girmeğe sebebedir. Böyle beyân eylemişler ki :Lârende Nûre Sûfî nâm Ermeniyyü'l-asl bir şahıs idi. Hidâyet-i Hakk ile İslâm'a gelüp sûfiyyûn tarîkine sülûk idüp ba'dehu zühd-i salâh ile iştihâr bulup ekser halk kendüden bi'at idüp mezbûr Nûre Sûfî bir zeman Varsak Vilâyeti'nde sâkin olup ol asırda henüz Silifke Kal'ası kâfir elinde idi.

Feth-i Kal'a-i Silifke

¹ Cümleden biri Aydın Bey Tire'ye mutasarrıf idi, şeklinde olmalı.

Kal'a hâkimi ile dostluk idüp gâh u bî-gâh bî-tekellüfle kal'aya girer çıkardı. Bir gün müridleri ile ittifâk idüp ale'l-gafle kal'anın içine koyuldular. Hâkimini emân virmeyüp katl ittiler. Kal'a bir tarikle feth olundukda Karaman nâm bir tûvâna oğlanı ol kal'aya bey nasb idüp kendüsü halvet-nişin olup uzlet ihtiyâr itti. Mezbûr Karaman Konya'yı zabt idüp Lârende[yî] taht-gâh idinüb hutbe ve sikke sâhibi bir bey oldu. Hâlâ şimdi ol memâlik-i mahrûseye Karaman vilâyeti dediklerinin vechi budur.

Feth-i Belde-i Bursa

Velhâsıl Osman Gâzi bu kadar kılâ' fetihten sonra mizâc-ı şeriflerine bir mikdâr tagayyûr gelüp illet-i nikrîse giriftâr olmağın oğlu Orhan Han'ı serdâr-ı sipâh-ı zafer-penâh idüp Bursa fethine irsâl eyledi. Ol fetihde bi'z-zat kendüleri bulunmadılar. Şehr-i mezbûrun Pınarbaşı tarafından nüzûl eylediler. Mukaddemâ kal'a içinde olan küffâr sekiz yıl muhâsara olmağla canlarından bî-zâr olup teslim-i hisara hâzır ve kudûm-ı şehriyâre muntazır olmuşlar idi. Köse Mihâl'in Bursa tekvûru ile âşinâhğı olmağın risalete gönderilüp tekvur-ı mezkûr mâl (3b) ü menâl ehl-i re'âyâ ile selâmete çıkarmak şartıyla ve otuz bin altın virmeğın ta'ahhüd itmekle emân virilüp öylelik yolda deryâ kenarında Gemlik nâm karyeye ulaştırmak üzere gemilere süvâr olup terk-i diyâr ittiler. Ol diyâr-ı behcet-âsâr mahall-i nüzûl şah-ı dîdâr ve makarr-ı mücâhidîn ibrâr olup bu feth-i mübîn yediyüz yirmialtı. Hîn-i fetihde Osman Han Gâzî vâsıl-ı rahmet-i rahmân oldu. Merkad-i münevvereleri Bursa hisarında Manastır kurbünde Gümüşlü Kubbe'de vâki'dir.

Cülûs-ı Sultan Orhan Gâzi

Rahmetu'l-lâh-i aleyh sâhib-i taht-ı tahtâc Orhan Han yedi yüz yirmi altı târihinde babaları Osman Han-ı Gâzî vefâtından sonra Bursa'da cülûs vâki' oldu.

Hüdâvendigârlığı ile iştihâr

Hîn-i cülûsda bir şehzâde-i ferzendeleri dünyaya gelmek ile "erkân-ı devlete delîl-i mukaddemât muraddır" deyu nâm-ı şerîfi Murad ta'yîn olundu. Hüdâvendigârlığı ile iştihâr bulmuştur. Şehzâdeleri Süleyman Paşa ve Murad Han ve Kâsım Çelebi zamân-ı meymenet-âsârlarında ibtidâ feth olunan Semendire Kal'ası'dır. Yediyüz yirmisekiz târihinde Aydos Hisarı feth olundu. Yediyüz yirmidokuzda Orhan Han'ın nâm-ı şeriflerine

sikke kazılıp kırmızı ve sarı ve siyah b rkler giymek ol zem ndan kaldı. T  zem n-ı Yıldırım Han'a gelince ba'dehu Yıldırım Han devrinde asker ziy de kesret üzere olmağın Timurtaş Bey'in ilg sıyla beyaz börk kapıkuluna, erk n-ı devlet hudd mma kızıl börk ta'y n olunup amm  altunlu b rk  yeniçeri ocağı'nda  orbacılar h l  giyerler.

S l ile ibtid  Rumili'ne ge  ld ğ 

D st n-ı feth   tesh r-i Rumili ve bi'l-cümle (4a) Sultan Orhan G zi'nin Rumili yakasına geçmek h tır-ı ni  n  olmağın oğlu Süleyman Paşa'ya bu h tır sın if   idüp ol  ehz de-i  l -himmet dah  zem n-b s idüp ol hizmet[in] kendüye ferm n olunmasın ric  kıldı.  ehriy r dah  Boğaz'ı ana sip ri  itti. Süleyman  ah dah  çekilüp Edincik'e geldikde ol  ehz de Süleyman evvel ir de-i d v n idüp erk n-ı devlet h zır oldular. Hus s  Ece Bey ve Fazıl Bey ve Evrenos Bey anda h zır idiler.  ehz de anlara cev b idüp: "Bu dery yı öte ge em ve Rumili'nde nice vil yet a am bu b bda siz de ne tedb r idersiz ki bu k r-ı m  kil  s n ola". F zıl g z ler bu hizmetin uhdesinden gelmeğın ta'ahhüd idüp bir s l d z d ler.

Kal'a-yı  imnik

 kisi üzerine binüp sallar  Gelibolu'dan yukarı  imnik n m kal'anın ken rına  ıktılar. Gece ile bağlar arasından bir k fir bulup bağladılar. Ale'l-fevr yine sabah olunca ber  c nibe geçüp  ehz denin huz runa ol k firi getürüp  ehz de-i  l -himmet ol k fire hil'at giydürüp ana ihs n idüp h tırın ele alup k fir-i mezb r bu lutfu göricek bunlara c n-ı dölden muhabbet idüp ve bunlara kulağuzluk idicek oldu.

İbtid  Rum'a geçen  mer -yı s 'ed 

"Ben sizi bir yerde ileteyin ki hiç kimesne duymaya" didikde fir -h l iki az m s l peyd  idüp her birine kırkar n m-d r s v r olup bir sala kırk nefer bah dır ile  ehz de Süleyman Paşa bir sala dah  kırk nefer bah dır ile Hacı  lbeyi ve Ece Bey ve Fazıl Bey ve Evrenos Bey binüp bir  eb-i zulm tda (4b) Rumili yakasına geçdiler. Çünki gece ile ken ra geldiler. Ol kulağuz olan k fir bunları  imnik Kal'ası'nın üzerine get rd . Hisarın bir c nibinde ber ber yığılmış s pr nd  v r idi. Kal'ada hod  okluk kimesne yoğ idi. G z ler kal'anın içine girdiler.  s nlukla hisarı feth ittiler. Leb-i dery da gemileri karşı

yakaya gönderüp ol gece üçyüz gâzi geçüp üç güne dek üç bin dilâver cem' oldu. Ol cânibde Ayaşlı Tepe nâm kal'a dahî feth olup şimdi ana Tekirdağı dirler. Ba'dehu feth-i Gelibolu, ba'dehu Malkara dahî kabza-i teshîre gelüp guzât-ı müslimîn mâl-ı ganîmet ile ganî oldular.

Vefât-ı Gâzi Süleyman Paşa

Hâsıl-ı kelâm Süleyman Paşa altı yıl mikdârı gazâ idüp ol esnâda bir gün şehzâde-i nâm-dâr arzû-yi sayd u şikâr idüp elinde olan şâh-bâzı şikâr ardınca salmış idi. Atın ayağı bir köstebek deliğine geçüp tekerlenüp yıkılmağryla şehzâde altında kalup şâh-bâz rûhu âlem-i bekâya pervâz eyledi. Gâzîler hezâr nâle vü zâriyle cesed-i şerîflerin Bolayır'da binâ ittikleri mescide mukâbil yerde defn ittiler.

İntikâl-i Orhan Gâzi

Asker-i İslâm şehzâdenin intikâlini pâdişâh-ı âlem-penâha arz eylediklerinde firâk-ı evlâd için hayli mâtem-zede oldu. Bu gam-ı elemle vücudlarına ârıza isabet idüp âkıbet-i rihlet mukarrer idüğünü bilüp saltanat umûrunu oğlu Murad Han Gâzi'ye ta'yîn eyleyüp yediyüz altmış târihinde Süleyman Paşa vefâtından iki ay sonra merhûm olmuşlardır. Çünkü ol şehriyâr-ı kâm-kâr taht-ı şâhîde karâr ittiler. Rumili cânibinde olan asker-i İslâm (5a) serdârları olmadığı ecilden kendüleri ol cânibe azîmet buyurmuşlar idi. Ammâ ki Anadolu'da olan kimi Karamanoğlu kimi Germiyoğlu'dur sâ'ir etrâf beyleri yek-dil olup memâlik-i Osmâniye'den birkaç diyâr hasâret itmeleri haberi vâsıl olıcak fi'l-hâl yine Anadolu'ya geçüp Engüriye hisarını muhâsara eyledi. Ahâlî-i hisar mukâbeleye iktidârları olmayup teslim-i hisar eyleyüp sıdk-ı ihlâsla itâ'at kıldılar. Ol sene Bursa'da kışladılar. Evvel-baharda yediyüz altmışüç târihidir izz ü ikbâl ile Rumili cânibine geçilüp ol havâlîde Yantur(?) nâm hisarı muhâsara idüp emân ile teslim eylemiştir.

Feth-i Çorlu ve Dimetoka

Andan Çorlu teshîr olunup ba'dehu Dimetoka feth olundu.

Feth-i Kal'a-i Edirne ve binâ-yı saray

Ba'dehu Mîr-i mîrân olan Lala Şâhin Bey Edirne üzerine serdâr nasb olundu. Edirne Tekvûru ki Andriye demekle ma'rûf olan bî-dîn, Lala Şâhin'in üzerine geleceğinden haber alup leşker-i bî-kıyâs ile Sazlıdere'de karşılayup muhkem cenk olup âkıbet-i zafer İslâm'a müyesser olcuk Tekvur-ı la'în kaçarak Edirne hisarına dâhil olup içerüden cenk tedârükine meşgûl oldu. Andan sonra Sultan Gâzî Edirne üzerine revâne olup Tekvûr'a bu haber vâsıl oldukda karâra iktidârı olmayup bir gece firâr idüp İnöz Kal'asında karâr eyledi. Bu cânibde ehl-i kal'a sabah emân dileyüp teslim-i kal'a eyledikde ba'dehu sa'âdetle kendüleri Dimetoka'ya azîmet buyurdular. Edirne'de bir saray binâsına mübâşeret olundu. Ve Lala Şahin Paşa, Filibe ve Zağra ve sâ'ir bilâd-ı şimâliye teshîrine irsâl olundu. Yediyüz altmış sekiz senesinde Pâdişâh-ı kışver-gîr (5b) diyâr-ı küffârı teshîr için etrâfa serdârlar irsâl olundu. Yediyüz yetmiş senesinde Saray-ı cedîd tekmîl olunup sa'âdetle karâr eylediler.

Feth-i Kırkkilise

Evvel-baharda Kırkkilise ve Pınarhisar'ı feth eylemişlerdir. Yediyüz seksen yedi senesinde ekber evlâdları olan Yıldırım Han'ı Kütahya'da ve ortanca oğulları Yakup Çelebi'yi Karesi vilâyetine ve küçük oğlu Savcı Bey'i Bursa muhâfazasına alıkoyub kendüsü sa'âdetle kâfire gazâyâ Rumili'ne gitmişler idi.

Savcı Bey'in sû-i hareketi

Savcı Bey ba'zı müfsidlerin tahrîki ile yanına hayli âdem cem' idüp hukûk-ı ebeveyni gözetmeyüp babası tahtına geçüp beytül-mâlî kendüye tâbî' olan hazâ'ine bezl idüp nâmına hutbe okuttu. Bu haber-i muvahhiş Hazret-i Hüdâvendigâr'a vâsıl oldukda ol fitneyi def için Edirne'den kalkup Gelibolu'dan geçüp Bursa'ya yakın geldiklerinde Şehzâde dahî kendüye mensûp olan erâzil ile cânib-i Şehriyâr üzerine yürüyüp ikdâm-ı pâdişâh ile gürûh-ı eşkıyâ târ u mâr olup şehzâde[yi] giriftâr idüp gözüne mil çekilmiştir.

Muhârebe-i azîme hâkim-i Sırf olan ibn-i Las

Cihâd-ı ekber Sultan Gâzî çünkü avn-ı ilâhî ile kışver-i Rum cîlve-gâh-ı ehl-i İslâm oldu. Yediyüz doksan bir senesinde Filibe'de kışlayup diyâr-ı küffâra azîmet ettiklerin hâkim-i sırf olan İbn-i Las haberdâr olcuk etrâf-ı cevânibde olan küffâr kullarına haberler

irsâl idüp her birinden imdâd talep ve bi'l-cümle Arnavud ve Engürüs ve Leh ve Çeh ve Boğdan ve Eflâk ve Las oğlu ile ittifâk idüp Kosova'da cem' olalar.

Kosova'da olan ceng-i azîm

Ve ikiyüz bin kâfir kavle gelüp ehl-i İslâm'ın Rumili'nden def' olmasına (6a) karâr verdiler. Ol mahall idi ki Meriç suyunun tuğyânı vakti geçüp asker mezbûr nehirden geçüp İhtiman Sahrâsı'na teveccüh buyuruldu. Ol hinde câsûslar gelüp haber verdiler ki: "Küffâr-ı hâk-sâr ceng itmeği Kosova'da karâr verdiler" didiklerinde Pâdişâh-ı İslâm dahî min ba'd tevakkuf itmeyüp mahall-i ma'hûda azîmet eylediler. Yakın varıldıkda bir sebz-i hurremde nüzûl buyurulup fermân-ı cihân ile erkân-ı devlet bir yere cem' olup küffâr ile ceng husûsu içün müşâvere olundu. Her biri bir söz söyledi. Söz Evrenos Bey'e: "Pâdişâhım, evvelâ bize lâzımdır ki cenk yakîn olunan makâma mukaddem varıla, tâ ki bir mahall-i münâsib yer ihtiyâr oluna. Sâniyen câ'iz olan budur ki hîn-i mukâbeledede acele olunmaya. Zîrâ ki her kâfir ki kendü za'findan hurûc idüp azm-i kâr u zâr ide. Anınla söyleşmek âsândır" deyu bunun emsâli dil-pezîr tedbîrler ki Şah-ı kişver-gîr cenâbına arz itti. Makbûl-ı hümâyûn olup ol esnâda Demürova Suyu'ndan geçilüp bu sahrâ-yı vâsi'a geldiler. Hâlâ Kosova didikleri menzildir. Ol mahalle nüzûl buyurdular. Herkes ceng içün tedârûke meşgûl oldular. Ertesi gün anı gördüler ki küffâr cânibinden tozlar belirüp gelüp ol vâdiye kondular. Mülûk-ı küffâr asker-i İslâm'ı kalîl görmekle gözlerine salındırmayup her birisi müstakillen asker-i İslâm'a cevâb virecek oldular. Hâsıl-ı kelâm ol şeb-i târı bu güne ibâretle sabâha irişdikde çün sabâh oldu. Asker-i küffâr beğlerinin her biri bir mahall-i mahsûsda karâr eyledi. Bir cânibde Sultan Gâzî dahî kâ'ide-i Osmânî üzere safflar (6b) tertîb idüp kendüleri miyân-ı sipâhda karâr eylediler. Şehzâde Sultan Yıldırım Han cânib-i yemîne ta'yîn olundu. Ve Saruca Paşa sol kolda kafadarlığa me'mûr oldular. Şah-ı kâm-kârın sağ cânibinde Ali Paşa ve sol cânibinde Timurtaş Paşa karâr eylediler. Yeniçeri gâzîleri Pâdişâh önünde saff bağlayup ve iki bin tîr-endâz bahâdırı mukaddeme-i asker idüp durdular. "*Ve me'n-nasrû illâ min indillâh*"¹ diyüp azm-i rezm-gâh ittiler. Mukaddemâ ol tîr-endâzlar küffâr cânibine birkaç yayla ok gönderdiler. Eğerçe çok kâfir düşürdüler. Lâkin melâ'in-i bî-dîn aslâ aldırmayup azulu hınzır gibi hücum idüp sol kolun üzerine yürüdüler. Önünde bulunan bahâdırların hayât-ı girîbânı çâk olup sehl kaldı ki perişân olalar. Hemân sağ koldan Şehzâde Yıldırım Han berk-ı hâtıf gibi gürûh-ı şûm üzerine hücum idüp sâ'ir ümerâ-yı devlet dahî inân-ı azîmeti ol tarafa çevirdiler. Allah Allah sadâsıyla âlemi pür

¹ Yardım, ancak Allah'tandır. Âl-i imran:126, Enfal:10.

kıldılar. Ve hamle-i dilîrân ile fi'l-hâl kâfirin yüzün çevirdiler. Ve ardın alup kırmağa başladılar. Min ba'd karâra iktidârları olmayup firâr eylediler. Eğerce çok dilâver şehîd olup ammâ bir mertebe kâfir kırıldı ki küşteler âşikâr oldu.

Las Oğlu mel'ûnun katl olunduğu

Ve esnâ-yı cengde Las oğlu katl olundu. Ve esîr olanların hod nihâyeti yoğ idi.

Sultan Murad-ı Gâzî'nin şehâdeti

Ammâ ki ol gece münâcâtta şehâdet talebini niyâz etmişler idi. Perde-i gaybdan bir eser zuhûr etmeyicek hâtırları bu efkâr ile dil-figâr iken meğer ki müşrîkenden bir bî-dîn mecrûh olup cân havfı ile maktûller (7a) arasında pinhân olmuş idi. Hazret-i Hüdâvend-i âlî-vakâr harem-i hâssda olan huddâm ile küşteleri temâşâ için piyâde ol mahalden güzâr buyurdıklarında ol kâfir-i hûn-hâr hayâtından me'yûs olup tahsîl-i tâm için Sultan-ı İslâm'ı helâke niyyet idüp leşkerin arasından zuhûr idedüştü. Ve arz-ı İslâm için bir mu'în kaldırıp hâk-ı pâyı şehriyâre sürmeğe ikdâm eyledi. Her çend ki solaklar def' itmek için çok himmet idüp muhkem let urdular. Mukayyed olmadı. "Pâdişâha arz idecek mahfi sözüm vardır" deyu huzûr-ı izzetten ba'îd olmadı. Hazret-i Pâdişâh-ı kerem-penâhın şefkat-i hayâtı mûcibi üzere kâfir-i mezbûre merhamet idüp: "Mâni' olman gelsün, ne söyler görelim" deyu fermânları sâdır olıcak def'ine mukayyed olanlar el çektiler. Ol bî-dîn huzûr-ı izzete yakın gelicek meğer yeni içinde bir hançeri var imiş. Fi'l-hâl Sultan-ı Cihâna havâle idüp sadr-ı sînesine bir azîm zahm urdu. Hây deyince la'în çüst [ü] çâbuk sıçrayup yeniçeri ordusunda güçle kâfiri yıkup paraladılar. Hâsıl-ı kelâm Pâdişâh hazretlerine bu hâl vâki' oldu. Yakında olan hüddâm koltuğuna girüp otağ-ı hümâyûn[a] getürdüler. Ol mahalde biraz kendüye gelüp Yıldırım Han'ı yerine mesned olmağa vasiyet idüp o dem şehâdet ile dâr-ı bekâya rihlet eylemişlerdir. Merhûm-ı mezbûr Bursa'da Kaplıcalar kurbünde câmi-i şerîfi binâ ittiklerinde bir gün teferrûce azîmet eylemişler idi. Ol mahalde ellerinde bir doğan var idi. Câmi'e karîb geldiklerinde küşâd virdiler. Doğan pervâza gelüp durdu. (7b) Câmi' dîvârına karîb nüzûl eyledi. Berüden beftere ile birkaç def'a işâret kıldılar ki kelle ser-keşlik idüp câmi'-i şerîf içine doğru kanat töktü. Ve kubbe kemerinde olan sûtûna kondu. Pâdişâh-ı gayûr bu husûsa bî-huzûr olup kurû-yı kâl dediklerinde fi'l-hâl durduğu yerde kadîd oldu. Bu fakîr bin otuz târihinde Bursa'da idim. Görmesem inanmazdım. Uçurma sanurdum.

Cülûs-ı Yıldırım Bayezid Han

Dâstân-ı Şah-ı Gâzî Yıldırım Bayezîd Han Merhûm Hüdâvendigâr-ı Gâzî Kosova'da rütbe-i şehâdet ile rahmet-i Rahmân'a vâsıl olacak yediyüz doksaniki senesinde vâki' olan Ramazân-ı şerîfin dördüncü gününde devlet ve ikbâl ile cülûs eylediler. Ba'dehu dârû's-saltana olan Edirne'ye gelüp karâr buyurdular. Şehzâdeleri Emir Süleyman ve Sultan Mehmed Han ve İsa Çelebi ve Ertuğrul Bey ve Mustafa Çelebi, kendüleri izz ü ikbâlle Bursa cânibine irtihâl buyurdular.

Feth-i Kal'a-i Alaşehir

Ve memâlik-i İslâm arasında küffâr kal'alarından Alaşehir Kal'ası feth olmamış idi. Asker-i İslâm'la bi'z-zât üzerine vardılar. Birkaç gün muhâsara olundu. Nâ-çâr kal'anın tekvûru teslim-i hisar idüp ba'del-yevm harâç-güzâr olmağa karar virdi. Şah-ı kişver-güşâ kal'a-i mezbûreyi Bursa'da binâ ittikleri câmi'-i şerîf ve imâret-i âmire için vakf ta'yîn eylediler.

Binâ-yı Câmi-i Yıldırım Han

Yediyüz doksanseviz senesinden sekizyüz senesine varınca vâki' olan vekâyi' cümleden biri Mora cezîresi fethi için Rumili'ne azîmet-i hümayûn buyurulup Karaferye'de kendüleri ikâmet idüp (8a) etrâfa akıncılar salup ol havâlide olan memâlik feth idüp Karaferye'de bir imâret binâsına mübâşerete işâret idüp andan Edirne'ye gelüp anda dahî bir âlâ câmi' ve imâret ve nice vücûh-ı hayrât ittiler.

Feth-i Kal'a-i Atina

Ve medînetü'l-hükemâ olan Atina'yı dahî levâhıkıyla zabt ittiler.

Feth-i Malatya ve Kemah

Ve Anadolu tarafına dahî serdârlar ta'yîn olunup Türkmen elinden Malatya ve Divriği ve Kemah'ı ve Darende'yi zamîme-i Osmâniyye olunmuştur.

Timur elinden firâr etmeleri

İttifâka bu eyyâmda Bağdad ve Irak hâkimi olan Sultan Üveys oğlu Ahmed Celâyir ve Karakoyunlu Mehmed Bey oğlu Kara Yusuf ki Azerbaycan hâkimi idi. Timur-ı sâhib-zuhûr elinden firâr idüp Sultan-ı Mısır'a ilticâ itmişler idi.

Sultan Berkuk'un elçileri katl ittüğü

Timur elçiler gönderüp mezbûrları talep ittikte Sultan-ı Mısır olan Berkuk, varan elçileri katl idüp Sultan Ahmed ile Kara Yusuf dahî birkaç zemân mürûr ettikten sonra Sultan-ı Mısır yanında o mertebe i'tibârları olmayup hattâ mahbûs oldukları menkûdür. Ba'de-zemân her biri bir tarikle halâs bulup Bağdad'a doğru firâr ettiler.

Hâkim-i Bağdad'ın savb-ı Yıldırım Han'a geldiği

Gelüp dâhil oldukda Timur-ı mağrûr Gürcistan semtine teveccüh ittüğü mahall idü ki Ahmed Celâyir, Timur'dan bir vechile emîn olmayup bi'z-zarûre celâ-i vatan ihtiyâr idüp Ferah nâm bir mukarribini Bağdad muhâfazasına alıkoyup mâl ü menâl ve ehl ü ıyâlle Kara Yusuf'la ma'an cenâb-ı Yıldırım Han'a doğru revâne oldular.

Hâkim-i Halep ile muhârebe

Nehr-i Fırat'dan geçüp Halep kurbüne geldiklerinde Sultan-ı Mısır tarafından olan hâkim-i Halep gürûh-ı enbûh ile üzerlerine varup azîm muhârebe eylediler. Âhirü'l-emr galebe bunların (8b) olup leşker-i Halep firâr eylediler. Ba'dehu bi-mâni' diyâr-ı Rum'a gelüp rikâb-ı sultanî-i âlî-cenâba iriştiklerinde me'mûllerinden ziyâde ri'âyetler olunup hâtırların ele almışlardır. Hattâ Sultan Ahmed'in kerîmesini Şehzâde Mustafa Çelebî'ye nâmzed eylediler. Timur ahvâlinden söz açılıp zulm ve te'addîsinden şikâyet idüp ve kendülere olan zulm ve gadri hikâyet eylediler. Ve: "Gâfil bulunmayup fitnesine tedârük üzere olmak gerektir" deyu bast-ı kelâm eylediler.

Timur-ı mağrûrun taraf-ı Yıldırım Han'a elçi gönderdiği

Mukaddemâ Sivas ve Malatya feth olundukta Şah-ı Gâzî Yıldırım Han, Azerbaycan hâkimi olandan harâc isteyüp Timur tevâbi'inden olmağın Timur'a şikâyet-nâme irsâl itmeğın, Timur-i mağrûr elçi ile şah-ı âli-nijâda haberler gönderüp elçiye buyurdular ki:

Yıldırım Han'ın elçiye verdiği cevibi

“Ol hûn-hâr-ı gaddârın fitne ve âşûbunu def eylemek bize vâcip olmuştur. Eğer bu cânibe gelmekte tekâsül iderse biz anın kasdına Tebriz ve Sultaniye'ye varmağa üşenmeziz. Vaktine hâzır olsun” deyu elçileri Timur'a irsâl.

Timur'un Sivas'ı harâb ittüğü

Elçi-i mezbûr Timur'a geldikte, Bayezid Han'ın bu gûne kelimât-ı hiddet-âmîzin nakl-i beyân ittikleri gibi bilâ-tevakkuf memâlik-i Rum üzerine hücûm kasdıyla sekizyüz üç Muharrem'inde Sivas Kal'as'ını harâb itmeğe şitâb itti. Ol hisar-ı üstüvâr adl-i Selâtîn-i Selçûkiyye olan Sultan Alaeddin bin Keykubad binâ idüp âbâd etmiş idi. Bir anda hâk ile yeksân itti.

Hayyen dörtbin Müslümanı hendek içine doldurduğu

Andan mâ'ada ehl-i kal'adan dört bin nefer mücâhidini bir amîk hendek kazup dest-beste hayyen çağırdı. Hafırde hendek içine bıraktı. Üzerine (9a) toprak doldurmuştur. Ba'dehu Haleb ve Şam üzerine kasd-ı intikâm eyledi.

Timur-ı mağrûrun Haleb İle Hama'yı harâb ittüğü

Haleb'e gelüp Timur-ı cebbâr Haleb hisarını feth idüp ba'dehu Hama'ya varup anı feth ittikte Haleb'den ziyâde harâb itti.

Humus'da mütevârî hak-i pâk olan Ashâb-ı Kirâm

Ve Hama'dan Humıs'a varup etrâfında merkad-i Ashâb-ı Güzîn rıdvânü'l-lâhi te'âlâ aleyhim ecme'in görüp:“Bunlar kimdir?” deyu sü'âl itti: “Ashâbdan Hâlid bin Velid ve Abdullâh ibn-i Ömer ve Ka'bû'l-Ahbâr ve Ömer ibn-i Ümeyye'dir” didiklerinde Timur-ı

leng'e dehşet elverüp onların hürmetine Humıs halkına el uzatmadı. Andan Dımişk-ı hadrâ'ya teveccüh itti. Bu esnâda Sultan-ı Mısır dahî def'-i mazarrat için asker-i bî-kıyâs ile Dımişk'a geldi. Tarafeynden saflar bağlanup ol iki ceyş-i azîm biri birine katılup zemîn harekete gelüp âkıbet ahşâma karîb Mısır askerine hezîmet vâki' olup Sultan-ı Mısır, Mısır'a firâr eyledi. Timur Dımişk muhâsarasına hücum ve ikdâm idüp âhir feth idüp ahâlisine ittüğü hakâreti Haccâc-ı Zâlim ehl-i Irak'a itmemiştir. Rivâyet iderler ki Şam halkının ekseri Yezîdlik ile meşhûr olmağın hîle ve âl idüp "Her kim Yezîd'i severse gelsün in'âm ve ihsân ideyin. Ben dahî muhabbet-i Yezîd'im" deyu nidâ ittirdi. Üç binden mütecâviz nüfûs cem' olup ihsân ümîdi ile Yezîdî olduklarına mu'arref olup Timur-ı cebbâr mezbûrları emr idüp Câmî'-i Benî Ümeyye içine doldurdular. Ve kapuların muhkem kapatup etrâfına odun yakturup cümlesin pin-hân eyledi. Andan Yezîd'in mezârın açtırıp kemiklerin çıkarup ateşe yaktırdı. (9b) Ve makberesini necâsetle doldurdu. Ba'dehu Şam'dan Tebriz cânibine müteveccih oldu. Bağdad'a varup ahâlisini katl, kal'a ve şehrini vîrân ittikten sonra Tebriz'e revân oldu. Ve her ne kadar ki nâmeler ki elçiler ile Timur'dan gelirdi.

Timur ile musâleha olunmak için Yıldırım Han'a erkân-ı devletin söyledikleri

Erkân-ı devlet, Şehriyâr-ı cihâna, nasîhat itmede mübâlağa idüp sulh tarafına irşâd iderlerdi. Timur'un kuvvet ve kudreti ve askerinin galebe ve kesreti Sultan-ı Mısır ile olan muhârebe ve Sivas ve Şam ve Haleb ve Bağdad'ı ne yüzden harâb ittüğün kendüye her çend ki beyân iderlerdi. Asla kimesnenin sözüne vücûd virmezdi. Cem'-i sipâh için her tarafa nâmeler perâkende eyledi. Sekizyüz dört senesinde cümle asker ile azm-i diyâr-ı Rum idüp Erzincan'a geldi. Mehmed Mirzâ'yı Kemah üzerine irsâl idüp sehl müddette feth ittiler. Timur dahî Erzincan'dan kal'a-yı mezbûre temâşâsına geldikte Yıldırım Han'dan gelen elçilerin birkaçına gitmeğe ruhsat verilmeyüp yanlarında henüz hâzır idi.

Timur, askerinin çokluğunu Yıldırım Han'ın elçilerine söylediği

Anlara askerinin kesret ve vefretin arz idüp eyitti ki: "Bu leşker-i bî gerân ile hem inân olan Selâtîn-i Şîrvân ve Geylân ve mülûk-ı Diyârbekir ve Kürdistân ve Şâhân-ı Sistân ve Mâzenderân ve Hâkân-ı Türkistân benimle yâver olmuşlardır. Yıldırım Han'a benden selâm idüp diyesiz ki: "Umûr-ı harbiyyede bize müsâ'ade itmeyüp ve bizimle böyle nizâ üzere olmak devletine muvâfık değildir. Biz kendüye üç şeyi ricâ eylemiş idik. Biri Kemah

Kal'ası idi. İşte bi-hamdi'l-lâh feth oldu. Ol iki murad kim kalmıştır. Ümîd budur ki onlar dahî müyesser ola. Ammâ şöyle ki şehzâdelerinden (10a) birin bu cânibe i'tizâr için irsâl idüp kalb-i mecrûhumuzu endîşe-i adâvetten tahliye ider ise mâbeynimizde olan bürûdet mûcib-i muhabbet olur idi" deyüp elçilere icâzet virdikde akabince leşker-i bî-kıyâs ilen Hulefâ-yı İzâm zemânlarında nâmı ma'mûriyyet olan Engûriyye'ye müteveccih oldu. Çün takdîr-i hakîm muktezâsınca rû-yı zemîn hûn-ı müslimîn ile rengîn olmağa karîn olmuş idi. Ol iki bahr-i emvâc bir yere gelüp mütelâtim olmak lâzım geldi.

Yıldırım Han'ın Engûriyye'de Timur ile mukâbele eylediği

Ba'dehu ceng ü teberrüd itmeğe hâzır ve âmâde olup ol hinde Yıldırım Han doksan bin leşker-i cerrâr ile Engûriyye'ye gelüp mukâbele-i Timur'da karâr eyledi. Fe-emmâ Timur-ı bed-girdâr asker-i Tatar ile mukaddem ılgâr idüp Yezîd ve Mervân cârî olan su tarafını aldılar. Sipâh-ı Rum susuzluktan âciz ve zebûn oldular. Pâdişâh-ı mansûr ol haşerât-ı nâ-mahsûrun cânib-i yemîninde ki kûh-ı pâye tarafında düşmene havâle bir mürtefi' yerde Otağ-ı hümâyûn kurdurup karâr itmeğin ol gece Karavullar ta'yîn olunup sabaha intizâr çekildi. Sabah oldukta Yıldırım Han Gâzî kânun üzere tertîb-i alay için bizzât kendüleri ve ümerâ müşâvereleri ile sağ kolda Anadolu sipâhîleri karâr idüp ve hâkim-i Las ve Yılkoğlu dimekle meşhûrdur. Şehriyâr-ı cihânın kaynı olmağın imdâd için da'vet olunmuş idi. Yirmi bin mikdârı sūvâr ve piyâde ile ekserî tūfeng-endâz ve ra'd-âvâz ve sağ kol imdâdına ta'yîn olundu. Ekber evlâdı Emir Süleyman Bey ki Aydın ve Saruhan ve Karesi sancaklarına mutasarrıf (10b) idi. Rumili askerine serdâr kılınup ve bu cenâhının kalbinde zât-ı hüdâvendigâr Bayezid Han kafasında bölük halkı sipâhiyân-ı yemîn ü yesâr husûsan yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî gürûhan gürûh saff be-saf oldular. Şehzâde Mustafa Çelebi ki Hâmid ili ve Teke ili sancaklarına vâli idi. İsa Çelebi askerin ardın alup durdular. Ve bâğ-ı saltanatta nev-reste olan Şehzâde Sultan Mehmed ki Çelebi Sultan Mehmed dimekle meşhûrdur. Amasya ve Tokad vilâyetleri anın sâye-i sa'âdetlerinde idi. Ve sâ'ir nâm-dârân-ı Rum umûm üzere ol şehzâde hidmetine ta'yîn olundular. Ve nice bin mübârizân ser-bâz ve tîr-endâz pîş-gâh-ı sipâhda saff bağladılar. Bunlardan mâ'ada Âl-i Osmân'ın perverde-i ni'meti olan Tatar tâ'ifesi ve cümleden evvel küfrânü'n-ni'mellik iden Moğol-ı gül-siriştin zümre-i sâlifesi sûretâ mütâba'at ammâ hafiyyeten muhâlefet semtine ittifâk idüp dururlar idi. Ba'dehu cümle sipâh hesab olunup doksan bin mübâriz kaleme geldi. Ezîn taraf-ı Timur dahî sipâh-ı mûr-şümâr tertîbine meşgûl olup fermânı üzere sağ kolda Vâlî-i Harran olan oğlu Şahrûh Mirzâ ve diğeri oğlu

Süleyman Şah Mirzâ nice mu'teber ümerâ-yı sâhib-livâ ile karâr idüp ve sol kolda ekber evlâdı olan Mirzâ Pir Ahmed Hâkim-i İsfehan olan Mirzâ İskender ki Azer[bay]can hâkimi ve Diyarbekir Vâlisi Kara Osman ve bütün emsâl-i memâlik hâkimleri askerin ardında kafâ-dâr oldular. Şâhân-ı Sistân ve Mâzenderân, Bedâhşân ve Geylân ve Türkistân leşkeri ile ol vâdi doldu. Âf-tâb-ı esed bir ceng altıncı derecesinde (11a) olmağın sipâh ve devâbb teşnelikten bî-tâb olmuş idi. Sene-i mezbûre Zilhiccesinin Cuma günü tarafeynin çarhacıları elleşmeğe mübâşeret idüp "melâ'ike heft-asmân el-hazer şetmü'l-hazer" sadâları işitilmeğe başladı. Hâsıl-ı kelâm iki cânibden cenge ikdâm olunup birbirine hücum eylediler. Bir mertebe harb [ü] kılâl [ceng] ü cidâl olmuştur ki gûyâ ol gün kıyâmetten bir nişân idi. Hakikat-ı hâl Hüdâvendigâr tarafı feth-i nusrete dâll ve cümûd-ı Timur tarafı bâ'is-i hezîmet olmak sadedinde iken düşmen cânibine mütâba'atları ma'hûd olan asker-i Tatar Yıldırım Han cânibinden rû-gerdân olup girizân oldular. Veli ni'metleri tarafına tîr-i bârân eylediler. Kezâlik Aydın ve Menteşe ve Saruhan ve Germiyan askerleri ki mukaddemâ hâkimleri Timur'da karâr itmekle o ma'rekede hâzır olmağın cümlesi ale'l-ittifâk kendü beyzâdelerin özleyüp sipâh-ı Timur'a mülhâk oldular. Bu takdîrce mücâhidân teferruka düşüp mücerred Yıldırım Han'ın yanında kapu halkı ile Las askerinden gayrı ceng ider bir ferd kalmadı. Âhir anlar da kât kalup giribân-ı hayatların halâs tedârükine meşgûl oldular. El-kıssâ:İrâdetü'llâh böyle vâki' olup Ali Paşa ve Murad Paşa ve Sekbanbaşı Hasan Ağa Şehzâde Emir Süleyman Bey'in yanına düşüp ma'reke-i âşûbdan çıkarup Bursa'ya geldiler. Andaki ehl-i beyti hazâ'in ve cevâhirin güzîdelerin alup ale'l-fevr Gelibolu'dan Rumili'ne geçtiler. Ümerâdan ba'zı müte'ayyin olanlar dahî Mehmed Çelebi'nin etrâfın alup arza geleceğinden fezâ-yı selâmete sevk ittiler. Amasya cânibine revân oldular. (11b) Hâsıl-ı kelâm cenk bu mertebeye varıcak Yıldırım Han'ın yanında ancak beylerden Minnet Bey nâm emir bulunup dedi ki: "Leşkerden ceng yüzünde eser kalmadı. Re'y-i savâb budur ki Şah-ı âlî-cenâb bu vartadan hurûca şitâb idüp teveccüh itmeniz ma'küldür" didikte aslâ bu sözlere iltifât itmezlerdi. Yine leşker-i Tatar üzerlerine at salup ra'd ü âh na'ra-künân kılıç urup önüne kimse hâ'il olmaz idi.

Yıldırım Han'ın salâbet-i şecâ'ati

Timur Yıldırım Han'ı bî-bâk yalnız başı ile safları birbirine katup kendü üzerine hücumla ikdâmın göricek hazân gibi lerzân olup hemân Timur, kemend-endâzlara emr idüp "Vücûd-ı Yıldırım Han'a zinhâr zarar getürmeyüp ele getürmeye ihtimâm idesiz" deyu tenbîh eyledi.

Yıldırım Han'ın ahz olunduğu

Âhir imkân olmayup ahz eylediler. Vaktâ ki gerdan-keşân Tatar, Yıldırım Han'ı Timur'un bezm-i hasmına getürdüler. Timur istikbâl için isti'câl idüp haymesinden taşra çıkup karşıladı. Ba'de'l-musâfaha ri'âyet idüp elinden yapışup derûn-ı haymeye ma'an dâhil oldular. Ba'dehu Timur, Yıldırım Han'ın kelimât-ı tesliye ile hâtırın ele alup gerçi rıfk u terahhüm yüzünden hitâb, ammâ ki ma'nâ cihetinden ayn-ı itâb eyledi. Cümleden biri: "Her çend ki bu taraftan memâlik-i mahrûseniz nehb ü gâret belâlarından sıyânet olmalarını kasd ittim. Ve muhabbet-nâmeler ile kerrâren cenâbınıza i'lâm kıldım. Asla sûd-mend olmadı. Âhir-kâr takdîr-i gird-kâr bu sûret ile âşikâr olmak mukarrer imiş. Ba'de'l-yevm hâtırınız hoş tutun.. Birkaç gün girdiş-i eyyâm hilâf-ı merâm üzere olmak acep olmaz. Ve mülk-i mevrûsunuzu ba'de'l-yevm taht-ı tasarrufunuzda bilin" deyu (12a) oldum. Emr idüp bir zî-kıymet hil'at giydirdiler. Ve kurbünde mu'allâ otaklar kurup ri'âyetini sipâriş buyurdu. Şehzâdelerden Musa Çelebi esîr olmuş idi. Huzûr-ı Timur'a getürüldükte kendü evlâdı gibi ri'âyet idüp babası yanında bâr-gâh ta'yîn eyledi.

Ma'rekeden Sultan Mehmed Han'ın Amasya'ya gittiği

Ol zamandaki Şehzâde-i civân-baht Sultan Mehmed Han, ma'reke-i cidâlden bin mikdâr âdem ile Amasya tarafına ikbâl buyurmuştu.

Katl-i Kara Devlet Şâh

Sa'âdet-i iclâl ile Amasya'ya varup ol etrâfi eşkıyânın zulm [ü] te'addisinden himâyet esnâsında iken hâk-i pâyîlerine arz olundu ki etrâk-i nâ-pâk hudûd-ı Rum'dan Kara Devlet Şah nâm bir bed-fercâm Timur-ı pür-şûra bir tarîk ile intisab idüp ve fermân-ı Timur ile ba'zı eşirrâyı tahrîk itmekle hurûc sadedinde olduğu mesmû'-ı hümayûnları olıcak yanlarında olan asker-i zafer-rehber ile üzerine ılgâr idüp cem'iyetini perişân ve kendüyü katl idüp ganâ'im-i bî-hisab ile makarr-ı sa'âdetlerine nüzûl buyurdular. Bu vâkı'a sekizyüz beş târihinde vâki' oldu.

Vefât-ı Yıldırım Han Gâzi

Ve yine ol târihte ol şâh-ı gayûr Timur elinde giriftâr olup sene-i mezbûre Şabanın on dördünde rûh-ı pûr-fütûhları âlem-i bekâya pervâz eyledi.

Derûn-ı târihte tahrîr olunduğu üzere Timur-ı mağrûr ile Sultan-ı gayûrun muhârebesinin ibtidâsı sekiz yüz dört senesi Zilhicce'sinde olup bekâya intikâlleri ise sekiz yüz beş Şaban-ı'l-mu 'azzamında olmağın bu vech üzere sekiz ay mikdârı müddet Timur'un yanında müsâferet buyurmuşlar. Bi rahmetü'l-lâh-i Te 'âlâ aleyh. El hakîr târihi.

Emr itti ki ol sultan-ı âli-şânın na'aş-ı şerîfini vasiyyeti üzere Bursa'da binâ olunan câmi'-i şerîf civârında defn oluna. Ve Musa Çelebi'nin hâtır-ı mahzûnunu tesliyet ve edâ-yı merâsim tefrît idüp şimşîr-i murassa' ve kirammâye hil'at-ı fâhire ile yüz re's bedevî at atâ eyledi. Ve na'aşını teslim idüp ve Bursa hükûmetini dahî el tamgası ile şehzâde-i civân-bahta sipâriş kıldı. Sâbika zıkr olunmuştu ki (12b) Sultan Yıldırım Han serîr-i saltanata cülûs-ı me'nûsları yedi yüz doksan iki senesinde olup müddet-i hayâtları kırk dört yıl olur ve müddet-i saltanatları on dört yıl olur.

İhtilâf-ı uhuvvet-i sultan

İhtilâf-ı uhuvvet-i sultan Sultan-ı Cennet-mekân Yıldırım Han hazretlerinin civâr-ı rahmete intikâli ve Timur'un diyârı Acem'e irtihâli eyyâmında Emir Süleyman, Vezîr Ali Paşa ilkâsıyla Rumîlî'ne geçüp, Edirne'yi pây-i taht idünüp Sultan Mehmed Han hazretleri dahî Amasya ve Tokat'ta mesned-nişin olup İsa Çelebi dahî Bursa kurbünde bir karyede ihtifâ idüp Fetret-i Timur ber-taraf oldukta zuhûr idüp ol etrâfi benimsedi. Ammâ kevkeb-i ikbâl-i Sultan Mehmed Han zuhûr idüp: "*et-te'ennî mine'r-Rahmân ve'l-aceletü min fi'li's-Şeytân*"¹ kavli ile amel idüp hattâ birâder-i ekberi Süleyman Şah'a ba'zı tuhfâ ve hedâyâ ırsâl idüp tehniyet hidmetini edâ itti. Anlar dahî hedâyâ ile nâmeler gönderüp vâsıl oldukta o cânibden âsûde olup kendüye mensûp olan ümerâ ile Amasya'dan Mudurnu cânibine teveccüh eyledi. Firuz Şah-oğlu Yakub Bey istikbâl idüp mazhar-ı iltifâtları ile ser-efrâz olup ba'dehu Bursa'ya doğru azîmet buyurdular. Sultan-ı bâ-vakâr Balıkesri cânibine azîmet eyledi. Ol diyârın zâbiti olan Eyne Bey Subaşı ki mezbûr Yakub Bey'in dayısı idi. İstikbâllerine isti'câl idüp mukaddem sa'âdetlerini ganîmet bilüp merâsim-i ziyâfeti tekmi'l ve yanlarında haylî takarrüb tahsîl eyledi. Eyne Bey Subaşı Sultan-ı âli-şâna itâ'at

¹ Teennî ile hareket etmek Allah'dan, acele ise Şeytan'dandır. Sünen-i Beyhakî:10/104, Sünen-i Tirmizî:4/367.

ittüğün (13a) İsa Çelebi'nin mesmû'u olcak cem'-i sipâh idüp İsa Çelebi'nin teveccühünden haberdâr olcak ol dahî kâr-zâr içün hâzır ve âmâde olup Eyne Bey Subaşı iki birâderlerin ceng itmelerini ma'kûl görmeyüp "Münâsib budur ki – e's-sulhü hayr-¹ fehvâsı üzere âmil olmaştır.

Çelebi Sultan Mehmed Han'ın birâderi

İsa Çelebi'ye gönderdiği nâme

Tâ ki re'âyâ perişân olmaya, evvelâ budur. Anadolu'yu tansîf idüp tarîk ile insâfa gidesiz" demekle Sultan-ı kişver-gîr fi'l-hâl bir nâme tahrîr itti ki: "Ey birâder-i cân berâber devlet-i dünyâ-yı fânî içün biribirimize kılıç çekmek lâyük-ı dîn değildir. Tarîk-i insâfa giderüz. Bursa şehrinden cânib-i şarkî ve şimâlî olan vilâyetler serhadd-ı Sivas ve Tokat'a varınca bize mensûb olup cânib-i garbî ve cenûbisinde olan Aydın ili ve Saruhan ve Germiyan ve Karasi ve Karaman vilâyetidir. Taht-ı tasarrufunuzda olsun" deyu nâme İsa Çelebi'ye varıcak tehevvrâne itâb idüp "Benim sinn ü sâlim hasebi ile mezîd-i istihkâkım mukarrer iken bu bâbda benimle nizâ' ide" deyu hemân Ulubad Sahrâsı'na asker ile yürüdü.

İsa Çelebi'nin İstanbul Tekvuru tarafına firâr eylediği

Sultan-ı civân-baht dahî mevcûd olan asker-i nusret-eser ile ilgâr eyleyüp Ulubad Sahrâsı'nda birbirine mukâbil oldular. Tarafeynden cenge bünyâd urdular İsa Çelebi galebe sûretin göstericek âkıbet Mehmedîler gâlip gelüp İsalara firâra yüz tuttular. İsa Çelebi halâs talebi ile Yalakâbâd semtine teveccüh idüp birkaç âdemîsi ile bir sefineye girüp İstanbul tekvurunun yanına vardı. Şâh-ı encüm-sipâh bundan sonra Bursa'ya azm idüp cümle ahâlî-i Bursa istikbâl idüp mesned-yeri üzere cülûs (13b) ittirdiler. Andan sonra Germiyanoglu'ndan pederlerinin tâbût-ı şerîfin getürttü. Bursa'daki türbe-i lâtiflerinde defn ittirdi. Ba'dehu etrâf-ı vilâyeti devr iderek Tokat'a varup biraz anda ikâmet itti. Çün İsa Çelebi'nin ser-hayl-i İseviyân olan İstanbul tekvurunun yanına hor u zebûn gittüğün mezbûr Süleyman Şah işittikte gâyet mükedder olmağın iştirâk-ı saltanata rızâ vormeyüp Anadolu tarafına geçmek fikrin vüzerâ ile meşveret itti. Ümerâ bu tedbiri muvâfık-ı devlet görmeyüp "Şimdi ahsen-i tedbiri budur ki Tekvurdan İsa Bey'i talep idüp tâ ki varup Sultan Mehmed ile tekrar kâr-zâr ide. Eğer baht-ı ma'kûsu kavî olursa bu cânibin çerâğ-ı efrûhtesi

¹ Barış hayırlıdır.

olmuş olur. Ve illâ Sultan Mehmed tarafı gâlip olursa ana göre bir tedârük dahî görerüz.”
didiler.

*Süleyman Şah'ın ümerâsının tedbiri ile İsa Çelebi'yi
İstanbul Tekvuru'ndan talep ettiği*

Bu tedbîr ma'kul görünüp İstanbul Tekvuruna âdemler gönderüp İsa Çelebi talep olundu. Tekvur dahî envâ'-i izâz ile Edirne cânibine irsâl idüp yaklaştıkta Emir Süleyman erkân-ı devleti ile istikbâl idüp bir câ-yi dil-güşâda kondurdu. Andan hazâ'in-i envâl ile imdâd idüp Gelibolu ma'berinden geçürüp Bursa cânibine âzim oldu. Vardıkta zâbitleri tekâlif-i hisar ittikte ta'allül idüp sultan-ı âli-şân ile münâza'aları ber-tarâf olmasına havâle eylediler. “Kangınız memlekette pâ-yı dâr ise biz ana tâbi'iz” cevâbını virdiler. Dolaşarak pınar yerine gelüp anda kışladılar.

İsa Çelebi'nin Sultan Mehmed Han'a gönderdiği Niyâz-nâme

Sultan Mehmed'e sitâyîş ile nâme yazup bir mefhûmu edâ itti ki: “Birâder-i cân berâberim. Tarafına muhâlefet dâ'iyesinden fâriğ (14a) olup sâye-i sa'âdetleri himâyetlerine ilticâ ve merhamet-i lutfların ricâ iderim ki memâlik-i mahrûselerine gelüp mihmân olmuşum. İcâzetleriyle evvel bahâr olunca bu diyârda karâr idem. Ba'dehu işâret-i aliyyeleri sudûr bulduğu mahalle gidem” deyu eyman-ı galîze ile arz-ı hulûs idüp Sultan-ı sâfi-dil inandı. Anın ittüğüne kalmayup mühimmâtını ihzâr-ı mülûku nice ber-güzâr ile mektûb-ı muhabbet irsâl eyledi. İsa Çelebi şitâ-yı âhir olunca Beypazarı'nda ârâm idüp evâ'il-i baharda izn-i sultan ile Sivrihisar yolundan Karaman diyârına vardı. Karamânîyle muhârebe idüp ba'zı kal'aların aldı. Yanına bin mikdâr evbâş cem' olmağla kuvvet-i kâhiresine i'timâd idüp âhir Bursa'ya gelüp hisara girmek istedi. A'yân-ı şehîr kapuyu sedd ve cevânibi redd idüp rızâ virmediler. Âhir bî-huzurluğundan Bursa'ya ateş urup yağma ve gâret ve ahâlî-i şehre hayli hasâret itti.

*Çelebi Sultan Mehmed'in Amasya'dan serî'an
İsa Çelebi üzerine Bursa'ya geldüğü*

Bu haberler Sultan Mehmed'e vâsıl olcâk fi'l-hâl üç bin dilâver ile üç dört gün içinde Amasya'dan Bursa'ya sâye saldı. Eğerçi İsa Çelebi'nin tevâbi'i on bin var idi. Lâkin

Sultan-ı pāk-i'tikād imdād-ı Rabbü'l-ibâda i'timâd idüp karşı vardı. Bir sâ'at mukâbele olundu. Hikmet-i Yezdân ile yine İseviyân perîşân olup İsa Çelebi beş on atlı ile kaçarak Kastamonu hâkimi olan İsfendiyâr'ın yanına vardı. Mehmed Han mesrûr gelüp şehre dâhil oldu. Şehir halkına in'âmlar idüp ihrâk olan yerlerin ta'mîrine mübâşeret kıldı. Çünkü Süleyman Şah (14b) birâderi Sultan Mehmed'i mâlik-i taht-câh olduğundan âgâh olup asker-i firâvân ile Bursa cânibine revân oldu. Süleyman Şah'ın gelmesini Sultan Mehmed'e i'lâm idicek ale'l-fevr dîvân idüp vûzerâ-yı devlet huzûruna cem' olup tedbîrleri bunun üzerine karâr oldu ki: "Emîr Süleyman Bursa'ya gelüp dâhil olmazdan mukaddem bunlar Engüriyye'ye varalar. Emîr Süleyman Bursa'ya gelüp Engüriyye tarafına hareket ittüğü takdîrce reh-güzârların alup ve cevânibden gâh bî-gâh şeb-hûn ile cem'iiyetlerin tefrik mümkündür." didi. Bu re'y ma'kûl görölüp hemân Engüri'ye doğru azm buyurup ol esnâda Süleyman Bey Bursa'ya gelüp andan Engüriyye'ye azîmet kıldığıın Sultan Mehmed Han'a i'lâm ittiler. Ümerâsıyla müşâvere idüp re'yları Beypazarı cânibine teveccüh buyurdular. Ve andan Tokat ve Amasya cânibine karâr kıldılar.

Emir Süleyman'ın Bursa'ya varduğu

Emir Süleyman yine Bursa'ya gelüp karâr eyledi. Ve sâde-rû sâkiler elinden müdâm iş u nûşa başladı. El-hâsıl Şehzâde Musa Çelebi ki Sultan Mehmed'in taht-ı himâyesinde idi. Lâkin devlet Sultan Mehmed Han'a müterakkı olup tâ ki saltanat istiklâl ola. Bu dahî eyyâm-ı sa'âdetle bir livâ-yı hükûmet ile ünân bula. Bu takdîrce bir şeb ki Mehmed Han dâhil bizim hâs olan ümerâyı kâm-yâb ile meclis-i şerâb bâde-i nâb idüp geleler.

Sultan Mehmed Han'ın izniyle Musa Çelebi'nin

Edirne tarafına geçtikleri

Gün olup ashâb-ı meclisin her biri huzûr-ı hümayûnda müdde'âsın iktisab ümidinde iken ol mahalde Musa Çelebi pâdişâh-ı âlem-penâha müdde'âsını arz itmek içün izn ricâ kıldı. Şehriyâr dahî me'mûllerine ruhsat viricek (15a) şehzâde derûnunda olan sırrını âşikâr idüp: "Eğer fermânınız olursa bu bende-i hakîr Emîr İsfendiyâr'ın yanına varayın. Bir hüsn-i tedbîr ile Sinop ve Samsun'dan Rumili'ne geçeyin. Emîr Süleyman'ın memâlikini bir fırsatıyla zabt ideyin. Yine hutbe ve sikke pâdişâhın nâmına ola ve bu bende sâ'ir kulları gibi edâ-yı hizmetde ola". Sultan Mehmed Han Musa Çelebi'nin bu re'yini savâb görüp cümle levâzımların görüp gönderdi. Emir İsfendiyâr'a İstanbul Tekvûru'na ve

Eflâk-Boğdan voyvodalarına Murad ittüğü üzere mektûb yazdı. El-kıssa Musa Çelebi Kastamonu'ya yakın geldikde İsfendiyâr dahî eğerçi i'zâz ve tekrîm idüp lâkin Hânedân-ı Âl-i Osman'a olan ba'zı adâveti Musa Çelebi'nin âyine-i kalbine mün'akis olup matâlibine müsâ'ade etmeyeceğin müşâhade eyledi. Hattâ muradı ne idüğün bildirmeyüp birkaç günden sonra Karamanoğlu'na ta'cîl eyledi. Karamanoğlu dahî ta'zîm ve tekrîminde dakîka fevt etmeyüp Rumili cânibine geçti. Hâkim-i Eflâk şehzâdeye bir vechile ikrâm idüp nüzûl ittirdi. Ve âlâ zıyâfetler itti. Memâlik-i Osmâniye serhaddine varınca önünce kulağuzluk itti.

Emîr Süleyman'ın şûrb-i müdâmından halkın âciz oldukları

Rumili beyleri Emir Süleyman'ın şûrb-i müdâmından rencide olmuşlardı. Musa Çelebi'nin ol semte güzârından haberdâr olup gürûha gürûh rikâb-ı kâm-yâbları mülâzemetle şitâb ittiler. Ve arz-ı hulûs ile şehzâde-i cenâba intisab ittiler. Çünkü Emir Süleyman Engüriyye üzerinde bu kaziyyeyi işitüp bir ateş oldu. Bilâ-te'hîr deryâdan ubûr idüp acele ile Edirne'ye cân attı. Musa Çelebi birâder-i ekberinin Edirne'ye yaklaştığından (15b) haber alıcak müsellaah leşker ile ana karşı geldi. Bir sahrâ-yı vasi'de ceng ü cidâl idüp nusret-i fırsat Süleyman Şah'a mukarrer oldu. Hezîmet Musa Çelebi tarafına vâki' olup dağlara düştü. Mülk iştiyâkı ile giryeler itti.

Emîr Süleyman'ın Edirne hamamlarında

nicesi zehr olan şarabı şûrb eyledüğü

Emir Süleyman'ın tâlî-i müsâ'ade ittikte bu dahî her subh-şâm Edirne hamâmlarında sâkiyân-ı nâzik-endâm elinden nûş-câm bâde-i gül-fâm iderdi. Tazyî-i evkâtta ve Musa Çelebi tertîb-i bünyân-ı devleti istihkâmını isbatta bâ-husûs hüsn-i istimâlet ile Mihal-Oğlu Mehmed Bey gibi nâmdârı Emîr-i kebîrin gönlün ele alıp yanına getürttü. Ümerâ-yı Süleyman Şah âgâh olıcak sarây-ı pâdişâha varup anda bulmayup hamam içinde mahmûr harâb buldular. Uyandurup: "İşte Musa Çelebi geldi erişti. Bizi muhâsara itti" deyu söylediler. Gözlerin açup bî-huzûr olup: "Bana havf u hirâs ilkâsını idersiz" deyu safrâsı bulandı. Heman seg-bân-ı bâgî Hasan Ağa'yı tutturup arzını yakduğundan gayrı sakalını tıraş ittirdi. Hamâm kapusundan dışarı sürdü.

Sû'-i hâlin netîcesinde cümle halk Emir Süleyman'dan

yüz çevirüp Musû Çelebi'ye tâbi' oldukları

Derd-mend Hasan Ağa harâretle hamâmdan çıkup ümerâya hitâp idüp: "Bu gâfilden ne ümîd idersiz" deyu "Hele ben Musa Çelebi huzûruna ben gittim. Beni isteyen gelsin." deyu çekilüp ardına düşüp gittiler. Gelip Emîr Musa'nın rikâbm öpüp teba'iyet ittiler. Ümerâ dahî Emîr Süleyman'ın bu za'findan rû-gerdân olup Musa Çelebi'ye yüz tutmuşlar. Emîr Süleyman bu ahvâli iz'ân idince elindeki câmı mermere urup bir kere âh idüp yanında bulunan hüddâm ile saraya doğru cân attı.

Emir Süleyman'ın Doğancılar karyesinde ahz olunup katl olunduğu

Ol mahall idi ki (16a) Sultan Musa kendüye tâbi' olan asker-i nusret ile ardınca saraya yetişüp lâkin kapuların kapattırup bende-gân-ı havâss cân korkusu ile cenge âgâz idüp ne hâl ise ahşam olunca el virmeyüp vaktâki gece erişti. Firâr etmeğe karâr virdi. Hemân beş altı atlı ile sarayın uğrun kapusundan çıktılar. Ale's-sabâh Doğancılar nâm karyeye geldiler. Ol karye ehl-i Türkmenler idi. Ehl-i karyenin ekseri Emîr Süleyman'ın tevâbi'inden mecrûh idiler. Bi'l-âhare Emîr Süleyman'ı muhâsara idüp rahşdan ayırup ol kavm-i şûm tutup beste idüp der-hâl Musa Çelebi tarafından birkaç yüz suvâr ol mahalle gelüp etrâk-ı bi-idrâk elinden alup bir dirah-ı muntehâ kurbünde sâ'ati ile şehâdete eriştiler. Ba'dehu meyyitini Bursa'ya gönderdiler. Müstakill Küşten Musa Çelebi Hurşîd-i ikbâl Emîr Süleyman ufk-ı vücûddan nihân oldukta Musa Çelebi muntehâ-yı talebi üzere câlis-i evreng mesned-i pederi olup Edirne tahtında karâr eyledi. Evvelâ veliyyü-ni'meti olan birâderine nakz-ı ahd idüp hutbe ve sikke Sultan Mehmed nâmına olmağla kendüsü şart etmişken kuvvet-i müddet bulduğu gibi isyân eyledi. Paşa Rumili beyleri hakkında bed-gümân oldu. Çünkü Emîr Musa Edirne'de hutbe ve sikke ile engüşt-nümâ oldu. Evvelbaharda leşker-i firâvân ile cülûsunun ikinci senesinde varup Pravadi Kala'sını aldı. Yine Edirne'ye geldi. Ve bu cânibde Sultan Mehmed Han Musa Çelebi tarafından ne zuhûr ider deyu müterakkıb idiler. Ba'dehu ümerâ ile müşâvere idüp Rumili'ne geçmek münâsib (16b) görülüp gemiler tedârük idüp geçtiler. Ve İnçeğiz nâm mahalle varup kondular. Musa Çelebi bu kazıyyeden haberdâr olıcak, umûmen Rumili askeri kapu halkı ile bilâ-tevakkuf menzîl-i ma'hûda ikdâm olup bir mertebe harb ü kıtâle ikdâm olundu ki kan gövdeyi götürdü. Esnâ-yı muhârebede Mihâl-Oğlu Mehmed Bey Musa Çelebi'ye hitâb idüp eyitti: "Bana birkaç yarar yoldaş koş ki karındaşın gözüne cihâmı teng ideyin" deyu meğer

mukaddemâ ümerâ ile böyle ittifâk etmiş idi ki; asker birbirinin üzerine hücum üzere iken Mehmed Han tarafına itâ'at ideler. Hemân yek-dîl olup at koparup Sultan Mehmed alayına karıştılar. Ol cânibde dahî Mehmed Han'a bast-ı kelâm idüp eyittiler ki: "Karındaşın izâlesi emr-i sehldir, ne durursun" deyu arz-ı ihtimâm ittiler. Bunların bu hareket-i habîsinden Musa Çelebi tarafında olan sâ'ir ümerâyâ perîşânlık elvirdi. El-kıssa Musa Çelebi'nin alayları bozuldu. Sipâh-ı mansûre-i Sultan, fezâ-yı âsümânî gibi ol gürûh-ı girîzân üzere rîzân olup her kademedede nice sūvârî piyâde vücûd-ı kaydından âzâd iderlerdi. Musa Çelebi bu hâli göricek kendüye hayret elvirdi. Bir iki def'a firâra niyyet eyledi. Lâkin etrâfında olan kapu halkı men' iderlerdi. "Gidersek bizi cümleten katl-i âm iderler" deyu licâmına muhkem sarıldı. Bi'z-zarûrî Musa Çelebi yedi bin mikdârı piyâde sūvâr ile arsa-yı kâr-zârda pây-dâr oldu. Asker-i Sultan sipâh-ı girîzân ardınca ta'kîb içün şitâbân olup Mehmed Han ancak üç dörtyüz mikdârı âdem ile kalmış idi. Mehmed Han'ın tenhâhğın göricek fırsatı ganîmet bilüp ittifâkla tîr-i bârân ittiler. Mûte'allikâtının (17a) ekseriyyetini mecrûh ittiler. Hattâ şehriyârın endâm-ı nâzûki zahm-dâr olup gördüki iş temiz, hemân yanında mevcûd bulunan birkaç mukarrebânıyla cânib-i İstanbul'a revân oldular. Çün ol cânibde gemiler hâzır idi. Binüp Bursa cânibine irtihâl buyurdular. Berû cânibde asker-i Sultan dönüp geldiklerinde Mehmed Han'ı yerinde bulmayıcak neye uğradıkların bilüp bi'z-zarûre arz-ı inkıyâd idüp yine nasîhat-ı vûkelâ ile günâhlarından iğmâz idüp: "Her kim ki birâderin cânın ister, varsun gitsün" deyu emr buyurdu. Ekseri Bursa'ya doğru gittiler. Bu vâkı'a sekizyüz ondört senesinde vukû' bulmuştur. Ba'dehu Sultan-ı ferhûnde-hısâl Amasya ve Tokat semtine azîmet buyurdular. Etrâf-ı memâlike evâmir gönderüp cümlesini da'vet eyledi. Musa Çelebi gâ'ilesini def' içün Rumili'ne seferlerin i'lâm eyledi. Engûriyye sahrâsında dernek olunmasına karâr virildi. Ol esnâda Dulkadiroğlu gelüp erişti. Ol cânibden Bursa'ya gelindi. Levâzım-ı sefer ki itmâm olundu. Ba'dehu gemilerle Rumili cânibine güzâr ittiler.

Evrenos Bey'in Sultan Mehmed'e yazdığı Ubûdiyyet-nâme

Ve İnsuyu kenârına nüzûl buyurulduktâ Mihal-Oğlu Mehmed Bey'in ferzendi Yahşi Bey gelüp ol mahalde arz-ı itâ'at idüp Evrenos Bey dahî Ubûdiyyet-nâme irsâl idüp ve nâmede şöyle sipârîş eylemiş ki: "Mümkün oldukça Musa Çelebi ile ol mertebe mukâbele itmâde aceleden ihtirâz olunup Las vilâyetine doğru teveccüh buyurula. Ümerâsı teşriflerine iştiyâk üzerelerdir. Ol cânib ki azm oluna. Mâni' ve mezâhim hâk-i pâyê yüz sûrmeleri mu'teberdir. Çünkü (17b) Musa Çelebi birâderi Mehmed Han'ın yine Rumili'ne

güzâr ittikten sonra haberdâr olıcak ümerâsından Kara Halil Bey'i serdengeçti bölüğüne serdâr idüp bir menzil ilerü gönderdi. Sultan-ı âlem-penâh dahî bu ahvâlden âgâh oldukta ol cânibe azm-i râh buyurdular. Bunlar dahî esnâ-yı râhda bir bölük dilâverleri serdengeçti ta'yîn idüp Mihal-Oğlu Yahşi Bey'i anlara serdâr nasb eyledi. Gördüler ki anlar yol başında dururlar. Hemân göz açtırmayup üzerlerine hücum idince mâbeynde hayli ceng vâki' olup Mehmedîler tarafı gâlip olup Kara Halil cem'-i kalîl ile Musa Çelebi tarafına şitâb ittü. Ba'dehu Sultan-ı cihân Zağra vilâyetine azîmet buyurdular. Ammâ şehriyâr-ı âlî-mikdâr Evrenos Bey'in nasîhatı ile âmil olup bu esnâda leşkeriyân-ı Mehmed Han Sofya sahrâsına nüzûl eylediler. Menzil-i mezbûrda üç emîr-i kebîr ve Tırhala hâkimi Sinan Bey taht-ı hükûmetlerinde olan üç bin dilîr ile dergâh-ı âlem penâha gelüp rikâba yüzler sürdüler. Andan Kosova'ya varılıp ol esnâda İzmir oğlu Hamza Bey Musa Çelebi'den rûgerdân olup beşyüz süvâr ile gelüp rikâba yüzler sürdüler. Ba'de-mâ tahkîk oldu ki Musa Çelebi yanında Rumili Beylerbeyisi Mihal-Oğlu Mehmed Bey ve Timurtaş-Oğlu Umur Bey'den gayrı kimse kalmadığını ve yedi bin kapukulundan gayrı askeri olmadığını haber verdiler. Bundan sonra Sultan-ı memâlik- sitân ümerâ ve erkân ile müşâvere idüp Karasu yolundan Sofya cânibine revân oldular. Ba'dehu Musa Çelebi dahî İhtiman'a nüzûl ittikte ba'dehu Musa Çelebi'nin ekser-i tevâbi'i (18a) Sultan Mehmed Han tarafına gelüp bu esnâda Musa Çelebi dahî İhtiman'a nüzûl idüp hemân yanında bulunan yedi bin kapukulu ile masâff etmeği mukarrer eyledi. Şehriyâr-ı rûzgâr dahî haberdâr olup vüzerâ ile meşveret üzere iken İhtiman tarafından tozlar koptu. Bir azîm alay nümâyân oldu. Ve göz açtırmayup bir uğurdan koyuldular. Bir sâ'at nücûmu elleştiler.

Musa Çelebi'nin atı batağa batup kendüsü katl olunduğu

Musa Çelebi bi'z-zât mahall-i ma'rekeye girüp tıgım uryân idüp hayli âmirâne ceng eyledi. Bayezid Paşa karşudan Musa Çelebi'yi görünce bildi. Yanında olan mübârizlere işâret idüp üzerine hücum ittiklerinde hemân at başın çevirüp kaçtı, kapukulu arasına girdi. Ve anlara istimâlet virüp: "Göreyim sizi er gibi ölün" didikte, lâkin anlar cengden yorulmuşlar ve ekseri mecrûh olmuşlar idi. Zarâfete Musa Çelebi'yi tutmak kasdın eylediler. Tutup Sultan Mehmed Han katına iletüp gavgadan halâs olmak münâsib gördüler. Musa Çelebi ahvâlden haberdâr olıcak anlara dahî el vermeyüp "Sizi Allah'a ısmarladım" deyu vedâ' idüp taraf-ı âhire gitti. Atı çamurlu çeltik argına isabet idüp attan inüp bataktan çıkarmak sadedinde iken Bayezid Paşa fi'l-hâl yetiştiler. Her cânibden sarılıp izz ü huzûr-ı sultana alup geldiler. Hemân ki nazar-ı sultana geldi. Fermânları üzere "Zarar-

1 âmmdan zarar-ı hâss yeğdir” deyu teşmîr-i zinde-gândan devr ettiler. Birâder-i maktûl, Süleyman Çelebi civârında defn olundu. Bu vâkı‘a sekizyüz onaltıda vâkı‘ olup müddet-i saltanatı iki yıl yedi ay yirmi gün olmuştur. Bu hânedân-ı sa‘âdet-nişânda nesl-i âl-i (18b) Osmân’da ibtidâ Sultan Mehmed nâmı ile müsemmâ olan Şehriyâr-ı Cihân bunlardır. Şehzâdeleri Sultan Murad, Sultan Mahmud, Sultan Yusuf ve Sultan Mustafa ve Sultan Ahmed’dir.

El kıssa: Saltanat kendülere muhtass oldukta izz ü ikbâl ile Edirne tahtına irtihâl buyurdular. Henüz âsâyış etmeden Bursa’dan feryâdcı dahî gelüp Karaman-Oğlu Mehmed Bey’in tecâvüzün arz eylediler. Sekizyüz onsekiz senesinin evâ’inde Engüriyye’ye gelüp nüzûl eylediler. Ol günlerde mizâc-ı şerîfleri mütegayyır olup gittikçe za‘fları olup yine ifâkat bulup ba‘dehu Karaman-Oğlu’na gûş-mâl virilüp ve Eflâk voyvodasının isyânı zâhir olup asker cem’ine meşgûl oldular. Sekizyüz ondokuzda Rumîli yakasına geçilüp Edirne’ye varilüp ba‘dehu Tuna yakasına varıldıkta sipâh-ı zafer-penâh Eflâk diyârına ılgâr idüp nehr-i mezbûrun kenârında Yergöğü Kal’asını binâ idüp Eflâk’dan bî-nihâye esîr çıkarup hâkim-i Eflâk üç yıllık harâç virmek şartıyla hezâr-güne i‘tizâr ile günâhına istiğfâr idüp sultan-ı kerem-pîşe, cerâ’imini afv ittiler. Yine izz ü sa‘âdetle Edirne’ye avdet buyurdular. Sekizyüz yirmiiki senesinde Anadolu cânibine geçilüp kudûm-ı behçet- lüzûmları ile fitne nihân oldu. Ve avâze-i adl ü adâletleri ile zemîn ü zemân doldu. Ol asırda Samsun nâmıyla iki şehir olup biri tasarruf-ı küffâr olup ol eyyâmda küffâr elinde olan Samsun takdîr-i ilâhî ile ihrâk-ı bî’n-nâr olup firâ-hâl Hamza Bey’i irsâl idüp zabt-ı hisar (19a) olundu. Ba‘dehu Bursa cânibine hirâm buyurdular. İrtihâl-i hazret-i Sultan tîz an-gâh-ı Kuds Çünkü ol mazhar-ı ihsân Rabb-ı celîl levâzım-ı umûr-ı saltanatı tekmîl idüp bu hânedân-ı sa‘âdet-nişânın çerâğı sönmeğe karîb olmuşken tekrar uyandırdı. Ale’l-husûs Fetret-i Timûrî de leşker-i Tatar memâlik-i Rum’u gâret ve harâretle târ u mâr etmişken ol sultan-ı bülend-âsitân bir nice zemân sa’y-ı belîğ etmişlerdir. Sekizyüz yirmidörtte mahmiye-i Edirne’de gülistân-ı ömürlerine bâd-ı hazân vezân olup birkaç gün hasta âkıbet dâr-ı bekâya rihlet rûh-ı pür-fütuhları ravzâ-yı rıdvâna revân oldu. Sâhib-i adl ü dâd Sultan Murad sîn-i şerîfleri on sekiz seneye vusûl buldukta babaları Sultan Mehmed Han rahmet-i Rahmân’a gidicek sekizyüz yirmidört senesinde cülûsları vâkı‘ olup şehzâdeleri: Sultan Mehmed Han, Sultan Ahmed, Sultan Orhan. Zikr-i istilâ-yı Düzme Mustafa ve katl o. Bu mâbeynde henüz birkaç eyyâm mürûr etmeden nâ-gâh Rumîli tarafından haber geldi ki Mustafa nâm şahs-ı bed-fercâm “Timur Han cenginde nâ-bedîd olan şehzâde Mustafa’yım” deyu Selânik semtinden hurûc idüp da‘vâ-yı saltanat ve nice şeytânet idüp Evrenos Bey oğulların inandırdı. Ekser-i nâsa kendüye mütâba‘at ittürüp Siroz’a geldi. Ahâlisi hisarı teslîm

eylemişler. Andan Edirne'ye gelüp Edirne halkı dahî itâ'at kıldılar. Cümle Rumili ana tâbî' olup "hayli asker cem' eyledi" deyu ahvâl-i i'lâm eylediklerinde pâdişâh-ı enâm bu kelâmdan müte'essir olup def'-i fitne için (19b) vüzerâ ile meşveret eylediler. Anı ma'kûl gördüler ki Bayezid Paşa'yı serdâr idüp gönderilse gâlib ihtimâldir ki tefrîk-i cem'iiyetlerine bâ'is ola. Sultan Murad Han anın gitmesin murad idinüp: "Umûrun görmek gereksin" deyüp Bayezid Paşa'ya bir mikdâr güzide asker koşup çekilüp gitti. Güzelcehisar önünde birkaç pâre gemilerle ubûr ittiler. Rumili'ne vâsıl olup Edirne kurbünde Sazlıdere nâm mahalde Düzme'nin askerine mukâbil oldular. Beyt:

Pây-dâr olmadı ammâ leşker oldular.

Düzme'ye tâbî' bizzarûrî itâ'at ve Düzme'den ma'a'l-kerâhe bi'at ittiler. Düzme-i nâ-bekâr Paşa'nın evza'mdan sûret-i inkâr ve müşâhede idüp Derd-mend'i katl itti. Ve hem hadden ziyâde asker peydâ idüp ol tarafın ümerâsından asker-i bî-hesâbıyla Gelibolu'dan geçüp Mihaliç sahrâsına nüzûl eyledi. Sultan Murad hazretleri bu ahvâle vâkıf olıcak ziyâde gam-gîn, hemân Ulubad kenârına varup köprüsünü kestiler. Kenâr-ı âbda hayme kurup karâr eyledi. Ol eyyâmda Timurtaş evlâdı Umur Bey'e ve Oruç Bey'e ve Ali Bey'e vezâret verilüp cümle vüzerâ ittifâkıyla arz ittiler ki: "Mihal-Oğlu Mehmed Bey bir nice zemândır ki Tokad zindanında mahbûstur. Düzme'ye tâbî' olan ümerâ anımla âşinâ olup herkez muhâlefet etmezler ve anın re'yinden hâriç tarîke gitmezler. Lâyık budur ki ol pîr-i nâ-şâd habsden âzâd idüp da'vet buyurula. Bi-ilmî'l-lâh anın tedbiri ile bu gâ'ile-yi uz mâ ber-taraf ola" deyu bildirdiler. Sultan-ı âl-i şân dahî ma'kûl deyu çavuşlar irsâl olundu. Ol mahall idi ki Düzme Mustafa gürûha gürûh (20a) asker-i enbûh ile Ulubad üzerine geldi ki köprüyü geçer kesilmiş. Sultan Murad öte cânibde bir mikdâr asker ile karâr eylemişler. Nâ-çâr suyun berü yakasına nüzûl eylediler. Hikmet-i Bâri ol esnâda Düzme'ye ru'af zahmeti ârız olup üç gün üç gece burnundan kan revân şöyle ki ölüm haddine vardı. Dördüncü gün eğerçi sükûn buldu. Lâkin za'fî nihâyette olmağla birkaç gün cenge kudreti olmayup te'hîr lâzım geldi. Ve Mihal-Oğlu Mehmed Bey dahî gelüp irişti. Anımla bu emr-i müşkill husûsunda meşveret olundu. Vüzerâ eyittiler: "Rumili ümerâsı seni severler. Mümkündür ki hüsn-i tedbîr ile mezbûrları teshîr idüp bu cânibe meyl ittüresin" didikte Mehmed Bey: "Bu iş âsândır" deyüp ol gece kenâr-ı nehre gelüp Rumili beylerinin nâm-dârlarını ale'l-esâmî çağırıp: "Bre Türkdoğan! Bre Küplüoğlu! Bre Evrenos oğulları" deyu nidâ idince her biri âvâzından teşhîs idüp acele ile suyun kenârına geldiler. "Hay Mehmed Bey sen misin? Biz senden ümîdi kat' idüp vefât itti, kıyâs ittik. Bi-hamdî'l-lâh yine sıhhatte bulduk" didiler. İbn-i Mihal eyitti: "Gelûn hukûk-ı ni'meti zâyî' etmen. Bir şahs-ı meçhûle teba'iiyet etmen. Saltanata liyâkatı olan sultandan rû-gerdân olası" deyu pend ü nasihatler

kılup ümerâyı tahvîl eyledi. Cümlesi fırsat mahallinde mütâba‘at etmeğe ahd kıldılar. Ba‘dehu bu cânibde Mihâl-Oğlu ümerâ ile dolaştığını istimâ‘ idince anların rû-gerdân olmaları ihtimâli ile kemâl-i havfa düşüp tedbîrden kaldı. Bî-ihyâr firâr etmeğe karâr verilüp tedârûke meşgûl oldular. Ve bu cânibde ol gece Ivaz Paşa’nın tedbîri (20b) ile asker hâzır olup güzergâh olan mahalden ubûr idüp avâze-i tekbîr ile gece içre ol etrâfa velvele virdiler. Düzme-i güm-râh bu hengâmdan âgâh olıcak hemân cân kurtarmak sevdâsıyla birkaç kendüye mûte‘allik eşhâsla Biga’ya dek firâr eylediler. Ba‘dehu Gelibolu cânibine güzâr idüp bu cânibde sabah ki oldu. Sultan-ı bâ-vakâr köprüden güzâr ittürüp Rumili Beyleri kefare-i bed-girdâra kılup Mihâl-Oğlu şefâ‘atleri ile cümlesinin günahları afv olundu. Düzme’nin firârından haber alındıkta ardından takîb olunup gemiye girdiler. Sâhil-i maksûda irdiler. Bu haber Düzme’ye gelicek Edirne semtine arz eyledi. Anda dahî firâr idemeyüp Kızılağaç Yenicesi’ne vardıkta kendüye mûte‘allik sipâh âkıbet-endişlik idüp esnâ-yı râhta uşup bağladılar. Ve ardınca gelen askere teslim eylediler. Çün ol meçhûl-ı mahzûl, kayd [u] bend ile der-gâha vusûl buldu. Hisar burcundan salb ittiler. **Ferâgat gerden Sultan Murad Han.** Taht-ı sultanî hazret-i Sultan Murad Han bu denlû sa’y-ı firâvân ile memâlik-i Osmâniyye’yi makarr-ı emn [ü] emân idicek zamîr-i münîrlerine bu ma’nâ lâhik oldu ki umûr-ı saltanattan ferâgat buyurup halvet-nişîn olalar Hemân bu sırrı Halil Paşa’ya ifşâ idüp: “Halef-i eşrefim Mehmed Han bu mesnede Sultan olsun, anı münâsib gördüm” diyicek Paşa men’e kâdir olmayup ol vakit fermân-ı dâver ile şehzâdeye dâvet-nâme tahrîr olundu. Fi’l-hâl nâme varıcak şehzâde-i âlî-cenâb sür‘at ü şitâb idüp huzûr-ı izzete geldikte serîr-i ma‘delet esâs üzere iclâs ittirdiler. Kendüleri ber-vech-i tekâüd Manisa sancağına (21a) buyurdular. İbâdet [ve] ta‘ata meşgûl oldular. **İttifâk-ı gürûh küfr-i fesâd ü nifâk** Sultan Murad hazretlerinin tekâüd haberi etrâf-ı mülûk istimâ‘ idüp sebep-i ferâğ muhtelli’d-dimâğ olmasına câzim olup ittifakla bir yere gelmeğe âzim oldular. Kral-ı dâll her cânibe nâmeler irsâl idüp zemân-ı yesîrde cem‘-i kesîr bir yere geldiler. Leşker-i Engürüs ve Alaman ve Hersek ve Kara Boğdan ve Eflâk ve Frenk nefir-i âm idüp seksen bin kâfir cem‘ oldular. Diyâr-ı İslâm üzere yürüdüler. Belgrad’dan geçüp Niğbolu’ya gelüp ol etrâfı harâb ü yebâb ittiler. Vüzerâ ahvâlden haberdâr olıcak şöyle ittifâk ittiler ki Sultan Murad Han’ı dergâha da‘vet ideler. Küffârın nefir-âmla hücumların i‘lâm idüp irişmeleri içün ziyâde ibrâm eylediler. Anlar dahî Rumili’ne güzâr ve acele ile Edirne’ye ilgâr eylediler. Cümleten vüzerâ ve Sultan Mehmed Han peder-i büzürg-vârların dest-i şerîflerin bûs idüp serîr-i sa‘âdette ma‘ân ikisi karâr eylediler. Ba‘dehu Sultan Mehmed Han’ı Edirne’de alıkoyup sipâh-ı zafer-penâh ile azm-i râh-ı kâfirân ittiler. Bu eyyâmda kâfir dahî Eflâk’tan Varna’ya gelmişler idi. Asker-i İslâm

haber aldıkta ol cânibe şitâb idüp mukâbele-i küffâr oldular. Mukaddemâ sipâh-ı İslâm tarafından tîr-endâzlar küffâr üzerine oklar atup ba'dehu çarhacılar meydân yüzüne at sürmeğe başladılar. Gittikçe ceng karışıp gürûh-ı küffâr bî-şümâr olmağın mücâhidîn cânibinde inkisar vâki' olmağın Anadolu Beylerbeyisi Karaca Paşa esnâ-yı muhârebede şehîd olup bu mertebeden sonra sipâh-ı İslâma za'af târi (21b) olup firâra meyl ittiler.

Şehriyâr-ı âlî-mikdârın yanında kapukulundan ve birkaç ihtiyar beylerden gayrı kimse kalmadı. Ol mahall idi ki kral-ı pür dâlâl, asker-i İslâm'ın bu mertebe za'afın göricecek kemâl-i gurûr ile eline şimşîrîn alup hemân mest-i harâb Sultan-ı cihânın üzerine at saldı. Gelüp yaklaştıkda guzzât-ı müslimîn iki şıkk olup ortaya alup Hazar nâm bir yeniçeri Hazar yetişüp kralın atmı tekerleyüp kral-ı mel'ûna ser-nigûn olup emân vermeyüp başın kesti. Huzûr-ı Hüdâvendigâr'a getürdükte mazhar-ı inâyet-i Pâdişâhî oldu. Ser-i bî-devlet Kralı nîzeye diküp zafer kôslerin çaldırdılar. Leşker-i küffâr kral-ı bî-ikbâlin kelle-i bî-devletin görüp safları bozuldu. Firâr[1] ihtiyâr ittiler. Bu vechile münhezim olıcak, ardlarınca ta'kîb idüp Tuna'ya varınca kimin esîr kimin tu'me-i şimşîr ittiler. Çünkü tevfik-i Rabbânî ile böyle bir feth ve zafer Sultan-ı ferhunde-ferr gaybdan cilve-ger olıcak sipâh-ı İslâmın her birine ihsânlar olup hayr du'âlar ittiler. Takdîm-i vezâ'if şükr-i ilâhî idüp izz ü sa'âdetle Edirne'ye avdet ittiler.

Âkabet-endîş olup rüşd-i fehm-i zâtına gâlib olan-mürebbi devletlere hisse olacak hikâyedir. Merhûm Ebu'l-feth Sultan Mehmed Han'ın peder-i ekremîleri merhûm Sultan Murad Han-ı Gâzî sene-i semâniye ve erba'în ve semâne mi'e Recebinin dokuzuncu yevmî-i sâliste Varna tarafında yedi kral ile ceng idüp ve Engürüs kralı mel'ûnunu katl ittikte ceysi olan gürûh-ı Şeyâtîn dahî maktûl ve makhûr olduklarında mukarrebân-ı sultandan Azab Bey nâm bir merd-i ferhunde-fercâm var idi ki hâlâ Bursa'da Azab Paşa Mescidi ânın hayrâtındandır. Sultan Murad hazretleri ba'de'z-zafer müşrikînin maktûlleri seyrine vardıkta mezbûr Azab Bey'e hitâb idüp buyurmuşlar ki: "Azab ne acebdir ki bunca kefare arasında bir ak sakallu yoktur". Azab Bey dahî cevâb virüp der ki: "Eğer içlerinde bir sefid rîş olaydı başlarına bu iş gelmez idi". Nakl-i minh Târîh-i Hasan Beyzâde

Hâtîme-i kıssa: Sultan Murad bir gün şehriyâr-ı cihân-dâr arzû-yı sayd u şikâr ile etrâf-ı şehri geşt ü güzâr buyurmuşlardı. Dönüp gelürken ada köprüsünün başında görür ki bir dervîş-i abâ-pûş yol üzerinde durmuş. Beraberine geldiklerinde hemân hitâb idüp: "Hay Gâzi Murad arsa-yı rûy-ı zemînde yahşi gazâlar kıldık. Ba'de'l-yevm âhîret seferinin

tedârükün gör tevbe ve inâbet eyle” deyüp gâ’ib oldu. Pâdişâh bu kelâm-ı nasihat-âmizden âgâh olup hattâ ol (22a) mahalde vüzerâdan bir taraflarında İshak Paşa ve bir cânibde Saruca Paşa var idi. Dervişin sözlerini anlar dahî işitmişler idi. Heman saraya geldikte hulûs-ı kalbiyle tevbe ve istiğfâr idüp hikmet-i kird-gâr ile kendülere bir sudâ’ âriz olup sekizyüz ellibeş Muharreminde ârizaları müştedd olup mâh-ı mezbûrun üçüncü gününde rûh-ı pür-fütûhları bâr-gâh-ı Kuds’e hirâm eyledi. Ol üç gün meyyitini halktan nihân idüp Veliahd cânibine âdemler gidüp şehzâde âgâh olıcak azm-i râh idüp serîr-i sa’âdete kadem bastı. Cenâzelerin Bursa’ya irsâl ittiler.

Ebu’l-feth Sultan Mehmed Han’ın cülûs-ı hümâyûnları

Hazret-i Sultan Mehmed Han-ı gerdûn-iktidâr sekizyüz ellibeş Muharreminin on altıncı Perşembe günü cülûs idüp âmme-i ekâbir ve asâgir tehniye-i cülûs için dâmen-bûs ittiler. Şehzâdeleri Sultan Bayezid Han ve Sultan Mustafa Han ve Cem Sultan’dır.

Zuhûr-ı isyân-ı İbn-i Karaman

Ve Sultan Gâzi câlis-i serîr-i firâzî olıcak etrâfında olan hükkâm bi’atlarında istihkâm bulmak için tekrâr tecdîd-i bi’at etmişken Karamanoğlu didikleri kaltabân yine izhâr-ı isyân idüp hevâsına tâbi’ etrâk-ı nâ-pâk uydurup Alâ’iye üzerine yürüdü. Oğuz-Oğlu İsa Bey Anadolu Beylerbeyisi idi. Bu ahvâli serîr-i sa’âdete arz idüp Âsitâne-i sa’âdette vezîr olan İshak Paşa’yı serdâr nasb idüp ilerü gönderdiler. Ardınca izz ü ikbâlle kendüleri dahî Gelibolu’dan geçüp mahrûse-i Bursa’ya varıldıkta ol hâ’inler her biri bir cânibe perişân oldular. Otağ-ı felek-pâye Akşehir ve Yenişehir etrâfına sâye saldıktâ Karamanoğlu Taşili’ne firâr idüp (22b) ba’zı ulemâ tavassutu ile sulhe tâlib olup âlâ pîşkeşler gönderdi. Ve kerîme-i muhteremesin hârîm-i sa’âdet-i pür-sitârları silkinde münselik kalmağı ta’ahhüd idüp her sefer, zafer-rehberde asker gönderüp hidmet itmeğîn iltizâm eylemekle günâh-ı güzeştesinden iğmâz olundu. Ba’de’s-sulh teveccühlerin Bursa cânibine döndürdüler. Şehre karîb bir teng mahalde yeniçeri alay bağlayup sa’âdetlü Pâdişâhtan bahşîş ricâsın ittiler. “Bahşîş verilsin” deyu fermân idüp lâkin bu evzâ’-ı nâ-hem-vâr tab’-ı pâdişâhiye gubâr olup birkaç günden sonra ağaları nâmında olan Kazancı nâmında olan sekbânbaşı muhkem döğülüp azl olundu. Ve cümle yayabaşları ve zabtçılar denizden geçti. Mukaddemâ mezkûrdur ki Sultan Murad Han hazretleri vasiyyet-nâme yazup cümleden İstanbul fethi dahî ol vasiyyet-nâmede tahrîr olunmuş idi. Sultan Mehmed

Han Karaman seferinden avdetleri eyyâmında Bursa'da birkaç gün istirâhattan sonra mühimât-ı feth tedârükü için Edirne cânibine teveccüh buyurdularında kâfir gemileri Gelibolu Boğazı'nı kapattıkları mesmu' olcak Kocaeli'nden İstanbul'un üstü yanında Akçahisar'dan geçüp mukâbelesinde nüzûl ittiler. Ol mahalde bir hisar binâsı kat'-ı tarîk-i küffâr için münâsib görülüp Halil Paşa'ya hitâb ittiler ki: "Bu sâhilde bir hisar yapılmak gerektir. Tâ ki geçmek iktizâ ittikçe kâfir gemilerine ihtiyac çekilmeye" buyurdularında hem-ân-dem kal'anın binâsına şürû' ittiler. Mî'mâr Muslihiddin bir mübârek sâ'at ta'yîn idüp temel bıraktılar. Hattâ kazılırken bir azîm hamâm binâsı zâhir olup taşların binâyâ sarf ittiler. Asker-i mansûr, cumhûr (23a) üzere levâzımına sarf-ı makdûr idüp dörtten itmâma iriştiler. Burc-ı bârûsuna ejder misal toplar ile zîb-i zînet virdiler. Bu vechle ol Sultan Gâzi Boğaz'ı sedd idüp düşmen gemilerinin yolun bağladılar. Ve Tekvur-ı makhûrun ciğerin dağladılar. Sekizyüz elli altı senesinde cümle levâzımı görüldükte Akçaylı-Oğlu Mehmed Bey fermân-ı Sultan ile İstanbul etrâfını gâret idüp koyun kuzusun sürdüler. Tekvur bu ahvâli müşâhede idicek ümerâsını bir araya cem' idüp nice tedbîrden sonra didiler ki: "Halil Paşa ile bunca müddetten berû dostluk idüp hedâyâ-yı gûnâ-gûn gönderdiğimiz bu gün içindir. Be-her-hâl bize dermân olursa andan olur" deyüp Mâhîlerin karnına altın doldurup pîş-keş gönderdiler. Tâ ki tecdîd-i musâlaha oluna. Halil dahî balığın derûnunda bâligan-ma-belag olan meblağı hazm iderin i'tikâdında olup âkıbet kılıcı boğazında durdu. Şehriyâr-ı nâm-dâr kıssadan haberdâr olıcak nihâyet bilmezlikten gelüp: "Şimdi evâ'il-i şitâdır. Edirne'ye varup kışı anda kışlayalım. Bahar oldukta mukadder ne ise ol zemânda görelim" dedi. Halil Paşa Pâdişâhın bu vechile cevâb virmesinden havf-ı ızdırâba düşüp, hâsıl-ı kelâm bu vechle temâm olup âlât ve esbâbı kıldıldıktan sonra mukaddem pür-i meymenetleri ile Edirne'ye müşerref kıldılar. Ve feth-i Kostantiniyye niyyeti ile azîm toplar döktürüp esbâb-ı cengi âmâde eylediler. Azm-i Sultan bi-feth-i İstanbul.

El-kıssa: Pâdişâh-ı kâm-kâr feth-i Kostantiniyye niyyetine teveccüh buyurdular. Ol Martın ve ejder-dehen (23b) toplar ve darb u zenleri arabalar ile çekdirüp asker-i zaferrehbere istimâletler virüp ba'dehu guzât-ı müslimîn ile âşikâr olup pâ-y-gâh-ı huzzâra irişüp hisarın cânib-i berrisini ihâta idüp kal'anın üstüne bir heybetle hücum ittiler ki içinde olanların akılları şaştı. Tekvur-i menhûs her ne hâl ise var kuvveti bâzûya getürüp bâlâ-yı burc-ı bârûdan top ve tûfengle mübâşir-i ceng ve harb ü kıtâl oldu. Bu cânibden meterise girüp bir uğurdan tekbîr getirüp toplara ateş virdiler. Top dâneleri kaçan ki menziline buldu. Der-i dîvâr sine-i âşık-zâr gibi rahne-dâr oldu. İttifâk esnâ-yı muhâsarada Frengistan'dan imdâd için iki pâre azîm kalyon gelüp içinde olan melâ'in hisara döküldüler. Ale'l-fevr kal'anın rahne-pezir olan yerlerin sedd idüp asker-i İslâmı hisar

kurbünde redde başladılar. İmdâd irişmekle küffâr kuvvet-i kalb tahsîl itti. Hisarın bedenlerinden bağa gibi baş çıkarup itâle-i lisana ağâz ittiler.

*Erkân-ı saltanattan Halil Paşa'ya muvâfakat
ve müsâlahaya mutâba'at idenler*

Erkân-ı saltanattan Halil Paşa'ya muvâfakat ve müsâlahaya mutâba'at idenler: "Hisar-ı mezbûrun teshîri mümkün değildir" deyu Şehriyân sulhe sevk ittiler. Ol bedhâhların makalât arz-ı âmizlerine iltifât olunmayup arsa-yı kâr-zârda sedd-i İskender gibi sâbit-kadem oldular. Ulemâ-yı izâmdan Molla Gürânî ve Meşâyih-i kirâmdan Akşemseddin, vüzerâdan Zağanos Paşa, Sultan-ı kişver-sitânla yek-zebân olup sulhe aslâ rızâ göstermediler. Sipâh-ı nusret-penâha nasîhatler ittiler. Bahâdırân-ı ehl-i İslâm dahî cenge ikdâm idüp cân u bâşıyla çalıştılar. Ammâ feth ü zaferle cülve-ger (24a) olmayacak. Pâdişâh-ı hüceste-tedbîr, cem'-i ümerâ-yı rûşen-zamîr idüp buyurdular ki: "Hisarın bu cânibinde hem hendek ve hem dîvarları üç kattır. Umûm üzere bu taraftan muhâsara tazyî-i evkâttır. Deryâ cânibinden döğmeye çâre bulmak gerektir. Buna ilâcımız var mı?" didiklerinde herkes sükût idüp âkıbet Sultan-ı bî-ihtîşâmın zamîr-i münîrlerine böyle lâhik oldu ki Yenihisar cânibinden gemiler sürüp Galata ardından aşuralar. Ve toplanla kâfirî cânib-i bahrdan şaşuralar. Ve himmet-i merdânıyla Beşiktaş didikleri yerden Kasımpaşa deresine doğru kûh pâre gemilerin altına felekler döşeyüp yürüttüler. Ve gemileri birbirine bağlayup üzerine meterisler kurup ol şehir-i vâsi'i küffâra teng ittiler. Ba'zı târihte mastûrdur ki ruhânlar dâ'imâ kefereye kuvvet-i kalb virüb taslît iderlerdi ki bu şehrin şimdi şimdi¹ fethi muhâldir. Zîrâ kitaplarımızın ahkâm-ı bahriyesi bizim tasarrufumuza dâldir. Şehir-i mezbûr bir pâdişâhın zemânında feth ola ki: "Karada yelken açup gemi yürüye" deyu söylerler idi. Bu kez kaziyyeyi mu'âyene [ü] müşâhede idicek âkıbet-i kâr neye müncerr olacağını bildiler. Tekvur-i nâ-bekâr deryâ cânibinden dahî böyle zuhûr ittüğün görüp nâ-çâr küffârın bir bölüğünü deryâ tarafının muhâfızlarına ilhâk idüp kâh o cânibe ve kâh bu cânibe mukayyed olmağla Edirnekapusu'nun muhâfazası Frenk tâ'ifesine sipariş kıldı. Müte'allikâtı bu ma'nâdan bî-huzûr olup cümleden ziyâde ihtimâm idicek mahallin hıfzını bî-gânelere i'timâd ittüğünden rencide oldular. Bu hâl ol gürûh-ı dalâlin intizâmlarına bâ'is-i ihtilâl olup ol esnâda küffârda diller alınup mâbeynlerinde ihtilâf vâki' olduğu (24b) bilinmekle "fırsat ganîmettir" deyüp bahâdırân bir uğurdan tekbîr getirüp Edirnekapusu'nun cânib-i cenûbisinden yürüyüşe himmet sarf idüp cânla dikkat sadedinde

¹ Mükerrer.

iken hengâm-ı şam Sultan-ı ferhunde-fer asker-i zafer-rehbere emr etti ki câ-be-câ meş'aleler yakalar ve bütün gece cengten hâli olmayup küffâra emân ve rahneler seddine zemân vormeyeler. Emr-i Şehriyârî ile etrâf-ı hisarı meş'ale ile rûşen eylediler. Ve ilk akşamdan sabâha dek kıtâle ve sevâb-ı gazâyâ nâ'il olmağıçün ihyâ-yı leyl ittiler. Çün ki sabâh oldu. Frenk tâ'ifesinin serdârı olan la'in burc üzerine çıkup gâzilerin def'ine kast ittikte bir dilâver-i nâm-dâr ankebut-var, hisar dîvârına kemend-i himmetle urûc idüp mel'ûnu gâfil iken ensesinden tığ-ı bî-dirîğ ile başını top gibi pâ-yı hisara düşürdü. Tâ'ife-i Frenk serdârlarına böyle reng olduğunu göricek ceng kapusu olmayup deryâ tarafına girizân oldular. Hem-ân-dem gâziyân gayret kemerin muhkem kuşanup ve atılan toplara ve tûfenge bakmayup merdâne meydâne girdiler. Gayret idüp düşmene göz açtırmayup ân-ı vâhidde dîvâr-ı hisara urûc idüp livâ-yı feth bâlâ-yı burca dikekodular. Ân-ı vâhidde Sûre-i Feth okudular. Küffâr-ı sipeh-rûzgâr gayret idüp biraz dahî cenge ikdâm idüp hemân Sultan-ı keremü's-şân: "yağmaya saladır" deyu nidâ ittürüp tâlibân-ı yağma derûn-ı hisara koyulup küffârın ehl-i riyâllerin yağma ve tâlân eylediler. Tekvur bu ahvâle vâsıl olcuk taht-ı devleti menkûs olduğun iz'ân idüp saraydan taşra şitâb idüp atına süvâr olup bir cânibe firâr üzere iken birkaç yağmacıya (25a) rast gelüp ölüm eri olmağın cümlesini kılıçtan geçirdi. Ve yine yol üzerinde azab tâ'ifesinden bir mecrûh, bir köşede düşüp elem-i cerâhat-âfetin almış idi. Tekvur'un nazarı ol bî-çareye düş olcuk didi ki: "Âtîde katl ide". Ol nâ-tüvân dahî cân havfıyla hemân yerinden sıçrayup Tekvur-ı mezbûrun belinden sarılıp atından ayırdı. Fir'l-hâl başını kesüp cihâna gelmedü ki döndürdü. Ve'l-hâsil ceng ider kimse kalmayacak kapular açılıp hâric-i hisarda olan bakıyye-i sipâh şâh-ı ser-efrâza gece derûn-ı şehre girmeye âğâz ittiler. Ve üç gün üç gece yağmaya ruhsat asâkir-i nusret-nişân ganâ'im-i firâvâniyle bir dereceye vâsıl oldular ki sîm ü zeri tebsiler ile ulaştılar. Yevm-i sâliste çavuşân nehb ü gârete meşgûl olanları men' idüp "Gâziler ârâmda olsun" deyu fermân-ı Sultanîyi eyittiler. Bundan sonra bu mâbeynde Tekvur vezîri esîr olup habse fermân olundu. Ve derûn-ı şehirde olan kenîseler sanemlerden tathîr olup yerine mihrâb ve minberler vaz' olundu. Âşık Paşa rivâyeti üzere bu feth-i azîm sekizyüz elliyedi Cemâziyelâhiresinin yirminci günü se-şenbih günü hâlâ Topkapusu demekle ma'rûf mahalden vâki' olmuştur. Husûsan "*Beldetü'n-Tayyibetün*"¹ lafz-ı şerîfi temâm târîh düşüp târîh-i diğeri. *Feth-i İstanbul'a fırsat bulmadılar. Evvelün feth idüp Sultan Mehmed'e düştü. Târîh-i âhirün sene 857.*

El-kissa: Fâtih Sultan Mehmed Han'ı Gâzî çünki feth müyesser oldu. Ol Cumayı Ayasofya'da edâ olunmasun murad ittiler. Âle'l-fevr dîvârlarında olan sûr-ı acîbenin

¹ Çok hoş bir yurt. Sebe:15.

bozulmasını ve minber ve mahfil yaptırılıp Cum'adan evvel tekmîl olunmasını. (25b) fermân buyurdular. Ba'demâ tîz kâr-ı neccârlar ol nukûş-ı garîbeyi bozdular. Dikkat idüp salât-ı Cum'adan evvel yetiştirdiler. Sultan-ı ferhunde mukaddem azîm alay idüp sa'âdetle Cum'aya geldiler. Cârî hâfızlar aşr-hanlığa başlayup ve hoş-âvâz mü'ezzinler tekbîrât ve ezâna şûrû' idüp salât-ı Cum'a şeyhü'l-vâsılın Akşemseddin hazretleri hutbe ve imâmeti edâ idüp ba'dehu devlet-i pâdişâh-ı İslâm için du'â olup namazdan sonra menzil-gâhlarına avdet buyurdularında Halil Paşa'yı Yedikule'ye habs ve kırkinci gün katl olundu. Ve Mahmud Paşa sadâret-i uzmâ ile ser-firâz kılındı.

Hâsıl-ı kelâm: Hazret-i Sultan Mehmed Han Uzun Hasan memâlik-i mahrûse ta'addîsinin cezâsın yerine getürmek için sekizyüz seksen Şevval'inde devlet-i sa'âdetle semend-i devlete süvâr olup sipâh-ı zafer-şâd ile İznik yolundan Yenişehir'e teveccüh buyurdular. Ba'dehu Kazâbâd'a andan Sivas'a varılıp vüzerâ-yı ümerâ dâ'iyân tertîb-i alay idüp arz-ı şevket eylediler. Maa- hazâ Hazret-i Hüdâvendigâr asker-i bî-şûmâr ile serhadde karîb geldiğünden âgâh olup nehr-i Fırat kenârında mevâki' olan kerh-i azîme arka virüp Rumili Beylerbeyisi Hâs Murad câsûslar salup adû tarafından dil alup der-gâh-ı cihân-penâha gönderdi. Bu taraftan fermân-ı âlî zuhûr itti ki: "Asâkir-i İslâm at arkasına geleler". Kendüleri dahî süvâr olup taraf-ı düşmene revâne oldular. Karşu cânibden asker gönderüp düşmen idüğü tahkîk olıcak ol görünen gürûh-ı mekrûhun serdârları Kâfir İshak nâm bed-fercâm idi. Davud Paşa kabîlesinde vâki' olmağın (26a) rahle-i evlâda Paşa-yı dilîr-haremin vücûdların bâde virüp baş kurtaranlar firâr iderek beyleri askerine mülhâk oldular. Uzun Hasan dahî bir mürtefi' vâdiye tertîb-i sipâh idüp kalb-gâhında kendi ve iki tarafında iki ferzendi durup taraf-ı yemininde küçük oğlu Kôr Zeynel, taraf-ı yesârında büyük oğlu Uğurlu Mehmed merdânlık da'vâsıyla kıyâm ittiler. Çünkü tarafeynden ceng ü cidâl hadd-i kemâle erdi. Dilâverân-ı Rum miyân-ı ma'rekeye girüp cenge bünyâd ittiler. Na're-i dilâverân ve sadâsı kerre nây-ı çarh-i asûmâna velvele saldılar. Şehzâde Sultan Mustafa kulundan Anadolu Beylerbeyisi Davut Paşa, mübâşeret-i kıtâle cümleden evvel ilerü ikdâm etmiş idi. Sağ kol üzerine hücum idüp cem'iyetlerin perişân idüp bu ma'reke esnâsında Kôr Zeynel, Arabistan ovasına düşüp dâr-ı cihân gözüne teng gelicek darb-ı tîğ garbistan ile adem deryâsına daldı. Berü taraftan dahî Şehzâde Sultan Bayezid hazretleri tertîb alayı ile rahş-ı sabâ-refîârı düşmen âlâyına sürüp darb-ı tîğ ile Uğurlu Mehmed Mirzâ'yı kalb-gâha taktılar. Bahâdırân-ı Rum ol kavm-i şûm'un üzerine hücum idicek Uğurlu Mehmed mukâvemetten âciz olup fi'l-hâl yüz çevirdi. Uzun Hasan meymene ve meyseresinin inhizâmın göricek firâr cânibine meyl idüp terk-i nâmûs u âr ve ardına bakmayup cân havfı

ile firâr eyledi. Rum dilâverleri ardın alup kırmağa başladı. Akkoyunlu Türkmenlerine bir mertebe sâtûr döşediler ki ân-ı vâhidde küştelerden püşteler peydâ oldu.

El-kissâ: Pâdişâh-ı penâm üç gün ol mahalde karâr idüp esîr (26b) olan Türkmen tâ'ifesine katl-i âm buyurdular. Ashâb-ı ilm olanları katlden âzâd idüp İstanbul'a gönderdiler. Cümleden biri Kadı Mahmud Şer'î ki Irak-ı Acem efâzından idi. Ve Seyyîd Mehmed Münşî ki Sultan Hasan'ın nişâncısı idi. Dahî bunlara mânend nice hüner-mend kayd-ı bend ile Pâdişâh-ı Cihân der-gâhına ihsâr olundu. Tafsîl-i hâllerine vukûftan sonra bendlerin alup nice ri'âyetler olundu. Ve ba'dehu kalkup Karahisar'a nüzûl buyurduklarında Şah-ı sitâre-sipâh bu feth-i azîmin şükranesine cemî'an "Abd-i mülûküm âzâd olsun" demekle hesâb olundukta kırk bin civârı ve gulâm âzâd-gerdeleri vâki' olmuştur. Ol sefer-i hümâyûna azîmet buyurdukları hinde sipâh-ı zafer-penâh hazâ'in-i âmireden yüz yük akçe istikrâz etmişler idi. Kelime-i vâhid ile birt-temâm hîbe etmişlerdi. Şöyle nakl olundu ki muhârebeden sonra ertesi dîvân olup erkân-ı devlete Uzun Hasan'ı ta'kîb tedbîrin münâsib gördükte Mahmud Paşa taraf-ı hilâfa zâhib olup edille-i ma'kûl ta'kîbden men' idüp serîr-i sa'âdete avdet olunması cânibine sevk itti. Ve eyitti: "Ta'kîb olunduğu takdirce ne ihtimâldir ki bir dahî mukâbeledede kıyâm göstere. Memâlik-i İslâm gâzi ne ise hâşâ pâdişâhımın izn-i şerîfi ola. Lâyık-ı devlet Âsitâne-i sa'âdete gitmektir" deyu sözünü te'sîr ittirdi. Lâkin (?) hasedlerinden Mahmud Paşa'yı geçtiler. Uzun Hasan ta'kîb oluna, "Ele girmek mukarrer idi" didiler. Esnâ-yı râhda Mahmud Paşa'yı geçtiler. Serîr-i gerdûn nazîrlarına geldikte Vezîr Mahmud Paşa'nın düşündün (27a) hil'atı vezâreti hal' ittiler. Paşa dahî Edirne kurbünde câmi' ve medreseye binâ ittüğü Hasköy demekle ma'rûf olan karyeye varup tekâ'üd gûşesin ihtiyâr itti. **Hâtime-i Dâstân.** Ol şâh-ı bülend-astân her zemân ki bir sefer-i zafer-rehbere revân olsalar halk-ı cihândan nihân idüp mahall-i maksûda karîb olmayınca âşikâr etmezler idi.

Târîh-i vefât-ı Ebu'l-feth

Sekizyüz seksenaltı bahârında sefer-i azîm tedârûki ile İstanbul'dan Üsküdar cânibine ubûr ittiler. Mizâc-ı şerîfleri bir mikdâr münharikce idi. Ba'dehu Gegboze¹ cânibine revân buyurup ba'dehu Tekvur Çayırı mahalle varıldıkta gâyet ârızları efzûn olup şehâdet i'âdesine meşgûl iken tâ'ir-i rûh-ı pür-fütûhları tâvus-ı cenâna revân oldu. Serîr-i saltanata cülûsları sekizyüz ellibeş Muharremi'nde on altısında idi. Müddet-i ömr-i şerîfleri elli üç yıl ve zemân-ı saltanatları otuzüç yıl.

¹ Gebze

Cülûs-ı Sultan Bayezid Han

Pâdişâh-ı bahr bir han-ı Bayezid ol sultan-ı sâmi mekânın velâdet târîh-i Hicretin sekizyüz ellibir senesinde vâki' olup sin-i şerîfleri otuz beş haddine vardukta vâlid-i mâcidleri dârü'n-na'ime irtihâl buyurduklarında ol hinde Veziriâzam Karamânî Mehmed Paşa bu hâl vâki' oldukta cedd-i şerîflerin genc-i nihân gibi pinhân idüp pâdişâh-ı âlî-câhın mizâc-ı şerîfleri münharif olup istihmâm iktizâ etmekle birkaç gün dârü's-saltanatları tarafına mürâca'at lâzım geldi deyu bu bed-nâmla tabutunu arabaya yükledüp hafiyeten İstanbul'a İsal ittiler. Ve bâb-ı sa'âdet bevvâblarından bir merd-i dilir Amasya'ya revân ve Sultan Bayezid Han huzûruna mektûb (27b) uçurdular. İskeleleri muhâfaza idüp muhkem yasak idüp Üsküdar yakasına kayık varmaya her çend ki askere tenbîh oldu. Nüzûl buyurulan yerden gitmeyeler. Mukayyed olmadı. Yeniçeri tâ'ifesi *küllü sırrın câveze el-isneyni şâ'e*¹ muktezâsınca cümlesi vâkıf-ı ahvâl olup fir'î-hâl Pendik ve Kartal önünde kayık ile dolaşup Kurşunlu mahzen önünden birkaç at gemisini Üsküdar'a yanaştırıp içine doldular. İstanbul'a gelüp Paşa-yı mezbûrun sarayın basup emân zemân virmeyüp katl ittiklerinden ma'adâ İstanbul ağniyâsına dahî ta'arruz idüp ve Yahudi evlerin tâlân idüp halkı nâlân ittiler. İshak Paşa İstanbul muhâfazasına me'mûr idi. Kul tâ'ifesi ile nev'an ülfeti olmağın nasîhatı ile âmîl olup sükûn buldular. Şehzâde der-gâhma giden uçar kuş gibi Âsitâne-i sa'âdete yüz sürüp erkân-ı devlet gönderdikleri mükâtibi teslim idüp münderic olan mâlî Şehzâde hazretlerine ma'lûm olıcak, Dârü'l-hilâfe tarafına azm-i hümâyûnları mukarrer olup dokuzuncu gün Üsküdar sâhiline vusûl bulunca ol anda a'yân-ı devlet istikbâl idüp kadirgalar ile Üsküdar cânibine güzâr eylediler. Hüdâvendigâr kadirgaya süvâr olup İstanbul'a teveccüh eyledikte yeniçeri mahall-i ubûrda kayıklar ile Pâdişâh kadirgasına yanaşup Mustafa Paşa'nın İstanbul'a geçtiğün istediklerin arz ve i'lâm ittiler. Pâdişâh-ı cihân dahî muktezâ-yı zemân üzere mes'ûl-ı nâ-ma'küllerini kabûl idüp paşa-yı mezbûru kayık ile Üsküdar cânibine döndürdüler. İzz ü ikbâl ile İstanbul iskelesine gelüp (28a) rahşına süvâr olup serîr-i saltanata müteveccih oldular. Bâb-ı hümâyûna vâsıl oldukları hinde yeniçeri tâifesi piş-gâh-ı der-gâhîde saf bağlayup: "Arz-ı hâlimiz var" deyu turgurdular. Mehmed Paşa'nın şenâyi'-i a'mâlî evcinde katline ikdâm ittiklerinin afvını ricâ ittiler. Pâdişâh-ı Vakûr dahî mâcerâdan geçüp hatâların afv itti. Ba'dehu yeniçeri safların şikk idüp Dârü's-sa'âdeye nüzûl bir vakt-i sa'idde serîr-i hilâfete cülûs ittiler. Şehzâdeleri Sultan Selim Han ve Sultan Abdullah Resten şeh be-ceng-i Cem Sultan çünki Pâdişâh-ı

¹ İki kişiyi aşan her sır yayılır.

cedîd hazret-i Sultan Bayezid Han mesned-i hilâfet üzere karâr idüp kânûn üzere askere bahşîş tevzi' olunup bu esnâda ukûl-ı kâsıradan olan ba'zı gâfiller rütbe-i saltanatı iştirâk kabûl-i kıyâs iden câhiller hayâl-ı hâmla Cem Sultan câm-ı gurûr bâdesinden ser-mest ittiler. Cem Sultan'ı dahî ol müfsidlerin makâlâtını sem'-i kabûl ile gûş ve hukûk-ı ni'meti ferâmûş idüp asker-i firâvân ile Karaman diyârından Bursa'ya revân oldu. Bu haber Pâdişâh-ı ferhunde-fer hazretlerine vâsıl olıcak Bursa muhâfazasına Ayas Paşa'yı iki bin yeniçeri ile Mudanya yolundan ilerü gönderdiler ve akablarınca kendüleri dahî Üsküdar yakasına geçüp etrâftan sipâh cem' olunca anda arâm eylediler. Ayas Paşa Bursa kurbüne vardıkta haber aldı ki Cem Sultan tarafından Gedik Nasuh nâm kimesne serdâr-ı sipâh olup Yıldırım Han İmâreti önünde konmuşlar. Anlar dahî İstanbul'dan asker geldiğünden haberdâr (28b) olup Bursa'ya girmeye takdîm için cân attılar. Ayas Paşa dahî ilgâr idüp birbirlerine karıştılar. Mâbeynlerinde ceng-i azîm vâki' oldu. Şehir halkı yeniçerinin İstanbul ahâlîsine ittikleri ta'addîden ürküp anların şehre girmesine rızâ vermeyüp bu sebebdan Cem askerine mu'âvenet etmekte âkıbet Ayas Paşa giriftâr ve esîr ve ma'an gelen yeniçerinin ekseri beste-i zencîr oldu. Üçüncü gün Cem Sultan'ı dahî dâhil-i şehir olup ahâlî-i şehir Şehzâdeye kemâl-i mertebe ta'zîm idüp hisarı teslim ittiler. Şehzâde doğru hisara girüp sarayda hazînedeki bulduğu esbâb ve nûkûdu zabt idüp nâmına hutbe okuttu. Ve onsekiz gün Bursa'da ârâm ve ekser halkı fermânına râm eyledi. Bu ahvâl, şâh-ı deryâ-nevâl hazretlerine arz olundukta ümerâdan Cem Sultan'ın lalası olan Yakub Bey ile kadîmî âşinâlığı olanlar fermân-ı pâdişâhî ile nâmeler gönderüp hakkında iltifât-ı pâdişâhî zuhûr bulup Anadolu Beylerbeyisi tevcih buyurulmak ve yüz bin akçe mahsûllü karyeler temlik olunmak şartıyla i'tikâd virecek sûretiyle derc ittiler. Ve hafiyeten ol mezkûra gönderdiler. Ba'dehu ümerâ-yı devletten Gedik Nasuhî biraz askeriyle İznik üzerine gönderdiler. Dahî bakıyye-i sipâh ile ardınca azm-i râh idüp sipâh ile gittiler. Berü cânibden Cem Sultan lalası İştinoğlu, şehzâdeyi neylersé eyledi. Yenişehir tarafına sevk idüp iki asker Yenişehir nehrinin kenârında birbirine mülâkî olup tarafeynden cenge mübâşeret olunup nice (29a) ser-keşlerin zahm-ı tîğ ve sinâniyle bî-mecâl olmağa yüz tuttuktaki mahall idi ki Yakub Bey va'de-i sâbıkasına binâen fırsat bulup Cem Sultan'a didi ki: "Askerimiz perâkende hücum-ı a'dâdan rû-gerdân olmağa başladı. Eğer Şâh-ı Cem bir mikdâr güzîde asker bu devlet-hâhlarına hem-râh itse firâr idenleri tekrâr döndürüp düşmeni surdan geçmeye mecâl virmez idim" didikte Sultan Cem, Yakub Bey'in tedbîrini ma'kul görüp askerinin güzîdesin intihâb idüp yanına koştu. Ol dahî hem-râh olan sipâh ile yek-dil olup sultan tarafına tâbî olmağa ahid eylediler. Hemân ki mükâbele mahallerine geldiler. İtâ'atten yüz çevirüp berü cânibe mülhâk oldular. Cem Sultan'a bu ahvâl ma'lûm oldukta min ba'd karâra mecâl

kalmayup bî-iẖtiyâr firâr idüp mâh-ı mezbûrun yirmi ikinci gűnű Haleb'e vardılar. Haleb vâlisi edâ-yı hidmette kusûr komayup eűrâftan birini yanına koűup űehzâdeyi űam'a gönderűp űam vâlisi dahî âkrâmlar idüp kasr-ı eblakta kondurdu. Ve nice tuhfe ve tefârik ihdâ idüp andan Gâzze'ye revân idüp Mısır'a karîb oldukta cűmle beyler istikbâl idüp űehre getűrűp sultanın sarayına ilettiler. Sultan Kayıtbay ile musâfahadan sonra ikisi bir mesnedde karâr eylediler. Her vechle Sultan hâtırın her vechle ele alup tesliyet virdi. Ve bir űâhâne kâűâne kondurdu. Kűllî ri'âyetler eylediler. Ol zemân Gedik Ahmed Paűa űehzâde Cem Sultan'ın akabince gitmiű idi. Lâkin űehzâdenin Mısır'a gittűğűnden haber alıcak Âsitâne'ye arz eyledi. Sekizyűz doksanbeű senesinde emîr-i kebîr olan űzbeki Sipâh (29b) Mısır ve űam ile Alâüddevle vilâyetine gönderűp ol diyârın serhaddi olan Kayseri hisarını Alâüddevle ittifâkı ile muhâsara eylediklerinde bu haber-i vahűet-eser mesmû'-ı űâh-ı dâdger olıcak ale'l-fevr Hersek-Oğlu Ahmed Paűaya fermân sâdır olup Anadolu askeri ile mukâbele-i hasma revân ola. Ve kendűleri dahî Âsitâne-i devlet műlâzımları ile űskűdar yakasına geçmeğe emr idüp ve kendűleri dahî diyâr-ı Arab'a sefer kılmasına karâr virmekle Beűiktaű'ta nűzűl buyurdular. Bu cânibde Hersek-Oğlu'nun asker-i firâvân ile fesâd űzere musır olan Mısrîlerin űzerlerine revân oldukları haber[i] mesmû'ları olıcak muhâsara ittikleri hisarı zafer műyesser olduğı bilűp etrâfı gâret iderek memâlikleri cânibine gittiler. Bu eyyâmda mâh-ı Têmmuz'un yirmi dűrdű idi. Nâ-gâh berâber siyâh zuhűr idüp zulmetinden İstanbul gibi sevâd-ı a'zam nâ-bedîd oldu. Ve űiddet-i bârândan seyller revân olup űehrin dervâzaları doldu. Pey-der-pey sâ'ikalar nâzil olup űehrin halkı kıyâmetten alâmet zan ittiler. Nűzűl iden savâ'ik-i hâ'ilenin biri belde-i mezbûrede Atmeydâmı kurbűnde Gűngűrmez Kenîsesi demekle ma'rűf olan dîr-i azîm ki ol târihte barut mahzeni etmiűler idi. Anâ isabet idüp tarafetű'l-ayn içre kubbe-i bűlendini âsűmâna çıkarup ol binâ meyyitini havaya perrân ve perîűân eyledi ki yerinde binâdan eser kalmadı. Ve etrâfında dűrt mahalle bir kasaba mikdârı var idi. Zîr ű zeber eyledi. Sűkkânın cűmlesi helâk oldular. Ve nice ulu taűlar İstanbul Boğazı'nı aűup kimi Galata'ya ve kimi űskűdar'a (30a) dűűűp çok yerler harâb eyledi. Hattâ Çizmeciler Tekkesi önűnde leb-i deryâda bir azîm parça yatur. "Kenîse-i mezbûrenin parçalarındandır" deyu nakl iderler. Bir eyyâm-ı ferhunde-fercâmda űehzâde-gân-ı sâmi-mekândan Sultan Ahmed'i Amasya'ya ve Sultan űehinűâh'ı Menteűe'ye ve Sultan Korkud'u Saruhan'a ve Sultan Selim Han'ı Trabzon'da mesned-niűîn ittiler. *Kűnhű'l-Ahbâr* sâhibi Âlî Efendi yazar ki ol senede ba'zı mevâzide husűsan diyâr-ı Arab'da ve Mısır, űam ve Haleb'de Tâ'űn-ı ekber zuhűr idüp vilâyet-i Mısır'da otuz űç gűn műűstedd olan tâ'űndan Nefs-i űehirde altı kerre yűz bin nűfűs vefât etmiű. Nitekim pâ-yı 'taht-ı Rum'da evvelâ beű gűnde bin, sâniyen on gűnde yirmi beű bin, sâlisen on yedi gűnde

otuz bin kimsenin vefâtı kayd u defter olmuştur. Ba'dehu cezâ-yı elîmden sonra devlet-i izzet ile İstanbul'a teveccüh buyurup Şehriyâr-ı iktidâr altı yıl ale'l-istimrâr mahrûse-i İstanbul'da karâr ittiler. Zuhûr-ı Şah İsmail-i güm-râh. Şah İsmail-i pür-tazlîlin zuhûru bu vechledir ki: Merhûm Ebu'l-feth Sultan Mehmed Han ile masâff iden Azerbaycan Pâdişâhu Uzun Hasan'ın meğer bir dîvâne kızı vâr idi. Mezbûr Uzun Hasan nezr etmiş idi ki duhterini sulehâ-yı vâcibü'l-ihtirâmdan birine tezvîc eyleye. Vüzerâsına dâ'imâ tenbîh üzere idi ki: "Elbette bana müstecâbü'd-da've bir makbûl-ı hakk bulmak gereksin. Tâ ki duhterimi ana akd-i nikâh idem" derdi. Meğer ol asırda Şeyh Safiyüddîn neslinden meşâyih-i izâmdan Haydar Erdebilî ki, Erdebil (30b) şehrinde zâviye-nişîn ve uzlet-güzîn idi. Vüzerâsı Uzun Hasan'ın kızını anâ münâsib görüp arz ittiklerinde Uzun Hasan kabûl idüp Şeyh Haydar Erdebilî'ye tezvîc eyledi. Ve âlâ düğünler ve ziyâfetlerden sonra duhter-i mezbûreyi şeyhe gönderdi. Şah İsmail ol dîvâne kızdân vücûda gelmiştir. Bu mâbeynde tafsîl çoktur.

El kıssa: Uzun Hasan'ın erkân-ı devleti mezbûr Şeyh Haydar'ı hâ'in anlatup "saltanata kasdı var" deyu arz eylediklerinde âkıbet katl ittiler. Şah İsmail ol eyyâmda tıfl-ı nâ-resîde bulunmağın mürdetü'l-hâdî ol menba'-ı fesâd Geylan'a kaçırıp pinhân etmişlerdi. Cânibde mürûr-ı ruzgâr ile Uzun Hasan vefât idüp yerine oğlu Sultan Yakup pâdişâh oldukta sâhib-i cemâl bir civân-ı kerîm idi. Ammâ hevâ vü hevesine mâ'il erâzil ve edâniye râğbeti efzûn idi. Az zemânda ol hânedân-ı âl-i erkânın ünvân-ı dîvânı perîşân olup Mirzâ Yusuf nâmında bir birâderi dahî var idi. Vâlideleri Mirzâ Yusuf'a meyli ziyâde idi. Sultan Yakub'u zâyî etmek niyyeti ile zehr-âmîz şûrb hâzır idüp bir mahalle vaz' etmiş idi. Noksân-ı akl muktezâsınca âkıbetin fıkır itmeyüp bir mühimme dahî gitmiş idi. Kazâ-yı nâgihânı Sultan Yakup birâderi Yusuf Mirzâ ile şikârdâ idiler. Ahşâma karîb şikârdan gelüp saraya girdiler. Germiyet-i hevâdan Sultan Yakub'a harâret galebe etmiş idi. Nazarı karşusunda ol şûrb-i mesmûme ile memlû olan kâse düş olup nûş itti. Bakıyyesin Yusuf Mirzâ'ya sundu. Ol dahî (31a) içtikte vâlideleri ol hâlde üzerlerine gelüp bu hâleti göricek cân acısı ile bakıyyesin dahî kendü içüp üçü bile evvel vefât ittiler. Hâsıl-ı kelâm Sultan Yakub Bey vefâtı sekizyüz doksanalı sâlinde âlem-i ervâha hırâm itti. Âkıbet serîr-i devleti a'dâ-yı sitem-kâr eline düşmeğe sebep oldu. Akkoyunlar oymaklar ve sâ'ir ümerâsı emr-i saltanat içün birbirine düşüp mâbeyinlerinde nizâ' vâki' olıcak bunlar bu hâl üzere iken Şah İsmâil Geylân'dan zuhûr idüp Erdebil'e geldi. Ve eyyâm-ı fetreti fırsat bilüp, Nazm:

Şi'a âyinin eyleyüp şâyi'

Âleme râhatı harâm itti.

Ehl-i İslâm'ı eyledi zâyi'
Ulemâ katlin iltizâm itti.
Çün bu denlû fesâda bastı ayak
Kadr-i şer'-i şerîfi eyledi pest
Oldu târîh-i mezheb nâ-hakk

Nesr: Ve bi'l-cümle ecdâd-ı hulefâsından ekseri Rum diyârında tavattun idüp memâlik-i Rum'a nâmeler perâkende idüp da'vet mürde eyledikte Rum'dan çok kimesne gidüp hevâsına tâbi' oldular. İzdîyâd-ı a'vân ve ensâr içün Erdebil'den hurûc idüp Rum hudûdundan Erzincan üzerine geldi. Sultan Bayezid Han ol sitem pîşenin kudûm-ı mazarrat lüzûmunda endişe idüp Yahya Paşa'yı Anadolu askeri ile Engüriyye cânibine gönderdiler. Ve Karaman askeri Aksaray'da cem'iiyet idüp Amasya'da Şehzâde Sultan Ahmed Han yanında cem' oldular. Şâh-ı dalâlet-penâh eşkıyâ-yı Rum'dan nice bin güm-râh cem' idüp bu denlû evbâş ve levend-i ayyâş ile girü dönüp Tebriz'e câlis-i serfir- i mülk oldu. Ve kendüye Şâh nâmın takup (31b) leşkerine sürh yokdan(?) tâclar giydürüp sürh-ser nâmı ile şöhrat verdi.

Hikâyet: Memâlik-i Rum'da bir zelzele-i azîme vâki' oldu ki ol âna değin ne olmuş idi. Ve ne kütüb-i tevârihde görülmüş idi. Kırk beş gün ale't-tevali deprendi. Halk örtü altına girmeyüp meydân-ı sahrâlara çıktılar. Etrâf-ı memâlikte dahî deprenüp Edirne'de nice nice binâlar yıkıldı. Ve Çorum nâm kasabanın iki mahallesi yere geçti. Nefs-i İstanbul'da yüz otuz mescid ve bin yetmiş hâne hâk-ı harâb olduğundan gayrı beş bin mikdârı er ve avrat helâk oldu. Ve sûr-ı Kostantiniyye'nin iki kât bârûsu kara tarafından Eğrikapu'dan başlayup Yedikule'ye gelince münhedim oldu. Ba'dehu dolaşup Narlukapu'dan İshakpaşakapusu'na varınca câ-be-câ yıkılıp ancak temelleri yerinde kaldı. Ve yine saray-ı âmirenin deryâdan tarafı Hastalarkapusu'ndan Kayıkçılarkapusu'na dek Bahçekapusu didikleri iskeledir, yer yer harâbe vardı. Ve bi'l-cümle sûr-ı şehirden binâ zirâ'ı ile kırk bin arşun bârû harâb olup ve Sultan Mehmed Han Câmi'inin dört âmûd-ı kebirinin başı çatladı. Ve sağ tarafından bir demir kiriş özilüp sol cânibde ana mukâbil olan demir kiriş eğildi. Ve imâret ve bîmâr-hânesinin nice kubbeleri yıkıldı. Ve semâniye medârisinin zamîri medresesi üç kubbesi yere indi. Bunlardan ma'adâ Hüdâvendigârî'nin binâ ittikleri câmi' ki hâlâ Sultan Bayezid Câmi'idir. Kubbesi dağılıp pâre pâre oldu. Çün şehir-i ma'mûre zelzeleden vîrân olunca Pâdişâh-ı Cihân hazretlerinin zamîrlerine tebdîl-i mekân hâtırası helecân idüp Edirne'ye (32a) revâne oldu. hikmet-i Hüdâ ile bir garîb bârân-ı bî-pâyân tûfan nâzil olup nehr-i Tunca şiddet-i galeyânla taşup nice sükkânlar harâb

eyledi. Bu vâkı'a def'inden sonra ayak dîvânı fermân olunup İstanbul Hisarı'nın ve sâ'ir münhedim olan mevâzi'in ta'mîri için müşâvere olundu. Bunun üzerine karâr virildiği yirmi evden bir âdem ve ev başına yirmişer akçe takdîr ile mu'temed âdemler ta'yîn ettiler. Şehzâdeler sancağından alınmayup mücerred sâ'ir Anadolu memleketlerinden otuzyedi bin âdem Rumili'nden yirmi dokuz bin âdem çağırılup üç bin bennâ ve neccâr getürüldü. Ve cümle hâzır olduktan sonra dokuzyüz onaltı Saferinde temâm oldu. Sâbikan tafsîl olunan üzere Şehzâde Selim Han Çorlu kenârında hâlâ Uğraş Günü demekle meşhûr karye kurbünde muhârebe vâkı' olup Kefe cânibine mürâca'at buyurduklarından sonra Hüdâvendigâr hazretleri ise sa'âdetle İstanbul'a geldikte yine Sultan Ahmed'i velî-abd etmekle murâd eyledi. Lâkin bu emrin husûlû Anadolu'da zuhûr iden eşkıyânın def'[û] ref'ine mevkûf olmağın şehre dâhil oldukta Veziriâzam Ali Paşa'yı serdâr nasb idüp bin mikdâr bölük halkı ile irsâl buyurdular. Kezâlik Sultan Ahmed dahî hükm-i hümâyûn vârid oldu ki Ali Paşa ile mülâkât idüp düşmen ahvâlin ber-tarâf kıldıktan sonra mukaddemâ ta'ahhüd mücebince taht-ı âlî-baht üzere cülûs eyleye. Fe-lâ cerm şehzâde-i mahdûm veziriâzam ile Germiyan vilâyetine tâbi' Altuntaş nâm mahalde buluştular. Zümre-i a'dâ Ali Paşa ile Sultan Ahmed'in karîb geldiklerinden haber alup Kızılkaya nâm bir sarb (32b) kûhistânın bir sarb yerinde tahassun ettiler. Ali Paşa ol kûhistânın bir cânibin muhâfazaya şehzâdeyi ta'yîn idüp cânib-i âhirini paşa-yı mezbûr asâkir-i mansûr[e] ile ihâta idüp tamâm otuz sekiz gün ol makâmda mukîm oldular. Ol kavmin fırsatın gözettiller. Ammâ muhâsara olunan fırka-i evbaş tazyîk-i ma'aştan muztarr olup hemân bir gece firâra teveccüh ettiler. Sivas cânibine cân attular. Ali Paşa bu ahvâlden haber alıcak bir lâhza tevakkuf etmeyüp sipâh ve yeniçeriden bir mikdâr dilâver alup ol gaddâr kavmin ardınca ılgâr idüp bu mertebe sür'at ve şitâb üzere oldu ki bu dâr-ı mihnetten diyâr-ı ademe sefer ideceğini ma'lûm etmişti. Dokuzyüz onyedî Rebiûlahirinde Gökhânı didikleri mahalde ardlarından irişüp bakıyye-i asker dahî vusûl bulmamışlar idi. Hemân tehevvür ile ol melâ'ine girişti. Düşmen-i güm-râh Paşa'nın yanında âdem az idüğün bilicek hemân cevânib-i erba'adan üzerine hücûm eylediler. Ve tarafeynden muhkem savaş olup pâşâ-yi nâmdâr-ı alî-vâr ol gürûh-ı mekrûh hele bir sâ'at nücûmu kâr u zâr idüp ba'dehu bir tîr-i dil-rûz zahmı ile zümre-i şehîdâne mülhak oldu. Paşa'nın şehâdetinden sonra Re'is-i Kızılbâş ol Şeytân Kulu didikleri la'în dahî ma'reke-gâhda katl olunup bundan sonra iki tarafian cenge cür'et idemeyüp âkıbet mûte'allikâtı olan hazele kethüdâsına tâbi' olup diyâr-ı Acem'e çekilüp gittiler. Anda cezâların gördüler. Bu cânibde şehzâde Amasya cânibine döndü. Ol eyyâmda Şehen-şâh dahî dâr-ı bekâyâ gitmekle bu haber-i musîbet-eser İstanbul'da Hüdâvendigâr hazretlerinin sem'-i hümâyûnlarına vâsıl (33a) olıcak bu elem ile

gittikçe avâz-ı cismâniyyelerini izdiyâd bulup ba'dehu Sultan Ahmed'i serîr-i saltanata iclâs için da'vete âdemler gönderüp Sultan Ahmed'e haber vâsıl olacak ber-vech-i isti'câl idüp Maltepe'de nüzûl itti. Bu cânibde a'yân ve eşrâf tehniyet-i kudüm için pîş-keşler ihzâr idüp şehzâdeyi istikbâl tedârükünde oldular. Hem-an-dem yeniçeri dilâverleri çünkü erkân-ı devletin Sultan Ahmed'i karâr verdiklerini ma'lûm idicek cümleten bir yere gelüp eyittiler ki: "Sultan kulu uğraşında, Sultan Ahmed Ali Paşa'ya imdâda cür'et idemeyüp havfından eyâletine çekilüp gide. Andan bir merdâne-cünbüş zâhir olmayup bu makûle ten-perver olan makâm-ı hilâfete neden istihkâk buluruz. Saltanata lâik olan Sultan Selim isteriz, gayrısını kabul etmeziz" diyerek ittifâkla kalkup Sultan Selim'in bed-hâhları olan mansıb-ı câh sâhiblerinin menzillerine hücum idüp cümleden biri Veziriâzam Hersek Oğlu Ahmed Paşa'nın ve Mustafa Paşa'nın ve Kâdiasker Mü'ebbed-zâde'nin ve Nişancı Tâc-zâde'nin evlerin basup hânümânların tâlân idüp ol mertebeden sonra arz-ı mâ-fi'z-zamîr ittiklerinde "ittifâk-ı cumhûr ne vech üzere ise zuhûr bulsun" deyu kapuağasiyle kul tâ'ifesine haber vâsıl olacak. Bu uğurdan pâdişâha du'â idüp herkes menzillerine azîmet kıldılar. Bundan sonra Kefe cânibine hükm-i hümâyûn irsâl olunup ber-vech-i isti'câl makarr-ı hilâfete da'vet eyledi. Ameden-i Sultan Selim Han ol mahaller idi ki dârât-ı ihtîşâm ile şehir kurbüne irişikte cümle vüzerâ (33b) ve sipâh kudûmlarından âgâh oldukta derhâl istikbâl idüp İstanbul dâhilinde Yenibahçe'ye nasb olan otağa getürdüler. Cûlûs-ı Selim Han dokuzyüz onsekiz Saferinin sekizinci gün, nâ-gâh yeniçeri ve sipâh ittifâk üzere gulüvv-i azîm ile şehzâde-i be-nâm Selim Han-ı gerdûn-ihtîşâm hazretlerinin menzil-gâhlarına yürüdüler. Ve fi'l-hâl atlandurup önünce ve ardınca ta'zîm ve tekrîm ile der-gâh-ı felek-iştibâhına geldiler. Ol gün idi ki Ortakapu'dan tâ Arzkapusu'na varınca iğne bıraksan yere düşmezdi. Serîr-i şâhî dârü's-sa'âde kurbünde vaz' olunup anı gördüler ki Sultan Bayezid Han'ın vüzerâ koltuğuna girüp taşra çıkardılar. Kul tâ'ifesini selâmlayup taht üzere karâr eyledi. Ba'dehu vüzerâya hitâb idüp buyurdular ki: "Kullarımın böyle cumhûr ile der-i sa'âdetime gelmeden maksûdları nedir" deyu bilmezlikten gelüp cevâb istedikte vüzerâ dahî kul cânibine teveccüh idüp: "Pâdişâh sizden cevâb ister" didikte hemân cümleten savt-ı a'lâ ile eyittiler ki: Pâdişâhımız alîlû'l-mizâc olup Devlet-i aliyye şehriyâr-ı cedîde muhtâcdır. İmdi Selim Han'dan gayrısını kabul etmeziz ve bu gün bu maslahat görülmeyince gitmeziz" didiler. Ve bir uğurdan na'reler urdular. Âkıbet Hüdâvendigâr hazretleri bu ikdâma tâkat getürmeyüp bî-ihtiyâr: "Oğlum Selim Han'ı yerine nasb eyledim. Allah mübârek eylesün" cevâbı sâdır olacak hâzır olanlar bir uğurdan tekbîr getürüp şehzâde-i sâhib-ikbâl hazretleri üzerine kapu mâbeyninde bir kürsî üzere câ-nişîn olmuşlardı. Ahvâl (34a) neye müncerr olur, ana göre mu'âmele buyuralar. Hüdâvendigâr

tarafından su'âl vârid oldu ki: "Yâ kâni Selim huzûr-ı izzetime niçün gelmez ve bizi didâriyle ne hoş teşrîf kılmaz" deyu buyurdular. Vüzerâ ve sâ'ir erkân-ı devlet Selim Han'ın önüne düşüp huzûra iletiler. Şehzâde-i âlî-cenâb dahî merâsim-i âdâbla dakîka fevt etmeyüp kâmet-i rastın hamîde kılup hazret-i Hüdâvendigâr ferzend-i ercümendlerine nasîhat-ı bî-şümârdan sonra mübârek ellerin kaldırıp du'â eylediler. Saltanatı, cenâb-ı şehzâdeye teslim ittiler. Tekrâr pederlerinin dest-i şerîflerin bûs idüp bilâ-tevakkuf rahş-ı peymâlarına süvâr olup cem'-i vüzerâ ile revân oldular. Girü makarr-ı rifâta gelüp serîr-i izzete karâr buyurduklarında umûmen a'yân-ı devlet husûsan ulemâ-yı âlî-menziyet hulûs-ı niyyet ile akd-i bî'at ittiler. Birâderleri Sultan Korkud'a Midilli sancağı zamîme-i tarîk üzere inâyet kıldılar. Ve kapu halkına in'âm-ı âmm idüp terakkîler inâyet kıldılar. Çünkü ol târihte altun altmış akçe ve gurus kırk akçeye idi. Üçer bin akçe, hesâbı üzere ellîşer altun hesâbı üzere bahşîş virilüp in'âmlar olundu. **Hâtime-i Sultan Bayezid Han** bir gün nûr-ı dîdesin Selim Han'ı izz ü huzûruna da'vet idüp buyurdular ki: "Ey nûr-ı dîde, senden ricâm oldur ki Dimetoka cânibine gidem. Anda uzlet-nişîn olup taksîrâtıma kefâret idem" deyicek Selim Han hazretleri dahî cevâblarına her vechle ri'âyet idüp belde-i mezbûreyi kendülere temlik idüp yanlarınca Kasım Paşa'yı mülâzemetleri için (34b) bile koştular. Şah-ı sipâh araba yanınca hem-râh olup ta'zîm ile hâric-i şehre dek bile gönderdiler. Âhir birbirinden ayrılıp Sultan Selim Han dâhil-i şehir olup Sultan Bayezid hazretlerinin sinn-i şerîfleri meşîhate vâsıl ve yetmişe dâhil olmağa az kalmış idi. Bu hâlde kat'-ı merâhil idüp mahall-i ikâmete vusûl müyesser olmamış iken Edirne kurbünde Söğütlü nâm mevzi'de sene-i mezbûre Rebîülevvel'inin onuncu gününde rûh-ı pür-fütûhları cânib-i kuddise tayerân eyledi. Bu haber cân-güzâr Şah-ı ser-firâz hazretlerine geldikte hâtırları gam-nâkk olup: "Âkıbet, el-hükmü-li-llâh" deyüp na's-ı şerîfin İstanbul'a getürüp namâzın kılup kendü binâ ittüğü Câmî'-i şerîfde defn ittiler. Vilâdetleri sekizyüz ellibir ve cülûsları sekizyüz seksenaltıda vâkî' olmuştur. Müddet-i hayât altmışyedi ve zemân-ı saltanatları otuziki sâl olur. Ve ba'dehü şehzâdeleri Sultan Süleyman hazretleri Kefe cânibinde bulunmağın emirleriyle gelüp huzûr-ı izzete vâsıl oldular. Bu eyyâmda meserret-encâmda haber gelüp Sultan Ahmed'in Anadolu cânibine istilâsı ve Bursa halkının oğlu Sultan Alaeddin'in nice kahrına ibtilâsın ve kudûm-ı şehriyâra intizârların arz eylediklerinde âteş-i gazabları alevlenüp şehzâde-i civân-bahtlarını muhâfaza için kâimmakâm alıkoyup devlet-i ikbâl ile inân-ı azîmetlerini Anadolu cânibine teveccüh buyurdular. Çün Şah asker-i zafer-rehber ile güzâr kıldılar. Sultan Ahmed'in oğlu Sultan Alaeddin mukâvemete iktidârı olmayup Bursa'dan kalkup babası Sultan (35a) Ahmed cem'iiyet-gâhına irdi. Ve şehriyâr-ı cihânın hücûmundan haber alup nâ-çâr inân çevirmedi. Gayrı derdine çâre bulmadı. Selim Han

dahî dârât-ı ünvânla Ankara cânibine yaklaşıcak Elkoç oğlu Ahmed Bey'i mukaddeme-i sipâh idüp Ahmed'den yana götürdüler. Sultan Ahmed asker-i sultanın üzerine göz açtırmayup kesret ü vefretin göricek önlerinden firâr ihtiyâr idüp Amasya'ya andan Malatya'ya bundan sonra pâdişâh-ı zî-şân sa'âdetle Bursa'ya nüzûl buyurdular. Ve ba'dehu emr idüp kapukullarından ma'adasına kışlaya izn virüp evvel baharda yine Der-i devlet'e geleler. **Azm-i Sultan be-def'-i Korkud Han.** Çünkü şehriyâr-ı Cem-çeşm birâder-zâdelerini adem diyârına gönderdi. Heman inân-ı azîmetin Sultan Korkud Han cânibine döndürdü. Hâzır bulunan sipâha seyr-i şikâr bahânesiyle heman Manisa cânibine ılgâr eyleyüp beşinci günde varup şehzâde sarayında gâfil iken etrâfın aldılar. Sultan Korkud heman piyâle nâm bir muharrem râziyle bahçe kapusundan çıkup gözleri gördüğü yere dek kaçtılar. Âhir ele getirüp şehzâdenin kaydın gördüler. Na's-ı şehzâdeyi Bursa'ya intikâl ittiler. Ceddi büzürg-vârları Orhan Gâzî türbesine defn kıldılar. **Azm-i Sultan bedi'(?)** **Sultan Ahmed.** Sultan Ahmed'in Ermeni Derbendi'ne geldiğünden haber alınup Sultan der-gâhma ulaklar saldılar. Selim Han-ı dârât-ünvânla Bursa'dan kalkup İnegöl semtine teveccüh buyurdular. Yine Sultan Ahmed'e kemâl-i havf düşüp inân-ı ihtiyârın Yenişehir cânibine çevirdi. Sultan-ı Cihân dahî ardınca (35b) revân olup Sultan Ahmed mukâvemet idemediğin iz'ân etmekle inân İznik tarafına teveccüh idicek emr-i şehriyârî ile Anadolu askeri ardına düşüp şehzâdeyi istedikte şehzâdenin yanında bulunan sipâh gayrete gelüp fi'l-hâl at başına çevirüp Anadolu askerine koyuldular. Bunlar bir hücumâ tâkat getirmeyüp mağlubiyet göstericek şehzâde nev'an gurûra gelüp ardlarınca bir mikdâr ta'kib eyledi. Berû cânibde pâdişâh âgâh olup Dukakin-oğlu Ahmed Paşa'yı sipâh-ı âmâde ile Anadolu askerine imdâda gönderdi. Ve ol cem'-i kesîr ile Tatar Han-Oğlu Sa'âdet Girây Han ma'an leşker-gâhı muhâlifine gönderüp irdikte tığlar üryân idüp giriştiler. İki taraftan ceng-i azîm olup âkıbet sûret-i inhizâm Sultan Ahmed tarafından göründükte leşker perâkende ve perişân olmağla kendüsü tenhâ kalup firâr kaskında iken attan tekerlenüp akab-girler etrâfın alup birkaç atlı Pâdişâh-ı Cihân tarafına haber ileticek ale'l-fevr emr-i pâdişâh ile Sinan Ağa gelüp nizâm-ı âlem için cân-ı şîrinin cinâna ulaştırdılar. Na'sını Bursa'ya irsâl ittiler. Rahmetu'l-lâh-i aleyh. Dâmen-i memleket müdde'ıyân-ı iştirâk eleminden pâk olıcak hareket-i küffâr ihtimâli ile Rumili cânibine güzâr buyurup asker-i bî-şûmâr ile Edirne taht-gâhma sâye saldı. Bu eyyâmda Sultan Kansu Gavri'den tebrikât-ı Mısriyye ile elçi gelüp tehniyet-i cülûs ittikte elçisi karîn-i iltifât-ı hüsrevâneye mazhar düşüp yine cânib-i Mısra'da'vet eyledi. İttifâken ol esnâlarda fermân-ı âli-şânları ile bir azîm dîvân idüp cümle erkân yerlû yerinde karâr idüp (36a) şehriyâr-ı kâm-kâr erkân-ı devlete bu vechile hitâb buyurdular ki: "Hâlâ Kisrâ-yı Acem olan İsmail-i pür-tazlîl temâmet-i İrân ve zemînine

müstevfî olup diyâr-ı Irak ve Acem ve Azerbaycan ve Taberistan ve Cürcan ve umûmen Kürdistan ve ale'l-husûs Gürcistan vilâyetleri zîr ü destine dâhil oldu. Ve memâlik-i cihân-fermân olan Şah, taht-nişîn ve Pâdişâh-ı Harem ve Türk-i Çin'de on dört nefer-i şehriyârın başların kesüp tumâr-ı ömrlerin tayy itti. Ve leşkerlerin kesr ü hezîmeti ve emvâl ve hızânelerin melâhide ve zenâdika tâ'ifesine nehb ü gâret ittirdi. Mülûk-ı Özbekyan'dan Şîbe Han demekle ma'rûf bir pâdişâh-ı âlî-şânın kellesini envâ'-ı cevâhir ile pîrâste ittirüp meclis-i şerâbta ol kafa ile ümerâsına içirdi. Ve min ba'd cemâ'atle namâzı nehy idüp câmi'lerde minberleri yıktırup hâşâ sebb ü la'in ashâb-ı hidâyet intisab etmekle mülk-i İrân'ı vîrân ve sünnet âsârını ol makarr-ı İslâm olan memâlikden bî-nâm ve bî-nişân idüp ulemâ-yı dinden ol bî-mezheb bulduğun helâk etmiştir. Bi-fazli'l-lâh-i te'âlâ kuvvet ve kudretimiz kemâlde iken ol mürtekib-i ef'âl-i şenî'a olan tâ'ife-i şenî'anın vücûdların izâle eylemek zimmet-i âlî-himmetimiz şer'an lâzım gelmiştir ki zîr-i fermânımızda olan memâlik-i mahrûseye mü'ekkiden ahkâm irsâl olunup evvel bahar-ı huceste-âsârda kadr-i hâcetten ziyâde nüzûl ile Yenişehir Sahrası'na gelüp hâzır olalar, didiklerinde vûzerâ-yı âsaf-re'y, pâdişâh-ı (36b) kişver-gîrin tedbîr-i dil-pezirin fehm idicek re'y-i sâlimine pesend idüp etrâf [u] eknâfa evâmîr irsâl ittiler. Fermân-ı lâzımü'l-iz'anları üzere gelüp cem' olmağı mukarrer kıldılar. Dokuzyüz yirmi Muharreminin ikinci günü otağ-ı gerdûn-nitâk mahrûse-i Edirne'den kalkup azm-i diyâr-ı şark niyyeti ile İstanbul cânibine revân oldular. Gelüp vâsıl oldukta Şehzâde Süleyman Han'ı Manisa'dan da'vet idüp Edirne muhâfazasıyla me'mûr kıldılar. Bu mâbeynde asâkir-i mansûre Üsküdar'a ubûr itmede idi. Bir seher ki Sultan-ı Cihân dahî kadırgaya sūvâr olup devletle Üsküdar yakasına irtihâl ittiklerinde Maltepe'ye nüzûl buyurulup bundan akdem pâdişâh-ı ferhunde mukaddem diyâr-ı Rum'da ârâm idüp Kızılbaş mürdesin teftîş için hükkâm-ı memâlike ahkâm-ı şerife gönderüp yedi yaşından yukarıya varınca ol gürûh-ı mekrûhdan idüğü sâbit olan eşkıyanın esâmîleri defter olup kırk bin mikdârı fark-ı dâllenin kimi maktûl ve kimi mahbûs olmuş idi. Tayy-i merâhil iderek Yenişehir sahrâsına varıldıkta âmm-i sipâha bahşîş-i âmm ve her birine biner Osmânî in'âm buyuruldu. Dukakin-Oğlu Ahmed Paşa yirmi bin tîmâr sipâhisi ile tecessüs-i ahvâl-i Kızılbaş için Sivas cânibine gönderildi. Şehriyâr-ı âlî-makâm Konya ve Kayseri üzerinden Çubuk Ovası'nda ârâm buyurdıkları eyyâmda Zülkadiroğlu Alâüddevle Bey'e imtihânen elçi gönderüp sefer-i mezbûrda bile olması için da'vet buyurdular. İtâ'at-ı fermân lâzımü'l-iz'ândan rû-gerdân olduğundan (37a) ma'adâ asâkir-i mansûre Acem Seferi'ne gittikte civârında olan memâlik-i mahrûseye, dest-i ta'addisin dâdâr(?) etmekle cezâsın bulacaktır. Ve ol esnâda Ahmed Bey'i beşyüz yirmi güzîde yoldaşla Kızılbaş'tan dil almağıçün Erzincan'a gönderdiler. Sivas'a gelindikte Dukakin-

Oğlu Ahmed Paşa yanınca hem-râh olan sipâh ile ordû-yı hümâyûna gelüp mülhâk oldu. Pâdişâh-ı ferah-fer, asker yoklamasına fermân idüp yüz kırk bin âdem kaleme gelüp arz olcuk arnel-mânde olanlardan kırk bini ifrâz olunup ol etrâfta muhâfaza hidmetine ta'yîn olundu. Mâh-ı mezbûrun beşinci günü Yassıçemen'e asâkir-i mansûre nişîmen oldukta Kızılbaş-i bed-ma'âşdan elçi gelüp bir hokka ma'çûm getürdü. Mefhûm-ı na'mede nice mâlâyâ'ni kelimât ve hurufât olmağın gelen fâsîl katl olundu. Tekrâr Şah-ı bî-âr tarafına nâme gönderüp nâme irsâlinde sonra kazâ-yı Erzincan, menzil-i sipâhı- bî-gerân oldu. Bu esnâda Şah-ı güm-râhın nâm-ı nişânı peydâ olcuk a'yân ve eşrâf birbirilerine nihânî güft ü gûya başlayup: "Bunca sipâh-ı firâvân ile yâd memlekete girmek inân-ı devleti elden virmehtir" deyu yeniçeri tâ'ifesini tahrîk ve girüye dönmek tedbîrin ettiler. Ammâ ki sultan-ı sûtûde-zât ol mu'ânnidlerin kelimâtına iltifât etmeyüp Erzincan'dan Tebriz'e kırk konak ta'yîn buyurdular. Bu kerre ashâb-ı devlete dîbelik ızdırâb düşüp Karaman Beylerbeyisi Hemdem Paşa huzûr-ı âlîlerine bî-tekellüfâta söz söylemeğe kâdir idi. Andan ricâ ve iltimâs idüp bu ahvâli sen arz eyle. Girüye dönülmesi ma'kûl gördüler. Ol gâfil-i bî-şu'ûr iltifât-ı pâdişâha mağrûr olup arz ittikte çünki (37b) sevk ittüğü tedbîr meşveret-i şehriyâra muhâlif idi. Hemdem Paşa'yı adem diyârına vâli idüp mansıbı Zeynel Paşa'ya inâyet buyurdular. Ba'dehu ol menzilden kalkup Çurmek(?) nâm menzile varıldıkta Bâli Voyvoda nâm dilâver iki kızılbaş ile birkaç baş gönderüp ba'dehu Eskitepe nâm menzil ki Sultan Mehmed Han-ı Gâzî ile Uzun Hasan'ın rezm-gâhıdır. Sa'âdet ile ol mahalle varıldıkta Rezm-i sultan-ı Rum [ve] Şah-ı Acem. Dil almağa giden Mihâl-Oğlu Mehmed Bey'den Bâli Çavuş gelüp, Şah İsmail karîb mahalle geldüğün arz eyledi. Ol esnâda Şah'dan dahî bir nâme gelüp mazmûn nâme mezheb-i fâsidinin E'imme-i İsnâ Aşer intisabına müştamil ba'zı cevâb-ı nâ-sevâb yazup haddinden ziyâde lâf-ı güzâf derc etmiş. Pâdişâh-ı rûşen-zamîr ol efsânelerden dil-gîr olup ma'reke-i ceng cânibine aheng eyledi. Serdâr-ı Çarhıyân olan Şeh-süvâr oğlu Ali Bey kızılbaş mürdelerinden birkaç dil gönderüp Şah-ı güm-râhın Hoy sahrâsına nüzûl haberin arz eyledi. Ve yine dillerden haber alınup Şah-ı güm-râh Çaldıran sahrâsına nüzûl müterakkıb-ı harb ü kıtâl olduğunu haber virdiler. Pâdişâh-ı pâk-mezheb cem'-i dilâverân ile rezm-gâh civârında olan kuhsâr dâmeninde kondu. Şah-ı Acem dahî asker-i hezîmet-rehberi ile Çaldıran sahrâsının cânib-i şarkisinde nüzûl itti. Ol gice cünûd-ı hakk ve bâtil birbirine mukâbil olup sabaha değin tarafeynin çarhacıları cengden hâlî olmadılar. Ale's-sabâh Hüdâvendigâr hazretleri semend-i devlete süvâr olup yemîn ü yesârda olan sipâh ve silâhdâr karâr idüp kendüleri (38a) kalb-gâh-ı askere kutb var-ı sâbit-kadem olup yeniçeri dilâverleri cümleden ilerü saff bağlayup Rumîli gâzîleri ile Şeh-süvâr-Oğlu Ali Bey ilerü durup asker-i Rum, Kızılbaş üzerine bir uğurdan

hücûm ittiler. Şah-ı bed-endîş dahî tertîb-i leşker idüp şakâvet idüp alem-i menhûsu dîbinde vezîri olan Necm-i sâni dimekle ma'rûf Seyyîd Ni'metullâh ve sadr-ı ulemâsı olan Seyyîd Şerîfî ve ba'zı nâm-dâr ümerâsını Diyarbekir ve Kürdistân Hâkimi olan Ustacılı Mehmed Han yanlarında hâzır olup hemân sağ kol üzerine irhâ'-i inân idicek mîr-i mîrân — Anadolu olan Sinan Paşa'nın ma'rifetiyle topları kurmuşlar idi. Ve top-endâzlar muntazır-ı fermân olup durmuşlar idi. Hemân düşmen-i güm-râh şâh şâh diyerek nişân-gâh firârına gelicek fermân-ı paşa-yı müşkil-güşâ ile hem-an-dem ejder-dehân toplara ateş virilüp ol gürûh-ı muhâzzilin alaylarında sokaklar açıldı. Ve başları beyinleri berrân olup zemîne saçıldı. Ustacılı oğlu Mehmed Han'ın evlâd ve ensâbı şah-ı bed-i'tikâdın anlara kemâl-i i'tikâd olup cümleden darb-ı topla maktûl oldular. Bu hayret esnâsında ve bu ma'reke-i âşûbda Anadolu ümerâsından Abbas Bey ve Niğde Beyi İskender Bey ve Kayseriyye Beyi Avis Bey(?) ve nice zu'amâ-yı nâm-dâr ve a'yân, sipâh-ı tîmâr rütbe-i şehâdete irişti. Ve lâkin şah-ı menhûsun dahî alem-i menhûsu dîbinde vezîr-i menhûsu ve sadr-ı ulemâsı ve birkaç güzîde mûntehâb ümerâsı adem vâdisine götürüldü. Ammâ ki sol kol tarafından şol dem Şah-ı Şeyâtîn fark üzerine nâzil olup cem'iyetlerin perişân ve ekseriyyeti hâk ile yeksân idüp beylerbeyi (38b) sancağından gözlerin ayırmayup bir uğurdan at salmışlar idi. Ve sancak dîbine irmeğe az kalmış idi. Rumili dilâverleri dahî, var kuvvetin bâzûya getirüp tûğ-ı kîn ile a'dânın kanın hâke saçtılar. Bu gavgayı aşup esnâsında Rumili kolu mûnhezim olup pâdişâh-ı dîn-penâh hazretleri bu hâlden âgâh olıcak sipâh tâ'ifesin bölükleriyle Rumili askerine imdâd için ta'yîn buyurdular. Ammâ ki şâh-ı güm-râh Rumili safların tebâh idicek kemâl-i gurûr ile kalb-gâha yürüyüp hücûm itmîşler idi. Fermân-ı şerîf mûcebince yeniçeri dilâverleri tayr-ı ebâbil gibi ol nûmûne-i ashâb-ı Fil olan pûr-tazlîl üzerine musallat olup tûfeng-endâzlığa âgâz idüp gürûh-ı a'dâyı zemîne yağmur gibi döktüler. Bir taraftan bölük halkı dahî üzerlerine hamle idüp hayâ-hûy haddenden aşurdular. Ve'l-hâsıl dahve-i kübrâdan hengâm-ı şâme değin bir vechle ceng olmuştur ki ta'bîr mümkün değil. Şah-ı bî-âr gördü ki askerinin yüzü dönmeğe sehl kaldı. Nâ-çar leşker-i hezîmet-eseri ile asker-i Rum'un ardlarına dolanup o yüzden zafer bulalar. Lâkin kayd-ı azîme uğrayup ağırlık deryâsına gark oldular. Bu kerre dibelik elleri ve ayakları şaştı. Her biri kendi zorlarıyla yıkıldı. Varta-yı helâke giriftâr oldular. Hem-an-dem bahâdırân-ı Rum fırsatı ganîmet bilüp ol kavm-i şûm üzerine yürüdüler. Ve ân-ı vâhidde ekserisini helâke düşürdüler. Ve şîmşîr-i âb-dâr ile ol cem'-i bed-girdârları târ u mâr ittiler. Lâşe-i murdârların gıdâ-yı mûr u mâr eylediler. İlâ hâze'l-ân sûrh-i serân lisanında Çaldıran Sahrâsı (39a) sûfi kırân nâmı ile meşhûr-ı cihân olmuştur. Ol hinde Şah'ın nice hanları ve sultanları katl olunup cümleden Sarı Pire ki, gözcü başısı idi. Katl olunup şah-ı güm-râhın

dahî dest-i bâzûsuna zahm-ı tûfeng isabet idüp attan tekerlenüp piyâde kaldıkta bir gâzî, üzerine at salup tâ ki işin temâm ide. Şah'ın musâhiblerinden Mirzâ Sultan Ali nâm mukarrebî ki şekl ve şemâ'ilde kendüye müşâbih idi. Gördü ki şah-ı felek-zedenin hâlf dige-gûn olmuş ve bir sûr-ı nîze-güzâr üstüne havâle olmuş. Hemân: "Şah benim" deyu önüne aykırı gelmiş. Ve bu hîle ile Şah'ı kurtarmış. Ol yiğit dahî mezbûru attan yıkup ve emân vermeyüp bende çeküp: "Şah'ı tuttum" deyu huzûr-ı pâdişâha getürüp ve miyân-ı rezm-gâhta tutulan mülâhideyi bend idüp huzûr-ı şehriyâra getürüp ve Şah'ın zevcesi Taçlı Hanım dahî giriftâr olup sâ'ir ümerâsının dahî avdetleri ile habslerine fermân olunup rivâyet olunur ki hengâm-ı şam ki irişti. Şah-ı fercâm miyân-ı ma'rekeden firâr idüp bir kûh-sâra çıktı. Ve bâlâ-yı kûhtan leşker-gâh-ı Rum tarafına nigâh idüp asker-i zafer-rehber sedd-i İskender gibi üstüvâr ve sağ sol tertîbi ber-karâr göricek derûn-ı dilden bir âh itti. Sultan Selim Han ile husûmet ittüğüne pişmân olup, harb gününün irtesi Tebriz'e doğru revân oldu. Ol gicenin irtesi azîm divân olup cümle erkân-ı sa'âdet feth için dest-bûs ittiler. Ve ceng yüzünde isbât-ı vücûd iden bahâdırân her biri terakkiyât-ı in'âm ihsânıyla behremend oldular. Zikr-i İstihlâs-ı Mülk-i Zülkadriye (39b) Sâbikan mezkûr olmuş idi ki Zülkadir-Oğlu Alaüddevle ol küfrânü'n-ni'me hıyâneti âşikâr olup husûsan Acem seferine da'vet-i pâdişâhiye gelmeyüp te'dîb lâzım gelmeğın Sultan-ı Cihân, Kemah fethinden inân-ı azîmetin ol semte teveccüh buyurdular. Sahrâ-yı Sivas'a sa'âdetle nüzûl buyurdıklarında Rumili Beylerbeyisi Sinan Paşa'yı, onbin sūvâriyle serdâr ta'yîn idüp üçbin mikdârı yeniçeri koşulup Şehsüvâr-Oğlu Ali Bey ma'an irsâl eylediler. Pâdişâh-ı âlem-penâh dahî ardınca ol şakî-i güm-râh üstüne bakıyye-i sipâh ile revâne oldular. Sinan Paşa Elbistan üstüne vardıkta Sultan-ı Cihân dahî İncesu'ya karîb gelmişler idi. Alâüddevle kazadan haberdâr olıcak müzâyaka mahallinde tahassun idegeldi ki Turnadağı'na ehl-i iyâlin alup ve hazîne-i eskâlin nakl idüp başına cem' ittüğü otuzbin mikdârı Türkmen ol kûh-ı bülendin dâmeninde mukâbele için karşı durdu. "Osmanlı'dan ne pākım vardır" deyu müheyyâ oldukları hinde berû cânibden ibtidâ meydâna at süren Şehsüvâr-Oğlu Ali Bey idi. Şiddet-i savt ile: "Kani benim pederim Şehsüvâr devletinde nân u ni'metinden behremend olanlar. Hukûk-ı ni'meti ri'âyet idüp mühr ve muhabbetten dem uran ahbâb-ı muhabbete sâdıktır. Bu hinde bana ve pederime yâr ve muvâfıktır. Sancağım dibine cem' olsun ki cân ve başımı emîn olmağa sâhib-kırân-ı cihân Sultan Selim Han'dan ricâ ederim" deyu nidâ idince fi'l-hâl Alaüddevle'nin askeri iki fırka olup bir bölüğü ayrılup zîr-i alem-i pâdişâh-ı penâh ittiler. Ve bir bölüğü inâd ve muhâlefet (40a) idüp cenge mübâşeret ittiler. Ve dilâverân-ı Türkmen bed-gümân üzerine hücum idüp göz açmağa ve dağdan yana kaçmağa yol virmediler. Âkıbet-ı avn-ı bârî yârî kılup ol gürûh-ı mekrûhun

yüzünü döndürdüler. Ve ekserini adem diyârına gönderdiler. Esnâ-yı kâr-zâr da bir merd-i nâmdâr Alaüddevle'ye rast gelüp fi'l-hâl serini teninden cüdâ idüp bakıyyetü's-süyûf olanları Turnadağı'na cân attılar. Dilâverân-ı Rum ardlarına düşüp ekserin kılıçtan geçirdiler. Pâdişâh-ı penâh Gülsen(Göksun?) Ovası'nda iken Alaüddevle'nin başı ol mahalde arz olundu. Çerâkise tâ'ifesinin ekser evkâtta memâlik-i mahrûseye tecâvüzleri Alaüddevle'nin başı altından idi. Feth-nâme ile ma'an ol kesilmiş başı kinâye için Sultan Gavri'ye irsâl ¹ buyurdular. Dokuzyüz yirmiki senesinde inhizâm-ı sipâh-ı Arab ve teshîr-i kal'â-yı Haleb müyesser oldukta ve diğer ümerâsı Mehmed Paşa Mardin kal'ası feth eylemiştir. Ve Cürüm(?) kal'ası dahî teshîr olunmuştur. Amme-i Kürdistân Erdebil hudûdun Çemişgezek ve Arabgir etrâfına varınca bir aylık yoldur. Fermân-ı şehriyâr olduğu bâb-ı sa'âdet-nisaba arz olundu. Feth-i memâlik-i Arab'ın çün hemîşe-i Hüdâvendigâr-ı zafer-pîşe'nin endîşesi Şah İsmail-i Erdebil saltanat-ı Acem'den mahrûm ol kişveri zamîme-i memâlik-i Rum etmek dâ'imâ hâtır-ı nişânları olmağın lâ-cerem erkân-ı dîvân-ı bülend-eyvânı, üç yıllık sefer esbâbını müheyyâ etmeğe me'mûr eyledi. Dokuzyüz yirmiki Şabanında Vezîr Sinan Paşa'yı serdâr idüp, kırk bin süvâr ile Kayseriyye tarafına irsâl buyurdular ki Malatya üzerinden ubûr idüp Diyarbekir'e vâsıl ola. Paşa-yı mezbûr (40b) Kayseriyye'den geçüp Arab hudûduna vardıkta Malatya kurbünden geçmeğe destûr talebi ile hudûd-ı mezbûre ümerâsına muhabbet-nâmeler gönderüp istizân ittikte huşûnet-engîz cevâblar ile ruhsat bâbın sedd ve nâme getürenleri mürd ettiler. Ol ecilden ki Şah İsmail, Sultan Selim Hân'dan bu güne gûşmâl göricek Sultan-ı Mısır olan Kansu Gavri[ye] mürâca'at idüp eyitmiş ki: "Sultan-ı Rum, Acem memâlikine mâlik olduğu takdirce diyâr-ı Arab'a dahî kasd itmesi mukarrer idüğüne bazı delîl-i vâziha beyân etmiş idi. Sultan-ı Mısır bu haber-i pür-iberden müte'essir olup bir gün vüzerâsını cem' idüp dîvâna hâzır oldular. Sultan Gavri birâder-zâdesin Mısır muhâfazasına ta'yîn idüp kendüsü elli bin cündi nâmında Çerkes-i nâkıs ile Rum-Acem mâbeynine hâ'il olmak için Şam tarafına hirâm eyledi. Ümerâ-yı Çerâkise'den Kertebây Bey'i ser-asker idüp otuz bin mikdârı leşker-i cündi ile ilerü gönderüp kendüsü dahî bakiyye-i askeri ile Haleb'den kalkup Hazret-i Davud-ı Murad şerîfi kurbünde Mercidâbık sahrâsına ceng niyyetine nüzûl eyledi. Pâdişâh-ı gerdûn-esâs dahî mahall-i mezbûra cem'-i bî-kıyâs ile gelüp cânibinden saflar bağlandı. İki asker birbirine mukâbil olup Anadolu Beylerbeyisi Zeynel Paşa Şehriyâr'ın sağ tarafından ve Şehsüvâr-oğlu Ali Bey ve Ramazan-oğlu Mahmud Bey kendülere mensûb olan dilâverleriyle ashâb-ı ma'dûd oldu. Ve sol kolda Rumili Emîrû'l-ümerâsı Sinan Paşa zir-i fermânda olan beyler ile saff bağlayup âyin-i Osmânî üzere askerin ardı ve önü tob

¹ Mükerrer.

arabaları ile sedd olunup Gavri-i bed-endiş bu tertîb[i] (41a) göricek âlem-i hayrete vardı. Çünkü iş tedârükten kalmış idi. Mukâbeleden gayre çâresi kalmayup hemân ol dahî tertîb-i sipâh idüp Mısır, İskenderiyye ve Sa'id'in sipâh ve ümerâsı ile ve dahi Kudûs ve Nablus ve Gürcistan ve Ba'lbek askeri ile ceng tedârükü görüp Haleb Emîri olan Hayr Bay'ı sağ tarafına alup ve Vâli-i Şam olan Emîr Sinan'ı sol cânibine durgurup ve bundan mâ'ada nice nâm-gâh sâhibi beyleri her birin bir semte ta'yîn idüp hem-an-dem iki deryâ-misal asker birbirine hücum idüp bir mertebe ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl olmuştur ki seyl-i hûn-ı âdemiyan ile sahrâ ve vâdi doldu. İttifâk hengâm-ı rezimde atılan tob ra'd üslûbun Gavri-i gaddârın kulağı tözünden mürûr etmekle mest-i medhûş olup sabr ve tâkati elden gidüp her an havass-ı hüddâmından biri miyân-ı ma'rekeden kenara çeküp bir su kenarında seccâde üzere yatup hem-an-dem adem diyârına vaz'-ı kadem itti. Rahmetü'l-lâh-i aleyh. Çün Sultan Gavri'ye bu ahvâl olıcak, Çerkes bî-kes kalıcak, kîtâle tâkat getürmeyüp rû-gerdân ve girizân oldular. Cümleden Haleb Hâkimi Hayr Bâý Haleb kal'asın tahassün etmek mülâhazasıyla cânib-i Haleb'e firâr ve Canberdi Gazâlî dahî Şam'a revân ve dilâverân-ı Rum ardların ta'kîb idüp nicelerin esir ve der-zincir idüp çünkü Selim Han, Çerâkise firârından sonra Yunus Paşa'yı Hayr Bay ardınca ta'kîbe me'mûr kılup kendüleri sa'âdetle Gavri'nin otağına varup bî-hadd ve hisab ganâ'im hâsıl olmuştur ki cümleden ma'adâ Sultan Gavri Mısır'dan bu niyyet ile mağrûrâne çıkmış idi ki (41b) Sultan Süleyman bozduktan sonra İstanbul'u muhâsara idüp feth olununca kendüye ve böyle olan askerine kifâyet ittikten sonra ihtiyâten yüz kantar altın ve yüz kantar gümüş ve elli kantar teber getürmüş idi. Cümleten Sultan Selim hazretlerine nasîb oldu. Ol zemân Hayr Bay Yunus Paşa ta'kîb etmiş idi. Yunus Paşaya âdem gönderüp der-gâh-ı mu'allâdan ricâ idüp hulûsla mülâzım olmağa vâsita ola. Yunus Paşa dahî ta'ahhüd idüp itâ'at mesleğine da'vet eyledi. Hayr Bay dahî âmme-i tevâbi'i ile Yunus Paşa'ya mülâkî oldukta Paşa-yı müşârunileyh dahî önüne düşüp huzûr-ı hümayûn-ı izzete getürdükte iltifât-ı pâdişâhî ile ser-efrâz olup akrânından mümtâz oldu. İki gün dahî ol ma'reke-gâhda karâr idüp ba'dehu ol mahalden kalkup ordû-yı hümayûn Haleb kurbüne gelince şehrin kebîr ve sagîri istikbâl idüp Gök meydanı mahalle gelince du'a-künân rikâb-ı hümayûn yanınca revân oldular. Kal'a zâbitleri dahî kal'anın miftâhların şehriyâr-ı gerdûna getürüp teslim eylediler. Kal'a-yı Haleb ki âb-rûy-ı memâlik-i Arab'dır. Kabza-yı tasarrufa girince eyâletini Karaca Paşa'ya inâyet kıldı. Ve şehri-i mezbûra hâzinede mevcûd bulunan nûkûd ve esbâb tahrîr olundukta on kerre yüz bin dinâr ve üç binden ziyâde girân-bahâ semmûr ve şikk dîbâ ve nihâyetsiz âlât-ı ceng, der-gâh-ı mu'allâ hâzinleri zabtına girdi. Ba'dehu Şam cânibine azm buyurdular. Hama berâberine vardıklarında muhâfizân-ı kal'a Selim Han'a (42a) miftâh-ı

hisar idüp mazhar-ı iltifât-ı pâdişâh oldular. Eyâlet-i Güzelce, Kasım Paşa'ya inâyet olundu. Andan kalkup hâric-i Şam'da Mastaba nâm mahalle nüzûl buyurdularında, ol iki gün Mastaba nâm makâmda arâm olunup mevsim-i şitâ karîb olmağla ekser sipâha icâzet virildi. Ol menzilden kalkup şehir-i Şam'a girildi. Kayser-i eblak dimekle şöhret bulan saray-ı dilârâya sâye salup ol kış-ı şehir-i zîbada iş ü safâ ile kâm-rânlık eylediler. Hıttâ-yı Şam'da olan kal'alar tasarruf-ı sultanîye girüp İskender Paşa'ya Trablus eyâleti ve Ernos(?) oğluna Kudûs-i şerîf livâsı ve Safet hükûmeti inâyet olundu. **İnhizâm-ı Gazâlî-i Çerâkise** Çerâkis tâ'ifesinin âdet-i pür-şenâ'atleri bu minvâl üzere idi ki hemân ki içerlerinden biri rif'at ve câh yola fetret deminde serîr-i saltanata geçüp Sultan-ı Mısır olur idi. Miyânlarında istihkâk neseb ve isti'dâd-ı haseb candân mu'teber değil idi. Veleh-zâ Gavri'den sonra bakriyyetü's-süyûf olanlar firâr idüp Mısır'a varup umûmen hem-râh Çerâkise kal'ada cem' olup azîm müşâvere eylediler. Ve hâlâ saltanata lâıyk ve müstehakk Tomanbay olduğuna her yeri makarr olup ve taht geçirüp cümlesi bi'at ittiler. Ve mülk-i eşref deyu lakab kodılar. Dokuzyüz yirmiikide saltanat Tomanbay'a mukarrer oldu. Ve zu'm-ı fâsidlerince Sultan-ı Rum, Gazze ve Demle beriyyelerini geçüp Mısır'a gelmesini muhâl add idüp Şam ve Haleb'in tekrâr zabtını Rum cânibine mürâca'at buyurdularında ta'lik eylemişler idi. Zîrâ ki İskender-i şark ve Arab'ı teshîr etmişken cânib-i berden Mısır'a varamayup deryâdan hezâr (42b) zor zâr ile varduğın ve Cengiz-i fitne-engiz ol mertebe-i bi-pâyâna girmemiş hatar-ı azîm bilüp bunca asker ile Şam'dan öte ubûr idemediğın bilürler idi. Ol ecilden kendülere kuvvet-i kalb hâsıl ve havfları zâ'il olmuş idi. Çün ser-çeşme-i memâlik-i Arab olan Kahire-i Mısır, kabza-yı tasarrufa girmeyince zabt-ı Şam ve Haleb müyesser olmamak idü ki şehriyâr-ı ferhunde-fer hazretlerine ma'lûm olmağın mübâşir-i nazm-ı umûr olan erkân-ı sa'âdet ile Mısır'a azîmet mülâhazası müşâvere eylediklerinde cümleden evvel Hayr Bay haber i'lâm idüp: "Devletlü bâd-ı Şam Haleb ve Şam mukaddem hümâyûnunuz ile teşrîf buyurdunuz. İklim-i Mısır ve Yemen kudûm-ı muhterem-i pâdişâhiden behre-yâb olmamak nâmın nâm ve nâmûs-ı saltanata lâıyk değildir. Husûsâ Haremeyn-i şerîfeyn hizmetine taht ve tâc sâhibi olanlar hayâtla tâlib ve muhtâc olduğun azharu mine's-şemsdir" didikte pâdişâh-ı gayûr dahî teshîr-i Mısır'a tâlib olup hassa-yı sultaniyye içün iki bin deve iştirâ' olunup ve nice yüz katar deve meşk ve kırba su tahmîli içün ta'yîn buyurdular. Ve sipâh-ı zafer-penâha vazifelerinden mâ'adâ ikiyüz yük akçe bahşîş-i âmm ve beş bin süvâr ile vezîr-i nâm-dâr Sinan Paşa, mukaddemâ giden sipâh imdâdına gönderildi. Cânib-i Mısır'dan Canberdi Gazâlî'ye beş binden mütecâviz Çerâkise koşulup ilerü yollamışlardır. Ol mahallerde Sinan Paşa Demle'ye vâsıl olmuş idi. Canberdi Gazâlî Han geldikte Yunus'a hemân Sinan Paşa Rum dilâverleri ile ol kavm-i şûm üzerine

hücûm idüp göz açtırmayup başlarına kıyâmetler kopardılar. (43a) anlar da gayrete gelüp muhkem, paşa-yı müşkil-güşâ yeniçeri şah-bâzların ve sipâhın güzîdelerin ve tîr-endâz olanları ilerüye dizüp birer yaylın tûfenglerin boşaltup ve tîrlere şast virüp asker-i Çerâkisenin ekseri hazân yaprağı gibi zemîne döküldü. Ve mâbeynlerinde perîşanlık düşüp alayları söküldü. Âkîbet inhizâm vâkî' olup bakıyyetü's-süyûf olanları firâra yüz tutup esnâ-yı ma'rekede Gazze nâ'ibi olan Devletbay ve İskenderiye nâ'ibi Hüdâverdi ve müte'ayyin beylerden ellibir nâm-dâr kimesne katl olundu. Ve nicesi esîr ve der-zincir olundu. Çünkü adû-yı hâk-sâr cânib-i Mısır'a firâr idüp paşa-yı kâr-dân der-gâh-ı mu'allâya *feth-nâme* tahrîr idüp pâdişâh-ı bâ-ihtîşâm hazretleri Şam'dan kalkup Demle üzerine hirâm etmişlerdi. Demle kurbünde Sinan Paşa'nın gönderdiği nâme ile esîrler gelüp vâsıl oldukta bu feth-i cedîdin askere ferahlar hâsıl oldu. Feth-i Mısır ve kîtâl-i bâ-Çerkes. Pâdişâh-ı âlî-himmet hulûs-ı niyyet ile teshîr-i Mısır'a râğbetleri kemâlde olmağın Mısır üzerine azm-i hümâyûnların mukarrer kıldılar. Heman Mütevekkil al-Allâh diyerek azm-i râh eylediler. Kat'-ı menâzil ve tayy-ı merâhil iderek ol beyâbân içre gittiler. Kudret-i Rabb-i Mecîd ile müddet-i medîd ve ahd-i ba'idden muzallel sehâb görmeğın beriyyeyi âb-ı bârân-ı bi-hisab-ı rahmet ile sır-âb idüp güyâ ki kudûm-ı behcet-lüzûm Sultan-ı Rum ile ol rig-sitân-ı pertev kâbun yüreğine sular seylüp hevâ-i bürûdete mâ'il ve asker-i mansûrun teşnelikleri zâ'il oldu. Mukaddemâ Sinan Paşa altı bin mikdârı süvâr ile ilerü gönderilüp istikbâr-ı ahvâl-i Çerâkise içün ta'yîn olunmuş idi. Tomanbay-ı gec-rây dahî otuz bin (43b) cündî ile hâric-i Mısır, fezâ-yı Ridâniyye dimekle ma'rûf mahalle niyyet-i kîtâl içün musırr olup durduğunu ve Adiliyye nâm mahalde hendekler kesüp Mısır'dan İskenderiyye'den top getürtüp yol üzerine kurduğunu der-gâh-ı felek-iştibâha arz olundu. Şehriyâr-ı gerdûn-vakâr dahî Mısır'a karîb Sâlihiyye nâm kasaba civârında nüzûl buyurdıkları esnâda hazret-i pâdişâh-ı âlem-ârâ Hayr Bay'ı huzûra getürüp: "Bize bir fenn-i kitâbette mâhir bir kâmil kâtib bulmak mümkün müdür?" didikte "Bulunur pâdişâhım" deyüp heman ol vakit fenninde mâhir bir kimse huzûra ihzâr ettikte buyurdular ki: "Ümerâ-yı Mısır lisanından bize hitâben devletlû pâdişâhım elbette bu diyâra gelesiz. Zirâ ki cümlemiz hulûs-ı niyyet ile pâdişâhıma bende olmağı sebeb-i devlet ve bâ'is-i rif'at bilirüz siyâkımda bir nâme tahrîr eyle" deyu fermân idince kâtib-i mezbûr fi'l-hâl buyurdıkları üzere yazup hutût-ı muhtelif ile ümerânın imzâlarını tahrîr idüp Hayr Bay huzûr-ı izzete arz eylediğinde ba'de'l-istihsân kâtib-i mezbûra ihsân-ı firâvân olundu. Ve bir mu'temed âdemle Mısır'a gönderüp mektûb-ı merkûm Sultan Tomanbay'ın otağına karîb yerde bıraktılar. Kâğıt bulunup Tomanbay'a alup geldiler. Tomanbay kâğıdı gözden geçirince cân başına sıçrayup cem'-i ümerâ idüp mektûbu onlara göstericek her biri: "Bundan âgâhımız yoktur" deyu yeminler idüp

mâbeynlerine azîm ihtilâl düştü. Bu cânibde şehen-şâh dahî Sâlihiyye'den kalkup Bürketü'l-hâc dimekle ma'rûf menzile nüzûl buyuruldu ki Mısır'a üç dört sâ'atlık yoldur. Yol üzere toplar ihtizâr olunduğun (44a) tekrâr arz olundukta böylesine ittifâk olundu ki hilâf olan semtten üzerlerine hücum ideler. Mısır'ın cânib-i cenûbîsinde vâki' olan cebel-i Mukattab nâm kûh-ı başkûhdan ol gürûh-ı mekrûh üstüne nevâzil-i âsümânî gibi nüzûl itmeği mukarrer kıldılar. Ol menzilde tertîb-i sipâh-ı nusret-penâh olunup sağ kolda Anadolu askeri ile Vezîr Sinan Paşa ve Şeh-süvâr oğlu Ali Bey ve sâ'ir ümerâ-yı saff-ârâ durdular. Sol kolda Rumîli askeri ile Yunus Paşa ve birkaç emîr-i nâm-dâr yollu yolunca karâr eylediler. Ve nice bin süvâr piyâde şehriyârın etrâfın alup muntazır-ı fermân oldular. Dokuzyüz yirmiiki Zilhiccesinde pâdişâh-ı memâlik sitân-dârât ünvânıyla, Bürketü'l hâc nâm menzilden kalkup mukaddemâ müşâvere olunduğu üzere hemân ilgâr ile cebel-i Mukattab üzerinden seyl-i kazâ gibi Çerâkise gözlerine zâhir olup Tomanbay ve sâ'ir leşker-i Çerâkise gördüler ki asker-i Rum üzerlerine hücum idüp gelüp yaklaştılar. Ve tedârükten kalup cümlesi şaştılar. Ve ol toplar ki ol mahalde vaz' etmişler idi. Atmağa kâdir olmadılar. Alâ topları içinde bir uzakçı top var idi. Ol topu atup ancak bir iki âdeme zarar iriştî. Hasan Can ki mukarreb-i pâdişâh-ı cihân idi. Ol seferde hâzır bulunup andan menkûldür ki çün iki tarafın alayları bağlanup saff saff cenge durdular. Ve birbirlerine taksîrât itmeyüp tîğ-ı teber uruştular. Ânı gördük ki adûnun sol kolunda cebe ve cevşene müstağrik bir bölük cündü nîze-güzâr saçılıp bizim askerin sağ kol üzerine yanar (44b) ateş gibi koyulup saffları birbirine kattılar. Râst-ı Sinan Paşa'nın alemlî dibine gelüp çattılar. Meğer Gazze önünde Sinan Paşa ile ceng idüp sannan Canberdi Gazâlî imiş. Kendüye mensûb olan bir nice bed-fercâm ile paşa-yı mezbûrdan intikâm almağışın bu mertebeye cür'et ve ikdâm eylemiş. Gerçi paşa-yı saff-ârâ dahî bî-nefsihî meydâna girüp ammâ ki esnâ-yı kâr-zârda zahm-dâr olup at üzere harekete mecâl kalmayup kolları koltuğuna girüp indirdiler. Sinan Paşa'nın hâli böyle olıcak pâdişâh-ı bende-nüvâz haber aldıkta sipâh oğlanı bölükün fi'l-hâl imdâd için irsâl eyledi. Paşa-yı nâ-tüvân esnâ-yı cengde cân-ı şîrinin Hakk'a teslim itti. Ve'l-hâsıl asker-i Çerâkise, dilâverân-ı Rum'un rûz-ı hücumundan tâkatleri tâk olup sa'y-ı bisyârdan sonra perâkende ve perîşân oldular. Tomanbay-ı bed-râyın vezîri Südun-ı Acem'den gayrı yanında kimse kalmayup dahî Sa'id vilâyetine firâr ittiler. Ümerâ-yı Çerâkise'den bî-kıyâs kimselerin başları kesilüp giriftâr olanların nihâyeti yoğidi. Bâr-ı bengâh ve hayme-i har-gâhları yağma olundu. Ammâ firâr iden Çerâkise-i bî-âr kimi cebel-i Makta' yolundan Tomanbay'ın ardına düşüp kimi Mısır köşelerine girüp mürtefi' binâları idindiler. Ve mahall-i kâr-zâr olan Ridâniye'ye muttasıl Adiliyye nâm kurâda pâdişâh için serâ-perde kurulup üç gün ol ovada ârâm olundu. Hayr

Bay huzûr-ı pâdişâhiye gelüp tehniyet için dest-bûs eyledi. Ve şehrin mahallâtını hıfz için âdemler ta'yîn buyurdular. Ma'mure-i Bulak'dan eski Mısra varınca nehr-i Nil'in şarkisi ve şimâlisi gûnâ-gûn haymeler ile tezeyyün (45a) olup asâkir-i nusret-me'âsir birkaç günistirâhat kıldılar. Bu mâbeynde pâdişâh-ı âlâ-menzilet Hayr Bay'i huzûr-ı izzetlerine da'vet idüp didi ki: "Bi hamdi li'llâh-i te'âlâ Çerâkise'nin azîmetleri hezîmetle hatm olundu. Şimden girü tedbîrindir. Ne savâb görürsün" deyu hitâb itti. Hayr Bay dahî du'â idüp yemîn-i kadem-i' pâdişâhiyle: "Çerâkise'nin işleri temâm ve teşvîşleri encâma irişmiştir. Tedbîr-i dilîr budur ki şehre ve etrâfa nidâ oluna ki her kimin evinde gizlenmiş âdem var ise gelüp zâhire çıksun gûnâhları afv olunmuştur. Ve illâ sonra bulunursa muhkem haklarından gelünür" deyu tenbîh buyurula. Ba'dehu hemân mübârek ellerine kalem alup: "İmdi, bundan sonra ümerâ-yı Çerâkise'den ve sâ'ir leşkerden muhtefî olmuş her kim ki var ise kendüyü izhâr idüp gelüp hizmet-i âliyemizi ihtiyâr eylesünler. Cümlesinin sahîfe-i cerâ'imine rakam-ı afv çekildi" deyu nâme-i meşkîn hitâm yazup cümle şehrin bâzârlarında ve kasabât ve kurâda nidâlar olunup herkes işittikte hamd-i firâvân idüp gelüp rikâb-ı hümâyûna yüzler sürdüler. Ve her birine iltifât-ı bî-gâyât olunup muhabbet-i pâdişâhî bâ y ü gedânın kalblerinde yer eyledi. Ve anlar ki eskiden temerrüd ve inâd üzere idiler. İ'timâd itmeyüp gelmediler. Sonra bulunup haklarından gelindi. Bu esnâda Tomanbay'ın üzerine hayli Çerkes cem' olup şeb-hûn niyyeti ile bir gece vilâyet-i Sa'id'in asker-i sultanî üzerine ılgâr eyleyeler. Casûslar kıssadan haberdâr olduklarında pâdişâh hazretlerine gelüp ahvâlî arz idince hemân fermânlar ile askerinin içinde nidâ ittiler ki piyâde ve süvâr yerlû yerinde sâbit-kadem olup cenge (45b) hâzır ve düşmen gelecek tarafa nâzır olalar. Ve cümle sipâh dahî fermân ile ber-vech-i intibâh durdular. Ve ordu-yı hümâyûnun etrâf-ı cevânibinde toplar kurdular. Tomanbay-ı güm-râh bu tedârükden âgâh olıcak şeb-hûna ikdâm idemeyüp bir taraftan Mısra girdi. Ve asker-i Rum'dan şehir içinde bulunduğunu kıldı. Ve şehrin köşe bendlerine hendekler kazdırup toplar vaz' itti. Pâdişâh-ı ferhunde-fer hazretlerine bu haber vâsıl olıcak ol vakit Veziriazâm Yunus Paşa'yı ve Beylerbeyi Mustafa Paşa'yı ve Yeniçeri Ağası Ayas Ağa'yı ve mîr-i alem Ferhad Ağa'yı askerinin güzîde ve nâm-dârları ve derûn-ı şehre ceng için gönderdiler. İki gün iki gece ale't-tevâlî köşe bendler üzere esvâk-ı şehirde ol kadar cidâl ve kıtâl oldu ki Çerâkise'nin lâşesinden şehir içi doldu. Fe-lâ-cerm felâhân Mısra'nın şerîre-yi avretleri mürtefi' binâlardan revzenlerden ba'zı hânelerden taş ve toprak va kazurât atmakla ve kazanlar ile sular kaynatup aşağı dökmekle asâkir-i mansûre hayli müzâyaka virdiler. Ve pâdişâh-ı cihân dahî esb ve ikbâle süvâr olup Sultan Hasan Şeyhûniyye İmâretleri esvâkından duhûle yol bulup bahâdırlar siperlerin yüzlerine çeküp semender gibi ateşlere girüp yeniçeri şeh-

bâzları dahî yüksek yerlerden bakan ve askeri ateşlere yakan eşkıyâyı şöyle nişâna aldılar ki pencereden baş çıkaran baş kurtarmadı. Pâdişâh-ı cihân bir köşede at başm çeküp emr-i şerif mücebince derhâl evlerin kapuların yaktılar. Ve yukarudan ba'zı mühmelât atup hıyânete ikdâm iden avretlerin saçlarından sürüyüp çıkardılar ve hâneleri (46a) köşelerinde memelerinden mihlarla ber-dâr olunup ol gün ol gece şehir-i Mısır'ın esvâkında ceng imtidâd bulup irtesi dokuzyüz yirmiüç Muharremülharamın sekizinci günü yevmü'l-Cum'a idi. Mısırîlerin tâkatleri tâk olup ba'zısı mahfî köşelerde nihân ba'zısı meydân-ı siyâsette rüsvâyı cihân oldu. Ve zinde kalanlar hânelerinde herbiri bir bucağa saklanup tekrâr yine bir bir çıkup emân diledi. Tomanbay-ı bed-rây bir mikdâr Çerâkis ile Mısır'ın bir tarafından firâr idüp Mısır-ı atîke cân attı. Ve kendüye mensûb olan a'vân ve ensârı umûmen tu'me-i şimşîr olup ve ol ma'rekede katl olunan Çerâkise'nin adedi ellibin olduğu elsine-i nâsda meşhûrdur. Tomanbay'm Sa'id vilâyetine firârı ma'lûm-ı şehriyârî olıcak Bulak cezâresine avdet buyurdular. Zikr-i tedbîr-i Tomanbay ve giriftârî-i o. Tomanbay-ı anîd ol günki şehir içinde olan ceng esnâsında nâ-bedîd olup "Kandesin vilâyet-i Sa'id" deyüp gitmiş idi. Tekrâr yine mekr ü hîleye şürû' idüp pâye-i serîr-i a'lâya ubûdiyyet-nâme ile elçi gönderüp irtikâb ittüğü cerâ'imın afvını ricâ ittikte pâdişâh-ı cihân onun ittüğüne kalmayup Anadolu Kethüdâsı Mustafa Çelebi ile şübhesin def için mezâhib-i erba'adan olan kuzâtı yanınca mâ'an koştular. O şekâ-pîşenin fikr ve endîşesi bu idi ki sûret-i itâ'at gösterüp bu hîle ile diyâr-ı Sa'id'den çıka. Ve sipâh-ı zafer-penâh âgâh olmadan. Nîl'den geçüp Kuds-i Şam cânibine cân ata. Hemân der-i devletten haber-i emânla varan âdemleri emân vermeyüp cümlesin şehîd idüp ve yanında mevcûd (46b) olan birkaç bin bed-girdâr ile ilgâr eyledi. Ammâ ki pâdişâh-ı âgâh ol bî-gayretin hulûsuna i'timâd etmeyüp ihtiyâten nehr-i Nîl'in cânib-i garbisine asker geçirdiler. İttifâk-ı asker-i mansûre Nîl'den ubûr üzere iken Tomanbay-ı bî-şu'ûr iki üç bin Çerâkise-i makhûr ile karşularından zuhûr idedüştü. Hem-an-dem tarafeynden cenge mübâşeret olunup cân hakkı ile birbirlerine giriştiler. Gittikçe asker-i Rum'un ardı işleyüp ol gürûh-ı Şûm'un üzerine hücûmları izdiyâd buldu. Karâra iktidârları kalmayup İskenderiyye cânibine firâr ittiler. Pâdişâh-ı cihân Rumîli Beylerbeyisi Mustafa Paşa ile muntahib-i sipâh ile ardınca ırsâl ittiler. Ol vakit ki Rumîli dilâverleri, hasmın ardından irişüp mukâverneme mecâlleri olmayıcak kimini esîr ve kimini tu'me-i şemşîr ettiler. Tomanbay-ı bî-nâmûs mukâbeleden me'yûs olıcak getirüp kendüyü Nîl'e attı. Fi'l-hâl gavvâsları ardınca atılıp kenâra çıkardılar. Ve elini önünden bir makara ile bağlayup bir ata bindirdiler. Hazret-i pâdişâh tarafına müjdeciler ırsâl ittiler. Ve üç yüzden ziyâde der-zincîr esîr ile der-gâh-ı şehen-şâha getürdüler. Ol mahall âyîn-i Osmânî üzere erkân-ı devlet yerlû yerinde karâr idüp durdular. Fermân-ı pâdişâh ile nevbet-i pâdişâhî

çalınup topar atılmaya başlayup azîm şenlikler ve şâd-mânîklar oldu. Şehriyâr-ı kâm-kâr serîr-i sa'âdetlerinde azîmet-i vakâr ile karâr idüp Tomanbay'ı huzûr-ı hümâyûna getürdüler. Hâzır ittikte selâm virüp pâdişâh hazretleri selâmm alup tevkîr yüzünden "Oturun" (47a) deyu buyurdular. Bir mîkdâr sükût olunup pâdişâh-ı cihân mezbûrun kıyâfetine ve cünbüş hey'etine mütâla'a idüp hitâb buyurdular ki: "Yâ sultan-ı Arab birkaç def'a âdemler irsâl idüp bir kuru nâme kâil oldu. Hemân hutbe ve sikke bizim nâmımıza olsun gayrısı kendülere mübârek olsun didik. Âdemlerimize hayf ve gadr idüp nâ-hakk yere katl eylediniz. Husûsan elçiye zevâl yoğiken katl eylediniz. Ridâniyye cenginden sonra yine gönderdik. Anları dahî katl eylediniz. Âkıbet-i hâliniz bu mertebeye vardır" buyurdularında Tomanbay cevâb-ı pâdişâhîden sermende olup eyitti ki: "Vallâhi'l-'azîm taraf-ı âliyenizden gelen elçileri izzet ve ikrâmla dârü'z-ziyâfeye kondurmağa irsâl eyledim. Amir Allan didikleri mağrûr sefîhe rast gelüp katl eyledi. Ve tevâife-i Çerâkisenin zevâli ve sizin sa'âdet-i tâlî'inizin ikbâli mukadder ve kalem-i kudretle muharrer olmasa zuhûra gelmez idi. Sizinle ceng ü cidâl ittiğimiz ehl-i ryâlimiz ve mâl-ı menâlimiz sıyâneti içündür ki ammâ ki siz bizim üzerimize kılıç çeküp kanımız dökmeği ne vechle istihlâl idersiz" didikte hazret-i pâdişâh cevâb virdiler ki: "Ben üzerinize geldim ise fetvâ ile geldim. Husûsan gayret-i dîn için tâife-i Kızılbaş üzerine giderken sultan-ı güzêr olan Gavri, Zülkadir-oğlu[nu] tahrîk idüp öyle bir cihâd-ı azîme mâni' oldu. Mezbûrun cezâsını virmekliğe sarf-ı himmet ola görüldü. Bunları mukaddem fikr etmek gerek idünüz ve yine gurûrunuzu artırdınız" deyu cevâb buyurdularında ba'dehu Yeniçeri Ağası İlyas Ağa'nın haymesinde muhâfaza için fermânları sudûr itti. Çün âmme-i vilâyet (47b) -i Mısır Sultan Selim Han'a müsellemler olup hemân Mısır'a avdet buyurup ve hazâ'in-i Mısriyye ebvâbının mührlerin burup sipâh-ı zafer-penâha hadden efzûn bahşîşler tevzî' idüp eğerçe Tomanbay-ı hûd re'ye birkaç gün ri'âyetler olunup fermân-ı âlî üzere vüzerâ ziyâfetler etmiş iken ammâ diyâr-ı Mısır kasabât ve kurrâda Tomanbay'ın tutulduğuna kimi inanıp kimi hilâfete zâhib olup: "Allahü yensuru's-Sultan Tomanbay" diyerek her biri bir köşeden zuhûr idüp gâh u bi-gâh etrâf-ı Mısri tebâh itmeğe başlayıcak yine dâd ve nifâk üzere ashar adı fehm olunmağın izâlesi vech görünmekle emr-i şehen-şâhî ile alup otağ önüne getürdüler. Emr-i pâdişâhî ile bâb-ı zevil ber-dâr ittiler. Üç gün ber-dâr olup ba'dehu indirdiler. Sultan Gavri kendü için yaptırdığı türbeye defnettiler. Çerâkisin âhir saltanatları bunda temâm oldu. Dokuzyüz yirmiikide fâzıl-ı Rum ve ser-çeşme-i erbâb-ı ulûm olan Kemal Paşa-zâde ol sefer-i zafer-rehberde kâdiasker idi. *Fâtih-i memâlik-i Arab* deyu târih dimişlerdir. Şehriyâr-ı İskender Çerâkise emrin temâm ittikten sonra Sultan Gavri zemânında olan

kuzât-ı erba'ayı huzûr-ı âlîlerine da'vet idüp yine kemâ-kân yerlû yerlerine ifâ eylediler. Ve fermânları ile nidâ ittirdiler ki: "Bir ferdin ameline ve ikta'ma ve evkâfına kâ'inen men kân dahl [û] ta'arruz olunmaya" deyu cümle muhâkemedede sicillâta kayd eylediler. Müşerref gerden İskenderiyye pâdişâh-ı vilâyet-penâh birkaç gün Mısır'ı ve etrâfında olan mesireleri temâşâdan sonra İskenderiyye'yi görmek arzûsuyla müteveccih ve revân (48a) oldular. İstanbul muhâfazasına ta'yîn olunan Vezîr Pîrî Paşa'yı sipâriş buyurmuşlar idi ki donanma-yı hümayûn ihzâr idüp Kapudan Cafer Ağa ile İskenderiyye'ye gelüp dâhil olalar. Bu esnâda gelüp dâhil olmuşlar idi. Ba'dehu yine Mısır'a avdet buyurduklarında Mikyas nâm mahalde bir kasr-ı bülend-esâs binâ ittirüp re'âyâ-yı Mısır'ın ahvâline tahsîl-i vukûf için ol makâm-ı dil-ârâmda birkaç eyyâm tevakkuf buyurdular. Ta'alluk-ı Hayr Bay be-nasb-ı diyâr-ı Mısır. Hayr Bay'm her vechle ahvâl-i Mısır'a vukûfu olmağın Hüdâvendigâr hazretlerinin zamîrlerinde cilve-ger olmağın dokuzyüz yirmiüç Şabanın on birinci günü tevcih-i umûr-ı Müslimîn için nice tenbîh buyurup mahfil-i şerîf ve levâzım-ı Haccâc ve Haremeyn-i şerîfeyn husûsunda ihtimâm ittiler. Ric'at-ı şeh be-suy-i Şam. Padişâh-ı sipîhr-ihtîşâm mâh-ı mezbûrun yirmi ikinci günü sa'âdetle müteveccih-i Şam oldular. Sâlihîyye nâm menzile vardıkta Vezirâzam Yunus Paşa pâdişâh-ı cihân hazretlerine hem-inân olmuşlar idi. Bî-edyâna hareket idüp ba'zı kelâm-ı hâm söyleyüp eyitti ki: "Böyle bir iklim-i celîli feth idince bu denlû halk-ı âlem pây-mâl olup nice ümmet-i Muhammed'in kanları döküldü. Âkîbet hükûmetini yine hâ'in Çerkes'e virdiniz. Böyle olacağı bilinse idi kulların bir adım yere gitmezler idi" didiğinde hemân önünce giden solaklara emr idüp başını cesedinden cüdâ ittiler. Yunus Paşa'nın oğlu cânib-i firâre idüp, Hayr Bay mezbûrânı tutup pâdişâha gönderdi. Ol dahî bazûsunu gördü. Vezâret-i uzma rütbesiyle ser-bülend olan Pîrî Paşa (48b) İstanbul'dan gelüp bûs-ı atebe-i şehriyârî ile behre-mend oldular. Ric'at-ı sultan-ı bed-yârâ. Saltanat-ı pâdişâh-ı be-nâm vilâyet-i Şam'da dört ay mikdârı ârâmdan sonra Haleb'e revân olup Vezirîâzam Pîrî Paşa'yı kapu kullarından birkaç bölük ile sedd-i bâb-ı fitne zuhûr iden düşmen için kenâr-ı Fırat'da alıkoyup kendüleri sa'âdet ile diyâr-ı Rum'a azîmet buyurdular. Mâh-ı Recebin onyedinci günü saray-ı âmireye nüzûl buyurdular. Vezirîâzam Pîrî Paşa fermân ile pâye-i serîr-i a'lâya gelüp vusûl buldu. Hâtîme-i kîssa-i Sultan Selim. Dokuzyüz yirmialtı Şabanında dârû's-saltana-i kadîm olan Edirne cânibine teveccühü mukarrer idüp mahrûse-i İstanbul'dan kapukulu ile hareket buyurup Harâmideresi'ne vardıkta mizâc-ı şerîflerine tagayyür hâsıl olup birkaç gidilüp mukaddemâ vâlid-i mâcidleri Sultan Bayezid Han ile savaştığı Çorlu kurbünde Sirt Köyü nâm menzilde Yanıkara nâm ârıziyye mübtelâ oldular. Tedbîr-i ilâc için cümle etîbbâ iki ay temâm ol menzilde ârâm idüp tedbîrleri

ilâc-pezîr olmadı. Gördüler ki gün günden ârizaları izdiyâd buldu. Vezîrlere isti'câl üzere haber gidüp geldiklerinde irtesi gün divân ittiler. Vüzerâ arza girüp ahvâl-i melâlet-asârlarına itilâ' hâsıl idüp taşra çıktıklarında sûretâ envâ'-ı sürûr-ı neşât gösterdiler. Ba'dehu pâdişâh-ı âlem-penâh girü İstanbul'a azm-i râh tedârükü görölüp sene-i mezbûre Şevvalinin dokuzuncu Şenbih günü bu hâk-dân-ı pür-âlâmdan ravza-i dârû's-selâm cânibine hîrâm ittiler. Ol dem havass-ı huddâm ve Hazînedâr Başî Süleyman Ağa bu ahvâlî şâyî' etmediler. Şehzâde-i âlî-şân gelüp erişince (49a) inkâr olmasun deyu ol gün yine divân olup nicelere menâsıb virildi. Şehzâde-i cihân-penâh hazretlerine mektûb yazılıp ber-vech ılgâr-ı taht-ı sa'âdet-bahta irişmeğe himmet oluna deyu Süleyman Ağa kemâl-i isti'câl ile irsâl olundu. Bir vakt-i meymenet-âsârda şehzâde-i civân-baht tarafından çavuşlar irişüp mahrûse-i İstanbul'a gelüp vâsıl oldukların i'lâm idicek "Ol sâ'at orduda divândır" deyu vüzerâ hâzır oldular. Veziriâzam Pîrî Paşa cümle solakları ve kethüdâları hâzır idüp hitâb eyitti ki: "Yoldâşlar, emr ü fermân hazret-i Rabbü'l-âlemindir. Sultan Selim hazretleri âhirete intikâl ittiler. Hâlâ pâdişâh-ı âlem-penâh Sultan Süleyman hazretleri İstanbul'a gelüp tahta cülûs ittiler. Varun anda bulunun" didikte bî-çâreler üskûflerin yere urup feryâd-künân çadırların yakup İstanbul'a giden gidenin oldu. Ve'l-hâsıl-ı kelâm ol gice Pîrî Paşa sabaha değin İstanbul'a irişüp pâdişâhın meclisine hâzır oldukta cümle ulemâya ve erkân-ı devlete ismâr olunup: "Bi'at için hâzır olsunlar" buyuruldu. Salât-ı fecr arasından sonra Sultan Süleyman hazretleri sa'âdetle harem-i muhteremden çıkup vâki' olan örnek şâhına cülûs idüp cümle erkân yollu yolunca gelüp ceddleri Sultan Mehmed Han Câmî'i'nde namazı kılınup ihzâr olunan türbe-i âlilerine defnettiler. Merhûm firdevs-âşiyân hazretleri cây-i gâh-ı kuddise rihlet ittiler. Böyle târih (49b) dinilmiştir. Târih: "*Rûhunu Sultan Selim'in yâ ilâh gark-ı rahmet kılıcak fâtiha kim vefâtına*" anm târihidir. Ehl-i îmân rûh-ı için fâtiha. Velâdetleri Amasya şehrinde sekizyüz yetmişbeş ve serîr-i saltanata cülûsları dokuzyüz onsekiz Saferinde vâki' oldu. Müddet-i ömr-i şerîfleri ellibir yıl ve zemân-ı saltanatları sekiz yıl ve sekiz ay olmuş olur. Hikâyet: *Künhü'l-Ahbâr* dan nakl olunur ki; Merhûm Sultan Selim Han Şam-ı şerîfi feth ittüğünde Hazret-i Şeyh-i ekber mezâr-ı müteberrikesinde mu'tekif ilm-i Cafer'in mezâyâsına vâkıf bir fâzıl-ı nâdire-dân ârif bulunmuş idi. Şehriyâr-ı cihân her zemân ziyârete vardıkça anlar küllühü musâhabet iderler imiş. Hattâ bir gün kendü hâllerin dahî sü'âl iderler ve "Mısır'm ol susuz berr ü beyâbândan geçüp ana vâsıl olmak ve feth ve teshiri ile beyne'l-mülûk imtiyâz bulmak müyesser midir?" deyu sorduklarında ol azîz dahî güflâr gelüp: "Sizin Mısır'ı feth ideceğiniz Kur'an ile sâbittir. Hemân durman teveccüh buyurun" diyince, "Ne vechiledir ve kangı mahalde tasrîh olunmuştur"

buyuruldukta “*Ve lekad ketebnâ fi’z-zebûri min ba’di’z-zikri enne’l erza yerisühâ ibâdiye’s-sâlihûne*”¹ âyet-i kerîmesin okuyup: “arz-ı mu’arref bi’l-kelâm zikr olundukta arz-ı Mısır murâd olunup nitekim elif lâm mim siz oldukta mutlakâ irâde kılınur. Ya’ni ki kâide-i Caferiyye’de bu ma’nâ makarr olur. Ve ibtidâ âyet-i kerîmedeki “ve lekad” lafzı ise hesâben yüz kırkıdır ki ism-i şerîfiniz olduğuna işârettir. Lafzû’z-zikr ki dokuzyüz yirmidir. Ol târihten sonra (50a) sizin Mısır fethi ile kâm-yâb olmanızdan haber virilmiştir. Husûsan bizim sâlih kullarımız ol yere vâris olur deyu Hazret-i Bârî sizi vâsf buyurmuştur. Ya’ni ki feth-i Mısır müjdesi ile şehriyâre tebşîr etmişler. Bu zikr olunan dekâ-yık-ı Caferiyye beyânında Kemal Paşa-zâde merhûm bir risale yazmışlardır.

Cûlûs-ı Sultan Süleyman Han

Beyân-ı hâl Canberdi Gazâlî. Bundan akdem merhûm Selim Han dâr-ı bekâya rihlet idüp nevbet-i saltanat Süleyman Han cenâhına erzânî kıldıkta ümerâ-yı Mısır’dan Canberdi Gazâlî ki eyâlet-i Şam ana kayd-ı hayâtla inâyet buyurulmuş idi. Sultan Selim dâr-ı âhirete irtihâl haberi kendüye vâsıl olıcak zu’m-ı fâsidince dimâğına sevdâ-yı hurûc urûc idüp ol bed-nihâd bu i’tikâd üzere oldu ki: “Bir dahî âl-i Osman’dan evvel azîmet-i Selim Han eylemiştir. Oğlu Sultan Süleyman’a müyesser olmak muhâldir” deyu ba’zı ahlâbına za’mîrin iş’âr idüp anlar dahî “Bu husûsta vâlî-i Mısır olan Hayr Bay’a mürâca’at eyle tâ ki görelim sana ne cevâb gönderir” didiler. Fi’l-hâl bir kâsıd ile Hayr Bay tarafına arz-ı fâsidini i’lâm eyledikte, Hayr Bay: “Sakın, zinhâr be-zinhâr bu hâm fikri terk eyle. Ve Şam gibi huçeste-makâm elinde iken leşkerin bilüp sevdâ-yı hâm-ı nekbet-encâm mülâhazasına düşmeyesin. Eğer bu güne hareket sâdır olursa cümleden evvel hasmın ben olduğuma şübhen olmasın” deyu cevâb gönderdi. Ol câhil, Hayr Bay’ın cevâbından âmil olmayup hemân ol hâ’in Arab ve Türkmen ve Çerâkise’den bir mikdâr asker cem’ idüp isyânını âşikâr idüp inân-ı azîmette (50b) Haleb üzerine döndürdü. Haleb üstüne düşüp muhâsara ittiler. Ammâ Haleb Emîrû’l-ümerâsı Karaca Paşa ki vilâyet-i Haleb muhâfazasına küllî sa’y üzere olup makâm-ı mukâbeleye ikdâm eyledi. Der-gâh-ı mu’allâya âdem gönderdi. Bu ahvâlî i’lâm idüp hemân bilâ-te’hîr Sultan Süleyman Han hazretleri vüzerâ-yı rûşen-re’yden Ferhad Paşa serdâr nasb olunup Anadolu ve Karaman Beylerbeyisi ve şehsüvâr-oğlu Ali Bey ve kifâyet mikdârı bölük halkı ile revân olundu. Bu cânibde Gazâlî-i bed-fercâm birkaç eyyâm muhâsara-yı kal’a

¹ Andolsun ki biz zikirden (Tevrat’dan) sonra Zebur’da da muhakkak ki o yere iyi kulların mirasçı olur diye yazmıştık. Enbiye:105.

idüp bir nesneye kâdir olmayup Ferhad Paşa'nın dahî gelmesinden haber alıcak âkıbet Haleb'den rihlet idüp kendüye azîm hayret müstevli olup Şam'a geldikte Ferhad Paşa'nın Haleb'e vusûlünden haber aldıkta başına urulmuş kelbe döndü. Âkıbet kendüye hevâ-dâr olan hazân ile hâric-i Şam'da Mastaba nâm mahalde kıtâle kıyâm gösterdi. Berû cânibde Paşa-yı sâhib-re'y dahî alay bağlayup ümerâyı sağda ve solda durgurup ceng ü cidâl ve harb ü kıtâle şürû' olundu. Sabah ve sâdıktan zevâl zemânın varınca birbirlerine giriştiler. Âşikâne tîr ü teber uruştular. Âkıbet asker-i Rum yanar ateş gibi hücûm idüp ve ân-ı vâhidde alayların dağıttılar. Âhir ol hâ'in gördü ki yanında ancak bir sancak-dârı ve her bir de hazîne-dârı kalmış bildiler ki eğer sehl dahî dururlarsa ele girecekleri mukarrer. "Gelün heman sûret-i tebdîl idüp abdâl şekline girelim ve bir cânibe gidelim" deyüp sûret-i tebdîl idüp ve yüzlerine toprak sürüp (51a) ser[â]pâ berehne hû hû diyerek Beriyye taraflarına doğru gittiler. Çünkü kâr-zâr ber-taraf olup guzât-ı Rum, Gazâlî'nin hayât memâtından ma'lûm idemeyecek Ferhad Paşa münâdîlere nidâ ittirüp: "Her kim Gazâlî'den haber virirse her ne muradı var ise revâdır" didiler. Seyyid Ali etrâfi tecessüs idüp Gazâlî'yi bir püşte üzere bulup: "İşte budur" deyu gösterdi. Bunlar i'timâd itmeyüp: "Bu hod bir fakîr dervîştir" didiler. "Bre âdemler, bu tebdîl-i sûret itmiştir. Siz tutun serdâr önüne götürün. O bilir" didi. Yine inanmadılar. "Bari ben başını keseyim" deyüp fi'l-hâl başını kesüp cüst ü cû iderek atın ve esbâbın bulup Ferhad Paşa'nın huzûruna arz ittikte Ferhad Paşa görünce: "Hay hâ'in mel'ûn kendüsüdür" didi. Ve Seydi Ali'ye bir sancak ihsân itti. Ve der-i devlete başını gönderdi.

Feth-i kal'-ı Belgrad

Reften şeh Belgrad ve muzaffer-i şuden-eş. Dokuzyüz yirmiyedi be-asger-i deryâ-misal ile menzil be-menzil kat'-ı merâhil ide iderek Serem semtinden Belgrad tarafına azm-i râh buyurup kal'a-yı mezbûrenin etrâfına meterisler kazılıp top ve tûfeng ile leyl ü nehâr ceng-i bî-şümârdan sonra içinde olan küffâr, hücûm-ı guzât tâkat getürmekle memâlik-sitândan emân dileyüp isteyen kalup, istemeyen vilâyet-i Engürüs'e gitmek bâbında fermân olundukta teslim-i kal'a ittiklerinde etrâfında olan ba'zı kal'alar ki anlar dahî teshîre girüp Belgrad fethinden sonra sene-i mezbûre Zilkadesinde İstanbul'a nüzûl buyurdular.

Feth-i kal'a-yı Rodos

Azm-i sultan be-feth-i hısn-ı Rodos. Efrenc (51b)-i şekâvet-pişenin me'vâ ve makarrı olan kal'a-yı Rodos ki memâlik-i mahrûse-i Osmaniyye'ye karîb yerde deryâda vâki' olup ahâlisi dâ'imâ ehl-i İslâm'a zarar u gezend iriştirmekle pâye-i serîr-i a'lâya arz olundukta teshîr-i mühimmât-ı dîn ü devlet olmağın fasl-ı şitâda donanma gemileri binâsma fermân sudûr idüp ve bu eyyâmda kırk bin kürekçi ve yirmi bin azab gelüp vâsıl olmağın, vezîr-i sâni Mustafa Paşa donanma-yı hümâyûndan kalyon ve mavna ve kadirga ve kalyete ve bi'l-cümle envâ'ından yediyüz mikdârı gemiye serdâr olunup bir rûz-ı firûzda Rodos'a müteveccih oldular. Bundan sonra pâdişâh dahî asker-i İslâm dokuzyüz yirmisekizde Üskûdar tarafına hirâm buyurdular. Mustafa Paşa dahî donanma ile Rodos'a karîb varup Kara Mahmud nâm re'isi birkaç pâre kadirgaya baş idüp Herke¹ nâm kal'ayı feth ittirdi. Ol mahalden kalkup üç yüz pâre mikdârı yügrük kadirgalar ile paşa-yı kal'a-güşâ tevekkül-i Hüdâ idüp kal'a-yı mezbûre önüne doğru çekdirüp geldiler. Küffâr ahvâlden haberdâr olcâk deryâ tarafına olan toplara ateş idüp gemiler üzerine ateşler saçtılar. Bi-fazlî'l-lâh-i te'âlâ top dâneleri bölükler arasından geçüp çokluk zarar irişmedi. Ân-ı vâhidde hisarı güzâr idüp öte yanında Öküz burnu nâm limanda karâr ittiler. Ba'dehu deryâya sandallar ve kayıklar indirülüp asker-i İslâm çokluk üzere olup toplar dahi çıkarılıp hazret-i pâdişâh dahi Marmaris nâm iskeleye gelüp asker-i zafer-fercâm deryâdan ubûr idüp cezîre-i merkûmeye mürûr idince asâkir-i İslâm (52a) mahall olan yerlere toplar vaz' idüp meterise girilüp ve toplara ateş virilüp ve kal'a kütâ küt döğmeye başladılar. Ve ale'd-devâm beş ay muhâsaradan sonra âkıbet feth-i zafer dokuzyüz yirmi dokuzda müjde-i emân ile feth müyesser oldu. *Yefrahu'l-mü'minîne bi-nasri'l-lâh²* fethine târîh düşmüştür. Şehriyâr-ı bülend-iktidâr birer kadirgalar ile Marmaris iskelesine nüzûl ba'dehu İstanbul'a nüzûl buyurdular.

Şah İsmail didikleri cühûdun mürd olduğu

Ve sene-i mezbûrede Şah İsmail-i pür-tadlîl mürde olup oğlu Tahmasb Şah tahta cülûs ittüğü haber arz olundu. Ve bu sâlde Hasodabaşı olan İbrahim Ağa sadâret-i uzmâ mansıbı ile ihsân olunup Veziriâzam Pîri Mehmed Paşa'ya tekâ'üd virildi.

Muhârebe-i Mohaç

¹ Veya Harkî.

² Müminlerin zafer kazanması Allah'ın yardımıdır. Rum: 4, 5.

Zikr-i keyfiyyet-i gazâ-yı Mohaç. Lavaş Kralı nâm bed-fi'âl ki Kral-ı diyâr-ı Alaman'dır. Sâ'ir mülûk-ı küffârın ol cebbâr-ı hûn-hârın elinden el-aman deyu efgân iderler idi. Kurûne didikleri aksi mu'teber selâtin-i taht-nişîn Nasârâ'da Engürüs krallarına mahsûs olup, ol tâcî giyenlere çâsâr dirler idi. Ya'ni zu'm-ı fâsidlerince melikû'l-mülûk dimektir. Sâ'ir krallar ol rûtbeden mahirûm olmağın ittifâk târîh-i mezbûrda Fransa kralı çâsârlık sevdâsına düşüp Kurûne'yi Engürüs kralının elinden darb-ı dest ile almağa kasd etmiş idi. Ve'l-hâsıl mâbeynlerinde birkaç def'a ceng-i azîm olunup sonra âhirû'l-emr İspanya kralı mu'âveneti ile Fransa kralı münhezim olup hasmından intikâm almağa pâdişâh-ı İslâm âsitânesine ilticâ idüp elçi gönderüp ubûdiyyet-nâmesinde (52b) tahrîr olunan bu ki: "Engürüs kralı pâdişâh-ı bâ-ikbâl tarafından bir gûş-mâl görmek olursa biz İspanya kralına mukâbil olup intikâmımız ahrdık ricâ ve temennâmız oldur ki def'ine sultan-ı cihândan inâyet ola. Ba'de'l-yevm biz dahî sâhib-kırân-ı zemân olan pâdişâh-ı sâmi-mekân hazretlerinin bende-i ihsâm olalım" deyu tazarru' ve niyâz etmeğın sultan-ı kerîmü's-şân dahî terahhum idüp ol bed-gümân üzerine sefer etmeğı mukarrer kıldı. Ve'l-hâsıl tafsîl-i sefer-i Mohaç'tır ki dokuz yüz otuz iki senesine vâki' olup Edirne'ye doğru azîmet buyurdular. Ol zemânda İbrahim Paşa Vezirîâzam idi. Rumili askeriyle pâdişâhtan bir hafta evvel göçüp Sofya'ya nüzûl, anda dahi altı gün durdu. Ba'dehu nehr-i Sava'dan mürûr ve Sirem yakasına ubûr idüp Vezîrâzam İbrahim Paşa fermân-ı şehriyâr ile Varadin nâm bir hisar-ı metîn teshîrine ta'yîn buyurulup bi-fazlî'l-lâh-i te'âlâ feth müyesser oldu. Ve bu esnâda diller alınup su'âl olundukta: "Krallardan imdâd olup azîm asker ile göçüp bir vâsi' sahrâda asker-i İslâm'ın yolun bağlayup mukâtele tedbirindedir" deyu cevâb verdiler. Pâdişâh-ı İslâm hazretleri ol mahalle teşrîf buyurup bilâ-te'hîr ol cisrden mürûr idüp karşı yakaya kondular. Andan sonra birkaç konak ileri varilup bir seher ki sâhib-kırân rûy-ı zemîn leşker-i nusret ile hengâme-gîr mahalline yakın vardıkta paşa-yı nâm-dâr rûzgâr-dîde birkaç müte'ayyin kimesne ile kendü ve alayından bir mikdâr ilerü varup (53a) adû-yı duzah-karâr taburunu geçirdi. Ol hinde Semendire Beyi Bali Bey yanında bulunup: "Hasm-ı bed-gümânlar ile meydanda nice duruşmak ve ne vechile uruşmak gerektir" deyu müşâvere ittikte Bali Bey eyitti ki: "Leşker-i küffâr mânend-i hisar-ı âhenin ser[â]pâ pulâda müstağrak ekseri ber-vech-i kilid birbirlerini zircirler ile bağlanmıştır. Ve bu tavr ile ki ceng idüp her ne cânibe ki üzerimize yürüye önlerinden iki cânibe ayrılup yol virürüz. Ve sür'atle geçiverdikleri gibi hemân bu günden girerüz. Ammâ bizim askerin ardı ağırlık ile mâlâ-mâl iken gelen küffâra yol virmek muhâldir. Belki kıssa bir aks-ı ihtimâldir ki sonra kâfirin ardın almak müşkildir" deyu cevâb verdikte İbrahim Paşa bu tedbîri ma'kûl görüp ağırlık mahall-i

ma'rekeden bir iki fersâh girü kalmak münâsib görüldüğün heman tenbîh buyurup girüye nakl ittiler. Ve iç beylerine tenbîh olundu ki ellibin akıncının on bin dilâver intihâb olunup bir kemîn-gâhda durup melâ'in geçtikte ardlarından gireler ve göz açtırmayup âşıkâne kıralar. Bu hidmetin itmâmında ihtimâm idüp bâkî süvâr ve piyâde ol sahrâda cenge âmâde olup durdular. Her taraftan çâvuşân alayları tertîb idüp bu mâbeynde Sadriâzam İbrahim Paşa ile pâdişâh-ı âlem-penâh ilm-i Resûlül-lâh sallallâhü te'âlâ aleyhi ve sellem sâyesinde durup ellerin du'âya kaldırıp: "İlâhî havl ve kuvvet senin. İlâhî tasarruf-ı nusret senin. İnâyet senin, himâyet senin. Bir bölük ümmet-i Muhammed zu'afâ, sen yerindirme. Ve mağrûr olan zir-dest (53b) kâfirleri sevindirme" deyu kahramânî gözlerinden yaş revân olduğun asker-i İslâm müşâhade idicek kibâr [ü] sigârdan bir gayri ve girye-i acîb peydâ oldu ki herkes alâmet-i feth ve zafer idüğün ta'yîn kıldılar. Heman fermân-ı âlî- şân ile ceng-i harbîler çalmup gürûh-ı asâkir-felek leşkere kazâ-yı âsümânî gibi küffâr-ı hâk-sâr taburuna doğru yürüdüler. Tabur tarafından dahî küffâr-ı hâk-sâr asâkir-i hezîmet-meâsir koşup alayları göründü. Güyâ bir kara bulut gibi ser-tâ-pâ âhen-puş kostayhalar ber-düş ekseri ser-hoş alayların bağlayup cûş u hurûşa gelüp asker-i İslâmı karşıladılar. Şol mertebe varıldı ki düşmen cânibinden bir top dânesi gelüp atlar ile yaya mâbeynine düştü. Bi-hamdilül-lâh bir ferde isabet itmedi. Akabince Tumarpavli didikleri kaltaban-ı mağrûr nice bin melâ'in ile üç alay bağlayup askerin üzerine bir vechle hücum itti ki tahmînen altmış bin müsellâh kâfir idi. Bir uğûrdan geldiler ki önlerine aslâ bir nesne hâ'il olmazdı. Asker-i İslâm tarafından ise toplara ateşler virüp toplar dânesinden düşen mürdelerine i'tibâr itmeyüp tâ top arabalarına gelüp dayandılar. Melâ'in yol bulam sandılar. Nâ-çâr olduklarında andan Rumili alayına koyulup hemân ânlar iki şıkk olup virdiler. Ve sağ soldan göz açtırmayup giriştiler. Kemin-gâhda olanlar dahî âşıkâne koyulunca küffâr kaçanki karşusuna nazar saldı. Gördüler ki alay-ı pâdişâhî henüz kât ender kât berinde ve arkasında (54a) bir mikdâr alargada ağırlık çün bu hâlî müşâhade ittiler. Akılları başlarından gidüp her biri cân ve bâş tedârükün idüp umûmen hezîmet râhına karâr virdiler. Krâl-ı ber-geşte-hâl, esnâ-yı cengde iki yerden zahm-dâr olmuş idi. Asker ol kavm-ı şüm üzerine hücum idüp nice bin kâfir düşürdüler. Ve'l-hâsıl Engürüs ve Macar ve Nemçe ve Alaman ve sâ'ir küffârın emîrleri kimi esir ve kimi tu'me-i şimşir oldu. Vakt-i asra değin külliyyet ile târ u mâr olup bâr u bengâh ve hayme-i hâr-gâhların bırakup bakıyyetü's-süyûf bir cânibe gittiler. Asker-i İslâm ganâ'ime müstağrık olup nice gâziler Mohaç ganîmetinden başlarına zerrîn tâc urundular. Ol asırda bulunan ihtiyârlardan rivâyet olunur ki esnâ-yı cengde taraf-ı i'lâmdan ancak yüz elli nefer gâzi ekseri şehâdet ile ser-bülend olup saff-ı müşrikinden

yüzbinden ziyâde şimşîr-i gâziyân ile seri-i sa'âdetleri galtân oldu. Ol gece nisfî'l-leyle dek tabl-ı şâd-mânîuruldu. Ba'dehu irtesi, ol rezm-gâh olan mahalde pâdişâh-ı cihân oturak idüp serhadd beyleri ile akıncı askeri irak ve yakın dimeyüp küffâra akın ittiler. Ba'dehu cümle vüzerâ tehniyet-i feth için yâ bûs-ı serîr-i meserret-men'ûsla müşerref oldular. **Zikr-i icmâl-i feth-i hısn-ı Budin.** Ve'l-hâsıl ol menzilden dahî göçölüp pâytaht-ı kral-ı menhûs-la'ini dârü'l-mülk-i Engürüs olan Budin şehrinin üzerine gelinüp ol hisar-ı üstüvâr ki sedd-i İskender'e berâber inâyet-i Bârî ile piş-gâh-ı hisara dâhil olundukta derûn-ı hisarda olan melâ'in (54b) kal'a miftâhların emânıyla karşı getirüp cadde-i itâ'ata girdiler. Şehriyâr dahî emân ihsân idüp teslim-i kal'a olundu. Ve sultan-ı âli-makâm temâm on gün şehr-i Budin'de karâr kılup ba'dehu karşısında Peşte hisarın dahî teslim ittiler. Ba'dehu sa'âdet-i iclâle dârü'l-mülk tarafına mürâca'at olundu. Esnâ-yı reh-güzârda Segedin dahî teshîr olundu. Dokuzyüz otuzüç Muharremülharamın üçüncü günü esîr-i bisyâr ve ganâ'im-i bî-şümâr ile Edirne'ye dâhil olundu. Dokuzyüz kırk sâlinde menba'-yı fazl ve kemâl olan Şeyhülislâm Kemal Paşa-zâde Ahmed Efendi merhûm olup fâzıl-ı merkûmun yerine Sadi Çelebi nasb olundu. Târih-i rihletleridir. *Kabr-i Ahmed müdâm ola pür-nûr.* **Zikr-i teshîr-i hıttâ-yı Bağdat.** Hâkimi olan Emîr Zülfikâr hazret-i şehriyâr-ı bülend-iştihâr tarafına itâ'ati sermâye-i iftîhâr bilüp mukarreblerinin biri ile kal'anın miftâhlarını atabe-i ulâyaya irsâl etmiş idi. Bu husûsa Şah-ı Acem ziyâde müte'ellim olup pâdişâh-ı Rum Bağdad'a mâlik ola. Ol takrîble İran ve Tûrân teshîrine sâlik ola" deyu havfâ düştü. Heman Bağdad'm üzerine asker çeküp nice günler muhâsara eyledi. Âhir-kâr tasarrufa aldı. Sîlk-i hükûmetine çekildi ki der-i devlet-me'âba vâsıl oldukta gayret-i cihân-Bânî zuhûra gelüp dokuzyüz kırkta Veziriâzam İbrahim Paşa mukaddem Haleb'e varup ve me'mûrdan asker beylerbeyiler cem' olmağa başladılar. Evvel-bahârda serdâr Haleb'den kalkup lâ-cerem asker içinde güft u gû olup: "Şaha gerek âkil olan işin sevkinden âgâh gerek" deyu güft u gûya başladılar. (55a) Paşa-yı saray dahî bi'z-zarûre cânib-i saltanata ulaklar irsâl idüp ol cânibe azîmetleri farz-ı ayn olduğun i'lâm etmekle pâdişâh-ı adüvv-şikâr Şah-ı Acem'i te'dîb niyyeti ile dokuzyüz kırkta Üsküdar yakasına güzâr buyurulup Tebriz'e doğru teveccüh buyurdular. Berü cânibde ser-asker Tebriz üzerine mukaddem revân olup Tebriz ahâlisi hezâr ta'zîm ile serdâra istikbâl idüp mukaddemine yüz sürdüler. Ve şah-ı güm-râhın hrâsetten ber-vech-i ilgâr karîb yere geldi ki ve pâdişâhın Hoy nâm kasabaya gelüp nüzûl haberi irişti. Şehriyâr asker-i zafer-rehber tarafına yaklaştığı haberi vusûlünde İbrahim Paşa ile olan sipâh, pâdişâh hazretlerini istikbâl idüp rikâba yüz sürdüler. Cümle asker hayat bulup ol menzilden geçilüp şah-ı güm-râhın cânına havf düşüp nâ-çârlığından

dağdan dağa firâr etmekle nâm nişân belürmedi. Dokuzyüz kırkbirde Bağdâd-ı Cennet-âbâd tarafına teveccüh olunup altıncı gün Şahın kal'asına ol mahaller idi ki Şah tarafından Bağdad Hâkimi olan Tekelü Mehmed Han cânib-i Fâris'e firâr ittüğü haberleri geldi. Hem-an-dem fermânla mukaddem İbrahim Paşa'yı irsâl idüp kendüleri dahî sa'âdetle geçülüp birkaç konakta İmâm-ı A'zam hazretlerinin üzerlerine nüzûl buyurup kondular. İrtesi dîvân olup tehniyet-i feth-i Bağdâd için cümle vüzerâ dest-bûs eylediler. Nitekim Fuzûlî târîh dimişti: *Geldi burc-ı evliyâyâ pâdişâh-ı nâm-dâr .Dokuz yüz kırk bir.*

Ve-hâsıl Bağdâd'a bir eyyâm nizâm virilüp sa'âdetle dârû's-saltanaya teveccüh buyurdular. Azm-i sultan be cânib-i İran (55b) şehriyâr-ı cihân her zemân Kızılbaş tâ'ifesinin sebb-i şeyhayn ittiklerine dil-perişân ve bunlardan intikâm almağa cüz'î bahâne isterdi. İmdi ilgârın diyâr-ı Rum'a vusûlünden "Bu bir işârettir" deyu "Hemân tedârük üzere olun" deyu buyurdular. Ve Elkas Mirzâ'yı ilerüce göndermeğin münâsib gördü. Dokuzyüz ellibeşte Üsküdar'a geçilüp kona göçe Seydi Gâzi konağına nüzûl buyuruldukta Vâli-i Saruhan'dan Şehzâde Selim Han rikâba gelüp yüz sürdükte Edirne muhâfazasına fermân buyuruldu. Ba'dehu konak be-konak Adilcevaz'a gelindi. Ol semte karîb kal'a-i Van ki mukaddemâ zamîme-i Osmâniyye olmuş idi. Ol serhaddin Beylerbeyisi olan Ulama Paşa ve Karaman Beylerbeyisi Pîri Paşa ve Karaman Beylerbeyisi Pîri Paşa¹ kal'a-i mezbûrun istihlâsına irsâl olundu. Ba'dehu paşa-yı encüm-sipâh dahî atf u inân buyurup sahrâ-yı Van karâr-gâh-ı asker-i deryâ-nişân olup toplar kuruldu ve meterisler kazılıp on gün mikdârı cengden sonra derûn-ı kal'ada mahsûr olan sûrh-serân be-tarîk-i istimân kal'ayı teslim ittiler. Kal'a-i mezbûre feth olunup levâzımı görüldü.

Zuhûr-ı seyl-i azîm

Der-beyân-ı zuhûr-ı seyl-i azîm. Târîh-i Hicret-i Nebeviyye dokuzyüz yetmiş Saferinin evvelinde şehriyâr arzû-yı sayd u şikâr için Halkalı Pınar câniblerine hareket buyurmuşlar idi. Nâ-gâh cevî-i semâda olan safvet-i küdürte mütebeddîl olup ve evzâ'-ı felek, şekl-i âhire mütehavvil olup etrâf u eknâfta alâmât-ı bârân müşâhede kılınmağın leb-i deryâda olan Mîr-i İskender bahçesinde sür'atle yetişüp nüzûl buyurduklarında ol vakit âlemi zulmet kaplayup mehâbet (56a) üzere yetmiş dört def'a yıldırım inüp ra'd ü berkden gerdûn gerdân güm güm gümlledi. Bir gün bir gece kâmil-i şiddetle bârân-ı bî-pâyân yağdı. Ba'dehu salâtu'z-zuhr Halkalı deresinden tûfân-ı nev-hadden nişân virir bir

¹ Mükerrer.

seyl revân gelüp uğradığı yerleri bulduğu hayvan ve insanı sürüyüp deryâya döküp hây deyince İskender Çelebi bahçesine koyulup sarayın içini su alup esâsından yıkayazdı. Hattâ pâdişâh-ı memâlik-ârâ hazretleri iç oğlanlarından bir gürbüz tüvânâ arkasına alup masandireye çıkarmak ile halâs eyledi. El-kıssa ol gece ale'l-ittisal deryâ-misal yağın yağmurların seyl-i azîmî uğruna gelen bi-nihâye dirâht-ı mûntehâyı kökünden devirüp ve nice hâr u hâşın ile önüne katup henüz yapılan kemerlerin gözlerine tıkeyu koyup irkilen sular yol bulmayacak mezbûr kemerler âhir tahammûlden kalup gece içre hemân görüldü. Mühîb ile bir uğûrdan yanı üzere yıkıldıkta kemerler berâberine dek memlû olan sular İstanbul üzerine yürüyüp Edirnekapusu ile Topkapusu mâbeynindeki hisarın bârûsunu aşup Yenibahçe'den Talanka Bostan'ına varınca ol ortalığı harâb idüp ebniye-yi kasûrdan eser kalmayup bi-nihâye nüfûs gark oldu. Ve bir bölük dahî seyl Kağıthâne deresinden berû gelüp kasaba-yı Ebâ Eyyûb Hazretleri'nin türbe-i şeriflerine girüp bir zirâ' çıkmıştır. Ve Haliç-i İstanbul ki Galata Boğazı'dır. Kenârlarında olan kasırları ve evleri temelinden yıkup getürüp gitmiştir.ve kasaba-i Silivri ve Büyük Çekmece'de ve Harâmideresi'nde (56b) her ne kadar köprüler var ise harâb ü yebâb etmiştir. El-hâsıl bu gûne satvet-i kâhire ilâhî zuhûrunda âlem ve âlemiyân dem-beste ve hayrân kalup envâ'-ı mihnet yüz göstermiştir. Hattâ bu vak'a-yı uzmağa *Kahr-ı hüdvâvend* lâfzı târîh düşmüştür. **Gazâ-yı âhir.** Şâh-ı cihân-dâr-ı Cennet-mekân Sultan Süleyman Han Gâzî'nin evâhir-i ömürlerinde olan fütûhat beyânında der-gâh-ı kal'a-yı Sigetvar hudûd-ı memâlik-i İslâmiyye'ye karîb olup ahâlisi ol havâlîde nehb ü gâret etmeden hâlî olmadıkları ecilden Hüdâvendigâr hazretlerine arz ve i'lâm kıldıklarında dokuzyüz yetmişüç Şevvâline cümle erkân-ı devlet vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı kirâm asâkir-i zafer-me'âsir ile hâzır olup her biri yerlerinde karâr-ı pâdişâhın içertüsünden çıkmasına intizâr üzerine iken nâ-gâh pâdişâh-ı âlem-penâh af-tâb-ı âlem-tâb ki bâb-ı hümayûndan ak libâslar ile tulû' idüp otağ-ı gerdûn-nitâkları Halkalı Pınar'da kurulmuş idi, nüzûl buyurdular. Menzil-i mezbûrdan kalkup Edirne'ye vusûl üç gün oturak andan geçilüp menzil be-menzil sahrâ-yı Belgrad-ı sengin-bünyân nüzûl buyurdıkları gün hevâ-dil-i âşıkân gibi mücellâ ve musaffâ idi. Hüdâvendigâr-ı memâlik-i ârâ hazretleri zer-beft dîbâ kabâlar giyüp mücevher otagalar takınup azamet ve şevketle bizzât alayda hâzır idi. Ve sahrâ-yı Belgrad'a birkaç gün oturak olup ba'dehu nehr-i Sava köprüsünden ubûr ve Ösek kurbünde Dravo suyundan cisrden dahî mürûr olunup tayy-i merâhil olunarak asâkir-i İslâm-ı nusret-encâmı kal'a-yı Sigetvar'a vusûl buyuruldu. Hemân ol gün Vezîr-i sâlis Ferhad Paşa ve Anadolu Beylerbeyisi (57a) Zal Paşa kal'a-yı mezbûrenin sağ kolundan Vezîr-i hâmis Mustafa Paşa kendü birâderi Rumili Beylerbeyisi Şemsi Paşa sol kolda

meterisler kazmağa ta'yîn olunup ve kudemâ-yı askerî ser-defteri tâ'ife-i Yeniçeri ile ağaları olan Ali Ağa bu iki tarafın mâ-beynine girdiler. Fî'l-cümle asker-i deryâ-misal cevânîb-i erba'adan kal'ayı ihâta idüp kütâ küt döğmeğe başladılar. Mâh-ı mezbûrun yirmi altıncı günü Rumili şâh-bâzları hâh-nâ-hâh küffâr-ı hâk-sâra varoşların bıraktırap altı yüze yakm melâ'în katl eylediler. Ol seferde bulunan ihtiyârlardan menkûldür ki hisar-ı Sigetvar'da hacet ü mederden zerre kadar eser olmayup gerek içerüsünde gerek taşrasında ulu azm direkler dikilüp ve her iki direğin mâbeynlerinde çatılar ile istihkâm kılınup içerüsünde top dolu? tûrâb idi. Ve divârının bennâ zirâ'ıyla on iki zirâ' arız ve acîb olup üzerinde yan yana iki araba yürümek olur idi. Ve top dâneleri eser etmeyüp divânına gelürdü. Fe'emmâ bu eyyâmda hazret-i sultanın mizâc-ı şerîfleri za'îf olmuş idi. Ol esnâda derûn-ı hisarda barut mahzenine ateş düşüp cümleten der-i divâr yanup hâkister hâke berâber oldu. Kal'a bi't-temâm bu vechle inhidâm bulup her taraftan gâziler içerisine koyulup dilâverân-ı meydân küffâr-ı hâk-sâra hemân göz açtırmayup şemşir-i ateş-i te'sir üşürdüler. Ân-ı vâhidde nice bin melâ'ini hâk-ı siyâha düşürdüler. İç kal'a dahî teshîre gelüp kenâ'is ve ma'âbidi cevâmî' ve mesâcid kılındı. İbtidâ sancağı Bahri Alay Beyisi İskender Bey'e virildi. Hîn-i fetihde Vezir-i sâni (57b) Pertev Paşa cânibinden ulaklar gelüp Göle kal'ası(?) demekle iştihâr bulan hisar vire tarîki ile feth olup memâlik-i Osmâniyye kılınmıştır. Ve bu aralıkda Boğça kal'ası dahî teshîr olunmuştur. Mizâc-ı şehriyârın gittikçe marazı izdiyâd bulup kal'a-yı Sigetvar'ın fethinden iki gün mukaddem Nidâ irci'â emrine imtisal ve dâr-ı bekâyâ intikâl buyurdular. *Şehîd râh hakk-ı Sultan Süleyman* vefâtlarına târihtir. Vezir Mehmed Paşa bu vâkı'a-i hâ'ileyi bir vechle hıfz üzere tuttu ki kimse vâkıf olmadı. Ba'dehu kal'a-yı mezbûrun cümle tedârükün görüp temâm kırk üç gün meks iktizâ idüp kırk dördüncü gün Belgrad'a teveccüh olundu. Rivâyet olunur ki Vezir Mehmed Paşa, Hüdâvendigâr hazretlerinin vefât ittikleri sâ'at hemân râz-dâr kadimî mekâtib-i kâtib-i esrâr Feridun Bey'e vâris-i mülk olan Şehzâde Sultan Selim Han cânibine ale'l-acele mektûb gönderüp bir vechle ilgâr eyledi ki Sigetvar'dan Kütahya'ya sekizinci günde vâsıl oldu. Meğer ki şehzâde şikârda idi. Hemân ol cânibe irişüp mektûbları teslim eyleyüp mefhûm ne ise selâm olıcak, fî'l-hâl Hoca Ataullah Efendi'yi ve Musâhib Celal Çelebi'yi isteyüp hemân ol ilgâr ile Kütahya'ya gelüp devre nısfında kalkup İstanbul'a doğru Kadıköyü'ne nüzûl buyurdular. Ve yanlarıncı olan Ataullah Efendi, Musâhib Celal Bey ve sâ'ir ağaları umûmen kapu halkı ile seherden kuşluk vaktine Üsküdar iskelesine gelüp Bostancıbaşı Davut Ağa koltuğuna girüp kayığa bindirüp çektirince Kızkulesi'nden ve Tophâne'den (58a) toplar atılup el-kıssa gelüp yanaşup Bostancıbaşı koltuğuna girüp çıkardıklarında Mir-âhûr at çeküp

sa'âdetle binüp Hâsoda'ya iletüp serîr-i tahta cülûs idüp efdalü'l-fudalâ şeyhülislâm müftiyyü'l-enâm Mevlânâ Ebu's-su'ûd Efendi ve Kâdî-zâde Ahmed Efendi ve cümle müderrisîn tehniyet-i saltanat için gelüp pâye-i serîr-i masîre yüz sürdüler. Ba'dehu üç gün eğlenüp dördüncü gün asâkire müteveccih olup on beş gün içinde Belgrad'a dâhil oldular. Berü cânibde veziriâzam kapukuluna ulûfe virüp kânûn üzere râyât-ı feth âyât-ı İslâm açılıp erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat müzeyyen ve mükemmel araba önünce yürüyüp etrâfın solaklar alup çavuşlar alkışlayup tabl-ı nekkâre âleme velvele salup vezir-i sâhib-tedbîr yollarda merhûm Hudâvendigârın meyyitini gâh libâs-ı hayâtla nümâyân ider idi. Ve kendüsü ba'zı umûr arz etmek üslûbunda arabanın yanınca söyleşerek gider idi. Ve'l-hâsıl Belgrad'a dört menzil kaldıkta sâhib-i sa'âdet hazretleri birkaç hâfızlar istedüp araba yanınca gâh tilâvet-i Kur'ân ve gâh zikrullâh arabanın iki cânibinde bakılınca gece ile mü'essir düşüp eğerçi merhûmun intikâlin bilmemiş kimesne kalmamış idi. Bu mahalle dek kırk sekiz gün mestûr idi. Ol gece âşikâr olıcak cümlelerin kulûbuna te'sîr kılıp sûziş-i mâteme âgâz eylediler. Şu mertebe vardı ki yürümeyüp durdular, feryâda başladılar. Bu kerre vüzerâ-yı izâm bir yere gelüp Mehmed Paşa hazretleri askere hitâb idüp: "Kardâşlar, yoldâşlar niçün yürümezsiz? (58b) Durman yürüyelim. Bunca yıllık İslâm pâdişâhını tevhid ile niçün ta'zîm ve tekrîm etmeyelim. Husûsan oğlu Selim Han hazretleri hâlâ pâdişâhımızdır. Kâmil on yedi gündür Belgrad'dadır. Size muntazırdır. Merhûm gâzi pâdişâh cümle bahşîş ve terakkîlerinizi vasiyyet eylemiştir. Bîr-temâm edâ olunur. Heman gidelim duracak yer değildir" demekle yürüdü. Matruca nâm menzile geldikte vezir-i kârdan cenâb-ı pâdişâh katına mufassal tezkere gönderdi. Mefhûmu budur ki: "İnşâ'allâhü'r-rahmân merhûm ve mağfûrû'n-lehin cenâzesiyle vardığımızda otak-ı gerdûn-nitâk önünde taht-ı şerîf kurulsun. Sizler sa'âdetle cülûs buyurup a'yân ve eşrâf kullarınız yollu yolunca pâye-i serîr-i saltanata yüz sürüp ve kul tâ'ifesin be-her-hâl mâ-tekaddümden ecdâdınız kânûnu üzere bahşîş ve terakkîlerini mübârek kelâm-ı dürrer-bârınızdan işitmek mâbeynlerinde âdet olagelmıştır. Cümlesi virilsün makbûlumdur, demek isterler. Ba'dehu cenâze namâzı kılınup irtesi gün divân içeride olup erkân-ı devlet tehniyet için serîr-i izzete tekrâr yüz sürüp hil'atlar virile" deyu arz ettiğinde mübârek nazarlarına yetişikte Hoca Abdullah Efendi'yi istedüp: "Bak şu tezkereye, böylesine olmak münâsib midir? Siz ne ma'kul görürsünüz?" buyurmuşlar. Alup tezkereyi mütâla'a idüp âkıbet-endişlik etmeyüp: "Bu mertebeye ihtiyâc yok. Emr-i cülûs ber-taraf olmuştur. Anın murâdı hâkimi mahkûm etmektir" demiş. Bu esnâda Kapucubaşı Sinan Ağa otağ-ı hümayûn ile gelüp Hünkâr Tepesi pîş-gâhında otak kurulup Selim Han dahî (59a) harem-i muhterem ile suvâr olup otağ-ı hümayûna girüp mukîm

oldular irtesi cümleten erkân-ı devlet şemleler sarınup solaklar ve peykler sorguçların çıkarup börkleri üstüne peştemâller dolayup feryâd ve anin ile Belgrad'a müteveccih olduklarında araba içinde tabut ile sorguçlu mücevveze zâhir oldukta her biri esrîk deveye dönüp cûş u hurûş eylediler. Ve cenâzenin önüne düşüp otağ-ı hümâyûna yaklaştıkta arabanın örtüsünü kaldırıp hazret-i Sultan Süleyman'ın tâbutu nümâyân olduğu gibi amme-i âlem dem-beste olup giryân oldular. Bu mahall de pâdişâh-ı cem-câh libâs-ı mâtem pûşide miskî atlas câme ve siyâh çuka selimî giyüp mübârek başlarına şemle sarınup bu üslûb ile iki cânibe selâm virerek araba karşusuna varup mübârek ellerin kaldırıp du'â eylediler.

Merhûm ve mağfûr Sultan Süleyman Han aleyhi'r-rahmân'ın âsâr-ı celîleleri olan hayrâta sarf eyledikleri emvâl evvelâ câmi'-i latîf binâsına beşbin sim hâlis akçe harc olunup ve hayrât cîsr ve binâlarına dahî üçbin yük akçe sarfıyla ihyâ olunup defâtirde derc olunduğu sikâtta nakl olunur. Ol zemanda her altmış akçe bir altun olmak üzere hisab olunsa yüzotuzbeş kerre yüzbin altuna karîb olduğu erbâb-ı hisaba hafî olmaz. İ'mâl-i mezbûre ile iktifâ etmeyüp Mekke-i mükerreme şereful'lâh-i te'âlâ'da Harem-i Muhterem dîvârına mülâsik medreseler binâ idüp kibâb-ı Harem'e nice kibâb-ı âliye dahî ilhâk etmekle iltisak-ı ehl-i cinâna istihkâkı tahsîl ve ri'âyete Haremeyn-i Muhteremeyn'i tekmi'l eylemişlerdir. Ve ol binâ-yı latîflere Kuds-i şerîf sûrunu binâ eylemeyi terdîf idüp bir hisar-ı metîn ve latîf ta'mîri ile teşrîf eylemişlerdir ki sâfi yunma arşun taştan binâ olunmağa fermân-ı şah sudûr etmekle yedi sene mütevâliyen Mısır hazînesi ona harcolunup sâ'ir memâlikte vâki' olan hisarlara her vechile fâ'ik olup müşâhede edenler seyr ü temâşâsından dil-gîr olmamağla âşık olurlar.

Nakl-i minh Şemsür-Tevârih. Te'lîf Şerîf Musa Keşevî mülâzım-ı mevlânâ Hoca Saadeddin Efendi aleyhi'r-rahmân.

Hemân sadrîâzam koltuğuna girüp Hoca Ataullah Efendi imâmete geçüp cümle vüzerâ saff saff namâz için kıyâm idüp ba'de'l-edâ ve senâ olunduktan sonra tekrâr pâdişâh âmmе-i halka selâm virüp otağ-ı hümâyûna teveccüh buyurduklarında kul tâ'îfesi ref'-i savt ile gulgule idüp: "Bizim âdet-i kadîmimize ri'âyet olunup bahşîş ve terakkîlerimiz söyleşilmedi. Bu ne asıl iştir" deyüp vezirîâzam vüzerânın üzerine çıkardılar. "Niçün böyle eyledünüz? Sonra zahmeti siz çekersiz. Hele görün İstanbul'a girecek gün size biz neler işlerüz" deyüp ateş atup tuttular. Pâdişâh hazretleri bu gûne yaygaraya vücûd vermeyüp aldı yürüdüvirdi. Hemân ol (59b) an merhûmun cenâzesi

İstanbul'a irsâl olundu. Ba'dehu vezîrâzam dîvân tenbîh idüp tehniyet-i cûlûs için dest-bûs ittiler. Ammâ şehir içinde kul tâ'ifesinin güft ü şinîdi ziyâde olup: "Pâdişâh ile gelen ecnebîler içimizde durmasınlar. Yohsa fitne ve âşûba sebep olurlar" deyu kâğıt sundular. Âkibet ol gece ilk akşamdan Lala Hüseyin Paşa'ya hükm-i şerîf ile çavuşlar ta'yîn olunup İstanbul'a yolladılar. Ve ba'dehu kalkılıp Edirne'ye nüzûl buyurdular. **Zikr-i ahvâl.** Şehriyâr-ı cihân Sultan Süleyman Han hazretleri evâhir-i ömürlerinde bi'l-küllîye menhiyyâtta ictinâb idüp libâs-ı harîri terk idüp hattâ İstanbul'da mey-hâneleri ref' idüp ecele dermân için bir katre şarâb bulunmak muhâll idi. Şu'aradan biri bu mahalde ne hoş dimiş. Beyt:

Hunlar şikeste cam tehî yok vücûd-ı mey

Kıldın esîr-i kahve bizi hey zemâna hey

Kahve ve kahvehâneleri hod dokuzyüz altmış târihinde Rum-ı behcet-rûsûmda zuhûr idüp gittikçe iştihâr ve beyne'l-a'vâm i'tibâr bulmuş idi. Ve dahî yeniçeri tâ'ifesinin müte'ehhillerine yol virilüp mücerred bulunanları yol[ü] tarîk sürüp odabaşılık rütbesine nâ'il olmak merhûm kânûn etmiştir. Ba'dehu şah-ı cem-câh a'yân [ve] erkân-ı dîvân ile İstanbul'a hareket buyurup dâhil olacakları gün azîm alaylar olup saray-ı âmireye doğru revâne oluyorlarken merhûm Sultan Bayezid Han Câmî'i hizâsına geldikleri gibi yeniçeri tâ'ifesi ol meydân-ı vâsi'de ikişer kât (60a) kuşatup pâdişâh-ı cihân vüzerâ ve erkân-ı dîvân ortaya alup bir hatve ilerüye komadılar. Ve âlât-ı harb ile vüzerâ üzerine hücum idüp Vezirîâzam Mehmed Paşa ve Vezir-i sâni Pertev Paşa'ya tûfeng kundağı ile darb idüp her birin bir dükkâna kaçırdılar. Âhir pâdişâh-ı âlî-câh bi'z-zât yeniçeri ve sipâh arasına girüp: "Kânûn üzere in'âm-ı cûlûsu hâzır ve müheyyâdır. Ve terakkîler dahî mukarrerdir. Bana i'tikâd idin" deyu bi'l-müşâfehe ikrâr ve istimâletler ile tatyîb kılıp du'â-künân revâne oldular. İrtesi gün atıyyeleri hizâne-i âmireden çıkarılıp cümlesi beynlerinde tevzi' ittiler. İki üç yıla dek istirâhat ittiler.

Gazâ-yı cezîre-i Kıbrıs

Dâstân-ı şah-ı kişver-sitân-ı teshîr-i Kıbrıs. Pâdişâh-ı imâmın dâ'imen hâtr-nişânı olduğuna binâ'en vüzerâ-yı rezm-ârâlarından Kara Mustafa Paşa'yı serdâr idüp Kıbrıs fethine nâm-zed eylediler. Ve berrden bahrden asâkir-i mansûre ta'yîn idüp bilesince gönderdiler. Hicret-i Nebeviyye'nin dokuzyüz yetmişsekiz târihinde ol vezir-i

dir leşker-i zafer-peymâ ile cezîre-i merkûmeye geçüp kal'a-yı mezbûre etrâfına kal'a-kûb toplar kurup ve yeniçeri tûfeng-endâzları meterislere girüp kal'a bedenlerinde olan melâ'in baş çıkarmayup bir vechle tazyîk eylemişlerdir ki her kâfir mûr-ı bî-mikdâr[a] döndüler. Lâkin kal'a divârları metîn olmağın bir vechle gedik açılmayup pâ-yı divâra lâğımlar kazdırılup barut dōşentüp od virildikte kal'a harekete gelüp içinde olan kefere istimâna teşebbûs ittiler. Ba'dehu Magosa kal'ası dahî teshîr olunup cezîre-i mezbûre memâlik-i İslâmiyye'ye munzamm oldu. Her kal'aya (60b) hükkâm ve asker ta'yîn olundu. **Şikeste-i donanma. Bi-Emrillâh.** İş bu sâlde Vezir-i sâni Pertev Paşa serdâr-ı berre-i İslâm olup ikiyüz altı pâre kadirge ile Kapudan Ali Paşa deryâyâ çıkarılıp memâlik-i küffâra gâret için gönderilmiş idi. Umûr-ı harb-i kîtâle ihmâli olmağın Venedik keferesinin Mora kal'ası mukâbelesinde üçyüz pâre kadirgalarına rast gelüp kîtâle mübâşeret eylediklerinde asker-i İslâm'a inhizâm vâki' olup Kapudan Ali Paşa şehîd ve Serdâr Pertev Paşa kaçup nâ-bedîd oldu. Sâ'ir kadirgalar dahî perîşân ekseri deryâyâ batup bî-nâm olunca içlerinden Cezâ'ir Beylerbeyisi Kılıç Ali Paşa otuz kırk pâre sefâ'in ile halâs olup çıkup gelmiştir. Gerçe adûy-ı bî-dînden intikâm kasdı için Veziriâzam Mehmed Paşa ikdâmıyla ve kapudan-ı cedîd Kılıç Ali Paşa'nın dikkatiyle ol kış gece ve gündüz katup evvel-bahâra değin ikiyüz elli pâre kadirge binâ ittirüp a'dâ-yı dîne kuvvet gösterdiler. Lâkin melâ'in sulhe zâhib olup elçileri gelmeğın musâlaha olundu. **Vefât-ı Sultan Selim Han.** Pâdişâh-ı halîm Sultan Selim hazretleri sene ısneyn ve semânın ve tis'a mie'de sûy-ı mi'deden hasta düşüp âhirü'l-emr tâ'ir-rûhu kafes-i tenden tayerân idüp müddet-i saltanatları sekiz yıl beş ay olup, ömr-i şerîfleri elli üç sene olmak mervîdir.

Cûlûs-ı Sultan Murad Han-ı sâlis

Cûlûs-ı hazret-i Sultan Murad Han. Sene 982 Âsitâne-i sa'âdette olan ve vûkelâ-yı devlet Manisa'da olan veled-i reşîdi olan Sultan Murad Han hazretlerine da'vet-nâmeler gönderüp izz ü ikbâlle serîr-i sa'âdete dâhil olup cûlûs buyurdular. (61a) Ve erkân-ı a'yân ve kul tâ'ifesi dest-bûs idüp bi'at temâm olduktan sonra sultan-ı Cennet-makâmın na'sını şehîd kılınan beş nefer şehzâde-i sa'id na'şları ile çıkarılıp namâzları kılınup andan andan¹ Ayasofya Câmî'i yanında türbeye defn eylediler. Paşa-yı mekârim-ifşâ Şemsi Paşa cûlûs-ı hümayûnların târih: *Şimdi buldu muradını devrân* ve bir dahî *Pâdişâh-ı âlem oldu gül gibi Sultan Murad.*

¹ Mükerrer.

Dokuzyüz seksenbeş târihinde Erzurum Beylerbeyisi Hüsrev Paşa'dan arz gelüp: "Şah İsmail mürd olup memâlik-i Acem-Şahlığı, Mehmed Hüdâniye nâm a'mâyâ intikâl idüp eğer takayyüd olunursa mülk-i Acem memâlik-i Osmâniyye'ye munzamm olmak derece-i imkândadır" deyu i'lâm olunmağın hazret-i pâdişâh-ı islâm hemân ta'yîn-i serdâr ve techîz-i asker fermânları sudûr idüp Acem fethine himmet-i aliyyelerin bülend ittiler. Lala Mustafa Paşa'yı serdâr ve mikdâr-ı kifâye asker ihtiyâr idüp evvel-bahâr-ı huceste-asârda Üsküdar'a güzâr ittiler. Üsküdar'dan kalkup menzil be-menzil Erzurum'a vardıklarında cümle eyâletlerin beylerbeyileri serdâr-ı zafer-şi'âr yanına cem' olup ol cânibden dahî hareket idüp sahrâ-yı Çaldıran'a vâsıl ve mevkib-i Kızılbaş-ı evbaşa mütevâsıl olduklarında cünûd-ı hakk ve bâtil birbirlerine mukâbil durup tarafeynden alaylar bağlanup ateş-i harb ü kıtâle iştigâl nice başlar kesilüp (61b) kanlar dökülüp sürh-serler alayı ilerüde olan asker-i islâm piyâde alayını hark idüp top arabalarına değin gelüp zincirlerin kılıçlar ile çalmışlar iken Serdâr Mustafa Paşa otak cânibinden çok çok a'dâ üzerine askerler sevk etmekle be-inâyetu'l-lâh-i te'âlâ asker-i İslâm mansûr ve mülâhide münhezim olup ol denlû melâ'in tu'me-i şimşir oldu ki Kızılbaş başlarından minâreler hüveydâ idüp bâr-ı bengâhları alındı. Ve ol sâl-ı ferhunde-fâlda mânend-i şîrân belde-i Şirvan'a vezâret şartı ile Osman Paşa ibn-i Özdemir Paşa, istediği kadar asker-i zafer-peymâ ile ve Han-ı Tatar birâderi ile irsâl olunup ve serdâr-ı nâm-dâr Kars kal'ası üzerine varup az müddette teshîrden sonra içine mîr-i mîrân koyup andan kal'a-yı Tiflis'e azîmet eylediler. İçinde mahsûr olan melâ'in hücûma tahammül idemeyüb kal'ayı teslim eylediler. Çün bu sâl-i meymenet-mâlda teveccüh-i cânib-i şettâ asker-i zafer-peymâne iktizâ eyledi. Erzurum üzerine gelinüp ol kış bir dağdağa asker ile anda iş olundu. Sene-i âtiye baharında asker-i mansûre cem' oldukları gibi Şirvan'da olan Osman Paşa'ya ümerâ ve erbâb-ı tîmârdan ve yeniçeriden sekiz bin mikdârı dilâver ta'yîn olunup müşârunileyn Osman Paşa kendü ile ta'yîn olunan asker-i zafer-peymâ ile Demirkapı'ya vusûl eyledikte Kızılbaş-ı bed-ma'âşın hanlarından İmâm Kulu Han elli bin Kızılbaş ile (62a) Bâb-ı hadîd'e gelüp Osman Paşa ile mukâteleye azm eyledikte merkûm Osman Paşa ber-mûceb-i *fevhâ el-harbü hid'atün*¹ re'y-i sâhib fikr-i sâkib yanında olan asker kalîl-i kesîr göstermek içün asker-i İslâm'ı bir kûh-ı ser-bülendin etrâfını ihâta ittürüp mütevâsilen devr ittirmekle tâ'ife-i Kızılbaş, cedîden asker-i bî-kıyâs geldi, zan idüp tavâf-ı devrân iden asker-i İslâm gerü ol nümâyân olan asker idüğün bilmek ile ol tâ'ife-i nesnâsın kalblerine havf târî olup geldikleri tarafa girizân olmağıle cünûd-ı ehl-i imân anları ta'kîb

¹ Savaş hîledir. (Hz. Ali).

idüp bir mertebe kurmuşlardır ki bu galebe ile zafer bir ser-askere müyesser olmamıştır. Bu iki sâl içinde Mustafa Paşa Kars ve Tiflis ve Şirvan ve Demirkapu kal'alarının teshîrine ve leşker-i Acem'in inhizâmına sebep olmuşken cânib-i saltanata hidmetleri meşkûr olmayup Âsitâne-i sa'âdete da'vet ve yerine Vezir Sinan Paşa serdâr olunup azîmet etmeğin kapucular kethüdâsı Mustafa Paşa'yı ve lâle-zâr ile Tâc-zâde'yi kayd u bend ile der-i devlete getürmeğe revân olunduk. Dokuzyüz seksenyedide bu ahvâl vâki' oldu. Bu ahvâle sebep oldur ki Sinan Paşa'yı lâf u güzâf : "Eğer diyâr-ı Acem'e ben serdâr olaydım Şah-ı Acem'i ele getürüp halka be-gûş iderdim" deyüp da'vâ iderdi, da'vasına aldanup irsâl ittiler.

Sokullu Mehmed Paşa'nın dîvânda şehîd olduğu

Şehîd-i küştan Mehmed Paşa Veziriazâm olan Mehmed Paşa Sarayında ikinci dîvânını iderken dîvâna nakş (62b) bir şahs-ı felâket-keş ki gâh ü bî-gâh ol vezîr-i âgâh karşusuna gelüp in'âmını alur imiş. Ol günde yine mukâbele-i paşaya geldikte paşa-yı sa'âdet, medârına in'âm almağa geldi. Kıyâs idüp elini cebine sokup akçe çıkarup virmek üzere iken ol şahs-ı bî-lâğ paşanın memesi altına bıçağıyla urup mecrûh idüp çavuşlar dîvâne'yi bend idüp habs ittiler. Paşa dahî vakt-i işâya varmadan âhirete intikâl ider. Eğerci ol şahsı dört pâre idüp şehrin dört kapusuna ta'lik ittiler. Ba'de harâbü'l-Basra paşa-yı merkûmdan sonra Vezir-i sâni Ahmed Paşa'ya irsâl buyuruldu. Ve Sofya'dan Cerrâh Mehmed Paşa gelmiş idi. Boyalu Mehmed Paşa vezâretten azl olup Cerrâh Paşa'yı vezîr ittiler. Ve sûr-ı hümâyûn mukaddemâtına şürû' olundu. Nişâncılıktan ma'zûl Hamza Beyi Sûr-ı Hümâyûn Emîni eylediler. İki üçyüz nefer kimesne mu'temed yazılıp İstanbul'da dört yerde nahiller yapılp ba'de'l-itmâm dördünü dahî Eski Saray'a alup gittiler. Nisvân düğünü temâm olup şehzâde-i âzâde At Meydanı Sarayı'na geleceği güne dek Eski saray önünde durup ol gün oldukta şehzâde-i civân-baht alınup vüzerâ ve erkân önüne düşüp alay ile At Meydanı'na vâsıl olduklarında zıkr olunan nahl bulundu. Yeni Câmi' yapılan Ahmed Paşa Sarayı dîvârı altındaki çeşmeler berâberinde dizilüp şehzâdeye (63a) selâma durup cümleyi selâmlayup İbrahim Paşa Sarayı içine girüp kendi vâlid-i mâcidi pâdişâh çeşmeler üzerinde olan şeh-nişinden seyr idüp andan sonra vüzerâ-yı izâm Mehter-hâne'ye gelüp makâmlarında cülûs ve ârâm eylediler. Sâ'ir ekâbir dahî sokaklar üzerinde hâzır eyledikleri kasr ve suffalarda oturup meydâna nâzır olup meydanda olan oyunculara nâzır oldular. Erkân-ı devlet her gün duhâ vaktinden ve asırda simâtlar ile ni'âm-ı vâfire çekilüp fukarâ ve eşhâs çün dahî Ahmed Paşa Sarayı dîvârında

dikili taşlara gelince yağma çanakları ni'metle doldurulup cümle tertîb olunduktan sonra yağma ittirdiler. Her rûz-ı pîrûzda evvel-nehârdan gurûb-ı şemse değin bölük bölük ehl-i sanâyi' kâr-hâneleri ile san'atların gösterirlerdi. Kırk güne değin gecelerde ise fişek seyri olup gâh hisar ve gâh damlar ve sûretler yakup üç âsûmân samân-ı şihâb-ı bî-pâyân ile müzeyyen olup kırkinci gecede emr-i hitân temâm olup evâhirinde yeniçeri ile sipâh mâbeynlerinde gavga ve hengâme vâki' olmağın sûrdan ferâgat olunup saraya göçtüler. Tedbîr-i memleket iştigâl gösterdiler. Ferhad Paşa sûr-ı hümayûnda vâki' olan yeniçeri ile sipâh gavgası bahânesiyle yeniçeri ağalığından ma'zûl olmuş idi. Rumili Beylerbeyiliği virildi. Sipeh-sâlâr-ı Ferhad Paşa. Çün şitâ ve şiddet-i sermâ intihâ bulmak karîb oldu. Şah-ı Acem ile musâlaha (63b) müyesser olmadı evvel-bahârda bir serdâr-ı nâm-dâr irsâli lâzım gelmeğın Ferhad Paşa Serdâr ta'yîn olunup ve nev-rûzda bir hafta geçtikte Serdâr-ı İslâm olan Ferhad Paşa kendü ile me'mûr olanlardan mâ'adâ erkân-ı devlet ve a'yân hazret ile ve müzeyyen alaylar ile Üskûdar'a ubûr eyledi. Erzurum semtine doğru revâne oldu. Asker-i İslâm yanında cem' olun andan büldân-ı Acem'den olan revane olmuştur. Ve etrâfını asker-i bî-pâyân ile kuşatup derûn-ı kal'a mülâhideden hâfî olmağın zabt olunup istihkâm tam virildikten sonra beylerbeyi ve asker konulup andan Tomanış kal'asına varılup ol dahî teshîr olundu. Andan zemân-ı şitâ irişmekle Erzurum meştâ kılınup sene-i sâniye bahârında yine cümlesi ordû-yı hümayûna cem' olup dokuz yüz doksanıkide Gürcistan'dan Lurî ve Kürî'yi alup memâlik-i mahrûseye merbût oldu. Ve Demirkapu'da ve vilâyet-i Şirvan ve Kars ve Tiflis ve kal'a-yı Revân kabza-i Osmâniyye'ye girmiş olan büldâna hidmete kâdir ve mîr-i mîrân ve nöbetçi nâmına asker gönderilüp her cânibin istihkâmına sa'y-ı firâvân olundu.

Züyûf akçe bahânesiyle katl olanlar

Zikr-i mîr-i mîrân-ı Rumili ve Defterdâr Mahmud Efendi ve sâ'ir a'yân. Rumili ümerâsı olan Mehmed Paşa sikke tashîhine dahî mübâşir olmağın mahsûd-ı enâm düşüp dokuzyüz doksanyedi senesinde züyûf akçe bahânesiyle sipâh ulûfelerin kabûl etmeyüp divâna cem'iiyet ile gelüp mîr-i mîrânın başını istediklerinde def'i mümkün (64a) olmayup mîr-i mîrân-ı merkûm ve Baş Defterdâr Mahmud Efendi'nin başları kesilüp virilmiştir. Târîh: *Kesdi beylerbeyinin başını cellâd-ı felek*

Zikr-i Feth-i Gence Ahvâl-i Sulh. Sâl-i âtiyede asker-i zafer-peyker gelüp cem' olduğu mevsimde serdâr-ı nâm-dâr asker-i nusret-âsâr ile Gence ve Berda'a teshîrine ve ol eknâfta olan Kızılbaşlar tedbîrine revâne oldular.

Vilâyet-i Gence'de harîrden hâsıl olan hazîne

Belde-i Gence'yi dahî bi-etbâ'ihâ taht-ı tasarrufa getürdükten sonra Hadım Ahmed Paşa'ya eyâleti virilüp ve ol diyârda hâsıl olan harîr hazînesini zabt içün defterdâr dahî nasb olunup zikr olan harîr mahsûlünden anda olan kulun mevâcibleri virildikten sonra her sâl sidre-misale yüzelli yük akçelik harîr irsâline gelürdü. Gence Gence¹ fethinden avdet cânib-i meştâye ric'attan sonra şah-ı Acem, birâder-zâdesi Haydar Mirzâ'yı rehin virüp musâlahaya tâlib olup pâdişâh-ı âlem-penâh dahî hâl-i pâ-melâllerine merhamet idüp tâ'ife-i reâyânın ermn-i istirâhatma teveccüh-i himmet eyleyüp mûmâileyh Ferhad Paşa'ya sulhü kabûl idüp rehin virdikleri Haydar Mirzâ'yı alup bin târihinde der-i devlete getürmüştür. Küllî ziyâfetleri ve envâ'-ı ri'âyetler olunup Mirzâ-yı merkûmun kudûmuna târih: *Geldi Haydar Mirzâ Rum'a ümîd-i sulh ile*

Karşu çıktı âna halkın bende ve âzâdesi

Mukaddeminin dâ'i didi târihini geldi,

izz ü nâzıyla Rum'a Acem şehzâdesi

(64b) nesr: Ve Mirzâ-yı merkûma fusûl-ı erba'a levâzımı ta'yîn olundu. Bile gelen Kızılbaş'lardan cânib-i şarka gideceklerden icâzet virilüp hemân Mirzâ hidmetine lâzım kalmıştır. Sonra derd-mend-i tâ'ûndan vefât eyledi. Ebû Eyyûb civârında bir münâsib makâmda defn olunup üzerine kubbe-i refî'a binâ olunmuşken bir gece ba'zı eşkıyâ-i Revâfız kabrini açup üstühânların alup memleketlerine getürmüştür. Ol kubbe hâlâ boş kalmıştır.

Cûlus-ı Sultan Mehmed Han-ı sâlis

Cûlus-ı Sultan Mehmed Han. Hicret-i Nebeviyye'nin sülûs ve elf ol senenin mâh-ı Cemaziyelevvelinin altıncı gecesinde pâdişâh-ı bâ-adl-i dâd Sultan Murad hazretleri bu dâr-ı fenâdan menzil-i bekâya irtihâl idüp dârü'l-mülk-i Manisa'da olan ferzend-i ercümendleri Sultan Mehmed Han vakt-i Cuma gününde kemâl-i cumhûr ile

¹ Mükerrer.

saray-ı sürûrlarına irişüp serfir-i hilâfete cûlûs ile cümle vüzerâ ve a'yân Cum'a namâzından sonra bî'at idüp dest-bûs eylediler. Ve pâdişâh-ı mesfûrun namâzın kılup ba'dehu Ayasofya kurbünde ta'yîn ittikleri mezârda defn oundu. İntikâllerine târîh *Şah-ı cihân oldu bin üçünde fevt*. Ömr-i şerifleri elli sene ve müddet-i saltanatları yirmi sene ve sekiz ay zükûr ve inâs kırk altı nefer evlâdı kalmıştır.

Ondokuz nefer şehzâdenin şehid oldukları

Ve ol âvâz-ı kırâmet-nişânda Saray-ı hümâyûn içinde olan on dokuz nefer şehzâde bilâ-istihkâk şühedâ zümresine ilhâk olundu. Vâlidleri yanına defn olundular. (65a) Ol esnâda Sinan Paşa vezâretten ma'zûl mühr-i cedîd kâimmakâm bulunan Ferhad Paşa'ya virildi. **Zikr-i kal'a-yı Eflak.** Çün Ferhad Paşa mesned-nişîn-i vezâret olup eşkıyâ ve Eflak def'ine me'mûr olup mühimmât-ı sefer ahvâline iştigâl idüp ve yeniçeri ve altı bölük halkına dahî: "Bi'l-ittifâk otağ-ı gerdûn-nitâkla çıkasız" deyu kemâl-i tehdîd eyledi. Ve Rusçuk kasabasında Yergöğü kal'asına ubûr için cısr binâsı çün tenbîh buyuruldu. Ve serdâr-ı nâm-dâr dahî yeniçeri seyisâneleri birkaç gün çayırlandığı gibi Rusçuk'a doğru azîmeti mukarrer idüp meğer bir gün mukaddem Gence muhâfazasında durup şartları üzere üç yıl kapanmış olan binden ziyâde kuloğulları dîvân kapusu önünde Ferhad Paşa'ya selâmlayup sâ'ir bölük halkı ile: "Yarın bizim dahî ulûfemiz çıksun" deyu feryâd eylediler. Serdâr-ı mûmâileyh dahî bunlara hitâb-ı itâb idüp: "Pâdişâh-ı âlem-penâh sizin ulûfenizi Gence ve Tebriz hazînesinden buyurmuşken yine niçün fitne-engîz olursuz. Ulû'l-emre itâ'at eylemeyenler kendüleri kâfir avretleri bâyin olur" deyüp yol üzerinde bunları ziyâde tard ve redd eylemiş bunlar dahî feryâd ü zâr ile bölük halkı arasına girüp üç sene Gence'de kapanup: "Şartımız yerine gelmişken ulûfemiz istedikte bizi serdâra küffâr eyledi. Bize böyle cefâ iden serdârdan siz ne umarsız" deyu efgân eylediklerinde (65b) aralarında Sinan Paşa'ya müte'allik sipâh eşkıyâsı dahî olmağla ulûfe tevzi'i gününde ulûfelerin umûmen sipâh kabûl etmeyüp: "Ferhad Paşa'nın başı kesilmeyince biz ulûfe almazız" deyu cevâb virüp kethüdâ kâtiblerin taşladılar. Bundan sonra ol tâ'ife-i nush-bend için bölük ağaları vardı. Anları dahî taşa tuttular. Kapu kethüdâsı dahî vardıklarında anları dahî ziyâde taşladılar. Ve'l-hâsıl gulûvv ve hücûmları gittikce ziyâde olup: "Cümlemiz ulûfeden bir akçe almazuz, dîvân kapusundan bir ferd sağ çıkarmazuz" deyüp musırr oldular, gördüler. Hâl-ı diğerkün olup tafsîl-i hâli huzûr-ı hümâyûna arz idüp kâdskerleri dahî nasîhate gönderdiler. Vardıklarında anları dahî istemeyüp ayak bastılar. Âhirü'l-emr Ferhad Paşa arz eyledi ki: "Benden sâdır olan kelâm, itâ'at-ı ulû'l-

emre etmeyenlerin dînlerine zarar gelür, deyu nasihat ittim. Bu kelâmı ne hatâ vardır? Bu kulları dünyâdan gitmekle pâdişâhıma vezir eksik olmaz ve ammâ murâdlarına müsâ'adenin Devlet-i Aliyye'ye zarârı zâhirdir. Bugün beni istemeyüp katl ittirirler ise ortalık neye varacağı bâhirdir. Tedbîr-i münâsib budur ki yeniçeri ağası kullarına arza girdikte, odalarında ziyâdece yeniçeri getürüp âlât-ı harb ile bir köşede durup ve bostancıbaşı ile haber alınıp bostancılar ile Demirkapu'dan çıkup iki cânibden eşkıyâyı (66a) urmak ile ittifâkların dağıtasız ve sâ'ir eşkıyânın kalblerine dâğ idesiz" deyu tenbîh-i âlî buyurula ki min ba'd dahî bu mesleğe sâlik olmayalar. Pâdişâh-ı âlem-penâh dahî yeniçeri ağasını Arzodası'nda bu tarîkiyle def'lerine tevcih buyurdular. Ağa dahî odalara varup ba'zı harbe müte'allik âlât ile yeniçeri yanına alup Ayasofya kurbünde Cephâne kemeri altında durdular. Bostancıbaşı dahî Demirkapu'dan çıkup hayli bostancı ile ol esnâda vüzerâ dahî arza girmişler idi. Pâdişâh hazretleri buyurdular ki: "Vüzerâ dahî benim ağzımdan bericek varup nasihat ideler. Eğer kabûl itmezler ise yeniçeri ve bostancı anlar ile harb ideler" deyu fermân buyurdu. Ferhad Paşa Dîvân-hâne'ye gelüp tevakkuf buyurdu. Sâ'ir vüzerâ varup tebliğ-i fermân-ı cihân iderken vüzerâyı taşa tutup hem-andem ağa ile yeniçeri ve bir taraftan bostancılar, sipâh üzerine hücum idüp bir vechle eşkıyâyı dağıttılar. Güyâ evvelden dahî vücûdları mün'adım idi. Lâkin Dâmâd Kapudan Halil Paşa'nın başını ve Lala Ahmed Paşa'nın başını taş darbı ile mecrûh eylemişler imiş. İkisi dahî ol hâletle yeniçeri ağasıyla ma'an Dîvân-hâne'ye geldiklerinde tafsîl-i hâl, sidre-misale telhîs olunup dîvân dağılup Ferhad Paşa kendü sarayına dâhil oldukta ol ta'ifeyi tahrîk ve idlâle şerîk olanlar Sinan Paşa ile Cigala-zâde olduğun pâye-i serîr-i gerdûn-kıyâma i'lâm eyledikte Sinan Paşa'nın (66b) gözüne mîl çekilüp Cigala-zâde Karahisar-ı Şarkî'ye sürülmekle ırz-ı saltanat tekmîl olunmak fermân olundu. Ve sâ'ir eşkıyânın dahî hakkından gelindi. Fitne ve fesât bi'l-küllîye merfû' oldu. Ve sefer-i Eflak'a hurûc yerâğı görüldü. Ve cümle e'âli ve erkân ile Halkalı Pınar'a nüzûl eyledi. İbrahim Paşa kâimmakâm olup lâkin serdâr-ı âlî-şânı bâtinen sevmezdi. Ekser levâzımda iğmâz iderdi. Ferhad Paşa Pâdişâh-ı enâma şikâyet-nâme gönderüp: "Ordû-yı hümâyûnda asker-i kalîl anların dahî ekseri alîldir. Asker Eflak-ı Bükreş yanında hâzırdır. Serhadd-i Mora hâlâ Rustalcuk'tur(?). Âna karîb geldik. Dahî askerden aşr-i âşiri irişti" deyu arz eyledikte kâimmakâm İbrahim Paşa cenâb-ı saltanata: "Leşker-i adüvv-şikâr bu serdâr asrında sefere gitmezler. Cümlesin kırsan dahî inkıyâd etmezler. Kalbleri kemâl mertebe nefret etmiştir" deyu cevâb virüp ve bu kelâm-ı hîle-encâma Şeyhülislâm olan Bostan-zâde ve Rumili Kâdiaskeri Bâkî Efendi'yi bu husûsta şâhid tutup âhir Ferhad Paşa Rusçuk'ta köprü binâsında iken ma'zûl ve Sinan Paşa'yı Malkara'dan gelüp ol gün şeref-i dest-bûs-ı

pâdişâhî ile mufahhar olup derûnunda olan adâveti işâ'at idüp Ferhad Paşa için aleyhine nice kelimât idüp âhir Kapucular Kethüdâsı Ahmed Ağa'yı mühimmât Satırcı zabt eylemeğe emr virildi. Ferhad Paşa bu ahvâlden habîr olcâk hemân cümle cebehâneyi Satırcı'ya teslim hemân kendü etbâ'ıyla Âsitâne tarafına teveccüh eylediler. Kapucular (67a) kethudâsı Rusçuk'a geldükte Ferhad Paşa'yı, iki gün mukaddem gitmiş bulcâk Satırcı Paşa ile ikisi tafsîl-i hâlî ile sidre-misale i'lâm eylediler. Sinan Paşa dahî yola revâne oldu. Ferhad Paşa dahî İstanbul kurbünde çiftliğine düşüp anda muhtefi olduğu haber alınup ol aradan kendüyü kaldırup Yedikule'de habs ba'dehu şühedâ zümresine dâhil olmuştur. Rahmeten vâsi'aten. Sinan Paşa'nın asker-i kişver-güşâ ile vilâyet-i Eflak'a dâhil lâkin Sinan Paşa'nın dahî hareketi şerm düşüp kral-ı bed-fi'âl askeriyle gelüp kal'aları hedm ve ihrâk etmekle komayup serdâr-ı merkûmu gâh batağa düşürüp ve gâh hezâr zûr ile Rusçuk'a düşüp ammâ kefare-i dâll cümle topları ve cebehâneyi cümleten alup bir mertebe hasâret eylemiştir ki bir asırda olmamıştır. Sinan Paşa'nın inhizâmı ve sû-i tedbîri pâdişâh-ı enâma arz olundukta vezâretten ma'zûl ve yine Malkara'ya matrûd kılınup mühür-i hümâyûn Lala Mehmed Paşa'ya virildi. Lala Paşa şirpençe marazına mübtelâ bulunmağla üç günden mütecâviz sıhhatte olmayup bir dîvân idüp irtesi merhûm olmuştur. Yine mühür Malkara'da olan Sinan Paşa'ya irsâl olundu. Sinan Paşa bir gün pâdişâh-ı kişver-güşâyâ tek ve tenhâ girüp arz ider ki: "İlm-i hümâyûnunuza hafi olmasun ki min ba'd kişver-i a'dâya serdâr irsâli hatâdır. Zîrâ ikiden hâlî değildir ki irsâl olunan serdâr, yâ vezirâzam ola yâ aşağı vüzerâdan ola. Eğer vezirâzam olursa kalan kâim-makâmı (67b) irsâl-i asker mühimm etmeyüp maslahat görölmediğin murâd ider ki azl ittürüp yerine kendüsü vezîr olmak diler. Eğer serdâr aşağılardan olursa vezirâzam bulunan imdâd idüp yüz aklı zuhûra getürdüğünü istemez. Şâyed ki hidmeti meşkûr olup vezirâzam ola deyu havf ider. Bunun ucundan nice yıldır ki seferlerde fütûhât vukû'a gelmeyüp yok yere bunca hazîne ve mühimmât hebâyâ gider. Böyle olmaktan ise merhûm ceddiniz Sultan Süleyman Han tarzı üzere biricik, bâri siz de bi'z-zât azîmet buyurup bir senede nice yıllık fütûhât zuhûruna sebep olur ve kefare ve fecere hirâsân olur. Bu bâbda Hocâ Sa'âdeddin dahî bu tedbirde karîn olup bi'z-zarûre pâdişâhı sefere meyl ittürüp Eğri seferine azîmet-i pâdişâhî olmağın temâm-ı mühimmât-ı seferi görüp tekmi'l üzere iken Sinan Paşa'ya dahî ömr vefâ etmeyüp kantara-yı cihândan âlem-i bekâyâ irtihâl ittiler. Sonra İbrahim Paşa ile teveccüh olundu. Azîmet Gerden-i Sultan be-Eğri. Hem-an-dem iştirâ-yı zahîreye yüzelli bin Filori çıkarup Vezîr Cerrah Mehmed Paşa'yı iştirâyâ ta'yîn idüp Belgrad'a gönderdi. Ba'dehu bir mübârek sâ'atte teveccüh olunup konak be-konak Eğri altına varıldı. Ve kral-ı dâllin Eğri'ye karîb gelmesi haber

almup şâyi' olundu. Vezir-i pür-tedbir, pâdişâha arz idüp vüzerâdan Cafer Paşa'yı, bir mikdâr asker ile tabur üzerine göndermeği mukarrer eylediler. Ve iç bölükten koşup isti'câl ile bir menzîl ilerü gönderdiler. Ammâ âkıbet (68a) –i umûr mülâhazasıyla tabura câsûs gönderüp keferenin hâllerin tecessüs idüp cümle krallar ittifâk idüp ta'dâda gelmez erbâb-ı şikâkla mukâbele-i cünûd-ı İslâm'la mukâteleye azm etmişler. Cafer Paşa bu ahvâli yazup pâdişâh-ı bi-hemtâya bildirdikten sonra Rumili emirü'l-ümerâsı ve otuz pâre top-ı der buzen ile vezîr-i mezbûra irsâl eylediler. Cafer Paşa derd-mend gördü ki mukadderât-ı ilâhiyye zuhûruna çâre yok. Koşulan asker-i zafer-peyker ile tabur üzerine vardılar. Ve alayların bağlayup topların dizüp durdular. Ammâ kefereler ordusuna ve alayma baktılar gördüler. Bir asker-i bî-kerân-ı deryâ-nişândır ki çalkanup ve taliaları ile bir mikdâr elleşelim sandılar. Birkaç bin pulâda gark melâ'in, ehl-i İslâm alayını hark idüp tâ Cafer Paşa'nın kendü üzerine gelüp yanında olan iç oğlanların bile kırup Cafer Paşa'yı almak sadedinde iken ağalarından biri licâmına yapışup güçle halâs idüp orduya devşirdüler. Ale's-sabâh Hoca Efendi vüzerâ ile huzûr-ı pâdişâha girüp: "Bu kal'a altı bir pest mahaldir. Vüs'at üzere hareket olmaz. Tabur olan sahrâ bir vâsi' kazâ imiş. Münâsib budur ki biz dahî ol cânibe varavuz. Hemân kal'a-yı Eğri'yi muhâfızlar ile doldurup yarım ale's-seher inşâ'allâh-ü te'âlâ tabur üzere mürûr idelüm" deyu sevk eylediklerinde pâdişâh-ı vâlânın rızâ-yı şerifleri sudûr (68b) idüp bundan sonra irtesi cânib-i ıstabura teveccüh olundu. Ol gün bu kazâyâ konuldu. Ol kazâda vâki' bir püşte üzerine İbrahim Paşa çıkup cânib-i adüya nazar ittikte muhârebeye hâzır oldukların nümâyân görüp yine otağa gelüp ol mahalde hatt-ı hümayûn gelüp vârid olup mefhûmu: "Sizi ser-asger idüp ve ben bu menzilden İstanbul'a gitsem olmaz mı?" deyu tahrîr olunmuş. Yine tekrâr şah-ı cihândan âdem gelüp paşayı da'vet buyurdular. Zemân-ı işâda Otağ-ı Pâdişâha varup Kapu Ağası Gazanfer Ağa derûn-ı otaktan çıkup paşa ile mülâkî oldukta bir mikdâr ayak üzere söyleşüp andan huzûr-ı hümayûna gittiler. Ba'de'l-müşâvere irtesi gün: "Tevekkel ale'l-lâh" deyüp düşmen üzerine varup pâdişâh-ı cem-câh-ı kutb-vâr-ı âlem-penâhi önünde karâr eyledi. Sipâh oğlanı ve sağ ve sol durup cenâheyn olup çarha serdârlığını Cigala-zâde idüp ammâ melâ'in-i hâsirinin uzak sürer topları olup asker-i İslâm kendülere takrîb etmeyüp ol gün kefereden hayli piyâde kılıçtan geçti. İrtesi asker-i İslâm batağı geçüp tabur-ı makhûra karşı olan sahrâ-yı bî-intihâda alayların tertîb idüp durdular. Ammâ kefereler ve fecere aslâ vakt-i asra değin alay çıkarmayup fikr ve mülâhazaları gâyet kem imiş. Vakt-i asr oldukta müretteb ve mükemmel alayların ve tûfeng-endâzların ve piyâdelerin ko[]cılarla çıkarup asker-i İslâm üzerine ilkâ eylediler. Ol ateş-feşân (69a) önüne gürûh-ı ehl-i imân duramayup perişân oldular. Bundan sonra

melâ'in kapukulu üzerine hücum ettiler. Sağda olanlar dahî dağılıp batağın beri tarafına geçtiler. Anlar dahî batağı geçüp ordû-yı hümayûn taraflarına yürüyüp otak-ı gerdûn- revâk pâdişâhî semtine revâne oldular. Asker-i İslâm'ın çoğu me'yûs olup kefere ise ordû-yı hümayûn çadırların kaplayup emvâl-i ganâ'ime koyuldular. Bi-inâyeti'r-Rahmân saff tertîbleri bozulup her çadıra bir iki kâfir girüp kendülerine hasr etmekle asker-i İslâm'ın eğer at oğlanı, eğer aşçı ve deveci ve katırcı kim var ise buldukları kâfirleri kırmağa başlayup melâ'ine za'af gelüp piyâdelerinin yüzleri dönüp firâr ediyorlarken asker-i İslâm'dan işitenler gelüp ehl-i kefere ve dalâle bir mertebe kılıç çalmışlardır ki taburlarına varınca kırdılar. Küstelerden püşteler peydâ oldu. Atluları dahî zulmet-i leyde gözleri gördüğü yola doğru çekilüp kaçtılar. İki sâ'at içinde zindelerinden eser kalmadı. Her müslim çadırında bir iki üç maktûl kâfir bulunmuştur. Sun'-ı hakk ve kudret-i kakhâr-ı mutlak idüğüne şübhe olunmaya. Ve illâ iki sâ'at mukaddem, ehl-i İslâm ordusunu zabt idüp hattâ otak-ı pâdişâhîde vâki' hazîne sandıkları üzerine çıkup dansa oynamışlardır. Asker-i İslâm'ın atluları ekseri firâr idüp hemân çadırlarda firâra iktidârı olmayan aşçı ve deveci ve katırcı tâ'ifesinden (69b) asker cem' olup şem'a-yı İslâm müceddeden ziyâ-güster olup kefereye inhizâm gelmek inâyet-i ilâhî ve mu'cize-i Resûl-penâhî idüğüne kelâm yoktur.

Cigala-zâde'nin lâf-zenlik ile mûhre nâ'il olduğu

Çün kefere bu vechile münhezim oldular, Cigala-zâde lâf u güzâf ile pâdişâh-ı ferhunde-evsâf huzûruna gelüp: "Bu yüz aklığma ben sebep oldum" deyu iddi'â etmekle kendüye vezâret-i uzmayı ikrâr ittirdi. Ma'hazâ ibtidâ çarhadan firâr ve semt-i Tatar'a güzâr andan sudûr eylemişti. Âhir mûhr-i vezâreti İbrahim Paşa'dan aldirup, Cigala-zâde vezîr olmuştur. Hadd-ı zâtında eğer kal'a fethi eğer tabur fethi İbrahim Paşa zemânında vücûda gelmiş iken, Cigala-zâde'nin lâf u güzâfıyla vezârete nâ'il olması zulm-i mahz idüğüne şübhe yoktur. Ve heman ol menzilde askerin mevcûd ve nâ-mevcûdunu yoklamağa mübâşeret idüp otuz bine karîb kimesne nâ-mevcûd bulundu. "Muhârebe-i küffârda firâr eylemişlerdir" deyu birliklerin aldirup ve malların müsâdere itirüp ve memâlik-i bilâda emirler gönderüp firârî nâmında olanları kırmağa ve malların almağa başladılar. Ve bundan sonra firârî nâmında olanlar baş havfına düşmekle vatanlarına varamayup *celâlî* oldular. Âhir-kâr pâdişâh hazretleri Cigala-zâde ile kat'en imtizâc idemeyüp sefer avdetinde kırk beşinci günde Cigala-zâde'den mûhr alınup girü İbrahim Paşa'ya virilmiştir. Ve Cigala-zâde ol menzilden Akşehir'e gitmek fermân olunmuştur. Ve

Hoca Efendi dahî gerek ulemâ silsilesine gerek, bir (70a) umûrdan müdâhaleye nehy olunup bi'l-küllîye ıskât emr olunmuştur. Ve Davud Paşa Bahçesi menziline nüzûl vâki' oldukta nişancı olan Lam İbrahim Efendi, Eğri ve tabur feth-nâmesinde Cigala-zâde'yi ifrâtla tavsîf ve fûtûhât anın yüzünden olduğuna ta'rîf ettiğü çün azl olunup yerine Re's Musa Çelebi nişancı ve anın yerine Okçu-zâde, re'isü'l-küttâb olmuştur.

Zuhûr-ı Celâlî-i Karayazıcı

Zuhûr-ı Celâlî-i Karayazıcı. Karayazıcı demekle ma'rûf ve bagî vü isyânla mevsûf bir şahs, eyâlet-i Sivas'da hurûc ve zirve-i tuğyâna urûc idüp yanına bî-kıyâs eşrâr nâs cem' olup nevâhî ve kurâya salgın salup her tarafı gâret ve ebnâ-yı sebîli hasâret idüp gittikçe fesâdı izdiyâd ve zemân-ı bagî ve tuğyâmı imtidâdda olup fitne ve fesâdın def'ine ve ol bed-nihâdın zıkr olan bilâddan def'ine vâli-i vilâyet ve ashâb-ı eyâlet olanlar kâdir olmamakla ve feryâdcılar dîvân-ı pâdişâha dolmağla vüzerâ-yı âsaf-ârâdan Sinan Paşa-oğlu Vezîr Mehmed Paşa ol cânibe serdâr olup yanına asâkir-i nusret-karîn koşulup mezbûr Karayazıcı üzerine irsâl olunmuştur.

Zuhûr-ı Celâlî-i Delü Hasan

Serdâr-ı mûmâileyh, müşârunileyhe varup duhûl buldukta bâgî-yi merkûm ile mukâtele ittikte bi-fazlî'l-lâh-i te'âlâ gâlib, Karayazıcı münhezim olup kaçup Canik Dağları'na tahassun ittikte ol dağlarda eceliyle mürd olup, eşkıyası Delü Hasan yanına (70b) cem' olup, Delü Hasan, Tokad kışlasında Hasan Paşa'ya mukâbil olup, Hasan Paşa'yı bozup ve ağırlığın alup evvelâ nice zî-kıymet emvâl ve esvâbını gâret ve hasâret eyledi. Hasan Paşa gayret ve ârından Tokad kal'asma kapanup dîvâr üzerinde kasr-ı âliden aşağı bakarken Delü Hasan eşkıyası, paşayı tûfeng ile urup şehîd eylediler. Bu haber bindokuz târihinde vukû' bulup, sonra Delü Hasan'ın tuğyâmı bir dereceye vardı ki her ne cânibe azîmet etse mukâbil olur yoğidi. Tavâşîden Vezîr Hüsrev Paşa'yı serdâr idüp Anadolu ıslâhına irsâl eylediler. Vezîr-i mûmâileyh dahî hüsn-i tedbîre kâdir olmamağla adem-i rüşdî zâhîr olcuk feryâd-ı ekâbir ve asâgir ile dîvân dolıcak tahrîk-i zorba-i sipâh ile yeniçeri tâ'ifesi dahî ittifâk idüp pâdişâh-ı âlem-penâhı âgâh etmek için serîr-i gerdûn ile taşra çıkarup âmme-i ulemâ dahî da'vet olunmuşlar idi. Sipâh zorbalarından Hüseyin Halife ve ânın emsâli eşirrâ huzûr-ı pâdişâha varup: "Öte yakada celâlîler, mülâlî ve memâlik-i İslâmiyye'ye ihtilâli bu hâle gelmişken vükelâ-yı saltanat

olanlar bildirmeyüp cümlesi alef-u şemşîr olmağa müstehakk olmuşlardır” didiler. Tekrâr celâliye müte‘allik olan telhîsi bile getürmüşler idi. Açılıp okundukta mâ-vaka’ ma’rûz olup üzerine hatt-ı şerîfle “Lâzım olan tedârûk (71a) görüle” deyu fermân-ı hümayûn dahî mastûr bulunmağın bundan sonra cem‘iyyet perişân olup, Şah Cihân haremine revân oldular. Bin oniki senesinde mezbûr Kasım Paşa kâimmakâm iken merkûm Yemişçi Hasan Paşa’nın haberiyle Erzurum’a emîrû’l-ümerâ nasb idüp gönderdüğü Sa‘atçı Hasan Paşa’dan ve Revân eyâletine Mutasarrıf Şerif Paşa’dan, arzlar gelüp Şah-ı Acem olan Abbas-ı fesâd-istinâs sulhü bozup güzide-i Azerbaycan olan kal’a-yı Revân’ı muhâsara idüp: “Eğer imdâd irişilmezse alınmak mukarrerdir” deyu i‘lâm eylemekleriyle Kasım Paşa müftî-i asr olan Mustafa Efendi’yi da‘vet ve cümle vüzerâ sarayda cem‘iyyet, bu fitnenin def’i için meşveret eylediler. Re‘y-i sâ‘ibeleri müncer olduğu tedârûkû pâdişâh-ı enâma telhîs eylediler. Sa‘atçı Paşa arz ve i‘lâm eylediği, minvâl-i meşrûh üzere imdâd irişilmesi lâzım ve mühimm olan hükkâma isti‘câl emîrleri tahrîr ittürölüp bir berîd-i tayr-misal ırsâl eylediler. Lâkin bu esnâda Sultan Ahmed Han cülûs ve Sultan Mehmed Han, âhirete intikâl idüp, Yavuz Ali Paşa der-i devlete vusûl-i me’nûsu vukû‘a gelüp bir-zarûre terâhî ve te’hîre bâ‘is olmağın imdâda taksîrât olunup mukayyed olunmamağla kal’a-yı Revân’ın halâsına imkân olmayup Kızılbaş olmağla Şerif Paşa dahî esîr olup vefât eyledi.

Sultan Mehmed Han’ın fücâ’eten vefât eylediği

Sa‘âdetlû Sultan Mehmed Han hazretlerinin vücûd-ı şerîflerinde avâriz-ı cismâniyyeden bir hâlet yoğiken bin oniki mâh-ı Recebinin onsekizinci ehad gecesi fücâ’eten rûh-ı şerîfleri bu âlem-i fânîden, (71b) âlem-i bekâ’ya rihlet buyurdular. Cülûs-ı hümayûnları bin üçte müddet-i saltanatları dokuz yıl iki ay bu takdîrce ömr-i şerîfleri otuz sekiz sene olmak icâb ider.

Cülûs-ı Sultan Ahmed Han

Cülûs-ı Sultan Ahmed Han Hicret-i Nebeviyye’nin isnâ aşer ve elf sâl-i ferhunde-fâlinin şühûrundan olan mâh-ı Recebülferdin onsekizinci gününde Kasım Paşa kâimmakâm-ı sadr iken seherî divân-ı âlî-şâna vardıkta dahî şikâyetçi gelmedin Kapucular Kethüdâsı olan Hüseyin Ağa’yı bâb-ı sa‘âdete çağırdılar.

Kasım Paşa'ya gelen hatt-ı hümayûn

Hüseyin Ağa varduğu gibi dest-mâl içinde mühürlenmiş bir kağıd virüp: “Bu hatt-ı hümayûnu kâimmakâm-ı sadâret'e iletüp teslim eyle” didiler. Hüseyin Ağa dahî Kasım Paşa'ya teslim eyledi. Açıp nazar eyledikte mütâla'a idüp okuyamadı. Hüseyin Ağa'ya su'âl ider ki Bu ne güne kâğıttır. Bana hatt-ı hümayûn deyu virdiler. Gayrı bilmezim” deyu Kasım Paşa der ki: “Bu hatt okunmaz ve hatt-ı hümayûn değil. Zîrâ içinde babam dimiş. Pâdişâhımızın hod babası yok” deyüp bize gösterdi. Gördük gayrı hâl ancak zîrâ yazılmış ki: “Sen ki Kasım Paşa'sın. Babam Allah emrine gitti. Ve ben tahta cülûs eyledim. Şimdi evkât gözleyesin. Bir fesâd olursa senin başını keserim”. Kasım Paşa bunu iz'ân ettüğü gibi aklı gitti. Ammâ birimiz i'timâd etmedi. Zîrâ Sultan Mehmed Han aslâ hasta olmamıştı. Âhir dârü's-sa'âde ağasına bir kâğıt yazdı ki: “Bize bir garîb hatt-ı şerîf getürdüler, aslı nedir? Mücerred bizi imtîhân mıdır? Bir gayrı aslı var mıdır?” didikte Kasım Paşa'yı içerü arz odasına çağırdılar. Varup (72a) Sultan Ahmed'i bizzat gördükte i'timâd idüp andan Müftî Mustafa Efendi'yi da'vete âdem gitti. Ve cenâze levâzımı ısmarlandı. Ve serîr-i hümayûn kuruldu. Müftî Mustafa Efendi geldikte vüzerâ ile serîr-i hümayûn yanına dizilüp durdular. Heman sâ'at bir şemlelû mahdûm-ı saltanat-mevsûm çıkup her tarafa selâm virüp serîr-i a'lâya geçüp cülûs eyledikte halk-ı âlem mütehayyir olup bükâya başladılar. Çavuşlar alkışlayup ba'dehu ibtidâ Müftî Mustafa Efendi bî'at eyledi. Sonra sâ'ir nâs ale't-tertib bî'at eylediler. Sonra selâmlayup içerü gitti. Ba'dehu merhûm Mehmed Han'ın na'ş-ı rahmet-nakşı çıkup namâzın kıldılar. Cenâze getirüp Sultan Selim türbesi bahçesinde mezâr-ı pür-envârlarına defneylediler. Sultan Ahmed Han hazretlerinin vilâdet-i şerîfleri Manisa'da vâki' olup dokuzyüz doksansekiz senesidir. Sinn-i şerîfleri on dördünde olup târihleri budur ki: “*Hüve hayrû's-selâtin*”¹ düşmüştür. Bu sâl-i meymenet-me'alde Kapudan olan Cigala-zâde Sinan Paşa diyâr-ı şark-ı dalâlet-garka serdâr olup iki sâl ale'l-ittisal ol cânib sipeh-salârlıhında durup lâkin iki yılda yüz aklığı idemeyüp âhir ikinci senede cümle ordû-yı hümayûnu Kızılbaş'a bırakup firâr idüp bir mertebe rüsvâyılık olmuştur ki ta'bîri mümkün değil. Âhir ma'zûl olup bu kahrıyla kendüsü dahî libâs-ı hayâtta ârî olmuştur. Bin oniki Ramazan-ı şerîfinin guresinde Veziriâzam Ali Paşa müşâvere içün (72b) akd-i meclis idüp Haleb vâlisi Nasuh Paşa vezâretle celâlî eşkıyası define me'mûr oldu. Rumîli, Tiryaki Hasan Paşa'ya virildi. Ba'dehu Mehmed Paşa Engürüs'e serdâr olup taşra çıktı. Bin ondört Muharreminin üçünde kalkup gitti. Ösek'te meşveret olunup feth-i Estergon içün Budin'e

¹ Sultanların en hayırlısıdır.

teveccüh olundu. Her taraftan muhâsaraya şürû' olundukta Estergon ile Vaç beyinde olan Pişegrad fethi için gönderilen vâli-i Bosna Hüsrev Paşa'ya kal'anın fethi müyesser olup içinde olan keferenin ekseri gelüp tâbî' oldular. Ol ecilden Estergon keferesine vehm târî olup Estergon'a muttasıl Depelen kal'asının varoş ve Sanya kal'asını ve yine ol günde anıla Estergon beyinde olan kal'alar alındı. Bundan sonra Veziriâzam Ali Paşa marîz olup gittikçe müştedd oldu. Belgrad'a vâsıl oldukta diyâr-ı âhirete intikâl eyledi. Mühr-i hümayûn Lala Mehmed Paşa'ya irsâl olundu. Mühr-i hümayûn vâsıl olıcak kal'a-yı Estergon teshîrine müteveccih olup kal'a-kûb ve ra'd üslûb toplar ile asâkir-i mansûre ile muhâsara eylediler. Lâkin ol asırda yeniçeri ağası bulunan Nakkaş Ağa gâyet ile cebbân ve mânend-i nisvân olmağla yürüyüşlerde dermân olmayup yok yere evkât geçirmekle mezbûrenin alınmasına ol senede dermân olmadı.

Kıyuculuk ile velvele ârâ olan Murad Paşa'nın veziriâzam olduğu

Katl-i Sadriâzam Derviş Paşa becâyiş-i Murad Paşa. Bir gün serîr-i a'lâya (73a) da'vet olunup bostancılara emr idüp şerbet-i mevti nûş ittirmişlerdir. Halk-ı âlem zâlimin şerrinden halâs olup yerine mezbûrân dârü'l-cihâd-ı Belgrad olan Murad Paşa veziriâzam oldu. Der-i devlete gelüp birkaç gün levâzım-ı sefer gördükten sonra öte yakada olan celâlîler def'ine ta'yîn buyuruldu. Fırka-i sekbân, zümre-i zaleme-i bî-pâyân dest-i siyâsetle bâzû-yı riyâsetlerin şikest idüp kemâl-i şevketleri basıldı. Ve emîr-i hakîrinin ve sagîrinin ve kebîrinin ekseri işkence ile boğazından asıldı. Safha-i memâlik-i Osmâniyye'yi cümleten pâk idüp bu esnâda Celâlî Yusuf Paşa istimâlet ile getirülüp katl olundu. Bin onsekiz Recebinin evâ'ilinde Yeni Câmi'e şürû' olunup Şevvalin sekizinci günü vaz' u esâs kılındı. Ve sene-i mezbûrede Sadriâzam serdâr-ı efham Murad Paşa Kızılbaş-ı bed-ma'âş kam'ına revâne olup Canbuladoğlu'nu ne vechle münhezim ve sâ'ir bâğîleri ne tarîkiyle mün'adim idüp tecdîd-i mülk ü millet ittüğü cümle nâsın ma'lûmudur. **Vefât-ı Sadriâzam Murad Paşa ve Becâyiş-i Nasuh Paşa.** Mühr-i hümayûn Nasuh Paşa'ya virilüp iki kış ale't-tevâli Edirne taraflarına bile gitmekten hâli olmayup nice nice sayd u şikâr idüp ba'dehu istanbul'a geldiklerinde ol sâl acîbü'l-ahvâl içinde Kazak şaykaları ittifâk ile Bahr-i siyâha çıkup nâ-gâh Sinop kal'asına istilâ, sûr-ı bârûsunu (73b) ihrâk ve nice bin ricâl ve nisvân gâret ve hasâret idüp imâretten nâm-nişân komayup bu ahvâl-i pür-ahvâl mesmû'-ı şehriyâr oldukta Nasuh Paşa'dan su'âl mahallinde beyân vâki' etmekte ihmâl idicek pâdişâh-ı adîmü'l-misalin ateş-i gazabları işti'al bulup ol an katl olunup yerine dâmadları Mehmed Paşa Veziriâzam ittükten sonra

serdâr-ı asker-i islâm Revan seferine revâne olup ol sene fethi mukadder olmamağın teshîri müyesser olmadı.

Vefât-ı Sultan Ahmed Han

Ba'dehu hikmet-i Melikû'l-allâm ile Pâdişâh-ı İslâm olan Sultan Ahmed Han sirpençe marazına mübtelâ olup ellibir gün esîr-i firâş olup Hicret-i Nebeviyye'nin sitte ve ısrîn ve elf senesi Zilkadesinin yirmiüçüncü gününde bu dâr-ı fenâdan intikâl ve menzil-i bekâ'ya irtihâl eyledi. Ve bu halâlde Kocamustafapaşa Câmi'-i şerîfinde vâ'iz ve nâsih olan Şeyh Adli Hasan Efendi irâdet-i Hayy-ı müte'âl ile âhirete intikâl eylediler. Sultan Ahmed Han cülûsları bin oniki müddet-i saltanatları ondört sene olup müddet-i ömürleri yirmi sekiz senedir. Rahmetu'l-lâh-i aleyh. Şehzâdeleri Sultan Osman Han ammûsi Sultan Mustafa'dır. Cülûs-ı Mustafa Han. Çün birâderi sa'd ahteri Sultan Mustafa re'y-i re'sû'l-ulemâ ile serîr-i saltanata görölüp bî'at olundu. Lâkin gittikçe cünûnu müstedd olup izâ'at-ı mâliye ve irtikâb-ı vebâle bâdî nice mefâsid zuhûruna bâdî olmağın alâ-eyyi-hâl hal' olunup ekber-i şehzâdegân Sultan (74a) Osman Han'ı cülûs ve cümle nâs bî'at içün dâmen-bûs eylediler. Sultan Mustafa'nın müddet-i saltanatları üç ay dört gün olup Sultan Osman Han serîr-i saltanata cülûs buyurdular. Sultan Osman Han târîh-i vilâdetleri bin onüç senesinde vâki' olup ondört yaşında iken cülûs eylediler. Hocaları olan Ömer, hocalık nâmı ile meşhûr-ı cihân olup müftî üzerine takdimîni fermân ve cümle ulemâ sîlsilesini ve sâ'ir din ve devlet umûrunu ana tefvîz ile müşârunileyhe bi'l-benân idüp Mevlânâ Esadeddîn yalnız fetvâ hizmeti ile kaldı. Mu'allim Sultan Ömer Hoca cemî' umûra pençe saldı. Hafıyyeten bilâ-gâye rüşvetler aldı. Nice rûzgâr ahvâl-i âlem bu üslûb üzere karâr eyledikten sonra ba'dehu Hotin seferi mühimmâtına tedârük ve iştigâl olundu. Bu sâl-i acîbû'l-me'âlde bir vechle şiddet-i şitâ oldu ki Haliç-i Kostantiniyye münce mid olup üzerinden Üsküdar ve Galata'ya nice âdem geçmiştir. Kaht u galâ bir mertebeye vardı ki bir akça nân alan âdem şâd-mân olurdu. Bu kaht-ı azîme sebep incimâd-ı bahr ile İskender Boğazı sedd olmuştur. Târih: *Yol oldu Üsküdar' a bin otuzda Akdeniz dondu.* Diğer:

Gerçi kim İskender'e germiyyet-i mühr ü felek.

Sâbikâ âyine-i âlem-nümâ itmiş atâ.

Serde-i cevri ile ammâ bin otuzda âleme.

Rûy-i bahri eyledi âyine-i âlem-nümâ.

Zikr-i tafsîl-i gazve-i Hotin. Çün pâdişâh-ı zemîn ü zemân Sultan Osman Han Hotin seferine azm-i inân (74b) eyleyüp vezîr-i âsaf-ünvân Hüseyin Paşa'yı mekârim ifşâ ile cümle sefer mühimmâtını görüp hıyâm-ı gerdên-kıyâm sultan Halkalı Pınar'a kuruldu. Bin otuz senesinin Cemaziyelâahiresinin onikinci günü Pâdişâh-ı islâm asâkir-i nusret-fercâm ile saray-ı râhat-efzâlarından çıkup deryâ-misal fevc fevc alaylar ile yola çıkup önlerince kûh peyker filler, asker ile yürüyüp bu heybet ve şükûh ile revâne olup onuncu günde Edirne'ye vusûl andan dahî teveccüh olunup İsakça kasabasına nüzûl ve binâ olunan cisrden asker-i mansûr intikâl idüp Turla¹ suyun dahî geçüp Hotin, mukâbelesinde bir sahrâ-yı vâsi'a nüzûl buyurdular. Küffâr-ı hâk-sârm taburu dahî hâzır ve asker-i İslâm mukâbeleye nâzır imiş. Tâtar-ı adüvv-şikâr dahî Han-ı kâm-kâr ile gelüp Eflak voyvodası dahî irişüp leşker-i İslâmıla küffâr tekâbül-i nûr ve zulâm gibi birbirlerine karşı durdular. Bundan sonra tabur-ı makhûr üzerine hücûmlar idüp yürüyüşler kıldılar. Bir mertebe oldu ki eğer asker-i mansûrun akabi münkati' olmayup asker müctemi' yürüyüş olaydı. Kefere taburda cümleten makhûr idüp kat'an kefereden eser bâkî kalmazdı. Bu sû'-i tedbîr dahî hoca ile Dârü's-sa'âde Ağası'nın Kazâk-ı âk ıstabura girüp küffâr-ı bâ-şıkâk gelüp kavuşunca dâr u giri tehîr ettirmesinden vâki' oldu. Kazâk-ı âk gelmeden yürüyüşe eğer ikdâm olunmuş olaydı. Taburda olan kefereye küll-i inhizâm mukarrer idi. Bir sebep dahî Budin'den (75a) gelen Karakaş Mehmed Paşa asker-i zafer-ifşâ ile geldüğü gibi şâyed vezir olur deyu havf eylediklerinden Vezir Hüseyin Paşa bir an emân vermeyüp tabura yürüyüş ile girmesine ikdâm idüp der-akab irsâl idüp asker ile imdâda ihtimâm itmedüğü ecilden ma'rekede fındıkla urulup şehid oldu. Andan sonra askerin gözü korkup yürüyüş oldukça ardı aşılmayup dâhil-i tabur olmaları mümteni' oldu. Yok yere nice eyyâm hıyâm-ı gerdûn-kıyâm ile intizâr olunup melâ'ine inhizâm müyesser olmayıcak eğerçi Hüseyin Paşa'yı azl idüp suyun öte yakasına Karavula ta'yîn idüp yerine Dilaver Paşa'yı veziriâzam eylediler. Lâkin ânm dahî tedbîri olmamağın bir rûz Kamenice ve Hotin kal'aları mâbeyninde cârî olan nehr-i meşhûrun kenârına karîb cây-ı dil-firîbde konmuş olan asker-i islâmı ve ol menzilde muhâfazaya me'mûr olan sadriâzam-ı sâbık Hüseyin Paşa'yı Kazâk-ı âk basup vezir-i mezkûru kaçırup askere küllî müzâyaka virmişken hikmet-i Rabbânî ile Kantimur-ı mîr nehr-i mezbûru üstü yanlarından geçüp asker-i islâm üzerine müstevlî olan Kazak keferesin basup yanınca olan Tatar-ı sabâ-refîâr ile küffâr-ı hâk-sâra kılıç uruşup ekserin tu'me-i şemşir ve hedef-i tığ u tîr ve nicelerin esîr idüp bir

¹ Dinyester nehri.

mertebe dâr ü gîr etmiştir ki avâze-i tekbîr der-vâze çarh yerine ulaşup ol vâdide olan püşteler küffâr küşteleri ile dolup yüz aklıkları zuhûr idüp anda bulunan ehl-i islâmın (75b) selâmetine bâ'is olmağyla taraf-ı pâdişâhîden hil'at ve ihsânlar ile ri'âyet olunmuşlardır. Ba'dehu fasl-ı şitâ karîb olup kalkılıp İstanbul tarafına avdet olundu.

Merhûm Sultan Şehîd Osman Han'ın ibtilâsı

Gerçi ol âmm-ı ferhunde-encâmda küffâr-ı hâk-sâr esîrlerinden nice bin kâfir, beste-i zencîr otak önünde kimi alef-i şemşir ve nicesi fillere pây-mâl ittirilüp lâkin kal'a ve tabur teshîri mümkün olmayup askerin ihmâllerinden ana binâ'en pâdişâh-ı şecâ'at-evsâfın askerden inhirâfî olup İstanbul'a vâsıl olduklarından ülfet hâsıl olmayup rûz-be-rûz kalb-i şerîflerinde elem merkûz olup âna binâ'en gâh Şam-ı dârû's-selâma ve gâh Beytullâhi'l-harâm'a gitmeğe azîmet gösterüp âhir netice-i me'âl asker-i nusret-nevâlin tuğyân ve isyânına mü'eddî olup cadde-i ita'atten ba'id ve pâdişâh-ı bâ-ikbâlin iltifatından nâ-ümîd olup âkıbet neye mûncerr olduğu i'lâm olunur. **Zikr-i Vak'a-yı Garîbe.** Merhûm Sultan Osman Hicret-i Nebeviyye aleyh-i efdalü't-tehiyye bin otuzbir Recebinin yedinci günü yeniçeri ve sipâh ale's-sabâh kapandı. Mecmû'-ı ehl-i sûk dükkânların kapayup herkes ahvâl ne idüğün bilmezlerdi. Ândan sonra cem'iyet idüp sipâh ve yeniçeri yeni odalardan At Meydânı'na gelüp müşâvereye meşgûl olup meşveretleri bu idi kim, Sultan Osman sefer-i Hicaz'a revân olmağı mukarrer idüp Otak Üsküdar'a çıkmak için kapucubaşılara tenbîh olunmuş idi. Ve sefer levâzımının bir mikdârı Üsküdar'a geçmiş idi. Ol gün yeniçeri ve sipâh gulûvv (76a) eyledikleri ecilden hisar kapuları kapanup ol sebebden otağ çıkmaktan kaldı. Pâdişâh-ı enâmı kul tâ'ifesine düşmen idüp Anadolu semtine geçürmesine bâ'is olanlar ale'l-icmâl beyân olunsun. Rivâyet olunur ki, Dârû's-sa'âde Ağası Süleyman çün kim pâdişâha hem-dem oldu. Rûz u şeb pâdişâha Mısır şehrinin cündisin medh idüp ve yeniçeri ve sipâh tâ'ifesin kadh idüp ve yeniçeri sipâh kulları hakkında: "Bî-hüner kavimdir. Kul olunca Anadolu cündisi gibi olsa" deyüp söylerdi. Pâdişâhı kuldan so[ğu]dup yeniçeri ve sipâh tâ'ifesinin def'ine ikdâm ve kovdurmasına ihtimâm iderdi.

Ömer Hoca'nın tahrîkine sebeb ne idüğü

Pâdişâh dahî ol dû-siyâhın mekrine uyup Anadolu semtine geçmeği ve şehir-i Mısır'a varup cündî yazmağı ve yeniçeri ve sipâh tâ'ifesin kırmağı tasmiim idüp Ka'be

nâmıyla Anadolu semtine geçmeği ta'lim iden Hoca Ömer Efendi'nin tahrîkine sebep ne idü ki rivâyet idenlerden nakl iderler. Meğer Hoca Ömer Efendi'nin bir karındaşı Ka'be'de şeyh idi. Kem nâmına Abdürrahman ve lakabına Karabaş demekle meşhûr idi. Hoca Efendi bir yıl mukaddem Ka'be kazâsın karındaşı Karabaş'a Sultan Osman'dan ricâ idüp alıvermiş idi. Anda olan mahsûl-ı kazâ ise şerîf-i Mekke'ye mahsûs olmağın Şerîf-i Mekke, Hoca birâderi Karabaş'ı ber-dâr eylemek istedikte ehl-i Mekke Karabaş'ı Mekke'den ihrâc eyledikte Karabaş şehri Mısır'a gelüp başına gelen vak'aları birâderi Ömer Efendiye (76b) i'lâm idüp Hoca Ömer gayrete düşüp şerîf-i Mekke'ye intikâm idüp pâdişâh kaldırıp Mısır'a iletüp cündî yazdırup karındaşı intikâmın alıvırsün. Bu sevdâyla Hoca dahî Dârû's-sa'âde ağası ile muvâfakat eylemiş idi.

Kul tâ'ifesi ile adâvete bir sebep dahî

Ve bunlardan mâ'ada pâdişâh kul tâ'ifesi ile adâvete bir sebep dahî bu ki Bostancıbaşı Pir Mehmed Ağa idi kim hîn-i vak'ada Mısır Beylerbeyisi idi. Bu husûs için bin yirmidokuz târihinde Yeniçeri Ağası Yusuf Ağa ile husûmet üzere olup pâdişâhı tebdîl-i câme ile bostancıbaşı sipâh üslûbunda, bostancılar ise balıkçı keferesi üslûbunda kirli kebelere giyüp şehri dolaşup pâdişâha meyhâne ve bozahâne bastırup, tuttukları yeniçeri ve sipâhı deryâya atup şehirlü tâ'ifesinden giriftâr olanların ekserin taş gemisine koyup ve nicelerin ta'zîr-i gayr-ı şer'î eylediler. Ol ecilden kul tâ'ifesinin şehirlü miyânında râğbeti kalmadı. Fe-emmâ bu mikdârdan sonra sa'âdetlü pâdişâh sefer-i hümayûna gitmezden bir yıl mukaddem etrâf-ı memâlikde olan beylerbeyiler, kapukuluna emr-i şerîf âdemler irsâl idüp sefer tedârükün muhkem kıldılar. Çün kim kasaba-i İsakçı'da cîsr kurulup pâdişâh sefer in'âmın mevcûd bulunan kapukullarına virüp sonra gelenler in'âmdan mahîr'ûm oldular. Ol sebebdan ceng emrinden tekâsül olundu. Ve hem serden geçüp a'dâ-yı dîn başın getürenlere in'âm-ı pâdişâhî mevlâsı abidine bayramda virdüğü harçlık mikdârı olmağın, neberdi sıbyân (77a) oyuncağına döndürdüler. Küffâr-ı hâk-sârın taburun feth idemeyüp sulh oldular. Küffârın taburun bozmadıklarından Sultan Osman Han'a gayret gelüp kul tâ'ifesinin ref'ü def'-ine mübâşeret eyledi. Ve bundan mâ'adâ nice beylerbeyilere emirler vârid olup: "Kapukulun kırup sekbân yazalar" deyu cevânib-i erba'aya sipâriş olunduğundan kul tâ'ifesi haberdâr olup cem'iyet-i azîm ile pâdişâhı bu kârdan men' ittirüp defil olanları katl ettirmek çün cem'iyet-i uzmâ ile Atmeydânı'ndan Karaman'a çıktılar. Ol irâde-i ulemânın alçak pâyelerinden niceler yeniçeri ve sipâh tâ'ifesine karışup Atmeydânı'na doğru revâne oldular. Cem'-i gafîr ve

cem'-i kesîr önlerine gelen yeniçeri sürüp cem'iyet-i azîm ile giderken Çavuşbaşı Halıcı-zâde, gavga men'ine Dilaver Paşa buyruldusuyla gelürken asker çavuşbaşını taşılayup kaçırdular.

Fitne tahrikine sebep olanların hakkına alınan fetvâ

Andan cem'iyetle Atmeydanı'na gelüp, yeniçeri ve sipâh tâ'ifesinin umûr-dîde ihtiyârların cem' idüp Şeyhülislâm Esad Efendi'ye varup fetvâ taleb eylediler. Mefhûm su'âl bu idi ki: "Pâdişâhı idlâl ve beytül-mâlî itlâf ve bunca fetrete sebep olan kişilere Şer'an ne lâzım gelür?" didiklerinde: "Katl lâzım gelür" deyu cevâb virdiler. Sûret-i fetvâ ahz olunup yine At Meydanı'na gelüp "katl lâzım gelir" deyu cevâb virdiler. Ol gün donanma-yı hümâyûn Beşiktaş önünden kalkup Yedikule'ye giderken bu gulgule vâkî' olmağla gemileri kenâra yanaştırup (77b) donanmacı yoldaşlar acele ile kenâra çıktılar. Hisar kapuları kapanık olmağın her birisi burç ve bârûdan aşup içerüye dâhil oldular. Asker ittifâk idüp Hoca Ömer Efendi'ye varup: "Pâdişâh Anadolu semtine gitmeden ferâgat etsün. Dârû's-sa'âde ağasının boynun ursun" deyüp "ahvâlî arz eylemeğe Hoca'dan münâsib kimse olmaz" didiler. Bu ittifâk üzere Hoca'nın sarayı önüne geldiler. Ol gün Hoca-yı Sultan, şeh-nişinde oturup kapuların muhkem kapatmış idi. Asâkir-i İslâm na'ralar urup kapu kaktılar. "Efendi gel, bizim cânibimizden vekil olup ahvâlimizi pâdişâha i'lâm eyle" didiklerinde: "*el-hâ'inü hâ'ifün*"¹ fehvâsmca havfından tebdîl-i câme ile gayrı kapudan firâr idüp asker halkı şeh-nişinde olduğun görmüşler idi. Tekrâr da'vet idüp içerüden tevâbi'i cevâb virdiler ki: "Efendi, pâdişâh sarayına gitti" didiler. Asker bu sözden elem-zede olup hemân kapusun kırup evin yağma ittiler. Andan dönüp Dilaver Paşa'nın sarayına varup: "Pâdişâhı sefer-i Hicaz'dan men'de bizimle bile olmazsan vücûduna zarar mukarrerdir" didiklerinde Dilaver Paşa tehevvr ile huddâmına emr ider ki sarayda buldukları âdemleri âlet-i harbîyle rücû' ettüreler. Âdemler bu fitneye ikbâl ettiklerinde görürkim iş gayrı oluyor. Hemân saray-ı pâdişâha revân olur. Bu kez ittifâk ettiler ki: "Ale's-sabâh mükemmel silahla amâde olup (78a) geleler. Pâdişâhı ol niyyetten ferâgat ettüreler. Zikr-i Rû'yâ-yı Garîbe-i Pâdişâh-ı Enâm. Bir gece âlem-i rû'yâda görür kim taht-ı pâdişâhîde cûlûs idüp elinde Mushaf-ı Şerîf var imiş. Tilâvet-i Kur'ân-ı azîmü's-şân iderler imiş. Ol seyyîd-i kevneyn ve habîb-i Hüdâ zâhir olup gelürler. Sultan Osman Han'ın elinden Mushâf-ı şerîfî alup ve eğninden câmesin alurlar. Ve Sultan Osman'a bir tabanca ururlarkim taht-ı pâdişâhîden zîr ü zeber olup yıkılırlar. Sultan-ı

¹ Hâin korkaktır.

kevneyn sa'âdetle dönüp giderken Sultan Osman yattığı yerden sa'yiderkim kalkup mübârek ayağına yüz süre. Dermân olup kalkamaz. Hazret-i Habîbu'l-lâh gözden nihân olup gittikte pâdişâh hâbdan bî-dâr olup Hoca Ömer Efendi'yi da'vet idüp gördü ki vâkı'ayı nakl iderler. Hoca dahî ta'bîr idüp iderler kim: "Pâdişâhım Ka'be-i şerîfe niyyet idüp sonra ferâgat sûretin gösterdiniz. Ol sebebden Hazret-i Peygamber, niçün cem'-i şerîf eylemeden ferâgat eyledün, deyu âlem-i rû'yâda size tenbîh buyurmuşlar. Ve hem pâdişâhım âlem-i rû'yâda ayağına yüz sürmek müyesser olmadı ise inşâ-Allâh merkad-i münevveresine yüz sürmek müyesser olur" deyu ta'bîr iderler.

Mahmud Efendi merhûmun ta'bîri

Pâdişâha bu ta'bîrden gınâ gelmeyüp gördükleri rû'yâyı Üsküdârî Mahmud Efendi'ye gönderüp ta'bîrin taleb buyurur. Mahmud Efendi ta'bîr idüp: "Kelâm-ı kadîm hükm-i Şer'-i şerîftir. Ve câme-i âlem vücûddur. Pâdişâha (78b) lâzımdır ki tevbe-i tevfiği kendüye hem-dem itsünler" deyüp ta'bîrin tahkîk idüp pâdişâha irsâl buyurdular. Ba'dehu yine Ka'be semtine gitmeği mukarrer eyledi. Ve "Otağ Üsküdar'a geçsün" deyu fermân eyledikte Şeyhülislâm Esad Efendi: "Pâdişâh[ım] Ka'be'ye gitmesi câ'iz değildir" deyüp fetvâlar tahrîr eyleyüp pâdişâh cânibine irsâl buyururlar. Sultan Osman fetvâ-yı şerîfi paralayup bu husûsta cümle vüzerâ ve ulemâ ve meşâyih men'e ikdâm eylediler. Çâre ve imkân olmadı. Ol ecilden kul tâ'ifesi gulüvv idüp cem'iiyet eylediler. Ammâ bu husûsta Dilaver Paşa bî-günah idi. Pâdişâhın Anadolu semtine gitmesine kâ'il değil idi. Lâkin Hoca ile Dârü's-sa'âde Ağası'nın tedbîrlerinden baş korkusundan mütâba'at eylemiş idi. Çünkü Sultan Osman yeniçeri ve sipâh tâ'ifesinin bî'l-ittifâk cem'iiyet idüp ve Hoca Efendi'nin hânesi gâret olunduğun istimâ' idüp ulemâyı saraya da'vet idüp sebeb-i cem'iiyeti su'âl eylediler. Ulemâ dahî cevâb eylediler ki: "Kul tâ'ifesi pâdişâhın Anadolu semtine gitmelerine rızaları yoktur. Ve dahî birkaç kişilerin mansıbdâ olduğun istemezler" deyüp arz eylediler. Ammâ cevâb çıkmayup ol gece bir haber şâyi' oldu ki: "Sultan Osman Hasbahçe ve Taşra bahçelerde olan bostancı tâ'ifesi sarâyâ cem' idüp ve cebehânedan silâh virüp kul tâ'ifesi kırmağa fermân eylemiş" didiler. Hasbahçe bostancıların (79a) arasında dahî böyle haber zuhûr eyledi ki donanmacı olan yeniçeriler gemilerine binüp deryâ cânibinden saray dîvârların top ile yiksalar gerektir ve kara cânibinden saray dîvârlarına nerd-bânlar ile yürüyüş ideler. Bu haberler şâyi' olıcak, tarafeynden vehm üzere oldular. Çün kim sabâh oldu. Sipâh ve yeniçeri âlât-ı harb ile hâzır ve müheyyâ olup ol mertebe cem'iiyet oldu kim ta'bîr olunmaz. Andan sonra cem'

olan asker odalara anda olan yeniçerileri dahî çıkarup ol gürûh-ı azîm mânend-i seyl akup Sultan Mehmed Hân Câmi'i haremine cem' olup du'â kılup müşâvere eylediler. Ve ulemâ-yı kibârın bazısına âdem gönderüp da'vet eylediler. Anlar cevâb eylemişler ki Atmeydanı'na varup ulemâya tevakkuf ideler. Çün kim bu haberi aldılar. Hemân üç kere tekbîr getürüp cem'iyet-i azîm ile Atmeydanı'na yürüdüler. Andan sonra Şeyhülislâm Esad Efendi ve Nakîbü'l-eşrâf Gubâri Efendi ve Zekeriyâ-zâde Yahya Efendi ve Azmi-zâde Hâletî Efendi, Vekâf-zâde Fâizî Efendi ve Bostan-zâde Mehmed Efendi ve Kethüdâ Mustafa Efendi. Ve bunların emsâli nice mevâlî gelüp cem' oldular. Ve meşâyih-i izâmdan Ömer Efendi ve Sivâsî Efendi ve İbrahim Efendi ve Dervîş Efendi ve Kâdî-zâde Efendi atlara süvâr olup Câmi'-i Sultan Ahmed'e gelüp atlarından inüp asâkirin müdebbirlerinden bir mîkdârı câmi' içine girüp, sebep-i cem'iyet su'âl olundukta altı nefer kimesnenin katline arz-ı hâl (79b) ve sûret-i defter virüp esâmîleri bunlardır: "Hoca Ömer Efendi ve Dârû's-sa'âde Ağası Süleyman Ağa ve Veziriâzam Dilaver Paşa ve Kâimmakâm Ahmed Paşa ve Defterdâr Bakî Efendi ve Sekbanbaşı Nasuh Ağa, murâd olunan bunlardır" didiler. Hoca ile Dârû's-sa'âde Ağası istendiğinin sebebi hikâyet olundu. Ammâ Dilaver Paşa dünki gün yeniçeri ve sipâh üzere sarayından asker-i İslâm üzere oklar attılar. Bir nicelerimizi şehîd ve bir nicelerimizi mecrûh ettiler. Ve Bâkî Paşa ve her kaçan defterdâr olsa kul tâ'ifesine vazîfelerin kızıl ve kırpık akçe virir. Ve kâimmakâm Ahmed Paşa pâdişâh seferde iken Âsitâne'de oturak yoldaşların ulûfelerin virmede ta'allül eylemiştir. Ve'l-hâsıl-ı kelâm ulemâ zîkr olan arz-ı hâllerin alup atlarına binüp saraya geldiler. İzn alınup huzûr-ı pâdişâh nazarına gelüp du'â ve senâlardan sonra ahvâl-i cem'iyet i'lâm eylediler. Ve arz-ı hâllerin arz eylediler. Pâdişâh hazretleri arz-ı hâle vâkıf olup ve katl olunması taleb olan kimesnelerin bâbında inâd idüp: "Virmem" deyu cevâb buyurdular. Ulemâ tekrâr ricâ idüp: "Pâdişâhım istediklerin ver, yohsa hâl harâb ve şehir gâret olur" didiler. Pâdişâh sözlerin kabûl itmeyüp buyurdu kim: "Mukayyed olman, onlar başsız askerdir, tîz dağılırlar" didikte ulemâ ve vüzerâ tekrâr ricâ idüp eyittiler kim: "Pâdişâhım kul tâ'ifesi cem'iyet ittiklerinde murad ittiklerin alurlar. Hemân şehir yağma olmadan istediklerin ver" deyüp tekrâr ricâ ittiklerinde (80a) pâdişâh gazaba gelüp bunlara ta'n ve teşnî'i müş'ir, kelâm-ı hâm buyurup bunları tahrîkte rû'esâ-yı eşkıyâya şerîksiz dimek çıkar görürler ki Şah-ı enâm inâdında musırr olup sözleri te'sir etmeyicek eğer dahî ibrâm iderlerse kendülere zarar mukarrerdir. Dönüp bâb-ı âhirden çıkup gittiler. Cevâb-ı pâdişâhiye muntazır olan asker gördüler ki gidenlerden cevâb tulû' itmedi. Didiler ki: "Saraya varalar. Lâkin sarayda nice bin asker yaraklıdur" deyu havf idüp hemân sipâh zümresinden bir âkil ilerü gelüp: "Ayasofya

minâresine âdem çıksun. Cânib-i saraya baksun. Fi'l-vâki' âdem var mıdır?" didikte derhâl birkaç âdem minâreye çıkup saraya nazar idüp ne ulemâdan ve ne bostancıdan eser görünmeyüp inüp askere haber virdiler. Çün kim asker bu haberi alup Allâh-u ekber gör imdi asker bî-pâyân tûfenglûsün önüne alup bâkî asker yalın kılıç ile Atmeydanı'ndan saraya yürüdüler. Çün saray kapusuna geldiler. Kapuyu güşâde buldular. Ve kapucuların birkaçını bulup ahvâli su'âl eylediler. Kapucular dahî cevâb idüp didiler kim: "Bostancı tâ'ifesini hâzır etmişler" deyu cevâb virüp: "Gâfil olman" didiler. Asker bu haberi alup saray kapusu beklemeğe üçyüz nefer tûfenglû kodular ve Demirkapu'ya bir o denlû tûfenglû kodular. Andan sonra asker sarayın bâb-ı evvelinden duhûl idüp havâlisine doldular. Ve cebehâne önünde dağlar gibi yığılan odunu askerin yaraksızı birerin alup odun alanlar cebeci ve topçu (80b) ve şehirlû ve acem oğlanı idi. Ve bir iki saat asker mevc olup na'ralar urup tûfengler attılar ve çağrışup şer' ile da' vamız vardır deyüp heman manend-i seyîkinci kapıya geldiler.

METİN İNDEKSİ

-A-

ABAZA PAŞA, 88a, 88b, 90a, 96a, 96b, 98b, 99b, 100a, 100b.

ABBAS BEY, Anadolu Ümerası, 38a.

ABDİ KAPUDAN, 206a.

ABDULAZİZ EFENDİ, 146a.

ABDULLAH AĞA, Kara, Mevkûfati, 170a.

ABDULLAH BİN SAD, 208b.

ABDULLAH BİN TAHİR SIGÂRÎ, 209a

ABDULLAH EFENDİ, Hoca, 104b.

ABDULLAH İBN-İ ÖMER, 9a.

ABDURRAHİM EFENDİ, 145b, 147b.

ABDURRAHİM EFENDİ, Müftü, 153b.

ABDURRAHMAN EFENDİ, Hüsam-zâde, Müftü, 167b, 170b.

ABDURRAHMAN EFENDİ-ZÂDE, Vâiz, 197b.

ABDURRAHMAN PAŞA, 231b.

ABDURRAHMAN PAŞA, Hâdım, 162b.

ABDURRAHMAN, Karabaş, 76a.

ABDÜLAZİZ İBN-İ HABİB, Girit Hâkimi, 209b, 210a.

ABDÜLMÜMİN PAŞA, 228a.

ABDÜLVEHHAB KÂDİ, 186a.

ABİD PAŞA, 180b.

Ace, 125b.

Acem, 36a, 39b, 40a, 40b, 44b, 54b, 55a, 61a, 62a, 63b, 64a, 71a, 80b, 97b, 99b, 102a,

113a, 200a.

Adana, Adana Eyaleti, 2b, 228a, 231a.

ADEM EFENDİ, Galata Şeyhi, 163a.

Aden, 101a.

Adilcevaz, 55b.

Adiliye, 43b, 44b.

Adl Köşkü, 198a.

Ağaçbaşı, 152a.
Ağrıboz (Eğriboz), 163b, 206b.
Ahıska, 88b, 97b, 98a.
AHMED AĞA, 106b.
AHMED AĞA, Delibirader, 169b, 171a.
AHMED I, Sultan, 71b, 72a, 73b, 201a.
Ahmed Paşa Sarayı, 62b.
AHMED PAŞA, Osman- zâde, Niğbolu Sancağı Mutasarrıfı, 214a.
AHMED PAŞA, Tarhuncu, Vezîriâzam, 161b, 162a.
AHMED PAŞA, Lala, 66a.
AHMED PAŞA, Melek, 125b, 127a.
AHMED PAŞA, Melek, Vezîriâzam, 153b, 154a, 155b, 156b, 157a, 157b, 164a.
AHMED PAŞA, Mora Beylerbeyisi, 134b.
AHMED PAŞA, Sipâhî-zâde, Halep Beylerbeyisi, 212b, 214a.
AHMED PAŞA, Şemsi Paşa, 177a.
AHMED PAŞA, Tayyar-Oğlu, 164b, 182a, 184a.
AHMED PAŞA, Vezir, 144b, 145b, 146a, 146b, 149a.
AHMED PAŞA, Vezîriâzam, 62b.
AHMED, Şehzâde, Bayezid II. Oğlu, 30a, 32a, 32b, 33a, 34b, 35a, 35b.
AHMED, Şehzâde, Murat II. Oğlu, 18b.
AHMET AĞA, Kapucular Kethüdası, 66b.
AHMET AĞA, Kapucular Kethüdası, 117a.
AHMET AĞA, Karakaş, 169a.
AHMET AĞA, Silahdar Ağası, 195b.
AHMET AĞA, Tersane Kethüdası, 204a.
AHMET AĞA, Yeniçeri Ağası, 123a.
AHMET BEY, Elkoçoğlu, 35a.
AHMET BEY, Kızıl, 2b.
AHMET CELAYİR, Üveys Oğlu, Irak Hâkimi, 8a, 8b.
AHMET EFENDİ, Kādî-zâde, 58a.
AHMET EFENDİ, Türk, Vâiz, 173b.
AHMET KAPUDAN, 178b.

AHMET PAŞA, 166a.
AHMET PAŞA, 178b.
AHMET PAŞA, 85b.
AHMET PAŞA, Abaza, 173b.
AHMET PAŞA, Amasya Sancakbeyi, 140a, 142a.
AHMET PAŞA, Anadolu Beylerbeyisi, 214b, 217a, 217b, 218a.
AHMET PAŞA, Bosna Valisi, 212b, 213a, 214b, 216b, 226b.
AHMET PAŞA, Çavuş-zâde, Kapudan, 162b.
AHMET PAŞA, Çerkes, 228a.
AHMET PAŞA, Dukakin-oğlu, Vezîriâzam, 35b, 36b, 37a..
AHMET PAŞA, Eğre Valisi, 227a, 230a, 230b.
AHMET PAŞA, Fâzıl, Köprülü, Vezîriâzam, 187b, 188b, 189b, 223b, 225a.
AHMET PAŞA, Frenk, 173b.
AHMET PAŞA, Gedik, 29a.
AHMET PAŞA, Hadım, 64a.
AHMET PAŞA, Hafız, 96b, 102a, 102b.
AHMET PAŞA, Hâfız, Kapudan, 200a.
AHMET PAŞA, Hersek Valisi, 226b.
AHMET PAŞA, Hersek-Oğlu, Vezîriâzam, 29b, 33a.
AHMET PAŞA, İstanköylü, 199a.
AHMET PAŞA, Kâimmakâm, 79b.
AHMET PAŞA, Kapudan, 153a.
AHMET PAŞA, Küçük, 103a, 103b, 105b, 106a, 107b, 108b, 136b.
AHMET, Gazzaz, 153a.
Ahyolu, 204a.
Akçahisar, 22b.
Akdeniz, 74a, 88a, 101a, 101b, 117a, 123a, 127a, 142a, 149b, 161b, 199a, 199b, 200a,
200b, 201b, 202b, 206b, 208a, 209a.
Akkerman, 203b, 204b.
Akkilise, 228a.
Akkoyunlu, 26a, 31a.
Aksaray, 31a, 84a.

Aksu, 212b.
Akşehir, 22a, 69b, 105a.
AKŞEMSEDDİN, 23b, 25b.
Aktabya, 224b.
Alaeddin Keykubad, Alaeddin Selçûkî, 2a, 2b, 8b.
Alaeddin, Sultan, 109b.
Alaeddin, Şehzade, Şehzade Ahmed Oğlu, 34b.
Alaiye, 22a.
Alaman Dağı, 194a.
Alaman, 21a, 52a, 54a.
Alarga, 118a.
Alaşehir, 7b.
Alaüddeve, Dulkadiroğlu, 29b, 36b, 39b, 40a, 47a,
Alay Köşkü, 170a.
Aleksi, 132a, 132b, 133a.
Âl-i Abbas, 209a.
ALİ AĞA, 114B.
ALİ AĞA, Çeşteci, 84a.
ALİ AĞA, Kara, 82a, 82b, 83a, 83b, 85b.
ALİ AĞA, Keçeci, Kethüda Beyi, 172b.
ALİ AĞA, Yamak, 169b, 172b.
ALİ AĞA, Yeniçeri Ağası, 57a.
ALİ BEY, 19b.
ALİ BEY, Bryıklı, 190b.
ALİ BEY, Maristre Beyi, 204b.
ALİ BEY, Şeh-Süvar-Oğlu, 37b, 39b, 40b, 44a, 50b.
Âl-i Cengiz, 176a.
ALİ ÇELEBİ, Memi Paşa-oğlu, 201b.
ALİ EFENDİ, Gelibolulu Mustafa, 30a.
ALİ EFENDİ, Şeyhülislam, 225a.
Âl-i Firavun, 217b.
ALİ HOCA, Yeniçeri Ağası, 180a.

ALİ İMİRZA PAŞA, 182a.
ALİ KAPUDAN, Balıkçı-zâde, 178b.
ALİ PAŞA, 11a.
ALİ PAŞA, 189b.
ALİ PAŞA, 6b.
ALİ PAŞA, Bryıklı, 190a, 190b.
ALİ PAŞA, Bosna Beylerbeyisi, Serdâr, 191b.
ALİ PAŞA, Celeb, 105z.
ALİ PAŞA, Çatrapatra-oğlu, Sancakbeyi, 191a.
ALİ PAŞA, Kapudan, 199a, 199b.
ALİ PAŞA, Kemankes, 94b, 96a.
ALİ PAŞA, Kılıç, Cezair Beylerbeyisi, 60b.
ALİ PAŞA, Kılıç, Kapudan, 200a.
ALİ PAŞA, Konakçı, Kütahya Paşası, 184a, 185b.
ALİ PAŞA, Rodos Beyi, Kapudan, 154a, 155b, 160a, 162a, 162b, 185a, 187a.
ALİ PAŞA, Rumili Beylerbeyisi, 212b, 214b, 215a, 227a.
ALİ PAŞA, Serdâr, 188b.
ALİ PAŞA, Şehid, 232b.
ALİ PAŞA, Vardar, 110a.
ALİ PAŞA, Vezir, 12b.
ALİ PAŞA, Veziriâzam, 202b, 203a.
ALİ PAŞA, Veziriâzam, 32a, 32b, 33a.
Âl-i Selçuk, 2b.
ALİ, Kara, 146b.
Altuntaş, 32a.
Alyakorna, 163b.
Amasya, 10b, 11a, 12a, 12b, 14a, 14b, 17a, 27a, 30a, 31a, 32b, 35a, 49b.
Amid, 101a.
AMİR ALLAN, 47a.
Amman Kal'ası, 225a.
AMRAR OĞLU, 208a.
Anadolu Hisarı, 145a.

Anadolu, 5a, 10a, 13a, 18b, 29b, 32a, 34b, 35b, 38a, 46a, 70b, 76a, 77b, 78b, 85a, 89a, 103a, 106a, 127b, 140b, 142a, 142b, 149b, 150a, 153b, 158b, 161a, 162a, 164b, 166a, 166b, 168a, 171b, 172a, 173a, 177b, 180a, 180b, 183a, 183b, 185b, 186a, 187b, 191a, 196a, 196b, 200b, 203a, 203b, 207a, 209b, 213a, 214b, 217a, 219a, 220a, 220b.

Andan, 118a.

Andaron, 119a.

Anderiko, 121a, 121b.

Andre Boğazi, 127a, 127b.

ANDRIYE, Edirne Tekvuru, 5a.

Antalya, 2b.

ANTON FRENK, 138b, 139a.

Arab Kulesi, 209a.

Arab, 40a, 40b, 41b, 42b, 47a, 47b, 50a, 202b.

Arabgir, 40a.

Arabistan Ovası, 26a.

Arhun, 207b.

Aristo, Aristoteles, 96a, 101a, 111a, 208b.

Arnavud, 5b, 132b.

Arnavudluk, 159b.

Arsenal, Venediklilerin Cebhanesi, 199a.

ARSLAN AĞA, 138a.

ARSLAN PAŞA, 202b.

Ashâb-ı Güzîn, 9a.

Asya, 208b.

Aşık Paşa-zâde, 25a.

At Meydanı Sarayı, 62b.

At Meydanı, 29b, 62b, 75b, 77a, 79a, 146b, 147b, 150a, 150b, 158a, 166a, 166b, 167a, 169a, 170a, 170b, 171a, 171b, 174a.

Ataullah Efendi, Hoca, 57b, 58b, 59a.

Atina, 8a, 202b.

Avadrin, 202a.

Avarin, 117a, 202a, 202b, 203a, 219b, 220a.
Ave, 228b.
AVİS BEY, Kayseriyye Beyi, 38a.
Avrat Pazarı, 159a.
Avrupa, 208b.
Ayakaron, 136b, 137a, 139b.
Ayaniton, 139b.
Ayapedre, 138b.
AYAS AĞA, 85b.
AYAS AĞA, Yeniçeri Ağası, 45b.
AYAS PAŞA, 28b.
Ayasofya, 25a, 64b, 66a, 80a, 147a, 191b.
Ayaşlı Tepe, 4b.
Ayazma Kapusu, 188a.
AYDIN BEY, 2b.
Aydın Sancağı, 10a, 11a.
AZAB BEY, 21b.
Azak, Azak Denizi, 113a, 207a, 207b.
Azerbaycan, 8a, 10b, 30a, 36a, 71a.
AZİZ EFENDİ, Kara Çelebi-zâde, Şeyhülislam, 145b, 157a, 158a.
AZİZ HAZRETLERİ, Rubeysiyye Şeyhi, 105b.

-B-

Bacan, 226b.
Baf, 200b.
BAĞCI-ZÂDE, 195b.
Bağdat, 8a, 9b, 54b, 55a, 96a, 96b, 97b, 101a, 101b, 102a, 107b, 110b, 111a, 111b, 187b, 199b, 206b.
BAHADIR GİRAY, Kırım Hamı, 113b, 207a.
BAKİ EFENDİ, Defterdar, 79b.
BAKİ EFENDİ, Rumeli Kadıaskeri, 66b.
BAKİ PAŞA, Defterdar, 82a, 85b.

Bakrun, 223a.
Balatin Gölü, 196a.
Balbek, 41a.
Balçık, 162a.
BALİ KAPUDAN, Busulacı-zâde, 178b, 203b, 204a.
BALIKAN-OĞLU, 194a, 194b.
Bahkesri, 12b.
BALİ BEY, Semendire Beyi, 53a.
BALİ VOYVODA, 37b.
BALİ-ZÂDE, Şeyhülislam, 173b.
Balyoz, 117b, 129a, 129b.
Banahukiye, 198a.
Barak, 202b.
BEYAZİD I, Sultan, Yıldırım, 3b, 5b, 6b, 7a, 7b, 8a, 8b, 9b, 10a, 11a, 11b, 12a, 12b.
BAYEZİD II, Sultan, 22a, 26a, 27a, 28a, 61a, 31b, 32a, 32b, 33b, 34a, 34b, 48b, 221b.
BAYEZİD PAŞA, 18a, 19b.
BAYRAM AĞA, Yeniçeri Kethüdası, 93b.
BAYRAM PAŞA, 100b, 104b, 110a, 110b.
Bedehşan, 10b.
Bedestân-i Atîk, 185b.
Bedestân-ı Cedîd, 185b.
Behlike, 198a.
BEHRAM AĞA, Dârtü's-Sa'ade Ağası, 169b, 170b.
BEKİR PAŞA, Defterdar, 100b, 102a.
BEKTAŞ AĞA, Ocak Ağası, 157b, 159a, 168a.
BEKTAŞ HAN, 111a, 111b.
BEKTAŞ KAPUDAN, 178b.
Bektaşyan, 212b.
Belgrad, 21a, 51a, 57b, 58a, 59a, 67b, 73a, 189b, 191a, 191b, 192a, 197a, 197b, 225a, 226a, 226b.
Bender, 212a, 212b, 216a.
Beneşe, 122a, 134b, 140a, 141a, 164a.

BENÎ ÜMEYYE, 208b, 209a.
Berda'a, 64a.
Bergama Hisarı, 103a.
BERKUK, Mısır Sultanı, 8a.
Beşiktaş, 24a, 29b, 77a, 156a, 162b, 172b, 184a, 187a, 203b.
BEŞİR AĞA, Şeyhü'l-harem, 232b.
Beypazarı, 14a, 14b.
Beyrut, 103b, 201b.
Beytullahi'l-Haram, 75b.
Biga, 20b.
Bigiköy, 205a.
BİLAL AĞA, Hoca, 171a.
BİMÂR-ZÂDE, 126b, 127a.
Boğaz, Boğazhisar, 4a, 23a, 117a, 125b, 126a, 126b, 128b, 142a, 144a, 145a, 149a, 149b,
153b, 154a, 155b, 156a, 161b, 162a, 162b, 163a, 167b, 172b, 173a, 174a, 174b,
177a, 177b, 179a, 179b, 180b, 185a, 187b, 205a, 205b, 209b, 219a, 219b, 221b.
Boğça Kal'ası, 57b.
Boğdan, 5b, 15a, 112a, 190b, 196a, 212b.
Bolvadin, 105a.
Borlu, 2b.
Bosna, Bosna Eyaleti, 159a, 174a, 174b, 180a, 191b, 193b, 194b, 197a, 199b, 212b, 213a,
214b, 215a, 216b, 218b, 226b, 227a, 231b.
BOSTAN-ZÂDE, Rumili Kadıaskeri, 112b.
Boyarlar, 175a, 176a.
Bozcaada, 125b, 126a, 126b, 127a, 128a, 163b, 168a, 173a, 173b, 176b, 177a, 178b, 179a,
180a.
Bucak, 214a.
Budin, Budin Eyaleti, 54a, 54b, 72b, 74b, 105b, 119b, 123b, 153b, 168b, 185a, 17a, 189b,
190a, 191a, 192a, 196a, 196b, 225b, 226a, 226b, 227a, 227b, 228a, 228b, 229a,
229b, 230a, 230b, 231b.
Bulak, 44b.
Bulgar Boğazı, 228a.

Bursa, 3a, 3b, 5a, 7a, 7b, 11a, 12a, 12b, 13a, 13b, 14a, 14b, 16a, 17a, 19a, 21b, 22a, 22b,
28a, 28b, 34b, 35a, 35b, 93a, 152b, 159a, 173a, 173b, 183a, 183b, 185b, 187b.

Buzun, 191a.

Bürketü'l-hac, 43b, 44a.

Bûrunca, 229a.

Büyük Çekmece, 56a.

Büyük Todorî, 139b.

BÜYÜK VÂLİDE SULTAN (KÖSEM SULTAN), 158a.

-C-

Caber Kal'ası, 1b.

CAFER AĞA, Kapudan, 48a.

CAFER PAŞA, Kapudan, 103b.

CAFER PAŞA, Serdâr, 199a, 200a, 206b.

CAFER PAŞA, Silahdâr, 147a.

CAFER PAŞA, Vezir, 67b, 68a.

CAFER, Ceneviz, Cezair Kapudanı, 200b, 206b.

Caferiyye, 49b, 50a.

Câmi-i Beni Ümeyye, 9a.

CAN ALEM-ZÂDE AĞA, 206a.

CAN ALÎ MİRZA PAŞA, 185b.

CAN MİRZA PAŞA, 177a, 184a.

CANBEG GİRAY HÂN, Kırım Hanı, 205a.

CANBERDÎ GAZALÎ, 41a, 42a, 42b, 44b, 50a, 50b, 51a.

Canbolad, 88a, 101b.

CANBULAD-OĞLU, 73a.

Canik Dağları, 70a.

Cebil-i Mukattab, 44a.

Celâfîler, 200a.

Cem Sultan, 22a, 28a, 28b, 29a.

Ceneviz, 200b.

Cengiz Han, 1b.

CENNET EFENDİ, bkz. Mehmed Efendi, 197a, 197b.

CENNET-OĞLU, 97a.

Cezair, Cezair Eyaleti, 60b, 119a, 119b, 120b, 122a, 127a, 135a, 136b, 138a, 139a, 142b, 150a, 156a, 163b, 199a, 200b, 201a, 208a, 218b, 219b.

Cicilya, 200b.

CİGALA, Frenk Kapudanı, 199a.

CİGALA-ZÂDE, 66a, 66b, 68b, 69b, 70a, 72a.

CİGALA-ZÂDE, Sinan Paşa, 199b.

Cigerdelen, 226a.

Coçka, 207a.

CÜLYÜS KAYSER, 198a.

CÜNADE, Kâşif-i bahr, 209a.

Cürcan, 36a.

Cürüm Kal'ası, 40a.

-Ç-

Çaldıran, 37b, 38b, 61a.

Çanakçı, 133b.

ÇAVUŞ-OĞLU, ÇAVUŞ-ZÂDE, Boğaz Muhafızı, 171a, 177b, 180a, 182b, 183a, 183b, 184a.

Çayolu, 164a.

Çeh, 5b, 196b.

Çehrin, 210a, 210b, 211a, 217b.

Çemişgezek, 40a.

Çerakise, 40a, 40b, 41a, 42a, 42b, 43a, 44a, 44b, 45a, 45b, 46a, 46b, 47a, 47b, 48a, 50a, 213a.

Çerkes, 207b, 228a.

Çeşme, 153b, 162b.

Çınareli, 224a.

Çırpıcı Çayırı, 140b, 177a.

Çimnik, 4a, 46.

ÇİVİ ZÂDE, 112b.

Çizmeciler Tekkesi, 30a.

Çorlu, 5a, 32a, 48b, 159a, 203b.

Çorum, 31b, 140a.

Çömlekçi, 133b.

Çuka, 164a.

Çürmek, 37b.

-D-

Dadra, 198a.

DAFKOS-OĞLU, 188a.

Darde, 192a.

Darende, 8a.

DAVUD AĞA, Bostancıbaşı, 57b.

Davud Paşa Bahçeşi, 70a.

Davud Paşa, 159b, 179b, 184b, 188b, 189b, 197b, 211b.

DAVUD PAŞA, Vezîriâzam, 84a, 84b, 85a, 85b, 86a, 87a, 89b, 90a.

Değirmenlik, 150a, 163b, 164a, 179a.

Delûburça, 140a.

Demirkapı, 61b, 62a, 63b, 65b, 66a.

Demirova Suyu, 6a.

Demle, 42b, 43a.

Depelen, 72b.

Dergezin, 102a.

Derneko, 132a, 133a.

DERVİŞ AĞA, Yençeri Ağası, 86b, 87a, 87b.

DERVİŞ EFENDİ, 79a.

DERVİŞ PAŞA Vezîriâzam, 72b.

DERVİŞ PAŞA, Kopudan, Vezîriâzam, 200a, 220b.

DEVLETBAY, Gazze Naibi, 43a.

Dınişk-ı Harda, 9a.

Dırac, 203a.

Dicle, 110b.

DİLAVER AĞA, 182a.

DİLAVER PAŞA, 81a, 81b, 82a, 87a.

DİLAVER PAŞA, Karaman Beylerbeyisi, 140a.

DİLAVER PAŞA, Kayseri Sancağı Mutasarrıfı, 214a.

DİLAVER PAŞA, Vezîriâzam, 75a, 77a, 77b, 78b, 79b.

Dimetoka, 5a, 34a.

Dimyad, 202b.

Diregil, 191a.

DİVİTÇİ-ZÂDE, Üsküdari, Vaiz, 187b.

Divriği, 8a.

Diyarbakir, Diyarbakir Vilâyeti, 10b, 38a, 40a, 96b, 99a, 110a, 111b, 200a, 200b, 215a,
225b, 226a, 228a, 230b.

Diyar-ı Acem, 12b, 32b.

Diyar-ı Arab, 29b, 40b.

Diyar-ı Rum, 1b, 8b, 48b, 55b.

Dobrunca, 229a.

DOĞANCI DERVİŞ, Deli, 80b, 82a, 82b, 84a, 85a.

Doğancılar Karyesi, 16a.

DOREŞENKO, Sarıkamış Kazakları Hatmanı, 210b.

Drava Suyu, 56b, 192b, 193a, 198a, 229a.

Dulkadiroğlu, Zülkadırlü, Zülkadiroğlu, 2b17a, 36b, 39a, 39b, 47a.

DURAK AĞA, Çavuşbaşı, 108a.

DÜNDAR BEY, 1b.

DÜZME MUSTAFA, 19a, 19b, 20a, 20b.

-E-

EBU EYYUB ENSÂRÎ, 56a, 64b, 100b.

EBU HAFZ ÖMER BİN HABİB ENDÜLÜSÎ, 209a.

EBU SAİD EFENDÎ, Şeyhülislam, 158b, 167b, 189a.

EBU'S-SAİD EFENDÎ, 116a, 122b.

EBUSSUUD EFENDÎ, Şeyhülislam, 223a.

ECE BEY, 4a.

Edincik, 4a.
Edirne Camii, 94a.
Edirne Kapusu, 24a, 56a, 100b, 164b, 184a.
Edirne, 5a, 5b, 8a, 13b, 15a, 15b, 16a, 18b, 19a, 19b, 20b, 21a, 22b, 23a, 31b, 34b, 35b,
36b, 48b, 52b, 54b, 55b, 56b, 59b, 73a, 74b, 174a, 175a, 179b, 180a, 180b, 182b,
183a, 183b, 184b, 188b, 189b, 191b, 197b, 223b, 226a, 233a.
Eflak, 5b, 15a, 18b, 21a, 65a, 66b, 67a, 74b.
Efrenc, Efrenciye, 225b, 231.
Egirsek, 194a.
Egirvar, 194a.
Eğri, 67b, 68a, 70a, 191a, 196a, 199b, 225a, 227a, 230a.
Eğriboz, 140a, 141a, 142b, 164a, 201b.
Elbistan, 39b.
ELKAS MİRZA, 55b.
Eminönü, 110a.
EMİR KAPUDAN, 163a.
EMİR PAŞA, Maraş Sancağı Mutasarrıfı, 214a.
EMİR SİNAN, Şam Valisi, 41a.
EMİR SÜLEYMAN, Şehzade, Beyazid I Oğlu, 7b, 10a, 12b, 13b, 14b, 15a, 15b, 16a, 18a.
EMİR ZÜLFİKAR, Bağdat Hakimi, 54b.
EMİRGÜNE-OĞLU HAN, 106b, 109a, 113b.
Endülüs, 209a, 222a.
Engüriyye, Ankara, 2a, 5a, 10a, 14b, 15a, 17a, 18b, 31a, 35a.
Erdebil, 30a, 31a, 40a, 109b, 110a.
ERDEBİLÎ-ZÂDE EFENDÎ, Süleymaniye Vâizi, 187b, 191b.
Ereğli, 187b.
Ermeni Derbendi, 35a.
ERNOS-OĞLU, 42a.
ERTUĞRUL GÂZÎ, 1b, 2a.
ERTUĞRUL BEY, Şehzade, Beyazid I Oğlu, 7b.
Erzincan, 9b, 31a, 37a.

Erzurum, 61a, 61b, 63b, 71a, 88a, 88b, 89a, 90a, 90b, 96b, 97b, 98a, 98b, 99b, 105b, 106a,
109b, 168a, 187b, 199b, 200b.

ESAD EFENDİ, Şeyhülislam, 77a, 78b.

ESADÜDDİN, Şeyhülislam, 81b, 85a, 96a.

Eski Budin, 228a.

Eski İstanbul, 145a, 163b.

Eski Saray, 62b, 198a.

Eski Tepe, 37b.

Estergon, 72b, 189b, 191a, 196a, 225b, 226a, 226b, 228a.

Etmeydanı, 146a, 147b, 169a.

EVRENOS BEY, 4a, 6a, 17a, 17b.

EVRENOS OĞULLARI, 19a, 20a.

EYNE BEY, Subaşı, 12b, 13a.

-F-

FA'İZİ EFENDİ, Vekâf-zâde, 79a, 81b.

FAZIL BEY, 4a.

FAZIL PAŞA, 180b.

FAZLI BEY, 142a, 142b, 143a, 144a.

FERHAD AĞA, Mir-i Âlem, 14b.

FERHAD PAŞA, 178a, 178b.

FERHAD PAŞA, 50b, 51a.

FERHAD PAŞA, Deli, 182a.

FERHAD PAŞA, Veziriâzam, 63a, 63b, 65a, 65b, 66a, 66b, 67a.

FEYZULLAH EFENDİ, İstanbul Kadısı, 167a.

Fileke, 191a.

Filibi, 5a.

Foça, 164a.

Forkaç, 189b.

Fransa, 52a.

Frengistan, 23b.

Frenk Hüseyin, 148a.

Frenk, 21a, 24b, 101b, 135b, 148b, 199a, 226b, 229a, 230b, 231a.

Frenkçe, 117b.

Fülke, 191a.

-G-

Galata Boğazı, 56a.

Galata Mevlevihânesi, 197b.

Galata Sarayı, 147a.

Galata, 29b, 74a, 163a, 172b, 187b, 197b.

Gaman, 210b.

GANİ-ZÂDE, Kâdî, 200b.

GAZANFER AĞA, Kapu Ağası, 68b.

GAZZE, 29a, 42b, 43a, 44b.

Gebze (Gegboze), 27a, 152a.

GEDİK NASUHÎ, 28b.

Gelibolu, 4a, 11a, 13b, 19b, 20b, 22a, 22b, 125b, 127b, 128a, 149b.

Gemlik, Gemlik Boğazı, 3b, 182b, 183a, 183b.

Gence, 64a, 65a, 109a.

GERMİYAN BEY, 2b.

Germiyan, Germiyanogulları, 5a, 11a, 13a 31b.

Gerze, 204a.

Geylan, 9b, 10b, 30b.

Geyve, 182b.

GIYASEDDİN II, Selçuklu Sulatamı, 2b.

Girid, 116b, 117a, 117b, 122a, 122b, 123a, 123b, 124a, 125b, 126a, 127b, 128b, 133b,
134b, 140b, 141a, 143a, 144a, 145b, 148a, 148b, 153a, 153b, 154a, 156a, 160a,
162b, 164a, 168a, 168b, 169a, 169b, 173a, 176b, 180b, 187b, 189a, 190a, 199a,
208a, 208b, 209a, 209b, 210a, 223a, 223b.

Gök Kümmed, 105b.

Gök Meydanı, 41b.

Gökhamı, 32b.

Gölbaşı, 105a.

Göle Kal'ası, 57b.

GUBÂRÎ EFENDÎ, Nakîbü'l-eşrâf, 79a.

Gülgiray Limanı, 206a.

Gümürçine, 180a.

Gümüşlü Kubbe, 3b.

GÜNDÜZ BEY, 2a.

Güngörmez Kenisesi, 29b.

Gürcistan, 8a, 36a, 41a, 63b, 97a.

GÜRCÜ NEBÎ, 150b, 152b, 185a.

Gürlü, 214a, 217b.

Güzelce Eyaleti, 42a.

-H-

HABİB AĞA, Serdâr, 154b, 155a.

HACCAC, 9a.

HACI İLBeyî, 4a.

HACI MEMÎ, Tersane Kethüdâsı, 206a.

Hacı Oğlu Pazarı, 211b.

HACI REİS, Koca, 200a.

HACI SUBAŞI, 84a.

HADİCE SULTAN, Küçük Vâlide Sultan, 197b.

HAFİZ PAŞA, Kapudan, 200b.

HAFİZ PAŞA, Selanik Sancağı Mutasarrıfı, 214b.

HAKEM İBN HİŞAM, 209a.

Haleb, Haleb Eyaleti, 8a, 9a, 9b, 29a, 30a, 40a, 40b, 41a, 41b, 42a, 42b, 48b, 50b, 54b,
72a, 97b, 108b, 109a, 110a, 113b, 164b, 168b, 171b, 185a, 185b, 186a, 186b,
188b, 195a, 212b, 214a, 226a, 226b, 228a.

HALETÎ EFENDÎ, Azmi-zâde, 79a.

HALICI-ZÂDE, 144b.

HALICI-ZÂDE, Çavuşbaşı, 77a.

HALICI-ZÂDE, Defterdar, 169b, 170b, 171a.

Haliç, 56a, 74a.

HALİD BİN VELİD, 9a, 218b.
HALİL AĞA, Yeniçeri Ağası, 88a.
HALİL BEY, Kara, 17b.
HALİL PAŞA, Bosnevî, Kapudan, 199b, 200b, 201b, 203a, 203b.
HALİL PAŞA, Çandarlı, 20b, 22b, 23a, 23b, 25b.
HALİL PAŞA, Erzurum Emirü'l-ümerâsı, 105b.
HALİL PAŞA, Kapudan, 66a.
HALİL PAŞA, Kapudan, 88a, 88b, 89a, 97b, 98a, 98b.
Halkalı Deresi, 56a.
Halkalı Pınar, 55b, 56b, 66b, 74b.
Hama, 9a, 41b.
HAMDÎ EFENDÎ, 224b.
HAMİD BEY, 2b.
HAMİD BİN MANSUR, 209a.
Hamid İli, 10b, 214a.
Hamza Bey, 228a, 229a.
HAMZA BEY, İzmir-Oğlu, 17b, 18b.
HAMZA BEY, Sûr-ı Hümayûn Emîni, 62b.
HANEFÎ EFENDÎ, Müftî, 158b, 173a.
Han Geçidi, 207a.
Hanya, 117b, 118a, 119a, 120b, 121b, 122b, 123b, 124a, 125a, 127b, 128a, 128b, 130a, 132a, 132b, 133a, 138b, 141b, 142a, 143a, 143b, 190a, 224a.
HAN-ZÂDE, 227a, 227b.
Harami Deresi, 48b, 56a.
Haremeyn-i Şerifeyn, 42b, 48a.
Hâricî, 199a.
Harran, 10b.
HARUNÛ'R REŞİD, 209a.
HASAN AĞA, Abaza Türkmen Ağası, bk. Hasan Paşa Abaza, 160b, 161a, 161b, 162b.
HASAN AĞA, Boyacı, 159a, 159b.
HASAN AĞA, Gümrük Emîni, 169b, 171a.
HASAN AĞA, Has Odabaşı, 169b, 170b.

HASAN AĞA, Mir-ahur, 97b.
HASAN AĞA, Muhtesib Ağası, 180a, 182b.
HASAN AĞA, Sekbanbaşı, 11a, 15b.
HASAN AĞA, Sipah Zorbasi, 170a, 171b, 172a, 172b.
HASAN AĞA-ZÂDE, Kara Yeniçeri Ağası, 159a, 170b, 215a.
HASAN AĞA, Zencefili Oğlu, Kapucubası, 182a, 184b.
HASAN BEY, 178b.
HASAN BEY, Bursa Beyi, 152b.
HASAN CAN, 44a.
HASAN, Delî, Celali, 70a, 70b.
HASAN EFENDİ, İstanbul Kadısı, 91b.
HASAN EFENDİ, Şeyh Adli, 73b.
HASAN PAŞA, 70b.
HASAN PAŞA, 124a.
HASAN PAŞA, Abaza, bkz. Hasan Ağa, Abaza, 180b, 181b, 182a, 182b, 183a, 183b,
184a, 184b, 185a, 185b, 186a, 186b, 187a, 187b, 189a.
HASAN PAŞA, Gazi, 148a.
HASAN PAŞA, Kapudan, 101a.
HASAN PAŞA, Kôr, 180a.
HASAN PAŞA, Küçük, 125b, 126b, 127b, 134b, 135a, 136b, 138a.
HASAN PAŞA, Mavluc, 199a, 199b.
HASAN PAŞA, Mentese Sancağı Mutasarrıfı, 215a.
HASAN PAŞA, Pantor, Yensur, 192a, 192b.
HASAN PAŞA, Rumili Beylerbeyisi, 117a, 119a, 120b, 121b, 123a.
HASAN PAŞA, Tımsıvar Paşası, 226a.
HASAN PAŞA, Tiryaki, 72b.
HASAN PAŞA, Tutucu, 105a.
HASAN PAŞA, Yemişçi, Vezîriâzam, 71a.
Hasbahçe, 78b.
Hasköy, 27a.
HAS MURAD, Rumili Beylerbeyi, 25b.
Hastalar Kapusu, 31b.

HAYDAR AĞA-ZÂDE, Kâimmakâm, 172b, 173b.
HAYDAR ERDEBİLİ, 30a, 30b.
HAYDAR MİRRA, İran Şahı Biraderi, 64a, 64b.
HAYR BAY, Haleb Emiri, 41a, 41b, 42b, 43b, 44b, 45a.
HAZRET-İ PEYGAMBER, 78a.
HEMDEM PAŞA, Karaman Beylerbeyisi, 37b.
Hemedan, 102a.
Hereke, 152a.
Herger, 177a.
Herke, 51b.
Hersek, 21a, 226b, 228a, 231b.
Hırvat, 198a, 231b.
HIZIR AĞA, 107a, 108a, 108b.
HIZIR PAŞA, 226a.
Hicaz, 75b.
Himar Martı Sancağı, 131a.
HOCA-ZÂDE, Şeyhülislam, 173a, 173b.
Horasan, 119b, 222a.
Horos Kapusu, 228b, 230a.
Hotin, 74a, 74b, 75a, 203b.
Hoy Kal'ası, 109b.
Hristoli Frenk, 139b.
HUMAR-ZÂDE, 123a.
HÜDAYİ, 90b.
Hünkar Tepesi, 58b.
HÜSAM-ZÂDE, 158b.
HÜSEYİN AĞA, 82b.
HÜSEYİN AĞA, 152b, 153a.
HÜSEYİN AĞA, Gürcü Nebî-oğlu, 185a.
HÜSEYİN AĞA, Nasuh Paşa-zâde, 105b, 113b, 114a, 114b, 115a, 115b.
HÜSEYİN AĞA-OĞLU, 159a.
HÜSEYİN AĞA, Parmaksız, Sipâhî Ağası, 174b.

HÜSEYİN EFENDİ, Ahizâde, 91b.

HÜSEYİN EFENDİ, Cinci, 115b, 116a, 145b, 147a.

HÜSEYİN EFENDİ, Hoca-zâde, 122b.

HÜSEYİN EFENDİ, Müfti, 104a, 104b.

HÜSEYİN EFENDİ, Ruznâmecî, Reisülküttâb, 190b.

HÜSEYİN PAŞA, Deli, 153a, 154a, 154b, 155a, 155b, 162b, 163a, 164a, 168b, 169a,
176b, 180b, 185a, 187a.

HÜSEYİN PAŞA, Dişlek, 97b, 98a, 98b.

HÜSEYİN PAŞA, Eğre Valisi, 225a.

HÜSEYİN PAŞA, Erzurumlu, 88b, 96a.

HÜSEYİN PAŞA, Hacı, 196b.

HÜSEYİN PAŞA, Kapudan, 106a.

HÜSEYİN PAŞA, Merre, 86b, 87a, 87b, 90b, 91a, 91b, 92a, 93a, 94a, 95b.

HÜSEYİN PAŞA, Özi Muhafızı, 212a, 212b, 213a.

HÜSEYİN PAŞA, Silistre Beylerbeyisi, 214b.

HÜSEYİN PAŞA, Siyavuş Paşa'nın Karındaşı, 173a, 184a, 191a, 191a, 196.

HÜSEYİN PAŞA, Vezîriâzam, 123a, 123b, 124a, 124b, 125a, 125a, 127b, 128a, 130a,
131a, 131b, 132a, 133b, 134a, 134b, 135a, 135b, 136b, 137a, 137b, 138a, 138b,
139a, 140a, 140b, 141a, 142a, 143a, 143b, 144a, 144b, 148b, 149a.

HÜSEYİN PAŞA, Vezir-i Sâni, 83a, 84a, 84b, 86b.

HÜSREV PAŞA, 98b, 100a, 101a, 102a, 102b.

HÜSREV PAŞA, Bosna Valisi, 72b.

HÜSREV PAŞA, Erzurum Beylerbeyisi, 61a.

HÜSREV PAŞA, Vezir, 70b.

-I-

İlgin, 150b.

Irak, 8a, 9a.

Irak-ı Acem, 26b, 222a.

IVAZ PAŞA, 20a.

-İ-

- İBN-İ LAS, 5b, 6b.
İBN-İ MA'AN, 103b.
İBRAHİM AĞA, 127b, 134b, 140b, 149a.
İBRAHİM AĞA, Cacü, 169b.
İBRAHİM AĞA, Hasodabaşı, 170b.
İBRAHİM AĞA, Kul Kethüdâsı, 215a.
İBRAHİM AĞA, Zağarcıbaşı, 192a.
İBRAHİM BEY, Abdipaşa-zâde, 141a.
İBRAHİM EFENDİ, Başdefterdar, 105b.
İBRAHİM EFENDİ, Cerrah Şeyhi, 103b.
İBRAHİM EFENDİ, Lam, 70a.
İBRAHİM EFENDİ, Ahmet Paşa Biraderi, Defterdâr, 101b.
İBRAHİM EFENDİ, Budin Veziri, 225b.
İBRAHİM EFENDİ, Damad, 232b.
İBRAHİM EFENDİ, Divrikli Şeytan, 212a, 229a, 230a, 230b, 231a, 231b.
İBRAHİM EFENDİ, Hazinedar, 113b, 114a.
İBRAHİM EFENDİ, Kapudan, 119a.
İBRAHİM EFENDİ, Kethüda, 224b.
İBRAHİM EFENDİ, Koca, Diyarbekir Valisi, 226a, 228a.
İBRAHİM EFENDİ, Özi Muhâfızı, 211a.
İbrahim Paşa Sarayı, 63a, 147a.
İBRAHİM EFENDİ, Şakşakî, 203a.
İBRAHİM EFENDİ, Şamî-zâde, Mehmed Efendi Damadı, 190b.
İBRAHİM EFENDİ, Vezîriâzam, 66b, 68b, 69b.
İBRAHİM EFENDİ, Vezîriâzam, 52a, 52b, 53a, 54b, 55a.
İBRAHİM EFENDİ, Vezîriâzam, 226a.
İBRAHİM, Sultan, 112b, 121b, 138a, 146b.
İbrunse, 198a.
İBŞİR PAŞA, bkz. Mustafa Paşa, İbşir, 161a, 164b, 165a, 165b, 166b, 167a, 167b, 169a.
İhmelinki, 216a.
İhtiman Sahrası, 6a, 17b, 18a.

İlova, 105b.
İLYAS AĞA, Yeniçeri Ağası, 47a.
İLYAS PAŞA, 103a.
İMAM-I AZAM, 55a.
İmam-ı Azam Türbesi, 110b.
İMAM KULU HAN, 61b.
İMAM SULTAN EVLİYA EFENDİ, 104b.
İmroz, 163b.
İnceğiz, 16b.
İncesu, 39b, 105a.
İnebahtı, 199b, 221b.
İnegöl, 35a.
İnöz, 5a.
İnsuyu, 17a.
İran, 16, 36a, 54b, 55a, 97a.
İSA BEY, Bosna Beylerbeyisi, 218b.
İSA BEY, Oğuz Oğlu, Anadolu Beylerbeyisi, 22a.
İSA ÇELEBİ, Şehzade, Bayezid I Oğlu, 7b, 12b, 13a, 13b, 14a.
İsakçı, 74b, 76b, 203b, 204a, 204b, 212a.
İsfahan, 10b.
İSFENDİYAR, Kastamonu Hakimi, 15a.
İSHAK EFENDİ, Baştezkireci, 224b.
İSHAK, Kafir, 25b.
İshak Paşa Kapusu, 31b.
İSHAK PAŞA, Vezîrîâzam, 22a, 27b.
İSKENDER BEY, Niğde Beyi, 38a.
İskender Boğazı, 74a.
İskender Çelebi Bahçesi, 56a, 114b, 115a.
İskenderiye, 41a, 43b, 47b, 199b, 200a, 202b, 209a.
İSKENDER PAŞA, 42a,
İskender-i Şark, 42a.
İslambol, 145b

İSMAİL AĞA, Mirahur-ı Kebîr. 183b.

İSMAİL EFENDİ, Galata Mevlevihanesi Şeyhi, 103b, 104b.

İSMAİL PAŞA, Bosna Valisi, 193b, 194b, 195a, 195b.

İSMAİL PAŞA, İstanbul Kaimmakâmı, 187b, 189b, 191b, 192a.

İspanya, 52a, 52b, 200b, 201b, 219b.

İstanbul, İstanbul Boğazı, 13a, 13b, 17a, 22b, 23a, 25a, 26b, 27a, 27b, 28a, 28b, 29b, 30a, 31b, 32a, 32b, 33b, 34b, 41b, 48a, 48b, 49a, 51a, 52a, 56a, 57b, 59a, 59b, 62b, 67a, 68b, 73a, 75b, 99a, 100b, 102b, 103b, 104a, 104b, 110a, 111b, 116b, 117b, 127b, 129a, 129b, 140b, 142a, 144b, 149b, 156b, 157b, 159a, 160b, 161b, 162a, 167b, 171a, 172b, 173b, 174a, 174b, 175a, 176a, 179a, 179b, 180a, 182b, 183b, 184a, 184b, 185a, 187a, 187b, 188a, 188b, 189a, 189b, 191b, 193b, 197b, 201b, 202b, 205a, 205b, 208a, 209b, 221a, 223b, 225a.

İstandiye, 156b.

İstefe, 224a.

İstendil, 163b, 164a.

İstinye, 135a, 135b, 138a.

İstirya, 198a.

İstoni Belgrad, 196a.

İşteye, İштиye, 154b, 155b, 160a.

İŞTİN-OĞLU, 28b.

İvadet, 200a.

İznik, 25b, 35b, 110a, 185b.

İznikmid, 104b, 110a, 114a, 152a, 185a.

-K-

KABAKULAK-ZADE, İstanbul Kadısı, 112b, 158a.

Ka`be, 76a, 78a, 78b, 116b.

KA`BÜ'L-AHBÂR, 9a.

Kacak, 152a.

Kadıköy, 57b.

KÂDİ-ZÂDE EFENDİ, 79a, 104a, 104b.

Kaf, 229a.

Kağıthane Deresi, 56a.
Kağıthane, 184b.
Kahire, 42b.
Kahraman, 110b.
Kalife, 133b.
Kaluhurna, 224a.
Kam, 204a.
Kamaniçe, 75a, 210b, 225a.
Kandiye, 119a, 141a, 142a, 143a, 149a, 156a, 160a, 164a, 208b, 218a, 223a, 223b, 224a, 224b.
Kanice, Kanije, 191b, 192a, 192b, 193a, 194a, 194b, 196a, 231b.
KANSU GAVRİ, Mısır Sultanı, 35b, 40a, 40b, 41a, 42a, 47a.
Kanya, 119b, 120a, 138b, 139a.
KAPLAN PAŞA, Diyarbekir Beylerbeyisi, 191a, 195a, 215a, 215b, 217b.
Kapuld, 201a.
Kapusvar, 231b.
Kara, 198a.
Kara Boğdan, 21a.
KARA DEVLET ŞAH, 12a.
Kara Ferye, 7b, 8a.
Kara Harman, 162a, 203b, 205a, 205b.
KARA HAYDAR-OĞLU, 150b.
KARA HOCA, 141b, 142a.
Karabağ, 109b.
Karabaş Kulesi, 228b.
KARACA PAŞA, 41b.
KARACA PAŞA, Anadolu Beylerbeyisi, 21a.
KARACA PAŞA, Haleb Emirü'l-Ümerası, 50b.
Karacadağı, 2a.
Karacehennem, 200b, 201a.
KARA ÇAVUŞ, Yeniçeri Ağası, 157b, 159a.
Karadeniz, 161b, 187b, 199a, 203a, 203b, 205a, 206a, 207a, 208a.

Karahisar, Karahisar-ı Şarkî, 26b, 66b.
Karakas, 230b.
Karakoyunlu, 8a.
Karaman, 3a, 13a, 14a, 22b, 28a, 31a, 86b, 89a, 193b, 228a.
Karamanoğulları, Karamanî, 3a, 5a, 14a, 15a, 18b, 22a.
Karasu, 17b, 159b.
KARAYAZICI, Celalî Eşkıyası, 69b.
Karesi, 5b, 10a, 13a.
Kargabayırı, 228b.
Kargacık, 202b.
Karıncabayırı, 228b.
Kars, 61b, 62a, 63b, 88b, 105b.
Kartal, 27b, 105a, 212a.
Karyoli, (Karniyal), 198a.
Kasaba-i Eyyub, 89b.
Kasdel, 12a, 153a.
KASIM PAŞA, 191a.
KASIM PAŞA, 42a.
KASIM PAŞA, Kāimmakām, 71a, 71b.
KASIM, Deli, 91b.
Kasımpaşa Deresi, 24a.
Kasımpaşa, 228b, 229b, 230b.
Kastamonu, 2b, 14a, 15a, 140a.
Kastira, Kastro, 154a, 155b, 191b.
Kaşe, 199a.
Katal, 198b.
KATIRCI-OĞLU, Mehmed Paşa, 152b, 153a.
KATIRCI-ZÂDE, 176b.
KATRANCI-ZÂDE, 176b.
Kavak, 152a.
Kayı Han Kabilesi, 1b.
Kayıkçılar Kapusu, 31b.

Kayıspınar, 152b.
Kayseriye Sancağı, 29b, 36b, 40b, 96b, 105a, 140a, 214a.
Kazabad, 25b.
Kazak, 73a, 75a, 101a, 113a, 161b, 162a, 187b, 190b, 203a, 203b, 204a, 204b, 205a, 205b, 206a, 207a, 207b.
Kazak-ı Ak, 74b, 75a.
Kazdağı, 125b, 142b.
Kazıklı Derbendi, 105a.
Kazovası, 161b.
Kefalonya, 164a, 202b.
Kefe, 32a, 33a, 34b, 113a, 203b, 204b, 205a, 207a.
Kelender Uğrısı, 90a.
KEMAL PAŞA-ZÂDE EFENDİ, Rum, 223a.
KEMAL PAŞA-ZÂDE, Şeyhülislam, 50a, 54b.
Keminvar, 194a.
KENAN PAŞA, 116b.
KENAN PAŞA, Bursa Muhâfızı, 183a, 183b.
KENAN PAŞA, Kapudan, 168b, 171b, 172b.
KENAN PAŞA, Koca, 147b, 148a.
Kenid, 105b.
Kerpe, 206b.
Kerş, Kerş Boğazı (Kerş), 203b, 204b, 207a, 207b.
KERTEBAY BEY, 40b.
Kesdane Bayırı, 230b.
Kesendire, 206b.
Kesikköprü, 110a.
KETHÜDA BEY, 82b.
Kıbrıs, 60a, 161b, 183b, 200b, 206b.
Kılburnu, 204b, 205a.
KIRIÇGAY HAN, 97a.
Kırım, 113a.
Kırkkilise, 5b.

Kız Kulesi, 57b.
Kızılağac Yenicesi, 20b.
Kızılbaş (Sürh-Ser), 31b, 32b, 36b, 37a, 38a, 38b, 47a, 55b, 61a, 61b, 62a, 64a, 64b, 71a, 72a, 73a.
Kızılkaya, 32a.
Kızıltabya, 224a.
Kili, 162a, 203b, 204a, 204b, 211b, 212a.
Kirmas, 191a.
Kirmend, 196a.
Koban, 207b.
Koca Mustafa Paşa Camii, 73b.
Kocaeli, 22b, 152b.
Koç Tebriz, 109b.
Komaran, Komaran Adası, 189b, 190b, 194a, 225b.
Konya Ovası, 150b.
Konya, 2a, 2b, 3a, 36b, 104b, 110b.
Korkud, Şehzade, Bayezid II Oğlu, 30a, 34a, 35a.
Kosova, 5b, 6a, 7b, 17b.
Kostanice, 198a.
Kostantiniyye, 23a, 31b, 74a, 85a, 188a, 219a.
KÖPRÜLÜ, bk. Mehmed Paşa, Köprülü, 182a, 182.
KÖSE KETHÛDA, 102b.
KÖSE MİHAL, 3a.
Köyiçine Kal'ası, 158a.
KUDSÎ-ZÂDE, Rumili Kâdiaskeri, 158a.
Kudûs, 41a, 42a.
Kula, 194b.
Kurne, 194a.
Kurşunlu Mahzen, 27b.
Küçük Todori, 139b.
Küçükçekmece, 177a.
Künhü'l-Ahbâr, 30a, 49b.

KÜPLÜ-OĞLU, 20a.

Kürdistan, 9b, 36a, 38a.

Kûri, 63b.

Kütahya, 2b, 57b, 97a, 185b.

-L-

Lajdin, 210b.

Leh, 5b, 196b, 203b, 204a, 210b, 225a, 225b, 226a, 226b.

Leve, 190b, 196b.

Limni, 173a, 179b.

Luri, 63b.

-M-

MAAN-OĞLU, 2016.

Macar, 54a, 180b, 183b, 188a, 191a, 196b, 223b.

Magosa, 60a.

Mağrib, 199a.

MÂHÎ KAPUDAN, 178b.

MAHMUD AĞA, Tozkoparan, 203b.

MAHMUD BEY, Özi Beyi, 204a.

MAHMUD BEY, Ramazan-Oğlu, 40b.

MAHMUD EFENDİ, Defterdar, 63b, 64a.

MAHMUD EFENDİ, Gafurî, Vâiz, 197b.

MAHMUD EFENDİ, Kara Çelebi-zâde, Kadıasker, 163a.

MAHMUD EFENDİ, Kâtib, 206a.

MAHMUD EFENDİ, Şeyh, Hüdâyî, 197a.

Mahmud Efendi Tekyesi, 81a.

MAHMUD EFENDİ, Üsküdâri, 78a, 78b, 101a.

MAHMUD PAŞA, Sûhte, Haleb Paşası, 185a.

MAHMUD PAŞA, Vezîriâzam, 25b, 26b.

MAHMUD, Şehzâde, Mehmed I Oğlu, 18b.

MAHZAR AĞA, 177b.

Makredonya, 203a.
MAKSUD PAŞA, 197b.
Malatya, 8a, 8b, 35a, 40a, 40b, 110a.
Malkara, 4b, 66b, 67a, 150b.
Malta, 116b, 117b, 201b, 202a.
Maltuna, 160b.
Manastır, 3b, 135a.
Manisa, 2b, 20b, 35a, 36b, 60a, 72a, 103a.
Mankırat, 208b.
Manya, 202a, 202b.
Maraş, Maraş Eyaleti, Maraş Sancağı, 2b, 182b, 185b, 214a.
Mardin, 40a, 102a.
Mardin Kal'ası, 102a.
Maristre, 204b.
MARKO, 198b.
MARKO, Deli, 135b, 136a, 148b.
Marmaris, 52a.
Mastaba, 42a, 50b.
Matruca, 58b.
Mâverâû'n-nehr, 1b.
MAVRUL HAN, 97a.
Mavsa, 201a.
Mâzenderân, 9b, 10b.
Medine, 232b.
MEHMED I, Çelebi Sultan, 7b, 11a, 12a, 12b, 13a, 13b, 14a, 14b, 15a, 16a, 16b, 17a, 17b, 18a, 18b, 19a.
MEHMED II, Fatih Sultan, 19a, 20b, 21a, 21b, 22a, 22b, 25a, 25b, 27a, 37b.
MEHMED III, Sultan, 64b, 71a, 72a.
MEHMED IV, Sultan, 112b, 113b, 146a, 179b, 197b.
MEHMED AĞA, Abaza, 188b.
MEHMED AĞA, Alaybeyi 155a.
MEHMED AĞA, Anber, Darü's-sa'âdetü's-şerîfe Ağası, 233a.

MEHMED AĞA, Bostancıbaşı, 81a.
MEHMED AĞA, Cündî, 161a.
MEHMED AĞA, Dârü's-sa'âde Ağası, 160b.
MEHMED AĞA, Hammamcı-oğlu, 185a.
MEHMED AĞA, Hoca, 82a.
MEHMED AĞA, Hısm, Tersâne Emîni, 173b.
MEHMED AĞA, Kapucubaşı, 203b.
MEHMED AĞA, Kara, 197a.
MEHMED AĞA, Karakaş, Galata Voyvodası, 172b.
MEHMED AĞA, Kınalı, 97a.
MEHMED AĞA, Kürd, 161a, 165a, 165b, 166a, 167b, 168b.
MEHMED AĞA, Mihaliçli, 97a, 97b.
MEHMED AĞA, Pir Bostancıbaşı, 76b.
MEHMED AĞA, Şamlı, 169a, 170a, 171b, 172b.
MEHMED AĞA, Tireli, Sekbanbaşı, 180a.
MEHMED BEY, Akçaylı-Oğlu, 23a.
MEHMED BEY, Karakoyunlu, 8a.
MEHMED BEY, Karaman-Oğlu
MEHMED BEY, Karesi Beyi, 145a.
MEHMED BEY, Mihalet-Oğlu, 15b, 16b, 17a, 17b, 19b, 20a, 20b.
MEHMED EFENDİ, bkz. Cennet Efendi, 197a.
MEHMED EFENDİ, Alahuz, Defter Emîni, 174b.
MEHMED EFENDİ, Arab, Vâiz, 173b.
MEHMED EFENDİ, Arzî, Galata Mevlevihânesi Şeyhi, 197b.
MEHMED EFENDİ, Bahayî, Müftü, 153b.
MEHMED EFENDİ, Bostan-zâde, Anadolu Kâdiaskeri, 79a, 91b, 180.
MEHMED EFENDİ, Bursevî, 116b.
MEHMED EFENDİ, Esirî, 180a.
MEHMED EFENDİ, Gelibolulu Gafûrî, Vâiz, 179b.
MEHMED EFENDİ, İsmetî, Rumili Kâdiaskeri, 198a.
MEHMED EFENDİ, Larî, 197b.
MEHMED EFENDİ, Mevkûfâtî, 164b.

MEHMED EFENDÎ, Okçu-Zâde, 102a.
MEHMED EFENDÎ, Şami-Zâde, Reisül kütüb, 173b, 190b.
MEHMED GİRAY HAN, Tatar Hanı, 113b, 175a, 205a.
MEHMED (MUHAMMED) HÜDÂNÎYE, Acem Şahı, 61a.
MEHMED KAPUDAN, İskenderiyeli, 163a.
MEHMED MİRZA, 9b.
MEHMED MİRZA, Uğurlu, 26a.
MEHMED PAŞA, 40a.
MEHMED PAŞA, 89b, 102b, 103b, 104b 105b 110a.
MEHMED PAŞA, Bimaroglu, 144b, 145a.
MEHMED PAŞA, Boyalu, 62b.
MEHMED PAŞA, Boynueğri, Vezîriâzam, 161b, 171b, 173b.
MEHMED PAŞA, Burnaz, Defterdâr, 173b.
MEHMED PAŞA, Cerrah, 62b, 67b.
MEHMED PAŞA, Civankapucubaşı, 116b.
MEHMED PAŞA, Çavuşbaşı, Rumili Eyâleti Mutasarrıfı, 226b.
MEHMED PAŞA, Çavuş-zâde, Mîr-i Mîrân, 151a, 197b.
MEHMED PAŞA, Çerkes, 96a, 96b.
MEHMED PAŞA, Damad, Vezîriâzam, 73b, 203a.
MEHMED PAŞA, Debbâğ, 188a.
MEHMED PAŞA, Derviş, Kapudân, Vezîriâzam, 162a, 162b, 164b.
MEHMED PAŞA, Gürcü, Vezîriâzam, 87a, 88a, 88b, 90b, 96a, 97a, 97b, 106a, 106b, 160b, 161b.
MEHMED PAŞA, Haleb Beylerbeyisi, 214a.
MEHMED PAŞA, Hasekî, Haleb Beylerbeyi, 162b, 188b.
MEHMED PAŞA, Haydar Ağa-zâde, Kapudan, 153a, 153b.
MEHMED PAŞA, Hersek Vâlisi, 231b.
MEHMED PAŞA, Kapudan, 201b, 204b.
MEHMED PAŞA, Kara, Budin Vezîri, Diyarbakır Beylerbeyisi, 225b, 226b, 227a, 228a, 229b.
MEHMED PAŞA, Karakaş, 75a.
MEHMED PAŞA, Karamanî, Vezîriâzam, 27a.

MEHMED PAŞA, Kefe, Beylerbeyisi, 203b.
MEHMED PAŞA, Kethüdâ, Haleb Paşası, 194b, 195a.
MEHMED PAŞA, Koca, 146a, 146b, 147b, 150b.
MEHMED PAŞA, Köprülü, Vezîriâzam, 173b, 174a, 180b, 181a, 181b, 182a, 188b.
MEHMED PAŞA, Lala, Vezîriâzam, 67a, 72b.
MEHMED PAŞA, Rumili Ümerâsı, 63b.
MEHMED PAŞA, Rumili Vâlisi, 228a.
MEHMED PAŞA, Salih Paşa Kethüdâsı, Defterdâr, 173b.
MEHMED PAŞA, Serdarazam, 122a, 122b, 125b, 126a, 126b, 127a, 127b, 129a, 134b, 136b, 137a, 137b, 138.
MEHMED PAŞA, Seydi-Oğlu, Seydi-Zâde, Teke ve Hamid Sancaklarına Mutasarrıf, Tımsıvar Vâlisi, 214a, 215a, 226b, 227a.
MEHMED PAŞA, Sinan Paşa-Oğlu, 70a.
MEHMED PAŞA, Sokullu, Vezîriâzam, 57b, 58a, 60a, 62a, 62b.
MEHMED PAŞA, Sûfi, Defterdâr, 168a, 173b.
MEHMED PAŞA, Şişman, 226a.
MEHMED PAŞA, Tabanryassı, 112a, 113a.
MEHMED PAŞA, Tayyar, Diyarbakır Beylerbeyisi, 110b, 11a.
MEHMED PAŞA, Topal, Kapudân, 174a, 176b, 180a.
MEHMED TEBRİZÎ, Hoca, 105b.
Mekke, 59a, 76a, 76b.
MEMÎ BEY, Dimyad Beyi, Bkz. Memi Paşa, 202a, 202b.
MEMÎ PAŞA, Bkz. Memi Bey, 201b, 202b.
MEMÎK-ZÂDE, Şeyhülislam, 170b.
MEMUN, 209a.
Menekşe, Bkz. Benefşe, 164a.
Menteşe, Menteşe Sancağı, 2b, 11a, 30a, 110a, 215a.
Mercidabık, 40b.
Meriç, 6a.
Mersin, 150a.
Mesina, 199b, 201b, 202a, 219b.
Mestane Cami, 86b.

MESUD EFENDİ, Hoca-Zâde, Şeyhülislam, 170b.
Metrofça, 191b.
MEVLANA EBU'S-SU'ÛD EFENDİ, 58a.
MEVLANA ES'ADE'D-DİN EFENDİ, 74a.
MEVLANA HOCA SA'DE'D-DİN EFENDİ, 59a.
Meyis, 14b, 201a, 201b.
Mısır, Mısriyyân, 8a, 9a, 9b, 29a, 29b, 30a, 35b, 40b, 41a, 42a, 42b, 43a, 43b, 44a, 44b,
45b, 46a, 47b, 48a, 49b, 50a, 59a, 76a, 76b, 102b, 116b, 120a, 138a, 150a, 160b,
162b, 163b, 164a, 177a, 177b, 189a, 19b, 200a, 200b, 201b, 208b, 209a, 213a,
214b, 221b, 227a, 233a.
Mısır, Mısriyyân, 29b, 46a, 227b.
Midilli, 34a, 177a.
Mihal, 117b, 139a.
Mihaliç Sahrası, 19b.
Mikyas, 48a.
MÎMAR MUSLİHİ'D-DİN, 22b.
MÎMAR MUSTAFASI, Kâtib-i Silahdârân, 169b, 171a.
MÎNNET BEY, 11b.
Minos, 208b.
MÎRZA İSKENDER, İsfahan Hakimi, 10b.
MÎRZA PİR MEHMED, Timur-oğlu, 10b.
MÎRZA SULTAN ALİ, 39a.
MÎRZA YUSUF, 30b.
Misivri, 204a.
Moğol, 10b.
Mohaç, 52a, 52b, 54a.
MOLLA GÛRÂNÎ, 23b.
Molova, 127b, 177b, 178a.
Mora, 7b, 60b, 66b, 168b, 201a, 202a, 204b, 208b.
Morav, Moravva, 192b, 193a.
Moskov, 174b, 176a, 210b, 211a.
MUAVİYE, 209a.

Mudanya, 184a.
Mudurnu, 12b.
MUHARREM BEY-ZÂDE, 93a.
MURAD I, Sultan, 3b, 4b, 6a, 7a.
MURAD II, Sultan, 18b, 19b, 20a, 20b, 21a, 21b.
MURAD III, Sultan, 60b, 61a, 64b.
MURAD IV, Sultan, 86a, 95a, 104b, 109a, 110b, 112a, 112b, 113a, 206b.
MURAD AĞA, Donanma Ağası, 117a, 119a, 120b, 121b, 122a, 123a, 124b, 133b, 134a,
138a, 145b, 147b, 150b.
MURAD AĞA, Emirgüne-Oğlu Han Kethüdâsı, 107b, 108a, 108b.
MURAD PAŞA, 151b.
MURAD PAŞA, Kapudan, Sadriazam, 153a, 153b, 163a, 164a, 165a, 165b, 166a, 166b,
167b, 168a, 168b.
MURAD PAŞA, Kuyucu, Vezîriâzam, 72b, 73a.
MURAD REİS, 201a.
MURAD SULTAN, Tatar Kumandanı, 175a.
MURTAZA PAŞA, 102b 105a, 106b, 109a.
MURTAZA PAŞA, 183b, 185a, 185b, 186a, 186b, 187a, 187b, 189a.
MUSA ÇELEBİ, Muhasib, 102b.
MUSA ÇELEBİ, Nişancı, 70a.
MUSA ÇELEBİ, Şehzade Bayezid I Oğlu, 12a, 14b, 15a, 15b, 16a, 16b, 17a, 17b, 18a.
MUSA PAŞA, 110a, 111b, 116b, 117a, 119a, 119b, 121b, 122a, 122b, 123b, 127b, 134b,
136b, 138a, 138b, 140a, 141a, 142a, 142b, 143a.
MUSAHİB CELAL BEY, 57b.
MUSAHİB PAŞA, 225a.
MUSLU ÇAVUŞ, 220b.
MUSLU EFENDİ, Şeyh, 103b.
MUSTAFA I. Sultan, 73b, 81a, 81b, 82a, 82b, 83a, 83b, 84a, 84b, 85a, 85b, 87a, 90a, 94b,
95a, 95b, 111b, 147a.
MUSTAFA II. Sultan, 193b.
MUSTAFA AĞA, 132b, 134b.
MUSTAFA AĞA, Çavuş, 142a .

MUSTAFA AĞA, Kapucubaşı, 122a.
MUSTAFA AĞA, Karaçavuş, 150b.
MUSTAFA AĞA, Kethüdâ Bey, Kul Kethüdâsı, 157b, 159a, 159b.
MUSTAFA AĞA, Sekbanbaşı, 180a, 195b.
MUSTAFA AĞA, Topkapulu, 169b.
MUSTAFA AĞA, Yeniçeri Ağası, 88b, 105a.
MUSTAFA AĞA, Zurnazen, 140a, 148b.
MUSTAFA ÇELEBİ, Şehzâde, Bayezid I Oğlu, 7b, 8b, 10b.
MUSTAFA ÇELEBİ, Anadolu Kethüdâsı, 46a.
MUSTAFA, Deli, Katırcı-Oğlu, 151a, 152a.
MUSTAFA EFENDİ, Kethûda, 79a, 85a.
MUSTAFA EFENDİ, Müfti, 71a, 72a.
MUSTAFA EFENDİ, Rumili Kâdiaskeri, 145b, 146a.
MUSTAFA EFENDİ, Vâiz, 173b.
MUSTAFA, Hacı Halîfe, Bkz. Nihâdi, 223a.
MUSTAFA PAŞA, 27b.
MUSTAFA PAŞA, 33a.
MUSTAFA PAŞA, 231b.
MUSTAFA PAŞA, Bryıklı, 148a, 153a.
MUSTAFA PAŞA, Debenbuk, 178a.
MUSTAFA PAŞA, Defterdar, 102b.
MUSTAFA PAŞA, Deli Ferhad Paşa Birâderi, 182a.
MUSTAFA PAŞA, Emir, Defterdâr, 161b.
MUSTAFA PAŞA, Gemlik Boğazı Muhâfızı, 183b, 184a.
MUSTAFA PAŞA, Haleb Vâlisi, 226b, 227a, 228a, 229a.
MUSTAFA PAŞA, İbşir, Haleb Beylerbeyisi, bkz. İbşir Paşa, 164b, 166a, 168a.
MUSTAFA PAŞA, Kapudan, 189b.
MUSTAFA PAŞA, Kapudan, 206b.
MUSTAFA PAŞA, Kara, 60a.
MUSTAFA PAŞA, Kara, 111a, 111b, 112a, 113a, 114a, 115a, 115b.
MUSTAFA PAŞA, Kara, Halıcı-Zâde Damadı, Kapudan, 168b, 170.
MUSTAFA PAŞA, Kara, Mısır Beylerbeyi, 189a.

MUSTAFA PAŞA, Kibleli, Şam Paşası, 194a.
MUSTAFA PAŞA, Koca, 146a, 146b, 147b, 150b.
MUSTAFA PAŞA, Lala, 61a, 61b.
MUSTAFA PAŞA, Lefkeli, 87a, 88a.
MUSTAFA PAŞA, Maraş Paşası, 185b.
MUSTAFA PAŞA, (Merzifonlu Kara Mustafa Paşa), Vezîriâzam, 211b, 225.
MUSTAFA PAŞA, Morah, Defterdar, 164b.
MUSTAFA PAŞA, Rumîli Beylerbeyisi, 45b, 46b.
MUSTAFA PAŞA, Rumîli Beylerbeyisi, 105a, 106a.
MUSTAFA PAŞA, Rumîli Beylerbeyisi, 192b, 193b.
MUSTAFA PAŞA, Rumîli Emîrî'l-Ümerâsı, 102a.
MUSTAFA PAŞA, Şam Beylerbeyisi, 106a.
MUSTAFA PAŞA, Tavukçu, 152a.
MUSTAFA PAŞA, Vezir, 51b.
MUSTAFA PAŞA, Vezir, 57a.
MUSTAFA PAŞA, Yeniçeri Ağası, 226a.
MUSTAFA PAŞA, Zurnazen, Kapudan, 167b, 170b.
MUSTAFA PAŞA-OĞLU, 159b, 160a.
MUSTAFA, Şehzade, Mehmed I Oğlu, 18b.
MUSTAFA, Şehzade, Mehmed II Oğlu, 22a.
MÛ'EBBED-ZÂDE, Kâdiasker, 33a.
MÛLKÎ KADIN, 169b, 171a.
MÛLÛK-I DİYARBEKİR, 9b.
MÛLÛK-I ÖZBEKYAN, 36a.

-N-

Nablus, 41a.
NAKKAŞ AĞA, 72b.
Nakşa, 156a.
Nakşa Barra, 156a.
Narlı Kapu, 31b.
NASUH AĞA, Sekbanbaşı, 79b, 82b, 85b.

NASUH PAŞA, Vezîriâzam, 72b, 73a, 90a, 112a, 114b, 135a.
NATAŞ-OĞLU, 194b.
NEBÎ AĞA, 151a, 151b, 152a.
NECATÎ-ZÂDE, İstanbul Kadısı, 167b.
Nehr-i Fırat, 1b, 8a, 25b, 48b.
Nehr-i Nil, 44b, 46a.
Nehr-i Sava, 56b.
Nehr-i Tunca, 32a.
Nemçe, Nemse, 54a, 176a, 191a, 196b, 197b, 198a, 223b, 226a, 226b, 230a.
Nidaz, 229a.
Niğbolu, 21a, 214a.
Niğde Sancağı, 105a, 140a.
NİHÂDÎ, 188a, 197b.
Nova, 199a.
Novi, 198a.
Novigrad, 191a
NUH EFENDÎ, Ahmed-Zâde, Molla, Anadolu Kâdiaskeri, 104b.
NUH, Peygamber, 175b.
NUMAN EFENDÎ, Bursa Kādısı, 187b.
NURE SÛFÎ, 3a.

-O-

OKÇU-ZÂDE, Reistül Kütüb, 70a.
ORHAN, Şehzade, Murad II Oğlu, 19a, 112b.
ORHAN GAZÎ, 2a, 2b, 3a, 3b, 4a, 4b, 35a.
Orta Cami, 82b, 83a, 84a, 84b, 5a, 86a, 87a, 89b, 90a.
Orta Kapu, 33b.
Orta Kule, 106a.
Orta Macar, 191a.
ORUÇ BEY, 19b.
OSMAN I, Sultan, 2a, 2b, 3a, 3b, 85a.

OSMAN II, Sultan, 73b, 74a, 75b, 76a, 77a, 78a, 78b, 81a, 81b, 82a, 82b, 83a, 83b, 84a, 84b, 85a, 85b, 86a, 86b, 89a, 89b, 90a, 90b, 203b.

OSMAN AĞA, 172b.

OSMAN EFENDİ, Ayasofya Vâizi, 191b.

OSMAN PAŞA, 114a .

OSMAN PAŞA, 199b.

OSMAN PAŞA, Bosna Paşası, 227a.

OSMAN PAŞA, Çerkes, 178a, 178b.

OSMAN PAŞA, Hersekli, Şam Vâlisi, 226b.

OSMAN PAŞA, Özdemiroğlu, Vezîriâzam, 61b, 62a.

OSMAN PAŞA, Şam Vâlisi, 228a.

OSMAN PAŞA-ZÂDE, Hıffetlî, 226b.

Osmanlı, Osmanî, Osmaniyye, 8a, 39b, 40b, 46b, 51b, 57b, 61a, 63b, 73a.

-Ö-

Öküz Burnu Limanı, 51b.

ÖMER, Memleket-i İslamiyye'den Bir Vâli, 183a.

ÖMER AĞA, 182a.

ÖMER BİN İSÂYA, 209a.

ÖMER EFENDİ, Hoca, 74a, 76a, 77b, 78a, 78b, 79a, 79b.

ÖMER EFENDİ, Meşâyih-i İzâm, 79a.

ÖMER EFENDİ, Mısırî, Süleymaniye Vâizi, 187b.

ÖMER İBN-İ ÜMEYYE, 9a.

ÖRFİ-ZÂDE EFENDİ, 199b.

Ösek, 56b, 72b, 189b, 191a, 192a, 196b, 226b, 227a, 229a.

ÖZBEGİ SİPAH, 39a.

Özi, 101a, 203a, 203b, 204a, 204b, 205a, 208a, 211a, 212a, 213a, 214a, 218a

-P-

Paçan, 229a.

PANAYOT, Tercüman, 224b.

PAPA, 226b, 231b.

Paradinye, 203a.
Parmakkapu, 153a, 176b, 197b.
Pasin Ovası, 1b.
Peç, 190a, 225a, 225b, 226b, 228b.
Peçuh, 184b.
Peçuy, 192a.
Pendik, 27b.
PERTEV PAŞA, 57b, 60a, 60b.
Pespirem, 196a.
Peşte, 54b, 119b, 227a, 228b, 203a.
Pınarbaşı, 3a.
Pınarhisar, 5b.
PÎRÎ PAŞA, Karaman Beylerbeyisi, 55b.
PÎRÎ PAŞA, Vezîriâzam, 48a, 48b, 49a, 52a.
Pişegrad, 72b.
PİYALE KAPUDAN, 205a.
PİYALE KETHÛDA, Tersane Kethüdâsı, Bkz. Piyale Paşa, 206b, 207a, 207b, 208a.
PİYALE PAŞA, Bkz. Piyale Kethüdâ, 208a.
Pojun, 225a.
Poladime, 139b.
Poyraz Limanı, 163b.
Pozen, 191a.
Previze, 201b.
PREVİZE BEY-OĞLU, 201b.
Pürünç, 192a.

-R-

Rabe, 194b, 196a.
Rabs, 20a.
RABİA, Şeyh Edebalı Kızı, 2b.
Rac, 227a, 227b, 228a.
Râfizîler, 222a.

Rakoş, 227b.
ROMODANOSKA, ROMODANOSKOV, Rus Kumandanı, 214a, 216a.
RAMAZAN BEY, 2b.
RAMAZAN PAŞA, İstanbul Kāimmakāmi, 183b.
RECEP AĞA, 151a, 151b, 152a.
RECEP PAŞA, Kapudan, 205a, 206a.
RECEP PAŞA, Karadeniz Serdarı, 88a.
RECEP PAŞA, Vezîriâzam, 97b, 99a, 102a, 102b.
Resmo, 139a, 139b.
Retime, 140b, 141a, 143a, 143b, 223a.
Revan, 63b, 71a, 73b, 104b, 106a, 108b, 109a, 109b, 110a, 111b, 112b.
Revand, 105b.
Ridaniye, 43b, 44b, 47a.
RİYAZİ EFENDİ, 199b.
Rodos, 51a, 51b, 143a, 154a, 156b, 162b, 164a, 164b, 200a, 200b, 201b, 208b, 209a, 219a.
Rotya, 128a.
Rum, 1b, 2a, 5b, 8b, 9b, 10b, 12a, 19a, 26a, 30a, 31a, 31b, 36b, 38a, 38b, 39a, 40a, 40b, 41a, 42a, 43a, 45b, 46b, 50a, 51a, 54b, 59b, 64a, 85b, 176a.
Rumili, 3b, 4a, 4b, 5a, 5b, 7b, 10b, 12b, 15a, 16a, 16b, 17a, 18b, 19a, 19b, 20a, 20b, 21a, 32a, 35b, 38a, 38b, 44a, 46b, 53b, 57a, 63a, 63b, 66b, 84a, 85a, 91b, 102a, 106a, 106b, 107a, 114b, 115a, 115b, 125b, 145a, 148b, 149b, 154b, 158b, 163b, 164a, 167b, 177b, 180a, 183a, 184b, 190b, 192b, 193b, 196b, 197a, 198a, 205b, 212b, 213a, 214b, 215a, 219a, 220a, 220b, 226b, 228a, 229b, 230b, 231a.
Rumilihisarı, 177b.
Rusçuk, 65a, 66b, 67a.
RÜSTEM, 110b, 137b.
RÜSTEM AĞA, Kethūda, 226b.
RÜSTEN HAN, 109b.

-S-

SAADET GİRAY HAN, Tatar Han-Oğlu, 35b.

SADİ ÇELEBİ, Şeyhülislam, 54b.
SABREDDİN-ZÂDE, İstanbul Kadısı, 187b, 188b.
Safet Vilayeti, 42a.
SAİD, 41a, 45a, 46a.
Sakarya, 182b.
Sakız, 134b, 142b, 149b, 150a, 153b, 154a, 156a, 162b, 163b, 164a, 168a, 177a, 200b, 201b, 202b.
SALİH AĞA, Tersane Emimi, 169b, 171a.
SALİH BEY, 142a.
SALİH PAŞA, 173b.
SALİH PAŞA, 221b.
SALİH PAŞA, Defterdar, 122b.
SALİH PAŞA, Sadriazam, 130a, 133a, 140b, 142b, 144a.
Salihyye, 43b, 48a.
Samsun, 15a, 18b.
SAN MARKO, 198b.
San Marko Kilisesi, 198b.
SAN TİYODOROS, 198b.
Santoris, 156a.
Sanya Kal'ası, 72b.
Saray-ı Atik, 82b.
Saray-ı Cedid, bkz. Yeni Saray, 157a.
SARI HAN, 111b.
SARI KETHÜDA, 150a.
Sarıkamış, 210b.
SARI PİRE, Uzun Hasan'ın Gözcübaşısı, 39a.
SARUCA PAŞA, 6b.
Saruhan, 10a, 11a, 30a.
SARUHAN BEY, 2b.
SATIRCI, 66b, 67a.
Sava, 198a, 225a.
SAVCI BEY, Ertuğrul Gazi-Oğlu, 2a.

SAVCI BEY, Murad I Oğlu, 5b.
Sayda, 201a, 201b.
Sazlıdere, Sazlıdere, 5a, 19b, 180a, 180b, 189b.
SEFER DAYI, 202a.
Segedin, 54b.
Selanik, 125b, 214b.
SELİM I, Yavuz Sultan, 28a, 30a, 32a, 33a, 33b, 34a, 34b, 35a, 39a, 39b, 40b, 41a, 41b,
47b, 47b, 48b, 49a, 49b, 50a, 72a, 223a.
SELİM II, Sultan, 55b, 57b, 58b, 60b, 112b, 197b.
SELİM GİRAY, Tatar Hanı, 226a.
Semendire, 3b, 227a, 228a, 228b, 229b, 230b, 231a.
SENCAR-ZÂDE, 202b.
Sen Gotar, 194b.
Serem, 51a.
SEYDİ-OĞLU, 195a.
SEYDİ-ZÂDE, bkz. Mehmed Paşa, Seydi-Zâde, 227a.
SEYYİD AHMED BEY, Kayseriyye Beyi, 105a.
SEYYİD ALİ, 51a.
SEYYİD MEHMED, Mûnşi, 26b.
SEYYİD NİMETULLAH, Şah İsmail Vezîri, 38a.
Sıçan, 191a.
Sığm, 207a.
Sırt Köylü, 48b.
Sigetvar, 56b, 57a, 191a, 191b.
SİLAHDAR PAŞA, Kapudan, 208a.
SİLAHDAR PAŞA, Şam Emirü'l-Ümerâsı, 106b.
Silifke, 3a.
Silistre, 162b, 172b, 189b, 214b.
Silivre, 56a.
Silivri, 159b, 200b.
Sin, 198a, 231b.
SİNAN, İmam, 101a.

SİNAN AĞA, 35b.
SİNAN AĞA, Koca, Bostancıbaşı, 180a.
SİNAN BEY, Tırhala Hâkimi, 17b.
SİNAN KAPUDAN, Rodos Beyi, 201b.
SİNAN PAŞA, 38a, 39b, 40a, 42b, 43a, 44a, 44b.
SİNAN PAŞA, 182b.
SİNAN PAŞA, Cigala-Zâde, Bkz. Cigala-Zâde, 199a, 199b.
SİNAN PAŞA, (Koca Sinan Paşa), Vezîriâzam, 199b.
SİNAN PAŞA, Vezir, 62a, 65a, 65b, 67a, 67b.
Sinop, 15a, 73a, 203a, 204a, 207a.
Sirem, 227a, 228a, 228b, 229b, 231a.
Siroz, 19a.
Sisam, 149b, 201b.
Sivas, 8b, 9a, 9b, 13a, 25b, 32b, 37a, 39b, 70a, 97b, 106b, 113b, 193b, 212b, 214a.
SİVASÎ EFENDÎ, 79a.
Sivrihisar, 14a.
SİYAVÜŞ AĞA, Müsellem, 182a, 185a.
SİYAVÜŞ PAŞA, 140a.
SİYAVÜŞ PAŞA, Diyarbakır Beylerbeyisi, 230b.
SİYAVÜŞ PAŞA, Silahdar, 173b, 191a, 196a.
SİYAVÜŞ PAŞA, Vezîriâzam, 157b, 160b, 170b, 171a, 171b, 173a, 184a.
Sofya, Sofya Eyaleti, 17b, 62b, 185a, 189b.
Soğanlı, 145a.
Solonya, 204b, 205a.
Söğüt, 2a, 153a.
Söğütcük, 2a.
Söğütlü, 34b.
Suda, 119b, 120a, 120b, 121a, 124a, 124b, 125a, 130a, 130b, 131a, 132a, 132b, 133a,
135a, 135b, 136b, 137a, 138a, 138b, 139b, 140a, 141b, 142a, 148a, 153a, 160b.
Sultan Ahmed Câmîi, 187b.
Sultan Bayezid Câmîi, 31b, 59b, 82a, 82b.
Sultaniye, 8b.

Sultan Mehmed Han Câmîi, 31b, 49a, 79a, 89a, 91a, 91b, 92a, 92b, 146a.
Sunud, 105b.
SUNULLAH AĞA, Sipâhî Ağası, 190b.
SÜDUN, Tumanbay Vezîri, 44b.
SÜLEYMAN I, Kanuni Sultan, 34b, 41b, 49a, 50a, 50b, 57b, 59a, 59b, 67b, 110a, 112b,
152a, 199a, 223a.
SÜLEYMAN AĞA, Alaybeyi, 155a, 155b.
SÜLEYMAN AĞA, Emîr-i Ahur, 226a.
SÜLEYMAN AĞA, Hazinedarbaşı, 48b, 49a.
SÜLEYMAN, Darû's-Sa'ade Ağası, 76a, 76b, 78b, 79b.
Süleymaniye Camii, 82b, 84b, 187b, 188a, 191b.
SÜLEYMAN PAŞA, Karakaş, Darû's-Sa'ade Ağası, 160b.
SÜLEYMAN PAŞA, Orhan Gazi Oğlu, 4a, 4b.
SÜLEYMAN PAŞA, Vezîriâzam, 168b, 171a.
SÜLEYMAN ŞAH, İbn-i Kaya Alp, 1b.
SÜLEYMAN ŞAH, Mirza, 10b.
SÜNBÛL AĞA, Darû's-Sa'ade Ağası, 116b.
Sünmiler, 222a.

-Ş-

ŞABAN EFENDİ, Boşnak, Anadolu Kadiaskeri, 158a.
ŞABAN HALİFE, 169b, 171a.
ŞABAN PAŞA, 178a.
ŞAH ABBAS, 71a, 97a, 99b, 101a, 113b.
ŞAH SAFİ, 101a, 102a, 111b, 112b, 113b.
Şâhân-ı Sistan, 9b, 10b.
Şahin, 160a.
ŞAHİN AĞA, Kulaksız, 161a.
ŞAHİN BEY, Lala, 5a.
ŞAHİN GİRAY, 113b.
Şahin Yuvası, 144a.

ŞAH İSMAİL I, 30a, 30b, 31a, 36a, 37a, 37b, 38a, 38b, 39a, 40a, 52a.
ŞAH İSMAİL II, 61a.
ŞAHRUH MİRZA, Harran Valisi, Timuroğlu, 10b.
Şam, Şam Eyâleti, 9a, 9b, 29a, 29b, 42a, 42b, 46a, 48a, 48b, 49b, 50a, 50b, 75b, 103b,
116a, 147a, 168b, 173b, 187b, 197a, 199b, 200b, 226b, 228a.
Şam-ı Kazan, 113b.
ŞAMÎ-ZÂDE, Reis, 188b.
Şark, 110a.
Şarköy, 226a.
Şark Seferi, 103b, 104b.
ŞEHBAZ PAŞA, 162a.
ŞEHİNŞAH, Şehzâde, Bayezid II Oğlu, 30a, 32b.
Şehzâde Camii, 92b.
ŞEMS-İ TEBRİZİ, 109b.
ŞEMSİ PAŞA, Rumili Beylerbeyisi, 57a.
Şemsü't Tevarih, 59a.
ŞERİF EFENDİ, Mevlana, 93a.
ŞERİF-İ MEKKE, 76a.
ŞERİF PAŞA, Mutasarrıf, 71a.
Şetne, 191a.
ŞEYH EDEBÂLÎ, 2a.
ŞEYH MUSLU EFENDİ, 103b.
ŞEYH SUFİYU'D-DİN, 30a.
ŞEYHİ CAN PAŞA, Kars Paşası, 105b.
ŞEYHİ EFENDİ, Allâme, 112b.
ŞEYTAN KULU, 32b, 33a.
Şî'a, 31a.
ŞİBE HAN, Özbek Hanı, 36a.
ŞİR-MERD, 175a, 175b, 176a.
Şirvan, 9b, 61b, 62a, 63b.
Şuğrad, 226b.

-T-

Taberistan, 36a.

TAC-ZÂDE, 62a.

TAC-ZÂDE, Nişancı, 33a.

TACLI HANIM, Şah İsmail Zevcesi, 39a.

TAHMAS HAN, 97a.

TAHMAS KULU HAN, 107b, 108b, 109a, 110a.

TAHMASB ŞAH, İran Şahı, 52a.

Talanka Bostanı, 56a.

Taman, 204a, 207a, 207b.

Tasa, 225a.

Tasma, 213a, 214a, 215a, 215b, 217a, 217b.

Taşili, 22a.

Tatar, 2a, 10a, 10b, 11b, 19a, 61b, 69b, 74b, 75a, 113a, 113b, 175a, 175b, 176a, 180b,
190b, 192a, 194a, 196a, 203a, 205a, 207a, 214a, 216a, 217b, 226a.

TAVÂŞÎ, 90b.

Tavşan Adası, 126a.

Tebriş, 8b, 9b, 31a, 37a, 39a, 55a, 65a, 105b, 108a, 109b, 113b.

TEKE BEY, 2b.

Teke, Teke Sancağı, 10b, 214a.

TEKELÜ MEHMED HAN, Bağdad Hâkimi, 55a.

Tekirburnu, 201b.

Tekirdağı, 4b.

Tekvur Çayırı, 27a.

Temrek, 207b.

Termiş Kal'ası, 140a.

Ten, 203a, 204a, 205a.

Tentira, Tentire, 204b, 208a.

Tersâne, Tersâne-i Âmire, 156a, 161b, 163a, 164a, 165a, 165b, 166b, 169b, 173b, 204a,
205a, 206a, 206b, 207a, 208a, 219a.

Tımışvar, 159a, 226a, 226b.

Tırhala, 140a, 202b.
Tiflis, 61a, 62a, 63b.
TİMUR, 8a, 8b, 9a, 9b, 10a, 10b, 11a, 11b, 12a, 12b, 19a.
TİMUR KAPUDAN, 163b.
TİMURTAŞ BAEY, 3b, 6b.
Tire, 2b, 180a, 183b.
Tirmend, 194b.
TİYODOROS, 198b.
Todori, 134b, 139b, 160a, 198a.
Todori Kal'ası, 134b.
Tokad, 10b, 12b, 13a, 14b, 17a, 19b, 70b, 96b, 99a, 102b.
Tomaniç Kal'ası, 63b.
TOMARKO, 133a.
TOPAL KÂFİR, 132b, 133a.
Tophane, 57b, 93b.
Topkapusu, 25a, 56b.
Toprak Kal'a, 109b.
TORMADKO, 139b.
Trablus, 42a.
Trablusgarp, 199a, 202a.
Trablusşam, Trablusşam Eyâleti, 108b, 201a.
Trabzon, 30a, 205a.
TUMARBAY, Mısır Sulatını, 42a, 43a, 43b, 44a, 44b, 45a, 45b, 46a, 46b, 47a, 47b.
TUMAR PAVLI, 53b.
Tuna, 18b, 21b, 189b, 191a, 203a, 203b, 212a, 226a, 227b, 228a, 230a, 230b.
Tunus, 122a, 127a, 135a, 136b, 163b.
Turan, 1b, 54b.
TURGUD BEY, Memi Paşa-oğlu, 134b.
Turgud ili, 2b.
TURGUD PAŞA, 200a.
Turla, Turla Suyu, 74b, 212a.
Turmuş, 224a.

Turnadağı, 39b, 40a.

Tut, 226b.

Tuzlaburnu, 207a.

Tuzlupınar, 228a.

Türk, Türkler, 160b, 176b, 200a, 221a.

TÜRKDOĞAN, 20a.

Türk-i Çin, 36a..

Türkistan, 10b.

Türkmen, 16a, 26a, 26b, 39b, 40a, 50a.

-U-

Uğraşgünü, 32a.

ULAMA PAŞA, 55b.

Uhubad Sahrası, 13a, 19b, 20a.

UMUR BEY, Timurtaş Oğlu, 17b, 19b.

Urfa, 110b.

Urus, 187b.

Uskumru, 187b.

Uyvar, 190a, 190b, 191a, 196a, 196b, 223b.

UZUN HASAN, 25b, 26a, 26b, 30a, 30b.

-Ü-

ÜNSİ EFENDİ, Şam Kadısı

Üsküdar, 27a, 27b, 28a, 29b, 36b, 55a, 55b, 27b, 61a, 63b, 74a, 75b, 78a, 78b, 81a, 81b,
82a, 96b, 99a, 100b, 104b, 105a, 110b, 112a, 114a, 140b, 150b, 152a, 161a, 165a,
165b, 166a, 172a, 177a, 182b, 183a, 184a, 184b, 185a.

ÜSTÜNÂVÎ, Vâiz, 173b.

-V-

Vaç, 72b, 228a.

Vâlide Ham, 197b.

VALİDE SULTAN, Kûçûk (Hatice Turhan) 158a, 160b, 179b, 188b, 191b, 198a.

Van Eyaleti, 55b, 103b, 110a, 189a, 199b, 200b.

VÂNÎ EFENDÎ, Vâiz, 191b.

Vara Kal'ası, 105b.

Varadin, 52b.

Varat, 225a.

Varna, 21a, 21b, 205a.

Varsak, 3a.

Vayka, 191b.

VECDÎ BAKÎ BEY, Beylerbeyi, 188b.

VEHHAB EFENDÎ, Kādı, 182a.

VELÎ BEY, 178b.

VELÎ EFENDÎ, Vâiz, 147b, 148a.

Venedik, 60b, 117b, 118a, 121b, 176a, 198a, 198b, 202a, 203a, 208b.

Verat, 188b.

Vilayet-i Hazar, 1b.

Vilayet-i Yunan, 2b

-Y-

YAHŞÎ BEY, Mihal-oğlu, 17a, 17b.

Yahudi, 27b.

YAHYA BİN YAHYA, Hâricî, 199a.

YAHYA, Çıfüt, Gümrük Emmini, 171a.

YAHYA EFENDÎ, Münkâri-zâde, Şeyhülislam, 189a.

YAHYA EFENDÎ, Şeyhülislam, 89a, 91a, 92a, 93a, 94b, 95b, 96a, 98b, 104b, 112b, 116a.

YAHYA EFENDÎ, Şeyhülislam, 225a.

YAHYA EFENDÎ, Zekeriya-zâde, 79a, 85a.

YAHYA PAŞA, 31a.
YAKUB BEY, Cem Sultan Lalası, 28b.
YAKUB BEY, Firuz Şah-oğlu, 12b.
YAKUB ÇELEBİ, Şehzade, Bayezid I Oğlu, 5b.
YAKUB, Uzun Hasan Oğlu, 30b, 31a.
Yalakabad, 13a.
Yanık, 192a, 192b, 199b, 225b.
YANKO, 119a.
Yanova, 180b, 184a.
Yassıçemen, 37a.
Yedikule, 25b, 31b, 67a, 77a, 85a, 100b, 112a, 146b.
Yemen, 101a.
Yenibahçe, 33b, 56a.
Yeni Camii, 85a, 146a, 147b, 148a, 191b.
Yenihişar, 24a.
Yeni Kal'a, 192b.
Yeni Kapu, 228b.
Yenisaray, bk. Saray-ı Cedid, 158b.
Yenişehir, 22a, 25b, 28b, 35a, 36b.
YENSUR PAŞA, bk. Hasan Paşa, Pantor, 192b.
Yergöğü Kal'ası, 65a.
Yezid, Yezîdî, Yezîdlik, 9a.
Yılkoğlu, 10a.
Yunan, 208b.
YUNUS PAŞA, Vezîriâzam, 41a, 41b, 42b, 44a, 45a, 48a..
YUSUF AĞA, Hazinedâr, 169b.
YUSUF AĞA, Yeniçeri Ağası, 76b.
YUSUF AĞA, Yeniçeri Kethüdasi, 178b.
YUSUF PAŞA, 117a, 118a, 119a, 121b, 122a, 122b, 123a, 123b, 133a.
Yusuf Paşa Camii, 138a.
YUSUF PAŞA, Celalî, 73a.
YUSUF PAŞA, Kâimmakâm, 171a, 171b, 172b, 182b, 183a.

YUSUF PAŞA, Kefe Paşası, 207a, 207b.
YUSUF PAŞA, Rumîli Beylerbeyisi, 190a, 190b.
YUSUF, Şehzâde, Mehmed I Oğlu, 18b.

-Z-

Zarda, 198a.
ZAĞANOS PAŞA, 23b.
Zağra, 5a, 17b.
ZAKİR-ZÂDE, Vâiz, 179b.
ZAL PAŞA, Anadolu Beylerbeyisi, 57a.
ZARİF PAŞA, 200b.
Zemun, 191b.
ZENCEFİLÎ-ZÂDE, 182b.
Zengi Çayı, 106a, 109a.
ZEYNEL, Kôr, Uzun Hasan Oğlu, 26a.
ZEYNEL PAŞA, Anadolu Beylerbeyisi, 37b, 40b.
Zirin, 226b, 229a.
ZİRİN-OĞLU, 180a, 191a, 191b, 192a, 192b, 193b, 194b.
ZÜLFİKAR AĞA, Kul Kethüdâsı, 224b.
ZÜLFİKAR AĞA, Sipah Ağası, 195b.
ZÜLFİKAR AĞA, Yeniçeri Ağası, 226a.

KAYNAKÇA

1. AFYONCU, Erhan, "Osmanlı Siyasi Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler" *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, cilt 1 , sayı 2, 2003.
2. ALTUNDAĞ, Şinasi, "Selim I", *İslam Ansiklopedisi* Cilt 10, 423 – 434.
3. DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi* Cilt 3, İstanbul 1950.
4. DERİN, Fahri Çetin, "Mustafa II'ya Dair Bir Risale", *Tarih Dergisi*, sayı 13, İstanbul 1958.
5. DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.
6. KARATAY, Fehmi Ethem, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, I, İstanbul 1961.
7. NİHÂDÎ, *Târîh- i Nihâdî*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 6053.
8. NİHÂDÎ, *Târîh- i Nihâdî*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat Kısım, nr. 219.
9. RADO, Şevket, "Nihâdî Tarihi'ne Göre Genç Osman Faciası", *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 3, İstanbul 1977.
10. SERTOĞLU, Mithat, *Osmanlı Tarih Lugatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986.
11. UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi* (4.Baskı), Cilt I, Ankara 1982.
12. UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi* (4.Baskı), Cilt II, Ankara 1983.

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

جامع وروان و قریب زوفا اهل ملک و زود و نهنگ ابله و بیخ و رفیع و غایت
فدایی که سرکشان ابد و باج شریف ایچنه طغری قنات
زکری و قبه کزنده اولان ستره قندکی بارشاه خید و خید
بجسود اولوب قندوی قال دید کلرینه و لظا طرند و غریبه
قید اولدی تو قندویک اوقند نازیندن بوسه نه ایدم
کودسم اینا ندم او جودمه صبا ندم و استان شاه غازی
یلده بایزین خان مهم خزان کاک ناز قندو اولاده و تیر
شاهات یله دعت حجاز واصل اولوب بیرون خطبات اکی
سنسنه و افح اولان و معناه شریفک دود و کجی کزنده
دعات و اقبال یله هله اولدی و تیر مارا نالین اولان
اندی و کلویه قز بریدیدیلر شهنشاه و علی و سلیمان سلطان
مخرخان و قندوی بی و کار طرند بک و قندوی بی و کزنده
عز و اقبال بوسه بایزینه ارجال بریدیدیلر و قنات سلطان
اراسنده کار قلعه لر زنده اکثر قلعه سی رخ امان طرند
عسکر اوله با اقاتان اوندی و لدیدیلر قز کزنده
اولدی قنات قلعه نکه کزنده تسلیم حصار ایدوب جدا ایدم
خراب کلان اولان قندوی قنات کزنده کلان قلعه یله یلیده
بودنه بنا ایند کلر و جامع شریف و حمامه عامه ایچنه و قلعه
ایلمایر بیرون خطبات کزنده سسکه کزنده شهنشاه
واقع اولان و جامع جکر و برکی و جریه سی قنات
ایلمایر غریب هایدوب بریدیلر و قندو کزنده قنات سلطان

ایلمایر طراند اقبیل صا اولوب اوله ایدیه اولان عیال
قز قزیده و رعایت ناسنه سباشنه ناز ایدوب کزنده
کلویه ایلمایر و خیری عالی جامع و رعایت و نیجه و جود خیرات
قندوی سلطان اولان آتیه یی و خیری و اقبیل سلطان
طرند و خیری و رعایت و رعایت و رعایت و رعایت
و کانی و رعایت و رعایت و رعایت و رعایت
بشاده عراق کانی اولان سلطان و رعایت و رعایت
قندوی و رعایت و رعایت و رعایت و رعایت
صاحب طهران ایدیه قز ایدوب سلطان صرا اقبیل
تیمور لنگ که قندوی بریدیلر سلطان کزنده سلطان
تر قندوی ایدیلر قز ایدوب سلطان ایدیلر قز
دختر قز نمان و رعایت کزنده سلطان صرا اقبیل
اصحاب و رعایت کزنده سلطان و رعایت و رعایت
دختر قز طرند و رعایت و رعایت و رعایت و رعایت
داخل اولدیه قز قز کزنده سلطان و رعایت و رعایت
عز و رعایت کزنده قز قز کزنده سلطان و رعایت و رعایت
چای و رعایت کزنده قز قز کزنده سلطان و رعایت و رعایت
ایلمایر و رعایت و رعایت و رعایت و رعایت و رعایت
ایلمایر و رعایت و رعایت و رعایت و رعایت و رعایت
کل کزنده سلطان و رعایت و رعایت و رعایت و رعایت
اولدیه و رعایت و رعایت و رعایت و رعایت و رعایت

اوز بهبشکس جلب فراد ایلدیلر ایتدی و یانغ و یار و ده کلوب
 کلک ایلدیلر عالی چای ایزد کلاکده ماسر لردنک نایله ۳
 رعایا لر اونی خاظر و یوله آتش ایدم حتی سلطان احمد
 کوبه سی نه یازم مسطقی چلی و یاز ایلدیلر قیود حوالا دن
 سوزا یله یلم و قند یسندن شکار ییلم و کند و نول
 ظلم وضع حکایت ایلدیلر و غافل و یول یسندن قتل
 احمد اوشق ککده برید کلک ایلدیلر قنده ساس
 و ملاطفتی فرخ اوندن و شکار غایب یلم خان انبیا خا
 اولاد و مخرج استیوب قیود قزاقبند و اونی قیود شکار
 نلار ارا انکی قیود شمر ایلله ماهان زلده بر کشت
 ایلیم یسید لکه اولار غافل اولاد قش و آقیرنی فرخ ایل
 نه و لیل ایلدیلر که اولاد کلک کلک کلک ایلدیلر
 قصدینه بهر یز و سلطانیه و لطفه اویشوند و قش
 اولدیلر و بیلیک یولده اول ایل یز قیود کلک کلک ایل
 خا نلک یولکه کلک کلک آقیرنی اول ایل یز کلک کلک
 قشده کلک کلک قشده چمن قش ایلدیلر کلک کلک
 سیور قش قش کلک کلک کلک کلک کلک کلک کلک
 عدل ایلدیلر یز قش اولاد سلطان اولدیلر قش
 بنا ایلدیلر باد ایلدیلر و یز قش کلک کلک کلک
 صاحب اول قش و ده قش کلک کلک کلک کلک
 و لطف و دست یست کلک کلک کلک کلک کلک کلک

اوزدینه طبرانی طرد شد بدست طبیب و شام اوزدینه شد
 انتقام ایلمدی طبیب کلوبی خود چزار طری حصاری فتح ابدی
 بود هدیه و لدوبانی فتح ایذا که حلید زبانه حارایا تیرد
 و تمامه دن حصیه و لدوبه طرافند و مراد صاحب کزین و مراد
 اله ضالی علیه و آله جمیع کسند و نزل کسند و در سنای انکه
 احاطه به خالد بن ولید و عبد افان بن عمر و کعب الخوار و غیر این
 انهم و دیگر کسند و نیکو و دشت الوری و بداند حرکت
 حصیه و نقتله الا اوزدینه کاف و دشت خزان و نوبه ایتری
 سلطان خرم و غیض خرم و انهم و کس و کس و کس و کس و کس و کس
 کلیدی طریفه و صدای بلند و نالایک و جوش عظیم و برینه و
 تظلم و زین و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس
 و نوبه و نوبه و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس
 علم و سن و جمیع و لدوبه و بدایه فتح ابدی و احاطه
 اینست که خدای جمیع خاتم اهل عالم را و انفس و دایا بدست
 شام خدایا و کس و نوبه و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس
 حکیم و نوبه و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس
 محبت و نوبه و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس
 احاطه و نوبه و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس
 مراد و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس
 حکم و نوبه و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس
 و نوبه و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس و کس

ویرجیل پنهان در دشت اولاد سزاشکار ایدوب گرفتار
اولوسه برین ختور ایدوب اسفندیار ایانه واریز سرین
ایله سیخوب و مصورنده دوم ایله بیکه بر ایدوب ایانه
برفتیله منطایده یه خلیه ویکه یاد شاعلم نانه
اوله ورتون ساز قزلای کوی ارای منته اوله سلطان محمد
خان موسی بیلیک بریای صواب کوب چلدان لوب کوب
کوندی آتور استغفراله اسایز کورینه و قلاق ویندن
رویه لر نه مرار ایدوب کوفه مکتوبه زوی انفت سرین
منطایه یقین کلک کما استغفراله کوی مراد عزیز
ایده کن شاندار کاشاد اولاد بفضیل موسی بیلیک
آینه قلند مسک لوبه سلطانیه ساعده انیر کین شاعلم
البدی خوی لوبی بند کین بلدیه برنج کوز مسک و قزلای
قیل لوبی آتور قزلای خوی منظم کورینه و قینه خوتای
دوم ایله یانه کوبی کما افلاق شهاد برید جمله اگر ایدوب
قزلای بند و لایه افلازی مایه افلاک غایه حینه یون
اوبه قزلای خوتای قیله قزلای کلای لوبی بیلیک
نخیدن افلازی موسی بیلیک اوله مسک کادینه خور اوله
کوبه کورده کلای کلای لوبی افلازی شایر ایدوب
ایله شهاد خوار ایدوب قزلای کلای لوبی بیلیک
بروقیه ایدوب بر افلاک لایه و لوبی موسی بیلیک
ایله ایدوب بر افلاک لایه و لوبی موسی بیلیک

نوروزی

نوروزی

نوروزی

برادری سلطان محمدی مالک تخت باه اولد و غندن کاه اولوب
عسکر بزرگان ایله روسه جانبیه روان اولدی سیکان شاعلم
کلای سلطان محمد اعلام ایدوب علی افندی ویران ایدوب
وندای موسی خوتایه بیج اولوب تیدور لوبی بیلیک
قزاد اولدی کما ایدوب بیلیک کلاب و انشال اولد و منتم
برنار ایدوبیه و اولد ایدوب بیلیک و روسه کلای بیلیک
حرکت ایدوب کما و کما لوبی بیلیک و جویان کلاب
شیخو ایله جمیلین تفریق مکتوبه قزلای خوتای
عالم کوریه طفری قزوبیه و ایدوب بیلیک
کلای ایدوب کما و کما لوبی بیلیک و جویان کلاب
اگر بیلیک ایدوبیه و ایدوب بیلیک و جویان کلاب
کافه و قزاد و ایدوبیه و ایدوب بیلیک و جویان کلاب
ایدوبیه کلای قزاد ایدوبیه و ایدوب بیلیک و جویان کلاب
قزوبیه کلای قزاد ایدوبیه و ایدوب بیلیک و جویان کلاب
حایه بیلیک ایدوب کما و کما لوبی بیلیک و جویان کلاب
سلطان استغفراله و قزاد ایدوبیه و ایدوب بیلیک و جویان کلاب
ایله منطایه و قزاد ایدوبیه و ایدوب بیلیک و جویان کلاب
اقلای لوبی کما ایدوبیه و ایدوب بیلیک و جویان کلاب
اوبه صاحب بیلیک موسی خوتایه و ایدوب بیلیک و جویان کلاب
ایستون و کما ایدوبیه و ایدوب بیلیک و جویان کلاب
اقلای ایدوبیه و ایدوب بیلیک و جویان کلاب

کونینویب کلایندارنایدوب کدیلم و آنجی نام عمله وارونیه نینایلم
سوق جلی یورقتیه و دندیدندالوینجی عومرادر ایلایلم کوی کیم
خانای ایلایلمه ملا توفیق مغل معهوده اقدام اولدی بربرینیه عرب رشاله
اقدام اولدی که کان کوره کتورعی آشاعلمیه و معالایم غلغلانین ایلک
جلی یو غلغلایلمه عدلیتیه یجا برافج برادرلار و فرسکره نرنه کله
کوزینیه جها نینک ایلیمیه و بربرینیه متاع ایلایلمه و یولباشاق
انقشاییمه بربرینیه کتورعی عجمور کونفد کیمه عجمور خان طرله کله
ایله کوهان کیم کلاه کیم کتورعی پ سلطان محمد الای قان شید کلاه
جانیته خیمه کلاه بسلکلام ایلیمه یلین کیمه قره کلاه کلاه
امهرله نر طرورس و دیو عرض احرام قیلیمه کتورعی کیمه کتورعی
مورجی عجمور طرند ایلیمه سازلار و بریشا طاق الورعی عجمور
مورجی عجمور ان کالیم یوریلدی سلیمه معهوده سلطان قنار
اسا کیم کلاه کوره کوزان کونفد و نینا کوهان کتورعی عجمور
پایله و و عجمور قیلیمه نینا کلاه ایلیمه و یورعی عجمور کیمه کلاه
کند و یورعی عجمور کیمه کیمه کتورعی عجمور کیمه کلاه ایلیمه
اولان کتورعی عجمور کیمه کیمه کتورعی عجمور کیمه کلاه ایلیمه
دیو کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه
پایله و و ایلیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه
سپا کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه
ایچ و دوست و دشمن ایلیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه
کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه کیمه

[illegible]

[illegible][illegible]

الوانی و حله اولاده باشای پادشاه و در هر دو راه و در باب
ما فوقه و زانرا از راهی که بکار می کشند ملحق اند به اوردن
حسن و خوبی و ترغیب و ترهیب با او و بدین باب که کند
و این کار را قریب یک فرسنگ و طریقه و در هر یک از اینها و نقل کرد
زیر این طریقه و در هر یک از اینها و نقل کرد
قیام این کار هر یک طریقه و در هر یک از اینها و نقل کرد
در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
که اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
اما اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
اندر اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
بر هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
که اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
بر هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
میزان اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
همراه اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
اوست و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
ایده و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
بر هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
اولی و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد

فهمان بود و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
منعم و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
عشر و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
ایده و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
خط و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
نماند و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
سر و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
مما و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
شر و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
شار و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
ان و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
عشر و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
سخت و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
که و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
صد و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
عالم و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
سوار و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد
کاف و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و در هر یک از اینها و نقل کرد

[illegible]

اكد اند و در شش چهره او حراير ايلاني خوش خرمه چهار چهره
او كند و در ياد و در عظيم پارسه با تو كنج مژگون نك
پارسه رنده و در درون ايلاني تو را نام فرخنده فرجامه نموده اند
سايه خاندن سلطان احمد امانيه و سلطان شهنشاه
شهنشاه و سلطان قورق و صاوي خان و سلطان سيم شهنشاه
طرم بنفند مسند نشين اينديركه اخيرا صاحب حالانق
بانو ك اول سنده بعضي بر خند خند ما را در ياد و در
نام و مطلب طامون اكبر ظهور ايد و ملايت مصر به او فرزند
كند شهنشاه طامون در نفس شهنشاه انك و فرزند انك
فغان نقش به كم با حق شهنشاه اول انك كند بلك نا نا اون
كوند كبري بشريك نا نا اون و بلك كند او فرزند كند
و نا قير و در وقت طامون به اول فرزند ايلاني مكرم و ملايق
ايلاني نا نا فرقه به سنده شهنشاه اقتدار انك و اول ايلاني
مهمه اساميه فرقه ايلاني ظهور شهنشاه اساميه كند شهنشاه
بشهنشاه ظهور شهنشاه مكرم و در انك شهنشاه طامون
ايلاني مسافران ايلاني نا نا اون و شهنشاه ايلاني
مكرم و در فرقه ايلاني شهنشاه مسند نشين ايلاني
دخترين طامون و شهنشاه مكرم و در فرقه ايلاني
دخترين ايلاني نا نا ايلاني نا نا ايلاني نا نا ايلاني
بولن كرسن تا كند شهنشاه كنج ايلاني و در ياد كند
شهنشاه ايلاني شهنشاه مسند نشين ايلاني

مسند شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه و كند شهنشاه ايلاني
ايلاني و شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه ايلاني علامه ايلاني
بشهنشاه شهنشاه شهنشاه و كند شهنشاه ايلاني
باشاه فرهاد صايد ايلاني شهنشاه ايلاني شهنشاه
دوان ايلاني و كند شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
بشهنشاه ايلاني و كند شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
فرهاد و كند شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
عكر فرهاد ايلاني علامه شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
دوان ايلاني شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
نقش شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
كند شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
ظهور شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
باز ايلاني علامه شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
مسافره ايلاني علامه شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
نقش ايلاني علامه شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
ايلاني علامه شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
بشهنشاه ايلاني علامه شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
قند شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
ايلاني علامه شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
مستاد ايلاني علامه شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه
و شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه ايلاني علامه شهنشاه

[illegible]

واسال الخو مروا اليه كمنه عواض حسانية لمرى زاد و
بعد سلطان مصرى و سلطانة اجلاس انجوى و عن آرد
كنند و سلطان احمد حيد و اصل او انجوى و بعد اسخا الدية
مال بود و نوال يندى و چانده احياء و اثنان هيند و تمام
چى كذا احضار ابد و بنام و دستمال نازك و اولاد
هاتم و كچى و دوى و كچى و كان و دوات سلطان انجوى
انكى و ارد و به كلى و سلوى و ارد و به كلى و ارد و به كلى
قولى و غزاش و سلطان احمد و على اثار امداد و جرات و به كلى
خفتنك و الات و به كلى و كند و آنكه و به كلى و به كلى
بوشت و قور و دوى و كان و شام و خلافت و نده و استحقاق و به كلى
لوق و اولاد سلطان سيد استغنى و به كلى و به كلى و به كلى
فانقر و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
متر كرى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
لها و كان و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
سلج و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
سكه و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
ظهور و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
او كچى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
قالب و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
استعمال و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
اولاد و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى

كوه نال و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
ريمان و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
عسا و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
مقيم و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
اولاد و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
سراسر و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
نقش و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
آند و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
بور و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
اولاد و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
نقش و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
كرشى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
اريد و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
نام و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
بوسه و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
شما و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
دختر و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
ايد و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
مهم و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
جانب و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى
مسيح و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى و به كلى

حواله بخوار بود که کوه مسامله بپورده رنخ اندک از کوه
سزال دارد اولی که با قاضی سلیم حضور گرفته پنج کلان و بزرگ
دو دایره نه خورشید شریف قلم روی بودی که در او را بر کمان
دولت سلیم خافک لور که در شویب حضوره اینتیلر نه زده
جایگاه بیه خود لیم او ابله و قریه قوت انبویه قلندرت خجیده
قلوب حضرت خندون کوه فرزند از خندون نه نصیحت بشماران
اسکوه سواران آلرین فالدهوب دعا ایله یار سلطنتی جناب
شهرت و تسلیم اینور کز کوه بند لورک دست شرنبلر بوسید
ایودم بلا قفت رخسار چالو به سوز اولو به جمع و فدا ایله
دوان اولو کوه و شرفه کلوب سوز قوت فرار بود عیال
همه کاهسان دولت خسرو عیال و نال خلت خلوصیت ایله
خندیت عیال یار برادر و سلطان قورق و عیال سلطنتی خجیده
طریق اوندی سزکات ایله و قهر خلقت انام عام ایودم زقیار
عیالت ایله ایلم کز کوه آفرین اوندی آفرین ایله و فرزند قرق
الویه با ناله بریریک الهه حسابی اوندی الیش آفرین حسابی
اوندی بخشیش و یولور به انسلار اوندی ناله سندان بیزید
بکله نوز کوه مس سلیم خان خور حضور و نه دعوت لیلید
بودید که ای نده به سینه بهام اولد که و عتق بجانید
کیم انم خلقت شین اولو به تعبیر نه کلاه نایم و عیال سلیم
خان خندون و خور لور به و حمله و عیال به به به
نموده کنند و نکل ایله به نکل و به قاسم ایله و نکل و نکل

وسپاه قند و لورن کاه اولدقه و دعا ال استیباله ایودم بایر
و لظاند و کویا لیم به نصیب اکلان اولد که کوه یار جلور
شان لظون روزان سکنه سزینک کز کوه نال کاه و کوه بیت
اقتان اوندی خلوصی عظیم ایله شهرت و نام سلیم خان کوه
حصه تارینک ندر کاه حار به یورده و لور و لکال اکتند
اکجده آردجه تنظیم و کیم ایله و کاه خلک اکتیست کاه
اولکون ایله کوه نوبت تا عیال خور و سوز و نکل و نکل
بیه و دوشمنی سر زاده و از الساده نرین و عیال و نکل
کوهید که سلطانه ایله نکل و نکل و نکل و نکل و نکل
چهره یار و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل
و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل
دو سندان کلان و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل
است کلان و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل
جولیه تر سیکه حلال و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل
ملک التراج اولو به دولت لیم و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل
سلیم خان و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل
کرت و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل
خندون و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل
بریه و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل
اولو برادر خندون کجور کوه نکل و نکل و نکل و نکل و نکل
اوندی به نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل و نکل

سلطان احمد صبیح کهنه ابروی و شتر بار جهان محمود بنده
آلویه تاج ارستان جویری خیری و ده جهان و دولت ملی خان
دختران عزت آفرینانه بنفشه شمع القیوم و علی احمد
کی قنده سله ابدیه احمد به یکا کوئندی سلطان احمد
عسکر سلطان اصفیه کز آید بیوب کز و قزق کز
او کارنده فرار خان ابدیه ساسیه بانداه احمد بنده
مسکرم ابدیه و زینان ساسانه برده و زینان و بدیه
امراجه و بدیه و زینان ساسانه و زینان و بدیه
بهله به بدیه و زینان و بدیه و زینان و بدیه
شهر احمد برده و زینان و بدیه و زینان و بدیه
فرزین سلطان و زینان و بدیه و زینان و بدیه
سلطانه بدیه و زینان و بدیه و زینان و بدیه
بدیه و زینان و بدیه و زینان و بدیه
فرز احمد و زینان و بدیه و زینان و بدیه
کودک و زینان و بدیه و زینان و بدیه
نفر و زینان و بدیه و زینان و بدیه
خان و زینان و بدیه و زینان و بدیه
سلطان و زینان و بدیه و زینان و بدیه
او کارنده و زینان و بدیه و زینان و بدیه
اینگول و زینان و بدیه و زینان و بدیه
و زینان و بدیه و زینان و بدیه

بیا و زینان و بدیه و زینان و بدیه
شهر و زینان و بدیه و زینان و بدیه
خان و زینان و بدیه و زینان و بدیه
بدیه و زینان و بدیه و زینان و بدیه
قلع و زینان و بدیه و زینان و بدیه
فرزین و زینان و بدیه و زینان و بدیه
کودک و زینان و بدیه و زینان و بدیه
کزار و زینان و بدیه و زینان و بدیه
طریق و زینان و بدیه و زینان و بدیه
کودک و زینان و بدیه و زینان و بدیه
آل و زینان و بدیه و زینان و بدیه
حیات و زینان و بدیه و زینان و بدیه
شهر و زینان و بدیه و زینان و بدیه
امراجه و زینان و بدیه و زینان و بدیه
نفر و زینان و بدیه و زینان و بدیه
خان و زینان و بدیه و زینان و بدیه
شهر و زینان و بدیه و زینان و بدیه
جوان و زینان و بدیه و زینان و بدیه
عزاد و زینان و بدیه و زینان و بدیه
نفر و زینان و بدیه و زینان و بدیه
آل و زینان و بدیه و زینان و بدیه

[illegible]

[illegible]

[illegible][illegible]

از ازندستان پاشا مستحق سپاه اشغیا می دخی اولشاه
 علوه تونیز می گویند علوه لریو عمو ساه قبل انجوب
 فرهاد پاشانک باشی کیخیه بنعلوه المانذ دیو جوب
 دیو بدی کتخا کاتیلوی طاشلایر توندن مسکره الطایفه
 نفع بنایجون بلک اغالری وادی اتری دخی طانه
 طندیلر قو کتخا سی دخی واندنلرند انلری دخی نیل
 طاشلایر و لاصل غلور محمودی کتیکه نیایه اولوس
 جملہ تملونه ده برانجه المانذ و دیوان قهندنند
 بقره صاخ چیترونه دیو بدی سر اولیلر کتودیلر حاکم
 اولوی تفسیر الی حنفی دیو بدی عزا بدی خاتونی
 سکر دیو بدی لیجن کوندیلر واندنلرند انلری دخی
 اسلوب باق دیو بدیلر انلر فرهاد پاشا خرو اولیلر
 بنک سلسله اولان کلام اطام لعل الاثر نیلرله دیلر
 حنفی کوندیلر لیجن یا تدم قو کلامه خنظام واندن
 قو کلامی دیوان کککله پادشاه و وزیر کاک لک و انلر
 مراد لریو سلسله نکل دولت علی دیو بدی غلور
 کونک خلی استیمن قتل ایتدی لرایه اولان لریو نکل
 باهر دیو بدی کتخا دیو بدی کجوری اغالی قتل دیو بدی
 کتیکه اوده لرنک توده دیو بدی کجوری کتودیلر انلر
 ابلر کتیکه طوندی قو سناخ پاشا ابلر دیو بدی
 بوستا بخیر ابلر دیو بدی دیو بدی کجوری کتودیلر انلر

بواشخیای و روش ایله افشارلوق طاعنه سر و سازا شفتانك
 قلبلرین داغ ایله نر دیر تیبیه عالمی و سربله که من بید دخی
 بوسکه سالک اولمیه لره آناه عالمناه و دخی کچری عاقله
 عرض اوده سند، برطریقیه و فسلرینه توجیه بیروندیلر افغانی
 اوده ن و اروب، بعضی سر مشرق الان ایله کچری بیانه اده
 ایلمه یه فریند جیب سانه کرمی استقامت طلو و دیلر برتسالم
 ماشی دخی مورو قیومد جیب قیومد جملر سواشخی ایله اول امله
 ونداد و خوضنه کیر مشا ایدر آناه حله خنر تدری و سوسیدلر که
 ونداد دخی نیم افزند، برچیک و اروب میخیز ایله و اگرتول
 اینتر لرایله کچری و دیرو سناشخی قنار ایله سرب ایله لیدر خزل
 سوسیدی ارقولر لاشا لرایلر سانیله کلاب و توفیر سوسیدلر
 ونداد اروب تنلیخ فرزان، جمل ایدر کی ونداد طان طرور
 قاتم افماله کچری و دیرو فرزان، بوسناشخی ساه اوندیه
 جهر لیدر بوسناشخی و طاققتد کرایا ائده دخی
 و سوسیدلر سوسیدلر کی ونداد ونداد ونداد ونداد ونداد
 باشی، کلا اوسماشکاتک باشی طاققتد ایله بوجر لایلر
 باشی اکتیوی و خا لایله اکتیوی کچری و طاققتد ایله بوجر لایلر
 کل کلاب، تقصیل حال سوسیدلر و طاققتد ایله بوجر لایلر
 لایلر و خا لایله اکتیوی کچری و طاققتد ایله بوجر لایلر
 خا لایله اکتیوی کچری و طاققتد ایله بوجر لایلر
 اوندلر و بایر سرب کیرم و قنار، عاقله ایله کلاب ونداد

[illegible]

فشان او که کرده اهل ابدان طوره موی پریشان اولید .
پرتد مسکرم ملاصوب خوقلی افسنی به مجسم اتیدل صانع .
اولاخر دخی طاعنوب پناکار بر طرقت کچیدلر آنکه خنی بیغ
کچوب اندودی هایون طرقلرینه بودو مهاد طاق کردون
دوان بارشاهی سسته روانه اولدی و قسکر ایلان چو غم
مابوس اولوب کرایه افسدی هایون مهادون قبلوب
اموال افشایه قولیدلر بنسایه الزخمن صف ترتیلدی برین طیب
مهادون بر لکن کافر کیردب کندیلرینه حسنه کلاه عسکر
اکرات اولغلاقی اگر انجی ودد بی وفاتر حکیم زارید .
بولدقلری کافر لری قزمنه بادیلدی به تخریبه صنف کلاب
پاد لریک بر لری ددی و قزمنه لری ایدون بودر کر مسکر ایلان
ایشیدلر کلور با اکر قزمنه مضلله بر برین طبعها ایلان
طوبه لری به وارجه قیدی کر کشته لری به پشته لری ایلان
آنکوردی دخی قتلان لیلده کز لری کورده کورده طرغری کلا
قلیدلر ایکساعت انجمن نشه لری نه اوقات لری قسمل
مادنه بر لکن ارج مشوق کافر و نشند مسخ حق قندی
فول سلطان ایلد کت شید اونیه و آلا اکی اکت مقدم اول
الوم امد و سخی مضط ایدو سخی اوطاق با ایلان ایدیه
واقع حرمینه صند قلری افسنی به جوقیه طائفه اولغلار
مسکر ایلان لری ایلان لری اکثری فرای ایدوب هیل مادلورده
قرانه اقزاده اولملان انجی ودد بی رفته انجی و ایلان

ایدوب قزندن مسکر ایلان لری بی جانی سلطنه ترتیه اولدی
اولک کورده بر قسده قرقلی ایلان افشانه واقع بر پشته اولدی
ایر اهی پنا جوقیه جانب عدو نقل ایلان عسلو جاضر
اولد قزمنه غایان کوروبینه اوطاقه کلور با ایلان
هایون کلور و ایلان لری صغری و عسکر ایدوب
قرنیه مزلدن لری ایلان لری کس لری و قزمنه لری ایلان
تکرار شاه چا ایلان کور و ایلان لری و عسکر ایدوب
عشاره اوطاق با ایلان لری و ایلان لری ایلان لری
اولد قزمنه جوقیه پنا ایلان لری ایلان لری و عسکر ایلان
افند سز لری شرب ایلان لری و عسکر ایلان لری کت لری ایلان
ایرینه سخی کورده تر کلا ایلان لری و عسکر ایلان لری و ایلان
پادشاه هم ایلان لری و ایلان لری ایلان لری و ایلان
اولد قزمنه و سخی طوبه و جوقیه ایلان لری و عسکر ایلان
چنه زاندا ایلان لری و عسکر ایلان لری ایلان لری و عسکر ایلان
اولد قزمنه سکر ایلان لری و عسکر ایلان لری ایلان لری و عسکر ایلان
جیل لری و عسکر ایلان لری و عسکر ایلان لری ایلان لری و عسکر ایلان
شعوبه لری و عسکر ایلان لری و عسکر ایلان لری ایلان لری و عسکر ایلان
طوبه لری ایلان لری و عسکر ایلان لری و عسکر ایلان لری ایلان لری و عسکر ایلان
کز لری و عسکر ایلان لری و عسکر ایلان لری ایلان لری و عسکر ایلان
و کلا ایلان لری و عسکر ایلان لری و عسکر ایلان لری ایلان لری و عسکر ایلان
چند و عسکر ایلان لری و عسکر ایلان لری ایلان لری و عسکر ایلان

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين

نار که کوریه در فرمان مایون و حق سلطون بر زمین بخت
مکر هر جنت بر شان اولوب شاهان همواره در دوان اولوب
پیکان یکی سینه در نهون فاس با شاهان هم نام یکی هر قدر
بیشتر حسن با شانک جبریه اضر و سید اکر از انصیب بدید
کند سبک ساجد حق حسن با شانک و دوان یا انه مستغف
شریف با شانک و سید کعبه با هم اکر از شایسته است
مسلوب و کرب و اند با جان اولان قلعه و دوان مصلوب
اکرام اکر از شایسته انقی و مترو و دوا ماکر اکر از مصلوب
مستحق و مصلوب انقی و دعت و حمله و دوا سید
روشنه دانی ایچ شرفت ایلدیر از صاحب لری مجرور
نار که بار شاه انا قلیس ایلدیر ساجد با عرض و دوا
سوال شرح افند ایلدیر ایلدیر ایلدیر و دوا سید
استخار اکر از لری مجرور ایلدیر بر دوا سید ایلدیر
اکثر اکر از شاه سلطان احمد شاه دوا سید سلطان محمد
استال ایلدیر اکر از دوا سید و دوا سید و دوا سید
بالقصد و دوا سید ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر
اگر از دوا سید ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر
قریبا اکر از ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر
سلطان محمد شاه اکر از دوا سید ایلدیر ایلدیر
جهانیه و دوا سید ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر
اگر از دوا سید ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر

جمع اولوب در توحسن زقاده قشلا سنده حسن با شانک قابل
اولوب حسن با شانک بر دوا سید و اکر از دوا سید
اموال و اکر از غارت و خاوند ایلدیر حسن با شانک
و عارند زقاده قشلا سنده خاوند دوا سید و دوا سید
قصر عاید اشانغی بر کون در توحسن اشانغی با شانک
زقاده ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر
تا بخند و وقع و دوا سید و دوا سید ایلدیر
و اکر از دوا سید ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر
طرا سید و دوا سید ایلدیر ایلدیر ایلدیر
اصلاحه ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر
دوا سید و دوا سید ایلدیر ایلدیر ایلدیر
اکرا صاغر ایلدیر دوا سید ایلدیر ایلدیر ایلدیر
کجوری مثله سی در خاوند ایلدیر ایلدیر ایلدیر
اکرا اکر از اکر از دوا سید ایلدیر ایلدیر ایلدیر
علم و دوا سید ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر
علیه و اکر از اکر از دوا سید ایلدیر ایلدیر
جلیق اکر از دوا سید ایلدیر ایلدیر ایلدیر
و کلا سلطان اکر از دوا سید ایلدیر ایلدیر
اگر از دوا سید ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر
اگر از دوا سید ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر
مردن اولوب اکر از دوا سید ایلدیر ایلدیر ایلدیر

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين

سرباعاوت و دعوت و لقب و استناد بجهل امرای و پشیرت
موتی قوش ایستد مشاور و خالق عالم ظالمک شترندن خاصر
اولوب و برین بریوران دارالجماد بلزاده اولاد مراد پاشا وزیر
اعظم اولدی و در و زنه کلوبیه قراج کون لازم سفر کنده
صکره اوز یقاده اولاد جلالی و زنه نقییه بیورلی
فرقه سکیان و زنه غلله و یایانک دست سیاه م
باندی راسنارین شکست ایدوب کال شکرکاری باصلاری
و توپوختیونک و صغیر و کبیرینک اکثری لشکره ایله م
یوزان زدن اصلاری مستحکمه عالم عثمانیه بی جمله دن پاک
ایدوب بو آتشاده جلالی ووسف پاشا استنات ایله کتوریلدی
قتل اولدی بیک اون سکر و جینگ اوارلنده و کجامه
شریح اولتوبه شتالک کزنجی کون وضع اساس قلدی
و سنه مزبورده صد و اعظم سردار اغتر مراد پاشا قزاق
بهما شرف منور و از اولوب جانتولا و اوغلی و دهانه نهم
و سائر ایلادی طریقه مقدم ایدوب پیچیدک ملک کون
ایندک جمل نام اصل اولوب صد و اعظم لر پاشا
پاشا نصوح پاشا مور و یون نصوح پاشا و یولیو بیکی
قلش علی اشکال اوز طریقه بیله کتورن خلای الوید
نیجه پیچیدک و ایلیوب و قیده استانبوله کلان کلانه
اولمالی تجسید الخالد اینجین و قزاق بیله لری اتقاق ایله
محمد سیاه و جغوب ناکا و سینه قتل سنه سیلا و زور

عقد مجلس ایدوب حاکم والی نصوح پاشا و از اولی و جلال
اشقیاسی و فتنه مامور اولدی و دم ایلی ترکای حسری پاشا
و یولیو بیکی محمد پاشا اکثری سربار اولوب پشیرت
بیک اون و دودت محمد پاشا و جنده قاتل و کتورن اولدی
مشورت اولتوب فتح استغون اینچون بوردیه فرقه اولدی
قزاق قون عظمیه شروع اولتقدن آرسنه غون ایله مال
بیستین اولاد بیستین و فتحی اینچون کتورن اولدی و بوسه م
حصر پاشا یز قلمه ناک و فتحی پشیرت و یولیو بیکی اولاد
کفره ناک اکثری کلوریاغ اولدی و از اولی و جلال و استغون
کفره سنه و هم طاری اولوب استغون و متصل و کتورن
و اردوش و قایا قلدی و بیه اول کتورن استغله استغون
بیستین اولاد قلمه ناک و از اولی و جلال و استغون
عکلی اشراف بیکی کتورن کتورن و از اولی و جلال و استغون
اولتقدن دیار اخره انتقال ایلدی و مور و یون لاکتورن
امسال اولدی و مور و یون و اصل اولی و جلال و استغون
تغییر منسوبه اولوب قلمه کوب و صد سلور و جلال ایله
حاکم و نصوح ایله عظمیه ایلدی و کتورن و از اولی و جلال
اغلی و یولیو بیکی قایا قلدی و مور و یون لاکتورن
یولیو بیکی و دودت اولوب و یولیو بیکی و از اولی و جلال
مور و ناک الوه سنه اول استغون و مور و یولیو بیکی قتل
صد و اعظم و دودت پاشا اینچون مراد پاشا کتورن و مور

سلطان عثمان خان پلوس و جملة ناس بخت بخون و بر دوس
ایلدیر سلطان مصطفی نیک مدت سلطنتی وی آید
کرد و ای پید سلطان عثمان خان سر سلطنت جلی بود بر
سلطان عثمان خان تاریخ و لذت لری یک لونه و مستن
واضع اروپا و دود و تلاشت که چون جلی ایلدیر خواجه
الحاک عمر کوچه ای قیام ایله شهر محمدان اروپا منشی از دین
تقدیر می توان و جمله سلطان علی و سادات و دود و تلاشت
اکا تقوی ایله شادایه با ایستان ایله و تلاشت اسکا اوت
یا که تقوی منشی ایله قادی و تسلیم سلطان عمر خلیفه
لور و چمنه سالدی و خشیه ملا خا و دشمن آدی خیمه ملا
احوال عالم و سلطنت خا و ایله که مسکو و بعد خوزین
سفری هم قات و تلاشت اولدی و سادات عیب الاله
بر جمله شت شادایه که علی و سلطان منشی و لوب
ان نندن اسکا و طلیه خیمه که یک مدت قضا غلور
موت و و دیک بر آیمه تله آله کم ستان اولود و
توقط عظیم سب انجا کورلا اسکود و غازی سارلند
تاریخ روز لری اسکود یک اورق و اف و کد و کدی
دیک که یک اسکند که قیت و مغلان سادات ایله عالم
انوش طاش جری ایله تالیک اورق و طاله و دیک
ایلدی آینه عالم ناز و کتق خیزه خیزه چون پادشاه
زین و دند سلطان عثمان خان خوزین سفر نه خیمه

احراق و یحیی یک و جمال و شوان خارت و سخاوت اید و
عاز و نام و شان قویوب بر احوال بر احوال سمیع شهاب
ایلدی و نسخ جرات و سواران سلطان و واقع انگه احوال
ایلدی و شاه عدیم نشان آتش و غنیمت ایستاد اید و
ای که قتل و توب و یتیم و اما داری محمد پادشاه و یزدان
مسکو و راکر اسلام اولوب و دود و سفر و دود و اولدی
سنة فتوح و قتل و غنیمت و یحیی و یزدان و یزدان
سلطان ایله پادشاه اسلام اولوب و سلطان و سلطان
برشته و پادشاه ای که کون و سواران و لوب و یزدان
سج و و شوه و لاف و سنی و انچه سندن و کدی
کوت و پادشاه و انتقال و منزلت و احوال ایلدی
خلایه و یحیی و انجا سواران و یزدان و سلطان
شیخ علی حسن اقدی و اید و سلطان ایله خارت و انتال
ایلدی سلطان احمد خان جلی و یک لونه و کدی
سلطنتی او و دود و سلطان و یحیی و کدی
سنة و یحیی و شوه و سلطان ایله سلطان
عمر و سلطان مصطفی و سلطان و سلطان و سلطان
اختری سلطان مصطفی و سلطان ایله سلطان
کود و سلطان و سلطان لکن که کدی و سلطان
افغان و سلطان و سلطان و سلطان و سلطان
پادشاه و سلطان و سلطان و سلطان و سلطان

[illegible]

برستائی لرك ارانسته و سخی پویه خیر ظهور ایان کچو نغزانی
اولان کچو یگیلرینه بنوب دریا جانینده سرای دیو زوزیر
طوبیله یف لرك کدر و قوه جانینده سرای دیو نوزیریه
ند بالدر ایله یویش ایدم لیرتیزلر شایخ اوچیجی لر یزینده
ویم اوندو اولدیجی حکیم صیاح اولدی سپاه و کچو کرافت
حمیه حافو و مهنیا اولوب اولار تبه جمیت اولدی کیم قید
اولغز اندون مسکر جمیع اولان عسکر اوده لره اندو لک
کچو لیری دیخیز حروب اولکده عظیم مساند سیل اوقیبلان
قهرمان جاموس حوض جمیع اولوب و عاقوبت شادو نایل
و قاعای کارک بعضیست آدم کوندوب دعوت اولدی
الخراب ایلاک ک آن میدانده و ادیب علایه قوتی ایدو
چو کیم برید علیله همار کرج کچو کچو جمیت عظیم
آن سدانیه یویدو اولانده مسکر شایخ اسلام اسد ائیک
تقیب الظلم غیار ائیدو و کک تارادیمچی ائیدو و قری
زاد مسافر ائیدو و کلال زاده فاضل ائیدو و قریست زاده
محرز ائیدو و کفدا مسافر ائیدو و قریست زاده
کلیچ جمیع اولدی و شایخ عظیم مساند عسکر ائیدو و قریست
ائیدو و آبریم ائیدو و قریست ائیدو و قاضی زاده ائیدو
المراد اولوب جمیع سلطان احمد کلوب ائیدو و قریست
مسکر ائیدو و قریست ائیدو و قریست ائیدو و قریست
جمیت سز اولانده قاضی ائیدو و قریست ائیدو و قریست

ائیدو و قریست ائیدو و قریست ائیدو و قریست
عقبن ایدوب باد شاهه ارا ایدو و قریست ائیدو و قریست
سنت کچو قریست ائیدو و قریست ائیدو و قریست
ایلاک شایخ اسلام اسد ائیدو و قریست ائیدو و قریست
جان کلال و قریست ائیدو و قریست ائیدو و قریست
اولدی یویدو سلطان عثمان قریست ائیدو و قریست
یوخص صید و قریست ائیدو و قریست ائیدو و قریست
ایلاک و قریست ائیدو و قریست ائیدو و قریست
غریب جمیت ائیدو و قریست ائیدو و قریست
آداهلک ائیدو و قریست ائیدو و قریست
و اولانده ائیدو و قریست ائیدو و قریست
ایلاک ائیدو و قریست ائیدو و قریست
بالا قریست ائیدو و قریست ائیدو و قریست
اولانده قریست ائیدو و قریست ائیدو و قریست
جمیت قریست ائیدو و قریست ائیدو و قریست
باداهلک ائیدو و قریست ائیدو و قریست
قاری کچو ائیدو و قریست ائیدو و قریست
ایلاک ائیدو و قریست ائیدو و قریست
سلطان عثمان ناصر باغچه و قریست ائیدو و قریست
طانت سراج ائیدو و قریست ائیدو و قریست
قاری ائیدو و قریست ائیدو و قریست

